

EXAMEN

Theologicum, præcipua
continens doctrinæ Christi-

næ capita, cum luculentis responsionibus,
quæ ex augustissimo Biblicorum
sacrario de præceptis
nihil quàm verum
complectuntur
eloquia.

AVTHORE
TRESANO GIBVTTIO
Theologiae Doctore.

EXCVSVM LONDI-
ni per Thomam East, impensis
Thomæ Man, & Edouardi
Aggas.

Anno, 1578.

EXAMEN

Theologicum, principia
continentes doctrinae Christianae

per capita, cum lectionibus
biblicis, et annotationibus
suis, faciens deprehendere
nilil quod minus
comprehensum
est.

AVTHOR
THOMAS GIBBON
Theologiae Doctor.

EXCVSAM LOND.

in per Thomam Eastmarch
Thomae Mar & Edwardi
Agas.

CLARISSIMO AC

ORNATISSIMO E QVI

ti, Domino Thomæ Sherleio,

pietate iuxta & humanitate pra-

stantissimo: Tuscani Gibutini

gratiam & pacem in

Domino.

I examen theologicum, quod in tuis e-
dibus Wilstonijs nuper ædidi, & quod
in lucem prodire suafisti, tuo nomini de-
dicem (Eques ornatissime,) id quàm iuste
faciam, multis notius est, quàm ut buc-
cina clangente sit opus. Me etenim hu-
manitate tanta, & vocasti & excepisti,
ut me tibi devinctissimum ex animo agnoscam. Cete-
rum, cum parem gratiam tibi referre nequeam, æquum
iudicavi, ut gratæ mentis meæ tibi significationem ali-
quam hoc proderem munusculo: quod licet exiguum sit,
illud veruntamen ea (ut spero) animi benignitate recipi-
es, quæ cetera soles, quæ illustrandæ Dei gloriæ inserui-
unt. Excipe igitur (vir prudentissime) & comiter amplec-
tere, quod e castris tuis profectum, audet nominis tui
præsidio in publicum exire, atque & hinc rursus, ad
tuos penetrales focos remeare. Porro, ut argumentū ani-
mo complexum teneas, meique huius instituti rationem
& consilium intelligas, cogitavi non inutilem fore labo-
rem, si quantisper hinc apud vos inquilinus ago, otium
fallerem, meumq; hunc incolatum contererem, in con-
cinnandis hisce quæstionibus theologicis, quibus præci-
puos religionis Christianæ articulos examinarem, eosq;
pro virili illustrarem, non meis ipsius, aut alterius cu-
iusquam commentis, sed oraculis planè divinis, quæ ex
inexhausto scripturæ sacre thesauro depromenda,
& selegenda duxi, & quæ in methodum & ordinem co-

A.ij.

gene

EPISTOLA

genda & coagmētanda curavi, arbitratus tam vtile quā
gratum debilioribus fore, si de singulis doctrinæ Christi-
anæ capitibus, luculenta scripturæ testimonia, ratione
quidē contexta, & ordine facili distributa, tanquam
in tabella conspicerent, Ita propemodū tenes, cur ad
exoluendas examinis huius quæstiones non humanum
dogma & commentum adhibuerim, sed ipsissimum
Dei verbum, quo vt nihil verius est, sic & nihil ef-
ficacius, ad diluendam omnem tenebrarum (qui-
bus alioqui obruimur) caliginem. Qua de re luculenter
Propheta, Lucerna (ait) pedibus meis eloquium tuum,
& lumen semitæ meæ. Cui & pulchrè assensit Aposto-
lus, Habemus (inquit) firmissimum sermonem propheti-
cum, cui cum attenditis, seu lucernæ splendenti in obscu-
ro loco, rectè facitis, donec dies illucescat, & Lucifer
oriatur: lucerna siquidē est, ad quam quisquis aciem
mentis sedulo non intendit, is illico in tenebris magis ac
magis impingit: atque nunc in hos nunc in illos exis-
tiales errorum scopulos quā citissimè illidit. Facebant
ergo qui sine ipso Dei verbo, nihil non audent de re-
bus diuinis statuere, quique sanctum illud Dei verbum
suo subijcientes examini volatilo, nihil non fastidiunt,
nisi quod examussum ad sensus humani regulam collis-
neatur, Quasi verbo Dei fidem abrogare debeat, quic-
quid non capiunt mentis humanæ cancelli, sitque om-
nis sermo Dei aut acidus, aut insipidus, nisi hominum
sale condiatur. Nec me magis mouet impudens eorum
cauillum, quo verbum Dei ferociter sugillantes, & glo-
riam eius petulanter vellicantes, clam & in circulis obij-
cere solent, Hæreticos, etiamnum & Satanam ipsum,
scripturas quibus fallant, prætexere. At dicant obsecro
belli sanniones isti, qui sese prorsus inermes & facile
iugulandos produnt, cum sermonem Dei (qui murus
est æneus) tam superciliosè abijciunt, quid obten-
dent

DEDICATORIA

dent, & quibus præsidij sese communient, cum ab hostibus illis fuerint impetiti, qui nunc flexuosis ambagibus, & quasi per cuniculos obrepunt, nunc vero aperto Marte insurgunt? Quibus item propugnaculis castra fidei nostræ tutabuntur, aduersum sycophantas illos, qui verbum Dei perfide adulterantes, illud in suum detorquent sensum, ut fulcra quibus nixa subsistit vera religio, penitus diruant, & repagula quibus in vna Dei ecclesia coimus, perfringant, Sua ne isti obiectabunt sophismata, & quæ humani sunt cerebri deliria? Num viam hostibus præcludent suis fustibus arundineis? Num eorum missilia iunceo retundent clypeo? Num pugione plumbeo confodient ac profligabunt eos, aut eorum arma conterent, quibus ad palestram sunt instructissimi? Porro, ista non est certandi aut vincendi ratio, quam optimus omnium athleta Christus suo docet exemplo, & qua satanam scriptura abutentem, pugillicè repulit, eiq; laruam, qua ille dolum struebat, extorsit & abripuit. Non is item est gladius, de quo Apostolus, Accipite (inquit) gladium spiritus, qui est verbum Dei. Quapropter, viderint qui doctrinis hominum incumbentes, verbum Dei intoleranter despiciunt, quam se præcipientes in Pseudoprophetarum pedicas & compedes conijciant, & quam luctuosam illis relinquant victoriam, nisi extemplo ediscant, à solo Dei verbo pendere, illudq; Domini prudenter expendere, An non populus Deum suum consulat à viuis ad mortuos, ad legem & testimonium, si non fuerint loquuti secundum verbum hoc: ideo nempe, quod nihil est lucis. Etsi ergo sibi plurimum sapiant, sibi quæ scientiæ nomen confidentissimè vendicent, qui sine verbo Dei sapiunt, serio tamen (si Paulo credendum est) delirant & insanunt, si quis (ait ille) diuersam docet doctrinam, neq; accedit

EPISTOLA

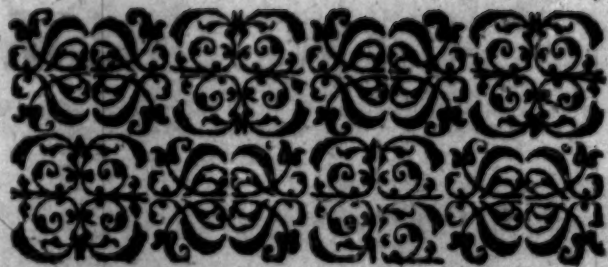
dit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quę secundum pietatem est sanę doctrine, is turgēt nīhil sciens, sed insaniens circa quęstiones, ac verborum pugnas, ex quibus nascitur inuidia, lis, maledicentia, suspiciones malę. Quę non eō a me dicta putes, quasi velim scripturę interpretationem ē manibus studiosorum excutere, aut (quod dicitur) cornicum oculos configere. Ad hunc enim scopum nequaquam collimo: non ignarus, multa in sacris literis a sensu carnis remotiora esse, quām vt absquē explanationis luce possint a quouis facile intelligi: vt non abs re dictū sit, Inter scripta Pauli, nonnulla difficilia intellectu, quę indocti parumq; stabiles detorquent, vt reliquas scripturas, suo ipsorum exitio. Propterea amplector & colo interpretes eos qui norunt, quod pulchrē monet Hilarius, Sensum scripturę non inferendum, sed ē scripturis esse petendum: & qui summa fide obseruant quod docet Apostolus, Stude (inquit) te ipsum probatum exhibere Deo operarium non erubescens, rectē secantem sermonē veritatis. Ceterum, vt ad quęstiones nostras redeat oratio. Non clam me est, non extare in scripturis quę ad quęsitum quoduis possumus rectā respondere. Nequē id mihi sum pollicitus, vt per verbum Dei id omne possem plene & luculenter exoluere, quod in quęstionibus singulis quę fuisset. Quare nunc rectā, nunc obliquē, nunc exemplis, nunc similitudinibus, respondere tentavi. Nonnunquam verō hoc solum curavi, vt quod in quęstionibus affirmasset, id subindē in responsionibus, per verbum Dei obfirmarem. Quę si non omnia plene atque ex voto effecerim, tua & piorum erit omnium, boni & æqui consulere. Nonnulla quidē, nec imprudens prætermisi, quod ampliore indigeant inquisitione, differendiq; ratione, q̃; vt quęstionibus breuissimis (quales sunt illę nostrę) possint penitus exolui: sed quibus enodandis

DEDICATORIA.

dis quantam possum operam impendo, aliudquē
(vt nosti) scribendi genus molior, quod hoc angu-
sto & conciso sit liberius. Sed vt scriben-
di finem faciam, Deum optimū maximum
precor, Eques sapientissime, vt te spiri-
tus sui virtute magis ac magis
fulciat & vegetet, tuaquē
omnia foelicissimē
fortunat.

Benè vale.

Ex ædibus tuis Wistonij.

DEDICATORIA.

Dei gratiam possit optare impendit
(ut non) scribitur genus nobis, non hoc augur.
Ite et cunctis scribitur, Sed videretur
et finem trahit, Deum optare non possit
procedit, quod sapientissimum, ut se sperat
tas sui virtute magis ac magis
insitit et vegetet, magis
omnia fecit, ut
fuerit.

Bene vale.
Ex scribis suis Willelmo

QVÆSTIONES

Theologica. Lib. I.

IN præcipua doctrinæ Christianæ Capita, cum luculentis Responsionibus, quæ ab augustissimo Bibliorum sacrario depromptæ, nihil quàm diuina continent eloquia.

CAPVT PRIMVM.

DE auctoritate & præstantia Scripturæ, quæ a Deo inspirata, & per Prophetas & Apostolos, literis munda data, vetus nouumq; Testamentum complectitur, tanto vnus cum altero consensu, vt nullibi dissideant, nihilque quod vel mancum, vel superfluum sit contineant, Argumentum.

QVÆSTIO PRIMA.

Cum in explicandis quæstionibus theologicis, tutior nulla sit quam quæ per verbum Dei fit responsio: tu me grauissima mole leuabis, si ad quæstiones aliquot, quæ de re sunt Christiana, mihi per scripturæ oracula, (quoad fas est) respondebis. Age igitur, obsecro, et mihi indica initio, vnde addiscenda est quæ pie iustæque viuere docet, sapientia.

RESPONSIO.

Audi fili mi, et accipe sermonem meum. Testimonium Domini fidele, imperitis sapientiam suppedians. Pro. 4 20.
Psal. 19. 8.

Omnis scriptura diuinitus inspirata, est utilis ad doctrinam, ad reargutionem, ad correctionem, ad institutionem qua est in iustitia, vt integer sit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus. 2. Tim. 3. 16.
Psal. 119. 104.
130. Pro. 2. 6. Rom. 15. 4. Sapi. 1. 5.

QVÆSTIO.

Si diuinitus inspirata est scriptura quam indicas, Deo igitur authore, non hominibus, qui scripserunt eam, nititur.

RESPONSIO.

Illud noueritis, quod omnis Prophetica scriptura, non sit priuata interpretationis, 2. Pet. 1. 20. 21.
B. i.

pretationis: non enim voluntate hominis allata est olim Prophetia, sed à spiritu sancto impulsu loquuti sunt sancti Dei homines.

Mat. 10. 10.

Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, id est qui loquitur in vobis. Exod. 24. 4. Luc. 21. 15.

QV AESTIO.

Scriptura ergò quæ vetus ac nouum continet testamentum, nõ à pluribus est, sed ab vno, eodemque Deo, qui patribus olim per Mosen, & prophetas, loquutus est, nobis autem nunc demum per Christum & Apostolos.

RESPONSIO.

Heb. 1. 1.

Deus olim multifariam, multisq; modis loquutus est patribus p Prophetas, extremis diebus hisce loquutus est nobis per filium.

QV AESTIO.

Nequit ergò scriptura, quæ a Deo est eodem ædita, secum dissidere, neque noua cū veteri, siue Christus, cū Prophetis discrepare?

RESPONSIO.

Rom. 3. 31.

Mat. 5. 17

Ioan. 5. 46.

2. Cor. 1. 19.

An legem irritā facimus per fidem? absit, imò legem stabilimus.

Ne existimate, me venisse vt dissoluam legem, non veni vt dissoluam, sed vt impleam.

Scrutamini scripturas, illa sunt quæ testificantur de me. Si credidissetis Moysi, crederetis vsiq; mihi, de me enim ille scripsit.

Iesus Christus Dei filius, non fuit, etiam, & non, sed etiam per ipsum fuit, quotquot enim sunt promissiones Dei, per ipsum sunt, etiam, & per ipsum sunt Amen, Deo ad gloriam. Rom. 10. 3.

QV AESTIO.

Si patribus olim idem fuit, qui & nunc nobis est Deus, nonne & eandē nobiscū fidē, atque spem habuerunt, eandēq; ecclesiā?

RESPONSIO.

Eph. 4. 4.

1. Cor. 12. 13

1. Cor. 10. 1

Vnum est corpus, & vnus spiritus, sicut & vocati estis in vnā spem vocationis vestre: vnus Dominus vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus vobis. Per vnum spiritum, nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci. Patres nostri omnes sub nube erant, & omnes per mare transierunt, & omnes in Mosen baptizati sunt, per nubem, & per mare, & omnes eandem escā spiritualem comedebant, & omnes eundem potum spiritualem bibebant. Bibebant enim de spirituali qua illis comitabatur, petra, Petra autem erat Christus.

QV AE-

QVAESTIO.

Prophetis ergo ita hærent Apostoli, ut neutra eorum doctrina, auelli debeat ab altera, quo, basis una, ex his & illis coeat, superstruendæ Dei ecclesiæ, quæ Christo lapide summo nititur.

RESPONSIO.

Non estis hospites, & incolæ, sed concines sanctorum, & domestici Eph. 2. 19
Dei, superstructis super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, cuius summus angularis lapis, est ipse Iesus Christus. In quo totum edificium coagmentatum crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coedificamini in tabernaculum Dei per spiritum.

QVAESTIO.

Quicquid igitur docent, vel Prophetæ vel Apostoli, id-nè perinde recipi decet, atque ipsissimum Dei verbum?

RESPONSIO.

Qui vos audit me audit, & qui vos spernit me spernit, qui autem me Luc. 10. 16
spernit, spernit eum qui misit me.

Accepto sermone predicationis Dei à nobis, accepistis non sermonem 1. Thes. 2. 13.
hominum, sed sicut erat verè, sermonem Dei. 1. Sam. 8. 7.

QVAESTIO.

Nemini ergo licet, authoritati scripturæ refragari?

RESPONSIO.

Etiamsi nos, aut Angelus è Cælo predicauerit vobis Euangelium, Gal. 1. 8
præter id quod predicauimus vobis, Anathema sit: quemadmodum autem diximus, & nunc iterum dico, si quis predicauerit vobis Euangelium, præter id quod accepistis, Anathema sit.

QVAESTIO.

Quid vero, si vel tantillum quispiam isti sacro Dei verbo, vel adiecerit, vel detraxerit?

RESPONSIO.

Ad verbum meum, quod ego precipio vobis, nihil adijcietis, nihil item Dent. 4. 2
ei detrabetis. Nè addas sermonibus eius, nè te redarguat, & mendax Pro. 30. 6
inueniatis.

QVAESTIO.

Nonne propterea decet, ut ad istius scripturæ diuinæ normam & amussim, ita fidem atq; mores nostros reuocemus, ut nec dextrorsum nec sinistrorsum declinemus?

RESPONSIO.

Quicquid ego precipio vobis, id obseruabitis ut faciatis, ad hoc nihil Dent. 12. 32
addes, ab eo nihil detrahes.

Obseruabitis, ut opere exequamini, sicut precepit vobis Deus vester, nè Dent. 5. 32
B. ij. recedatis,

QVAESTIONES

Deut. 17. 11.

recedatis, neq; ad dexteram neq; ad sinistram, per vniuersum iter quod praecepit Dominus Deus vest er, incedetis, ut uiuatis, et bene sit vobis. Obserua, ut facias secundum omnia quae te docuerint iuxta legem quam tibi praescribent, et iuxta sententiam quam tibi dicent, ages, nec declinabis a verbo quod tibi annunciaui, neq; ad dexteram neq; ad sinistram.

CAPVT SECVNDVM.

Argumentum.

De causa omnium prima, quae Deus est, vnus et eternus, in cuius essentia, simplici, et impartibili, tres sunt personae, non confusae sed distinctae: Pater, Filius, et Spiritus Sanctus.

QVAESTIO.

Quum in vniuerso rerum ordine, vnā oporteat esse causam, quae omnium sit finis, & principium, quānam sit illa nunc abs te libenter audiam.

RESPONSIO.

Apo. 1. 8.

Apo. 22. 13.

Isa. 41. 4.

Isa. 48. 12.

Ego sum. A. E. & W. principium, & finis, (dicit Dominus) qui est, & qui erat, et venturus est omnipotens. Ego sum principium & finis, primus, et nouissimus. Ego Dominus primus, & cum nouissimis ego ipse. Ego ipse, ego primus, adhuc ego nouissimus.

QVAESTIO.

Pater ille rerum, qui primus est & nouissimus, omniumque principium et finis, habuit ne et ipse principium?

RESPONSIO.

Psa. 90. 2.

Psa. 102. 26.

Isa. 63. 16.

Eccle. 42. 18.

Priusquam montes nascerentur, & terra formaretur, et orbis, a seculis, vsq; ad secula, tu es Deus, vniuersa ut vestis inueterascent, teq; immutante illa, immutantur, verum tu idem es perpetuo, & anni tui non finiuntur.

Tu pater noster es, Redemptor noster, a seculo nomen tuum. Tenet Dominus omnem scientiam, et conseruationem cui perspicit, et cum subsistat ex ante auum, in auum per suum, neq; auctus est neq; diminutus. Exod. 15. 18. Isa. 40. 10.

QVAESTIO.

Estne et is solus Deus, qui solus est eternus?

RES-

RESPONSIO.

Ego sum primus, et ego sum nouissimus, et præter me non est Deus, et quis mei similis? Ego Dominus, & nullus præter me est Deus. Videte quod ego. Ego inquam, ipse sum Dominus, & non est Deus præter me. Ne sint tibi Dii alij coram me. Deut. 6. 4 & 10. 17. 1 Reg. 8. 23. Exod. 20. 1. Isa. 44. 6. Isa. 45. 5. Deut. 32. 39.

QVÆSTIO.

Si præter vnum, Deus non est alius: Quid igitur Baal, Moloch, Dagon, Beelphegor, et alij id genus innumerj?

RESPONSIO.

Scimus quod nihil est simulacrum in mundo, & quod non sit Deus alius nisi vnus, nam etiamsi sint, qui dicuntur Dii, siue in cælo, siue in terra, quemadmodum sunt Dii multi, & Domini multi, nobis tamen vnus est Deus. Siquidem cuncti Dii populorum nihili sunt. Cum ignoraretis Deum, seruebatis his, qui natura non sunt Dii. Simulachra ipsorum sunt argentea et aurea, opus quod manibus hominis producitur. 1. Cor. 8. 4. Psal. 96. 5. Gal. 4. 8. Psal. 115. 4.

QVÆSTIO.

Probè doces, præter Deum vnum, fictitios esse reliquos. In ipsa autem Dei essentia, quæ simplex est, et impartibilis, sunt nè plures personæ coessentialis et distinctæ: Pater, Filius, et Spiritus Sanctus?

RESPONSIO.

Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filij, et Spiritus Sancti. Math. 28. 19.

Tres sunt qui testimoniū dant in cælo, Pater, Sermo, et Spiritus Sanctus. Paracletus ille, quē mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a patre, ille testimonium perhibebit de me. 1 Ioan. 5. 7. Ioan. 14. 26. Ioan. 15. 26.

QVÆSTIO.

Filius quem a patre distinguis, estne natura Deus?

RESPONSIO.

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Ex quibus est Christus, quantum attinet ad carnem, qui est in omnibus laudandus Deus, in secula. Amen. Ioan. 1. 1. Rom. 9. 5.

In illo inhabitat omnis plenitudo Deitatis, corporaliter. Col. 2. 9.

Ad filium autem, Thronus tuus Deus in seculum seculi: virga rectitudinis, virga regni tui. Heb. 1. 8.

B. ij.

Vocabitur

Isa. 9. 6.

Vocabitur nomen eius, admirabilis consiliarius, Deus fortis, pater aternitatis, princeps pacis. Ioan. 20. 28. Ier. 33. 16. Ps. 45. 7. & 72. 12. & 100. 1. & 2. 9

QV AESTIO.

Si filius Deus est, nonne eiusdem est cum patre ipso substantiæ: cum diuinitatis nulla sit diuisio?

RESPONSIO.

Ioan. 10. 30.
Ioan. 14. 10.

Ego et pater vnum sumus. Ego in patre, & pater in me est.

QV AESTIO.

Num inde consequitur, filium patri coæternum esse? cum diuinitas quæ ytrique vna est, & communis, sit æterna?

RESPONSIO.

Ioan. 1. 2.
Mich. 5. 2.
Heb. 13. 8.
Col. 1. 15.
Eccle. 24. 5.

Hoc (verbum) erat in principio apud Deum. Exitus eius, à seculo, à diebus aternis. Iesus Christus heri & hodie idem est etiam in secula. Qui est imago Dei inconspicui, primogenitus omnis creatura. Ego prodixi ex ore altissimi, ante omnem rerum naturam primogenitus. Ego lumen in cælis indefessum produxi, & in modum nebula terram omnem obduxi. Eccle. 1. 2. Ier. 33. 16.

QV AESTIO.

Quis ergo inficiabitur filium patri parem esse, & æqualem? Cui coessentialis est, & coæternus?

RESPONSIO.

Phi. 2. 6.

Is cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, ut esset equalis Deo.

QV AESTIO.

Nonne & Christo tribuit scriptura, quæ non nisi Deo conueniunt? quo diuinitatem eius, hoc confirmet elogio?

RESPONSIO.

Col. 1. 36.

Heb. 1. 5.
Psal. 72. 11.Ioan. 3. 31.
Mat. 1. 21.

Per illum creata sunt omnia, visibilia, & inuisibilia, omnia (inquam) per illum, & in illum, creata sunt: & ipse est ante omnia, & omnia per illum cōsistunt: in illo beneplacitum est patri. & per sa plenitudinem inhabitare. Cui dixit vnquam angelorum? Filius meus es tu: Ego hodie genui te. Ac rursum, ego ero ei pater, & ille erit mihi filius. Rursum autem cum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit. Et adorent eum omnes angeli Dei. Et adorent eum omnes reges, omnes gētes seruiant ei. Qui à Cælo venit supra omnes est. Ipse saluabit populum à pecca-

tu suis. Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso. Factus est nobis sapientia à Deo, iustitiaq; & satisfactio. & redemptio. Ego sum resurrectio, & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet. Ego sum via, veritas, & vita. Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nequaquam ambulaverit in tenebris, sed habebit lumen vitae. Ioan. 1. 14.

Ioan. 8. 26.
1. Cor. 1. 30
Ioan. 11. 25.
Ioan. 14. 26
Ioan. 8. 12.

QVAESTIO.

Hæc satis de Filio, nunc ostende de Spiritu Sancto, nonne & ille natura Deus est?

RESPONSIO.

Dixit Petrus Anania: Cur implevit Satanas cor tuum, ut mentireris Spiritui Sancto, quare induxisti in animum rem istam? Non es mentis hominibus, sed Deo. Divisiones operationum sunt, sed idem Deus, efficiens omnia in omnibus: sed omnia hac efficit unus ille, & idem Spiritus, dividens unicuique, peculiariter sicuti vult. An nescitis, quod templum Dei estis. Et Spiritus Dei habitat in vobis. Act. 5. 3.

1. Cor. 12. 6. 11
1. Cor. 3. 16.

QVAESTIO.

Testatur ne etiam scriptura spiritum hunc à patre & filio procedere, & utriusque spiritum esse, ut inde innotescat ipsius divinitas?

RESPONSIO.

Spiritus veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Spiritus Dei habitat in vobis, quod si quis spiritum Christi non habet, non est eius. Misit Deus spiritum Filij sui in corda vestra. Ioan. 16. 26.
Rom. 8. 9.
Gal. 4. 6.

QVAESTIO.

Ostende postremo, tribuit ne Spiritui Sancto scriptura, quæ Dei solius sunt propria.

RESPONSIO.

Spiritus omnia scrutatur, etiam profunditates Dei. Ea quæ sunt Dei nemo novit, nisi spiritus Dei, nemo potest dicere Dominum esse Iesum, nisi per Spiritum Sanctum. A Spiritu Sancto loquuti sunt sancti Dei homines. Vos unctione habetis à sancto illo, & novistis omnia: futura annuntiabit vobis. Per unum spiritum nos omnes in unum corpus baptizati sumus. Ioan. 3. 5. 1. Th. 3. 4. Ioan. 14. 26. 2. Cor. 1. 21. Rom. 8. 20, 15. 25.

1. Cor. 2. 2. 10.
1. Cor. 12. 3.
2. Pet. 1. 12.
1. Ioan. 2. 20.
Ioan. 16. 13.
1. Cor. 12. 13

CAPUT TERTIVM.

Diunitatem cuius inexplicabilis est natura, non temere inuestigandam: convenire autem potius, ut Deum, per virtutes illas speculemur, quæ secernunt eum à rebus creatis. Argumentum.

QV AESTIONES

QV AESTIO.

Estne maior naturæ diuinę maiestas, quam vt eam mens humana capere, aut arcana eius consilia peruestigare possit?

RESPONSIO.

Iob. 11. 7.

Iob. 36. 26.

Eccle. 16. 21.

Eccle. 18. 2.

Rom. 11. 33.

Tu ne peruestigando inuenires Deum? Tu ne inuenires Dei omnipotentis perfectionem consummatam? qua quā altitudines cælorū aquet, quid efficies? quum profundior sit inferis, quid intelliges? cuius quantitas longior est terra, & latitudo eius maior quam mare. Deus quidem praestantior est quam vt id intelligamus, & annis est infinitus. Nam instituta ipsius, atq; non visam homini vim, quis animo comprahendat? nam maxima pars operum ipsius occulta est. Cuinam explicandi facta sua facultatem dedit, aut quis egregia eius facinora inuestigat? Quis vim magnificentia ipsius percenseat? O profunditatem diuitiarum & sapientia, & cognitionis Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles via eius?

QV AESTIO.

An propterea nefas esse ducis, vt de Deo quicquā sciscitemur?

RESPONSIO.

Isa. 8. 19.

Eccle. 2. 19.

Eccle. 42. 17.

Soph. 1. 6.

An non quæque gens, Deum suum consulit? Qui reuerentur Dominum, sciscitantur quæ grata sunt illi: et qui diligunt eum, plenam legi ipsius nauabunt operam. Nonne Dominus sanctis prædicanda constituit omnia miracula sua, quæ fundauit. Dominus idem omnipotens? Excindam eos qui in tectis militiam cæli adorant, eos quique, qui a Domino sunt abstracti, quisque dominum neque querunt, neque sciscitantur. Deut. 29. 29.

QV AESTIO.

Decet igitur vt de Deo religiosè sciscitemur. At vero cauendum ne putas, ne quid confidentius, aut, quod vires nostras superet, perquiramus?

RESPONSIO.

Eccle. 3. 21.

Difficiliora quam quibus par sis ne quæras: et ne scruteris stultè, quæ vires tuas superant, quæ tibi mandata sunt. Deo sanctè meditare, nec plurium operum eius esto curiosus, non enim opus est vt tuis oculis arcana perusideas, plura negotijs tuis ne cura. Ne superuacua scruteris. Nam plura (quam pro humano capto) sunt tibi patefacta, multos enim decepit vana sua opinio, et coniectura sensus sui praua labefactauit. Quem.

THEOLOGICAE. LIB. I.

9

Quemadmodum multum mellis comedere, non est bonum, sic nimia inuestigatio gloria, eorum non est gloria. Vt vrbs diruta, & absque muro, est vir cuius spiritus non est cohibitio. pro. 25. 27.

Sentite de Domino, in bonitate, & in simplicitate cordis eum quare, quoniam inuenitur ab his qui non tentant eum, ac illis patefit, qui ei non diffidunt. Sap. 1. 1.

QVAESTIO.

Propterea, ne modum excedamus, praestat ne vt de Deo inquiramus, non quis ipse est apud se, sed qualem erga nos, se per virtutes illas patefacit quae germanam eius faciem exprimunt, virtutes intelligo, eius omnipotentiam, bonitatem, misericordiam, veritatem, iustitiam & reliquas quae tum in coelo tum in terra perspicue lucent?

RESPONSIO.

Transiens Dominus coram (Mose) clamauit, Dominus, Dominus, Exod. 34. 6. Deus, misericors, beneficus, leni animo, immensa bonitatis, ac veritatis, tenax bonitatis in mille, condonans iniquitatem, transgressionem & peccatum, at impunita minime dimittens, visitans iniquitatem patrum in filiis & nepotibus in tertijs & quartis.

In hoc gloriatur, qui gloriatur, quod intelligat & cognoscat me, quoniam ego sum Dominus, qui misericordiam, iudicium, & iustitiam facio in terra, quapropter & his vnice delector dicit omnipotens. Ier. 9. 14.

Non dixi semini Iacob frustra, Quarite me, ego Dominus loquens iustitiam, annuncians quare recta.

Videte quod ego: Ego inquam ipse sum Dominus, & non est Deus praeter me, ego occido, & rursus viuifico: ego vulnus infigo, & ego medeor, nec est qui e manibus meis possit eripere. Deut. 32. 39.

Dominus beneficus est, & misericors, & patiens, & magna benignitatis, bonus est Dominus in omnes, & misericordia eius superat omnia opera ipsius. Tibi Domine consentientur omnia opera tua, & benigni tui homines te pradicant, maiestatem regni tui narrant, & de tua fortitudine loquuntur. Pla. 145. 8. 1

Omnium oculi te morantur, tuq; illis cibum suum praebeas tempestiue, tu aperis manum tuam, & saturas desiderium omnium animantium. Iustus est Dominus in omnibus vjs suis, & benignus in omnibus operibus suis.

QVAESTIO.

Itaque, vt istam inuestigandi Dei rationem hic sequamur, ne graueris (quaeso) mihi sigillatim explicare virtutes eiusmodi, quae faciem Dei nobis faciunt aspectabilem, quaeque Deum ipsum a rebus creatis secernunt: inprimis ergo doce, Est ne tanta eius

C. potentia

potentia, ut soli diuino numini conueniat?

RESPONSIO.

Mat. 19. 25

Luc. 1. 35

Ier. 10. 6

Apud Deum omnia possibilia sunt.

Non erit apud Deum res vlla impossibilis.

Reuera (ô Domine) nemo tibi par est, magnus es tu, & magnum est nomen tuum in potentia.

2. Para. 10. 8

Esa. 40. 12. 15.

17. 22

In manu tua robur est & potentia, nec est qui sese contra te statuat.

Quis mensus est pugillo suo aquas, & celos palmo mensus est? qui comprehendit tribus digitis puluerem terra, & appendit montes in statera, & colles in balance?

Ecce gentes ad ipsum comparatae tanquam gutta sicula, & ut momentum quod balance propendet, reputatur: ecce insulas quasi minutissimum puluerem projicit.

Sedet supra globum terra, & qui habitant in ea sunt veluti locustae.

Redigit potentes in nihilum, & reddit indices terra ut sint inanes.

Iob. 9. 10

Opera ingentia adst, eaque inuestigabilia, & res mirandas, easque innumeras. Psa. 18. 32. Iob. 12. 14. Psa. 93. 1. Luc. 1. 52. Sap. 11. 22. Eccles. 10. 6. & 11. 5. Psa. 72. 18.

QVAESTIO.

Quantam audio Dei potentiam nempe infinitam, tanta ne est ipsius bonitas, ut nullibi parem habeat?

RESPONSIO.

Mat. 10. 17

Psa. 33. 5.

Psa. 145. 9

Psa. 36. 8

Nullus est bonus nisi vnus, nempe Deus.

Terra bonitate eius repleta est.

Bonus est Dominus in omnes.

Quam praelara, (ô Deus) bonitas tua, & filij hominum tua se fidei velut umbra alarum committunt. Psa. 23. 10. & 119. 68. & 86. 5. & 118. 1. & 103. 9.

QVAESTIO.

Qui solus est omnipotens, solusque natura bonus, is ne & solus sapiens.

RESPONSIO.

Psa. 147. 5

Magnus est Dominus noster, & ingentis potentia, cuius intelligentia innumerabilis est.

1. Tim. 1. 1

Regi seculorum, immortalis, inuisibilis, soli sapienti Deo, honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Rom. 16. 27

Iude. 1. 25

Soli sapienti Deo per Iesum Christum, cui gloria in secula. Amen.

Soli sapienti Deo, seruatori nostro gloria, & magnificentia, imperium, & potestas, nunc & in omnia secula. Amen.

Vnus

THEOLOGICAE. LIB. I. II.

*Vnus est sapiens creator omnium celsissimus, omnipotens, & perquam Eccle. 1.8
terribilis, sedens in solio suo Dominus.*

QV AESTIO.

Nonne & solus omnia circumspicit & lustrat, sua mirabili pro-
uidentia, qui solus sapiens est, & sapientiae fons inexhaustus?

RESPONSIO.

*Non est vlla creatura, qua non manifesta sit in conspectu illius, sed Heb. 4.13
omnia nuda & resupinata oculis eius.*

*Oculi Domini sole infinitis partibus perspicaciores sunt, vias homi- Eccle. 25. 27
num omnes, ac profundum penitus inspicientes, atq; abstrusissima quaq;
perlustrantes. Profundum & corda peruestigat, & pernouit technas Eccle. 42. 18
hominum, tenet enim Dominus omnem scientiam. In omni loco oculi Pro. 15. 3
Domini contemplantur malos & bonos. Quis erudit spiritum Do- Isai. 4. 15
mini, aut consilio eum instruxit, & eum docuit? A quo petijt consilium, ut
eum moneret, & docuit eum semitam iudicij, erudit scientia, et vi-
am prudentia ostendat ei?*

*Nos autem, nuper nati sumus, & rerum ignari sumus, quum dies no- Iob. 8. 9
stri sint in terris velut umbra. Psal. 33. 13. Eccle. 39. 24. Psal. 139. 12. &
138. 6. 1. Ioan. 5. 20. 1. Sam. 16. 7. Psal. 7. 10. Ier. 17. 9. 1. Reg. 8. 39. Psal.
33. 15. 4. Esd. 16. 55. 54. Eccle. 23. 4. Luc. 16. 15.*

QV AESTIO.

Præterea, est ne incōparabilis eius æquitas ac iusticia, cuius im-
peruestigabilis est prouidentia?

RESPONSIO.

*Iustus est Dominus in omnibus vijs suis, & benignus in omnibus ope- Psal. 145. 17
ribus suis. Num iustior esset homo quam Deus? Num vir esset purior Iob. 4. 18
conditore suo? Ecce in suis ministris non inuenit veritatem, & in Ange-
lis suis reperit insaniam.*

*Vti nomen tuum (o Deus) ita & laus tua pertingit vsq; ad fines Psal. 48. 11
terra, iusticia dextera tua abundat.*

*Iusticia & æquitate stabilitum est regale solium tuum, bonitas & fi- Psal. 89. 15
des antecedunt faciem tuam.*

*Iustus Dominus, iusticias diligit, rectum vultu suo intuetur. Psal. 7 Psal. 11. 7
10. 12. & 37. 28. & 110. 5. 137. & 33. 5. & 96. 13. & 111. 39. &
62. 12.*

QV AESTIO.

Quid item scriptura de eius misericordia & miserationibus,
quem vnum iusticiæ tutorem integerrimum prædicat?

C. ij.

RE-

RESPONSIO.

Eccle. 2. 23.
Num. 14. 18.
Psal. 100. 5.

Psal. 103. 1.

Ier. 9. 13.
Esa. 49. 15.

2. Cor. 1. 3.

Quanta est eius maiestas, tanta est & miserecordia. Dominus longanimis est, & immensa bonitatis, condonans iniquitatem, & transgressionem. Bonus est Dominus, benignitasque eius infinita est, fidesque eius in omnes aetates.

Misericors & clemens Dominus, longus ira, & multus bonitate, non in perpetuum irascitur, & non in seculum custodiet, non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras rependit super nos, quia secundum altitudinem caelorum super terram, praevaluit bonitas eius super timentes eum. Sicut procul distat oriens ab occidente, procul à nobis peccata nostra: Sicut misericors est pater erga filios, misericors fuit Dominus erga timentes se. Clemens sum, (ait Dominus) nec observo iram perpetuam. An obliviscetur mulier factus sui, ut non misereatur filij uteri sui. Etiam si ista oblita fuerint, ego tamen non obliviscar tui. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui est Pater misericordiarum, & Deus omnis consolationis. Exo. 20. 5. Isa. 54. 7. Psal. 130. 7. Nehe. 1. 5. Psal. 86. 5. Sapi. 13. 1. Eccle. 51. 11. Luc. 6. 36. Ephe. 2. 4. 2. Sam. 24. 14. Psal. 118. 1. 29. Exo. 22. 21. Psal. 78. 38.

QVAESTIO.

Qui tot numeris creaturas omnes superat: Nonne & tanta veritate praestat, ut fidem violare, aut foedus suum rescindere nequeat?

RESPONSIO.

Deut. 7. 9.

Num. 3. 19.

2. Timo. 2. 13.
Psal. 89. 35.

Math. 24. 35.

Scias quod Dominus Deus tuus, ipse est Deus fidelis, servans foedus & misericordiam diligentibus se, & servantibus praecepta in mille secula. Deus non est vir, ut mentiatur: aut filius hominis, ut poeniteat: num ipse dixit, & non facit? Num loquitur, & non ratum faciet? Si increduli sumus, ille fidelis manet, negare seipsum non potest. Non profanabo foedus meum, quodque egressum est de labijs meis nunquam mutabo.

Caelum & terra prateribunt, verba autem mea nequaquam praterierint. 2. Cor. 1. 18. Deut. 32. 4. Psal. 117. 2. & 111. 7. Rom. 3. 4. Ioan. 7. 28. & 8. 26.

QVAESTIO.

Si de singulis virtutibus quae maiestatem Dei à rebus creatis discernunt, Deumque nobis aspectabilem faciunt, querere constituam, tempus quam res, maturius me deferet. Quare ut plura sermone vno complectar, convenit ne Deum hoc agnoscere elogio, quod omnia amplitudine & gloria superet, solusque tam multe tamque miranda operetur, ut nihil illis equandum aut assimilandum reperiat,ur,

RESPONSIO.

Huc

Huc agite & contemplantini opera Domini, remittite & agnoscite Psal. 45. 9.
item quod ego sum Deus excelsus, in gentibus in terra.

Ego Deus, & nullus praterca Deus, & nihil mihi simile. Esa. 4. 9.

Magnificatus es Domine Deus, quoniam non est simile tui, & non est Deus prater te, iuxta omnia quae audiuiimus auribus nostris. 2. Sam. 7. 22.

Non est tibi Domine inter Deos quisquam conferendus, nec est qui faciat opera qualia tu facis. Psal. 86. 8.

Quis in aethere aquabitur Domino? aut quis inter filios fortium Domino assimiletur? Psal. 89. 7.

Magnus est Dominus, & impense laudandus, cuius magnitudo impervestigabilis est. Psal. 145. 3.

Majestas sua caelo sublimior est, quis similis est Domino Deo nostro? Psa. 113. 4.

Tentavit ne Deus ut ingrederetur, & tolleretur sibi gentem e medio gentis, per tentationes, signa, prodigia, bella, manum validam, brachium exertum, perque terrores magnos, (iuxta, quae,) omnia fecit vobis Dominus Deus vester in Aegypto, spectantibus id oculis tuis. Tu per apparitiones edoctus es, Dominum ipsum esse Deum, nec esse alium prater eum. Deut. 4. 34.

CAPVT QVARTVM.

Deum essentiam esse spiritualementem, & inuisibilem, quae coelo ac terra maior, utrumque ex nihilo condidit, per verbum suum non fluxum aut momentaneum, sed quod manet in eternum. *Argumentum*

QVAESTIO.

Quum sit Deus essentia, quae per se subsistit, a te nunc libenter audiam visibilis an inuisibilis sit, finitus aut infinitus, in caelis agens aut in terris. Quae ut ordine singula percurramus, primum explicato, an spiritus est, an res corporea, & quae sit oculis conspicua?

RESPONSIO.

Deus spiritus est, & qui adorant eum, oportet ut spiritu & veritate Iohn. 4. 24. te adorent. Solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessam, 1 Tim. 6. 16. quem nemo hominum vidit, nec videre potest. Dixit Dominus Moysi, Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet. Nemo Deum vidit unquam. Exo. 33. 20. 1. Iohn. 4. 12.

QVAESTIO.

Vbi igitur Deum agere credis, & quem arbitraris esse locum, qui spirituali eius naturae conveniat?

RESPONSIO.

Psal. 11. 4.
Psal. 103. 19.
Isa. 57. 15.
Lam. 3. 41.
Col. 4. 1.
Psal. 115. 3.

Dominus in sacrosancta regia sua, Domini solium in caelis. Dominus in caelo parauit solium suum, eiusque regnum dominatur in omnibus. Sic dixit excelsus & sublimis habitans in perpetuitate, cui nomen sanctus, excelsus & sanctum incolo. Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum in caelo, scientes quod & vos Dominum habetis in caelis.

Deus noster in caelo est, qui perficit quicquid voluerit. Exo. 20. 22. Iosua. 2. 11. 2. Paral. 6. 30. & 20. 6. Psal. 2. 4. & 53. 3. & 85. 12. & 123. 1. & 5. Eccle. 5. 1. Dan. 2. 28. Mat. 5. 16. 34. 45. & 6. 9. & 7. 11. & 10. 32. & 12. 50.

QV AESTIO.

Putas à caelo, cuius finita est circumferentia, Deū qui infinitus est, posse finiri & circumscribi?

RESPONSIO.

1. Reg. 8. 17.
Isa. 65. 1.
Ier. 13. 24.
Psal. 139. 7.

En caeli, caeliq; caelorum te non capiunt, quanto minus ades ista?

Sic dicit Dominus, caelum solium meum est, terra scabellum pedum meorum, ubi igitur erit domus ista, quam adificatus mihi, & ubi locus in quo quiescam. Non abscondet se quisquam in latebras, ut eum videre nequeam (ait Dominus,) an non caelum & terram ego impleo, dicit Dominus. Quò discedam à spiritu tuo, & quò a facie tua fugiam, si enim ascendero in caelum, tu ibi es, & si sternam lectum meum in inferno, tu ades, si sumam pennas aurora & inhabitem in extremis maris, etiam ibi, manus tua reget me, & dextera tua prehendet me: & si dixerò, saltem tenebra contegent me, nox lux erit circa me, nec tenebra obtenebrabunt abs te. Quàm ingens est Dei domus, quàm longè pater possessionis eius locus, magnitudine infinitus, altitudine immensus.

Baruc. 3. 24.
2. Paral. 2. 6
Iosua. 2. 11.

Quis tanta praeditus virtute, ut adificet ei domum, cum caeli caelorum illum non comprehendant. Dominus Deus vester, ipse est Deus in caelis supernè, & subter in terra. Actes. 7. 49.

QV AESTIO.

Caelum & terra, quorum ambitu contineri nequit diuini numinis maiestas, fuerunt nè Deo coeterna, aut si vtrumque ortum habuit alicunde?

RESPONSIO.

Gen. 1. 1.
Aa. 14. 15.
Isa. 42. 5.

In principio creauit Deus calum & terram. Creauit calum & terram & mare, & omnia, quae in eis comprehenduntur.

Sic dicit Dominus Deus Creator caelorum, qui extendit eos, qui expandit terram & germina eius, qui respirandi vim tribuit populo eam inhabitanti, & spiritum his qui versantur in ea.

Psal. 89. 12.

Tui sunt caeli, & tua est terra, orben & quicquid in eo est tu fundasti. Aquilonem & meridiem tu condidisti, Psal. 121. 2. & 124. 8. Act. 4. 24. 3. Esd. 6. 17. Hest. 13. 10.

QVES-

QVAESTIO.

Vnius ergo opificis, non plurium est, hoc tantę molis opus?

RESPONSIO.

Tu ipse Domine, tu solus fecisti cælum, & cælum cælorum, atq; om- Nehem 9.6.
nem exercituum eorum, terram & omnia quę sunt super eam, maria Isa. 44. 24.
& quicquid in eis est.

Sic loquutus est Dominus redemptor tuus, & qui te ab utero finxit. 4. Efd. 3. 4.
Ego Dominus faciens omnia, cælum extendo solus, & mea virtute ter-
ram expando. Ab initio (Domine) fundasti terram, atq; adeo solus. Iob. 9. 8.
Solus extendis cælum, perq; summities maris incedis. Iob. 26. 13. Isa
45. 12. Ier. 10. 12.

QVAESTIO.

Antequam orbis condiretur, extabat nē materia quędam ęterna,
ex qua fierent reliqua, aut si solo Dei verbo extiterunt vniuersa?

RESPONSIO.

Verbo Domini cæli facti sunt, & spiritu oris eius omnis exercitus Psal. 33. 6. 9.
eorum. Ipse dixit, & fuit: ipse precipit, & existit.

Tibi seruiat vniuersum opificium tuum, quoniam insisti, & ex- Indit. 16. 16.
istit, misisti spiritum tuum, & produxit, nec est quod voci tue resistat. Psal. 148. 5.

Ipse mandauit, & creata sunt, & statuit ea, in perpetuum, in secu-
lum posuit illis edictum, & non pręteribit.

Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Simul ac dixit fiat terra, fa- Gen. 1. 3.
cta est, fiat cælum, creatum est, verbo ipsius stella firmata, ipseq; nouit 4. Efd. 5. 56
eorum numerum.

QVAESTIO.

Verbum quo condita dicis omnia, an verbum putas quod se-
mel prolatum pręterierit, aut verbum potius quod in æternum
perstat?

RESPONSIO.

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus Ioan. 1. 1
erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Heb. 1. 2
Loquutus est nobis (Deus) per Filium, quem constituit heredem omni-
um, per quem etiam secula fecit. Ego prodixi ex ore altissimi ante om- Eccle. 24. 5
nem rerum creaturam, ego lumen in cælo indefessum produxi, & in
modum nebula terram omnem obduxi.

QVAESTIO.

Ciii.

Satis

Satis teneo omnia per æternum Dei verbum, è nihilo creata.
At quanto tempore constructa fuit hæc ingens rerum machina,
nondum plane percipio.

RESPONSIO.

Exo. 20. 10

*Sex diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ
in eis sunt.*

Gen. 2. 1

*Perfecti sunt cæli & terra, & omnis exercitus illorum, & absolvit
Deus die septimo opus suum quod fecerat.*

QV AESTIO.

At ne primùm creavit Deus inanem ac informem materiam,
quàm subinde per sex dies sigillatim perpoliuit?

RESPONSIO.

Gen. 1. 1

*In principio creavit Deus cælum & terram, terra autem inculta
erat & vacua, tenebræque super abyssum.*

sap. 11. 18

*Omnipotentis manus tue, quæ mundum ex informi materia condidit,
facultas non deerit.*

QV AESTIO.

Putas eum hunc condidisse mundum, ut à nobis quidpiam cō-
modi reciperet?

RESPONSIO.

Aa. 17. 25

*Nullus rei est egens, cum ipse det omnibus, vitam, & habitum, &
omnia.*

Iob. 35. 7

*Si iustus sis, quid dabis illi, aut quid ex manu tua accipiet, sed vi-
rum tue conditiois, impietas tua: & filium hominis, iustitia tua at-
tingit.*

Iob. 22. 2

*Num Deus commodabit vir, sibi commodat qui sapit. Quid prodest
Deo si iustus fueris? aut quid es confers, si immaculata fuerit via tua.*

psa. 16. 3

Dominus meus es tu, bonum meum nihil ad te. Act. 17. 25.

QV AESTIO.

Quorsum ergo tam multa rerum genera creavit, qui rei nullius
erat indigens?

RESPONSIO.

Pro. 16. 4

Rom. 11. 36

Eccle. 3. 14

*Omnia operatur Dominus propter se, etiam impium ad diem malū,
Ex illo, & per illum, & in illum omnia.*

*Scio quicquid condidit Deus, æternum esse, nec ei addendū, aut de eo
detrahendum esse, condidit autem Deus, ut ipsum homines revereantur.*

CAPVT.

CAPVT QVINTVM.

DE creatione Angelorum, atque de eorum natura & officio. *Argumentum.*

QVAESTIO.

Qui cœlum & terram per verbum suum, hoc est per Christum condidit, nonne & Angelos per idem verbum creauit?

RESPONSIO.

Per illum creata sunt omnia qua in cœlis, & qua in terra, visibilia, Col. 1. 16. & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per illum & in illum creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia per illum consistunt.

QVAESTIO.

Si in rerum natura consistunt Angeli, secum desipiunt Sadducæi.

RESPONSIO.

Sadducæi quidē dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelos, neque spiritum. Act. 23. 8.

QVAESTIO.

Aut igitur spiritus sunt, aut res corporeæ, qui per Christum creati sunt Angeli.

RESPONSIO.

De Angelis quidē dicit, Qui facit Angelos suos spiritus.

Heb. 1. 7

QVAESTIO.

Angelis ergò longè antecellit, per quem creati sunt ipsi?

RESPONSIO.

Eum qui paulisper quiddam diminutus fuerat infra Angelos, cernimus Iesum propter cruciatum mortis gloria & honore coronatum. Heb. 2. 9

Consedit in dextera maiestatis in excelsis, tanto prastantior factus Angelis, quanto excellens pra illis sortitus est nomen. Nam, cui dixit unquam Angelorum? Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ac rursus, Ego ero ei pater, & ille erit mihi filius. Rursus autem, cum introduxit primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Ad quem autem Angelorum dixit unquam? Sede à dextis meis, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum meorum.

D.

Deus

Eph. 1.20

Deus suscitavit (Iesum) ex mortuis, & sedere fecit ad dexteram suam in caelestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominium, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus illius: & eum dedit caput super omnia ipsi ecclesia.

Heb. 2.9

Enim vero per hoc, quod ei subiecit omnia, nihil omisit quod non sit ei subiectum.

QV AEST IO.

Quantum putas spirituum huiusmodi numerum?

RESPONSIO.

Psa. 68.18

Equitatus Dei millia millium Angelorum, Dominus inter illos in sanctuario.

Iud. 1.14

Ecce Dominus venit in sanctis millibus suis.

Deu. 33.2

Dominus in Sina venit cum decem millibus sanctorum.

QV AEST IO.

Sed quid Deo tantus Angelorum exercitus?

RESPONSIO.

Deut. 7.16

Psa. 103.20

Mille milles ministrant ei, & decies mille milliades stant ante ipsum. Benedicite Domino Angeli eius potentes virtute, qui facitis verbum eius, audiendo vocem verbi eius, predicant Dominum omnes exercitus eius, ministri qui perficitis eius voluntatem.

QV AEST IO.

Eximia est ista Angelorum functio, ut regi seculorum sint ministri & affectae. At ne sunt praeterea numinis eius cultores, ac laudum eius praecones?

RESPONSIO.

Isa. 6.1

Vide Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, cuius extrema replebant templum, & Seraphim stabant super ipsum, erant singulis sex ala, duabus operiebant faciem suam, duabus regebant pedes suos, & duabus volabant, & clamabant alter alteri, dicentes, sanctus, sanctus, sanctus, Dominus exercituum, plena est omnis terra gloria eius.

Luc. 2.13

Adiunxit se Angelo, multitudo exercitus caelestis laudantem Deum, & dicentium, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas.

QV AEST IO.

Qui Deum sic celebrant & colunt Angeli, num itidem & filium eius vnigenitum?

RE-

RESPONSIO.

*Audiui in circuitu throni, & animalium, & senum, vocem Angelo- Apo. 5. 11
rum multorum, numero millies centies mille, & decies centies mille, di-
centes voce magna, Dignus est Agnus ille occisus, qui accipiat virtutem,
& diuitias, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam,
& benedictionem.*

QVAESTIO.

*Angeli, qui principi Christo ministrant, & obsequuntur, num
item & his qui Christi sunt, opitulantur?*

RESPONSIO.

*Nonne sunt administratorij spiritus, qui in ministerium emittuntur, Heb. 1. 14
propter eos qui haeredes sunt salutis?*

QVAESTIO.

*Quicquid ergo officij impendunt iuuandis hominibus, id iussu
Domini, cui seruiunt, exequuntur, vt opem istam agnoscamus es-
se diuinam.*

RESPONSIO.

Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Psa. 91. 11

QVAESTIO.

*Istud (quaeso) expone fusius, quænam videlicet angelis à Deo
mandata sunt (erga nos) officia, hoc ne primum, vt vigilias agant
& excubias, ne quid nobis illorum tutelæ cõmissis noceat?*

RESPONSIO.

*Castra figit Angelus Domini, circum eos qui ipsum timent. Psa. 34. 8
Manibus te gestabunt, ne ad lapidem pes tuus impingat. Psa. 91. 9
Respondit Elizeus, Ne metuas, nam eorum qui nobiscum, plures 2Reg. 6. 16
sunt, quam eorum qui cum illis.*

QVAESTIO.

*Angeli qui pios circummununt, nè offendantur, eosdem nè e-
tiam, dum in periculis versantur, eripiunt?*

RESPONSIO.

*Dormiebat Petrus inter duos milites vinctus cathenis duabus, & cu- Aa. 12. 6
stodes ante ostium custodiant carcerem, & ecce Angelus Domini a-
stetit, & lumen refulsit in domicilio, percussaq; latere Petri exciuit
eum, dicens, Surge velociter, & exciderunt cathena de manibus eius.*

*Insecerunt manus in Apostolos, posueruntq; eos in custodia publica, sed Aa. 5. 18
Angelus Domini, per noctem aperuit fores carceris, eductisque illis, dix-
it: Ite, & stantes loquimini populo in templo, omnia verba vita huius.*

D. ij.

Daniel

Dan. 6. 26

Daniel dixit regi, Deus meus Angelum suum misit, & conclusit ora leonum, ut non laferint me.

QVAESTIO.

Solent nē etiam Angeli lugentes ac profugos solari: & quę necessaria sunt suppeditare illis?

RESPONSIO.

L. Reg. 19. 2

Misso Isabel nuncio ad Eliam, dixit: Sic faciant Dī, sicq; addant, si non eras iuxta id tempus posuero animam tuam, sicut animam alicuius ex illis: quibus ille territus surrexit, & abiit, quocunq; animus ferebat: Ipse verō ibat in desertum, itinere diei, & veniens sedit subter Iuniperum, cupiuitq; anima sua ut moreretur, & dixit, Satis iam o Domine, tolle animam meam, quoniam non sum melior parentibus meis. Iacens autem subter Iuniperum, obdormiuit, & ecce Angelus tetigit eum, simulq; dixit ei, Surge, & comede. Cumq; respexisset, ecce erat ad caput eius placentula, super prunas cocta, & vas aqua: edidit itaq; & bibit. Hagar abiens errauit in deserto Bersaba, cūq; iam consumpta essent aqua vrcei, proiecit puerum sub virgultum quoddam, ipsa verō abiens confedit ē regione, procul quantum est teli iactus: dixit enim, Nō possum videre mortem pueri: sedensq; ē regione sustulit vocem suam, & fleuit. Audiuit autem Dominus eiulatum pueri, vocauitq; Angelus Dei Hagar de cælo, & dixit ad eam: Quid est tibi Hagar, nē metuas, quoniam exaudiuit Deus eiulatum pueri eodem loci vbi est: surge, tolle puerum tuum, & manu tua eum apprehende, quoniam faciam eum in gentem magnam, & aperuit Deus oculos eius, ut videret fontem aquarum, abiit ergo & impleuit vrceum aqua, deditq; potum puero.

Gen. 21. 17

QVAESTIO.

Nonnē & hoc officij præstant Angeli, ut sint pijs non solūm iuineris duces & comites, verum etiam, & consultores & monitores?

RESPONSIO.

Exo. 33.

Loquutus est Deus ad Moysen, Vade & ascende hinc, & populus quē eduxisti à terra Aegypti, & mittam ante te Angelū, & eijciam Chanaanem, Amorraum, Hythæum, Phersæum, Hyuam, atque Iebusæū.

Exo. 23. 20

Mat. 2. 13. 19

Ecce ego mitto Angelum ante faciem tuam, ut custodiat te in via tua, & introducat te ad locum quem paraui. Ecce Angelus Domini apparet in somnis Iosepho, dicens, Cum surrexeris, adsume puellum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ille, donec dixerō tibi.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini in somnis apparet Iosepho in Aegypto, dicens, Cum surrexeris, adsume puellum & matrem eius, & proficiscere in terram Israël: defuncti sunt enim, qui insidiabantur vitæ pueri. Gen. 22. 11.

QVAE-

QVAESTIO.

Cum ad hunc modum tuendæ hominum salutis inuigilent Angeli, nunquid inde admonemur, ne quem ex pusillis aspernemur aut lædamus, nisi Angelis eorum custodibus, & qui Deum semper vident, bellum indicare velimus?

RESPONSIO.

Videte ne quem contemnatis ex his pusillis, dico enim vobis, Angelos eorum in cælis semper videre faciem Patris mei, qui in cælis est. Math. 18. 10.

QVAESTIO.

Quid igitur mirum, si lætentur Angeli, dum qui à Deo defecerant, resipiscunt, & ad frugem se recipiunt?

RESPONSIO.

Dico vobis, gaudium est apud Angelos Dei super vno peccatore resipiscente. Luc. 15. 10.

QVAESTIO.

Angeli, qui tot modis testes sunt & nuncij diuinæ erga nos providentiæ, & quorum ministerio innotuerunt nobis tam multa fidei nostræ mysteria, sunt ne iidem ultionis diuinæ ministri, qui supplicia sumunt ab impijs?

RESPONSIO.

Venerunt duo Angeli Sodoma, sub vesperam, & Lot sedebat in porta Sodomorum.

Et dixerunt illi ad Lot, habes adhuc quempiam hic generum, filios tuos, & filias, & quacunq; habes in ciuitate, educ de loco isto: nam nos perdemus locum istum, eo quod ingens sit clamor illorum coram Domino, misitq; nos Dominus, vt perdamus illum. Gen. 19. 13.

Dicit Dominus, Propugnabo, vt seruem urbem istam propter meipsum, & propter Dauid seruum meum. Egressus itaq; eadem nocte Angelus Domini, percussit in castris Assyriorum, centena octoginta quinque millia. 2. Reg. 19. 34.

Statuto die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos: populus autem acclamabat Vox, Dei, non hominis. Confestim autem percussit eum angelus Domini, quod non tribuisset gloriam Deo: & erosus à vermibus expirauit. Act. 12. 21.

Iustum est apud Deum reddere his, qui affligunt vos, afflictionem: & vobis qui affligimini relaxationem nobiscum, cum reuelabitur Dominus Iesus de cælo, cum Angelis potentia sua, cum flamma incendio, 2. The. 1. 7.

Math. 13. 49.

Eccle. 39. 33.

dio, qui insūgit ultionem his qui non nouerunt Deum, & qui non obedi-
unt Euangelio Domini nostri Iesu Christi: qui pēnam luunt, interitam
à facie Domini, & à gloria fortitudinis eius. Sic erit in consummatione seculi, exhibunt Angeli, & segregabunt malos
de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Sunt quidam ad irrogandas pēnas conditi spiritus, qui seneriter
verbera incutiunt, & internationis tempore effundunt, creatorisq; sui
explemt sauitiam. Exo. 32. 33. 2. Sam. 24. 15.

QV AESTIO.

Angeli quos Dominus tanto munere dignatus est, ut ipsius
nuncij sint & ministri, num interdum nomine eius appellan-
tur, cuius opera & virtutes exequentur?

RESPONSIO.

Ose. 12. 2.

Lis est Domino cum Iude, & ut visitet Iacob secundum vias eius,
rependatq; ei secundum studia eius. In utero supplantauit fratrem suū,
& in robore suo prauauit Deo, prauauit (inquam) Angelo, & supe-
rior fuit.

Angelus Domini denuo non apparuit Monoah, & uxori eius, tunc
cognouit Monoah, quod Angelus Dei fuisset. Et dixit Monoah ad ux-
orem suam, Certissime moriemur, nam Deum vidimus. Gene. 48. 15. 4.
Esa. 7. 7.

QV AESTIO.

Num quoq; assumunt Angeli rerum earum formas, quas dum
apparent, designare volunt?

RESPONSIO.

Iosu. 5. 13.

Contigit, cum esset Iehosua prope Iericho, ut sublati oculis suis videret
virum stantem contra se, habentem gladium districtum in manu sua.
Abijt autem Iehosua ad eum, & dixit ei: Nobisne aduenisti, an ad-
uersarijs nostris? & dixit, Non: Etenim ego dux exercitus Domini, nūc
adueni. Et procedens Iehosua pronus in terram, adorauit, dixitq; ad eū,
Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum?

Num. 22. 31.

Retexit Dominus oculos Balaam, ut videret Angelum Domini stan-
tem in via, gladiumq; districtum in manu eius.

Ioan. 20. 11.

Maria stabat ad monumentum foris, plorans, cum ergo fletet, inclinauit
se in monumentum, & vidit duos Angelos in his sedentes, vnum ad
caput, alterum ad pedes, ubi iacebat corpus Iesu.

Luc. 24. 1.

Vno sabbathorum profundo dilu. ule, venerunt ad monumentum, &
ecce duo viri astabant illis, in vestibus fulgurantibus. Actes. 2. 10. 2.
Reg. 6. 2.

QVAE-

QVAESTIO.

Cum tanta sit Angelorum dignitas, tantaque illorum munia, decet ne illis diuinos cultus impendi?

RESPONSIO.

Ego Ioannes videns hac & audiens, & postquam audissem, & vidissem cecidi, vt adorarem ante pedes Angelis, qui mihi hac ostendebat: Et dicit mihi, Vade ne feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui seruant verba libri huius, Deum adora. Apo. 22. 8.

CAPVT SEXTVM.

De malis Angelis.

Argumentum.

QVAESTIO.

Post multa de bonis Angelis, nunc nonnihil addendum de malis: explica ergo primum, nonne & hi à Deo conditi fuerunt per omnipotens eius verbum?

RESPONSIO.

Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ioan. 1. 3.

QVAESTIO.

Ecquid narras, an facit quicquam Deus quod bonum non esset & rectum?

RESPONSIO.

Vidit Deus omne quod fecerat, & erat valde bonum. Gen. 1. 31.
Nec fecit quicquam manum. Eccle. 42. 25.
Tribuite Deo nostra magnitudinem, cuius munus integra sunt opera, & omnes recta sunt rationes. Deut. 32. 4.

QVAESTIO.

Si quicquid à Deo conditum est, id rectum fuit ab initio, cui igitur tribui oportet istam cacodæmonis nequitiam?

RESPONSIO.

Ab initio diabolus peccat. Ille homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, de suo loquitur, quia mendax est, atq; eius rei pater. 1. Ioan. 3. 8.
Ioan. 8. 44.

QVAESTIO.

D. liii.

Audio

Audio demonis defectionem, at cur illum homicidam voces, nondum planè assequor.

RESPONSIO.

Sap. 2. 23

Invidia diaboli mors intravit in mundum.

QV AESTIO.

Desit nè hostis esse homini, postquam illi letale vulnus infixit?

RESPONSIO.

Gen. 3. 15.

Ponam inimicitias inter te & ipsam mulierem, inter semen deniq; tuum, & inter semen illius: ipsum conculcabit tibi caput, & tu conculcabis ei calcaneum.

QV AESTIO.

Infestus ille hostis, qui à Deo averfus, hominis calcaneo insidiatur, alios nè angelos habet, qui suæ à Deo defectionis consortes, simul cum eo aduersum pios præliantur?

RESPONSIO.

Apo. 12. 6.

Factum est prelium magnum in calo, Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnabat, & Angeli eius: & non præualuerunt, neq; locus inuentus est eorum amplius in calo. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas qui seducit totum terrarum orbem, projectus est (inquam) in terram, & angeli eius cum eo projecti sunt.

QV AESTIO.

Quantis viribus instructam putas cohortem istam demonum, qui in terram sunt projecti: & quibuscum nobis est colluctandum?

RESPONSIO.

Ephe. 6. 12.

Non est vobis lucta aduersus sanguinem, & carnem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mundi Dominos, rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spiritualia astutius, in celestibus.

QV AESTIO.

Proh dolor. Quid nos pusilli homines, ad istos tenebrarum, rectores, qui nos obsident vndique, nobisque insidiantur asidue?

RESPON-

RESPONSIO.

Resistite diabolo, & fugiet à vobis.

Ioc. 4. 7.

QVAESTIO.

Bona verba, At quæ ista est resistendi ars & ratio?

RESPONSIO.

Vigilate, quoniam adversarius vester diabolus, tanquam Leo rugiens circumdabit, querens quem deuoret, cui resistite, solidi fide.

1. Pet. 5. 8.

Vigilate & orate, vt ne incidatis in tentationem.

Math. 26. 4.

Eph. 6. 13.

Adsumite vniuersam armaturam Dei, vt possitis resistere in die mala, & omnibus peractis stare: stete igitur lumbis vestris circumcinctis: veritate tanquam balteo, & indui thorace iusticia, & calceatis pedibus, vt parati sitis ad Euangelium pacis: super omnia, assumpto scuto fidei, quo possitis omnia iacula mali illius ignea exstinguere, galeamq; salutis accipite, & gladium spiritus, qui est verbum Dei, in omni precatatione & obsecratione, orantes in omni tempore, in spiritu.

QVAESTIO.

Tutum indicas profugium, nempe ad eius præsidium, qui vires debilibus suppeditat, & quo vno opitulante, irriti fiunt omnes & conatus & artes Saranæ.

RESPONSIO.

Fidelis est Deus, qui non sinet vos tentari supra id quod potestis: imo faciet vna cum tentatione euentum quo possitis sufferre.

1. Cor. 10. 13.

Mihi persuasum habeo, quod neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profunditas, neque vlla creatura poterit nos separare à dilectione Dei, qua est in Christo Iesu domino nostro.

Rom. 8. 38.

Nonit Deus pios à tentatione arripere, iniustos autem, in diem iudicij puniendos seruare.

1. Pet. 2. 9.

QVAESTIO.

Clemens ille pater, qui nouit pios (dum expedit) eripere, num quoque interdum exercet eos satanæ ministerio, vt illorum fidem exploret, & constantiam probet?

RESPONSIO.

Dixit dominus ad satanam, Obseruasti me cultorem meum Iob, siquidem illi nemo par est in terra, virum integram, & probum, & religiosum, & vitantem malum? Respondens autem satanas Domino, inquit, Num Iob gratis veneratur Deum? An non seposisti eum vndiq; & do-

Iob. 1. 8. 22.

E.

mun

num eius, & omnia qua habet? Nonne quicquid agit fortunat, & possessio eius longè latèque obtinuit regionem. Verū iniecta manu tua, quacunque habet affligito, & male mihi sit, nisi te in faciem tuam vituperaveris. Dixit itaque Dominus ad satanā, Ecce, permitto arbitratus tuo, quacunque possider, verumtamen ipsi manū tuam nē inijcias. Iob in hoc toto negotio non peccavit.

QVAESTIO.

Qui opera satanae vitur in exploranda piorum constantia, nō nē & eādem vitur in vindicandis sceleratorum flagitijs?

RESPONSIO.

Misit Deus spiritum malum in ser Abimelech, & inter cives Sichem, ut cives Sichem desisterent ab Abimelech, ut scilicet invidia illata, septuaginta filijs Ierubaal veniret, & ut sanguinem eorum deinde deceret, Deus super Abimelech fratrem eorum, qui eos occiderat, adeoq, & super cives Sichem, qui manus eius roborauerant.

Vidi Dominum sedentem in solio suo, & omnes exercitus caelorum stabant ad dexteram eius & sinistram, dicebatq, Dominus, Quis persuadebit Ahab regem Israelis, ut ascendas, & corruas in Ramoth Gilead? Cumq, alius aliud dixisset, egrediebatur spiritus quidam, qui stans coram Domino, dixit, Ego persuadebo ei. Inquitque Dominus ad eum, Qua in re? Qui dixit, Egrediar, eroque spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Dixit ergo, persuadebis, simulque efficies, egredere & fac sic. Et nunc en, Dominus dedit spiritum mendacem in os illarum suorum prophetarum, loquutusque est Dominus super se malum.

Recessit spiritus Domini a Saule, turbavitque eum spiritus malus a Domino.

QVAESTIO.

Nē plura scisciter de his spiritibus immundis, quorum inueterata est perversitas, quem exitum putas illis destinatum?

RESPONSIO.

Cum veneris filius hominis cum gloria sua, & omnes sancti Angeli cum eo, tunc sedebit super thronum gloriae suae, & congregabuntur corā eo, omnes gentes, & separabit eos, alteros ab alteris, ut pastor separat oves ab hœdis, & statuet oves quidem ad dexteram suam, hœdos autem ad sinistram.

Dicatque his qui ad sinistram erunt, Maledicti abite a me in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Deus Angelis qui peccaverant non peperit, sed catenis caliginis, in Tartarum precipitatos tradidit, servandos in iudicium.

*Angeli, qui non seruauerunt suam originem, sed reliquerunt suum
domicilium, ad inducendum magni illius dno, vinculis aeternis sub caligi- Inde. 6.
ne seruauit.*

CAPVT SEPTIMVM.

DE creatione hominis. *Indicium per quod corpus humanum
fuit, et in nihil de anima eius.* *Argumentum.*

QVAESTIO.

Qui Angelos omnes condidit, num item & homines?

RESPONSIO.

*Agnosce quod Dominus est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos, su- Psal. 100. 3.
nus populus eius, & grex pascuorum eius.*

*Ego feci caelum & terram, hominem & inuentum, quae sunt in super- Ier. 27. 5.
ficie terra, virtute mea magna & brachio meo extenso, & stadii en
ei, qui mihi placuit.*

Per ipsum vivimus, mouemur, & sumus.

Act. 17. 28.

QVAESTIO.

At quorsum factus est homo?

RESPONSIO.

*Fecit ex vno sanguine omne genus hominum, ut inhabitaret super Act. 17. 26.
vniuersam faciem terra: Cum desinisset praefinita tempora, & termi-
nos habitacionis, coram, ut quae res deum, si forte palpent eum, & in-
ueniant, quae res non longe absit ab unguoque nostrum.*

*Dedit his gloriari miraculis suis, ut perperam, & prudentem exarent, Eccle. 17. 8.
pera ipsius, & electi nomen sanctum eius collaudent.*

Omnia operatur Dominus propter se.

Pro. 16. 4.

QVAESTIO.

Quando autem condidit Deus hominem primum, nihil ne
materiae adhibuit?

RESPONSIO.

Formauit Dominus Deus hominem ex puluere terrae. Eccle. 3. 11. Gen. 2. 7.

QVAESTIO.

Quid vero mulier, fuit ne sicut & vir, ex limo terrae formata?

RESPONSIO.

*Dixit Dominus Deus, Non est bonum hominem esse solum, faciam ei Gen. 2. 18. 21.
aduersarium, quod sit coram ipso.*

E. 5.

Immi.

Eccle. 17. 51

Inmisit igitur Dominus Deus soporem in Adam, & dormiuit, & tulit unam e costis eius, & clausit carnem pro ea, & edificauit Dominus Deus costam, quam tulerat ex Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Et formauit ex eo adintricem ipsi similem.

QUESTIO.

Indicasti perspicue corpus Adami e limo terre factum & formatum, at tu nihil de anima eius.

RESPONSIO.

Gen. 1. 7. 1
4. Ebd. 3. 51

Inspirauit Deus in faciem eius spiraculum vite, & fuit homo in animam uiuentem. Zacha. 12. 1.

QUESTIO.

Anima quam Deus in corpus immisit, ut homo uiueret, sensusque & motus particeps fieret, habuitne quicquam diuinus, & quod commune non esset belluis?

RESPONSIO.

Gen. 1. 26. 27.

Dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem nostram, secundum similitudinem nostram.

Gen. 1. 27.

Creauit itaque hominem ad imaginem suam, ad imaginem, inquam, Dei creauit illum, masculum & feminam creauit eos.

QUESTIO.

Anima ergo, quam a Deo conditore habuit homo, non solum animalis & sensus composuit, sed & diuina & celestis, nempe ingenio, mente, & intellectu predata?

RESPONSIO.

4. Ebd. 16. 6

Finxit Deus hominem, eiusque cor in medio corpore posuit, eiusque spiritum, vitam, ingenium, & omnipotentia Dei diffusum iniecit.

Eccle. 17. 6.

Rapleuit eos prudenti scientia.

QUESTIO.

Homo igitur, qui diuinitatis simulachrum fuit, deique similitudinem (cui & annexa erat immortalitas) gestauit, integritate & iusticia non caruit?

RESPONSIO.

Eccle. 7. 30

Eccle. 3. 18.

Eccle. 17. 3.

Tantum hoc inspicere, quod deprehendi, quod Deus Adamum probum, condiderit. Aestimauit in animam meo conditionem hominum, ut Deus excellentissimam creauerit. Induit eos uirtute sua, & ad imaginem sui creauit eos.

QVAE.

QV AESTIO.

Quid (obsecro) deerat homini sic creato, nisi ut amplissimo rerum dominio quietè potiretur?

RESPONSIO.

Benedixit illis Deus, dixitque ad eos Deus, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam; & dominemini piscibus maris, & volatilibus caeli, & omni bestia reptanti super terram. Et dixit Deus, Dedi vobis omnem herbam producentem semen, quae est in superficie vniuersae terrae; & omne lignum, in quo est fructus ligni seminatens semen, vobis erit in escam.

Deus patrum, & misericors Domine, cuncta tua iussu fecisti, tuaque sapientia hominem fabricatum, & creatum abs te rebus, dominaretur; & orbem sanctè iustèque administrans, recto animo iudicium exerceret. Adamum constituisti dominum omnibus operibus abs te creatis.

QV AESTIO.

Arcessitne huic primorū parentum primæuæ felicitati, amoritas loci, quae suauiter & iucunde fruerentur?

RESPONSIO.

Plantauit Dominus Deus hortos delicatissimos ab oriente, & collocauit illic hominem, quem finxerat, fecit etiam germinare Dominus Deus de humo omnem arborem, visu delectabilem, & in cibum commodam.

QV AESTIO.

Digna est sane, quam sedulo reputemus, & quam laudibus assiduis celebremus, ineffabilis illa Dei in homines beneficentia.

RESPONSIO.

Domine Deus noster, quam magnificum est nomen tuum in vniuersa terra, & de laudem tuam super caelos? Equidem suspicamus caelos tuos opus digitorum tuorum, Lunam & stellas quae tu preparasti, quid est homo mortalis, ut memoriam eius habeas? & filius hominis, ut eum inuisas? Paululum siquidem est, quo Deo inferiorem illum fecisti, tanta illum gloria, & decore cinxisti: dominum enim operum quae manus tua parauerunt constituisti, cuncta eius pedibus subiecisti, greges, & armenta vniuersa, etiam iumenta campestris, volucres quae in aere, & pisces qui in mari vagantur, & quaecumque per maris itinera transiunt. Domine Deus noster, quam magnificum est nomen tuum in vniuersa terra.

CAPVT OCTAVVM.

Argumentum

De peccato primi hominis

QVAESTIO.

Cum rerum omnium opifex Adamum & Hevam condidisset, eosque ad illud felicitatis fastigium euexisset, de quo abunde antea, quid tum illi tam benefico conditori suo, pro acceptis beneficijs rependerunt?

RESPONSIO.

4. Esa. 60.

Ipsi, postquam creati sunt, profanarunt nomen creatoris sui: & eum, qui vitam ipsi parauerat, ingrati fuerunt.

QVAESTIO.

Facinus horrendum narras. Sed quid (obsecro) iusserat illis Deus, aliquid ne quod sentiretur impar esse, & maius suis viribus?

RESPONSIO.

Gen. 2. 16.

Præcepit Dominus Deus hominibus, dicens: De omni ligno horti comedes, de arbore vero scientia boni & mali, de ea nungquam comedas: nam quacumque die ex ea comedes, morte morieris.

QVAESTIO.

Audio edictum, Sed quid tum Adam, an de arbore vetita quicquam surripuit?

RESPONSIO.

Gen. 3. 6.

Vidit mulier, quod arbor illa esui commoda esset, & oculis desiderabilis, iocundaq; arbor illa ad erudiendum, tulit de fructu eius, & comedit, dedit deniq; & viro suo secum, qui & ipse comedit.

QVAESTIO.

A muliere ergo initium duxit peccatio?

RESPONSIO.

1. Tim. 2. 14.

Hecl. 25. 13.

Mulier seducta, obnoxia facta est transgressioni. Peccatum duxit initium a muliere, & per eandem omnes morimur.

QVAESTIO.

M V Q V A E S T I O

Mulierem seductam refert, à quo autem seducta sit non perit.
de doct.

RESPONSIO.

Serpens calidior erat omni bestia agri, quam fecerat Dominus Deus: qui dixit ad mulierem, Itane dicit Deus, Non comedetis de omnibus fructibus horum. Et dixit mulier ad serpentem, Quia fructus signi horum comedimus, de fructu vero arboris, quia est in medio horum, dixit Deus, ne comedatis ex ea, neque contingatis eam, ne forte moriamini. Et dixit serpens ad mulierem, Nequaquam moriemini, verum novit Deus, quod ipso die quando comederitis ex ipsa, aperientur oculi vestri, et sicut Deus, scientes bonum & malum.

Q V A E S T I O.

Portentum de serpente narrat, sed an putas à serpente bruto meditatam huiusmodi calumniam, an non potius à vatro quodam spiritu, qui hoc exitiale virus, per serpentem cuomuit?

RESPONSIO.

Invidi à cacodemoni mori intravit in mundum, & qui sunt parvum eius, expersuntur eam.

Q V A E S T I O.

A demone ergo prima mali labes. At cum esset Adam intus & foris integer, liberum ne habebat arbitrium, quo demoni, ad defectionem sollicitanti, posset resistere, Deoque conditori, factus infideli, morem gerere?

RESPONSIO.

Dominus hominem creavit ab initio, & permisit eum consilio arbitrio, mandatis & preceptis sui audire. Si volueris, mandata servabis, ipsasque vices tuas conferentur, & fides praeestabit obsequiosam. Si nem & aquam tibi proposuit, ad verumque exportige manum.

Q V A E S T I O.

Cum itaque ad malum perrexerit manum, mortisque non vitam delegit, decet ac & illi, non solum latant, causam mortis ascribere.

RESPONSIO.

Per unum (hominem) delictum, mors regnavit per unum.

Rom. 5. 17.

CAPVT NONVM.

Argumentum.

QVales euaserunt Adam & Heua, qui sua à Deo a-
uersione, à ferrenissimo rerum statu, in miserrimā
peccati & mortis seruitutem corruerunt, & à paradiso ig-
nominiose deturbati, vitam omni molestiarum generi
obnoxiam degerunt.

QVÆSTIO.

Cum de fructu arboris interdictæ comedissent Adam & Heua,
ceperunt ne euestigio miseræ sortis suæ sensu, & conscientia, at-
que pudore affici?

RESPONSIO.

Gen. 3. 7.

Aperti sunt oculi amborum, cognitque quod nudi essent, consuerunt
folia ficus, feceruntque sibi cinctoria.

QVÆSTIO.

Quid tum postea? Accersiuit nē scelerum vindex Deus, legis suæ
transgressores?

RESPONSIO.

Gen. 3. 9.

Vocauit Dominus Deus ipsum Adam, & dixit ad eum, Vbi es? Qui
est, Vocem tuam audiuit in hortis, & extimuit, quod nudus esset, &
abscondi me. Et dixit, Quis indicauit tibi quod nudus esses? Nimirum
de ipsa arbore, de qua praeceperam tibi ne comederes, ex ipsa comedisti.

QVÆSTIO.

Sed quid de patrato scelere amborei responderunt? illud ne in-
genue agnouerunt, an potius excusatione defenderunt?

RESPONSIO.

Gen. 3. 12.

Dixit Adam, Mulier ipsa, quam dedisti, ut mecum esset, ipsa dedit
mihi de arbore, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem,
Cur hoc fecisti? Et dixit mulier, Serpens seduxit me, & comedi.

QVÆSTIO.

At quid isto inani effugio, futilique commento apud iudicem
effecerunt? sententiam ne à cervicibus suis auerterunt?

RES-

RESPONSIO.

*Dixit Dominus ad serpentem, Quoniam hac fecisti, execratus es pra
omni iumento, & pra omni bestia agri: super ventrem tuum gradieris,
& pulverem comedes cunctis diebus vitae tuae. Ponamq; inimicitias in-
ter te, & ipsam mulierem, inter semē deniq; tuum, & inter semē il-
lius, ipsum conculcabit tibi caput, & tu conculcabis ei calcaneum. Ad
mulierem autem dixit, Dolorem & conceptū tuum cumulatissime mul-
tiplicabo: in dolore paries filios, & ad virum tuum erit desiderium tu-
um, ipseq; dominabitur tibi. Ad Adam verò dixit, Quandoquidem au-
disti vocem uxoris tuae: & comedisti de arbore, de qua praecepi tibi di-
cens, Non comedes ex ea, execrata est humus propter te. In dolore co-
medes eam, cunctis diebus vitae tuae, spinas atq; tribulos germinabit tibi,
& manducabis herbam agri. In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Gene. 3.14.

QVAESTIO.

Quid rursus Deus? Nonne & illis credulitatem subsanandam
exprobrauit, quod cum leuissimè credidissent se Deos fore, aut
Deo assimiles, ipsi contra adeo inopes & egeni euasissent, ut con-
tegendæ nuditati suæ etiam pecudum exuviis indigerent?

RESPONSIO.

*Fecit quoq; Dominus Deus ipsi Adam & uxori eius, tunicas pellice-
as, & induit eos. Et ait Dominus Deus, Ecce homo iste factus est qua-
si vnus ex nobis, ut sciret bonum & malum.* Gene. 3.21.

QVAESTIO.

Præterea, cum illi hortum paradisi foedissimè conspurcassent,
suoq; sacrilegio profanassent, nunquid inde profligati miserrimè
exularunt?

RESPONSIO.

*Emisit eum Dominus ex hortis deliciarum, ad colendum humum,
de qua sumptus fuerat. Expulit itaque hominem, & collocavit a plaga
orientali hortorum deliciarum Cherubim, & laminam gladij micantem
& sese vertentem, ad custodiendum iter arboris vitae.* Gene. 3.22.

QVAESTIO.

Rursus, cum poenā mortis statuisset Deus, si de arbore vetita co-
mederent, nonne demum poena legis violatae mulctati sunt?

RESPONSIO.

*In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in humum,
ex qua sumptus es: siquidem pulvis es, & in pulverem reuersurus.* Gene. 3.19.

QV AESTIO.

Insuper cū à Deo perfidē descuerunt, nonne peccati domino sese manciparunt, eiusque infœlici iugo cervices suas subiecerunt?

RESPONSIO.

Rom. 6. 16.

An nescitis, quod cui accommodatis vos ipsos seruos ad obediendum, eius serui estis, cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obedientia ad iusticiam?

Ioan. 8. 34.

2. Pet. 2. 19

Amen dico vobis, qui facit peccatum, seruus est peccati. Siquidem à quo quis superatus est, huic etiam in seruitutem est additus.

QV AESTIO.

Quid autem stipendij merent, qui tyranni istius iugo sese dedunt & addicunt?

RESPONSIO.

Rom. 6. 23

Etenim stipendia peccati mors, donum autem Dei vita aeterna.

CAPVT DECIMVM.

QVot incommoda, & malorum genera, in mundum inuexit primorum parentum transgressio.

QV AESTIO.

Cū primi parentes sese in istam malorum colluuiem coniecerunt, de qua tu copiosè, nihilne damni illo lapsu suo posteris intulerunt?

RESPONSIO.

4. Esd. 7. 48

4. Esd. 3. 21

Ah, quid egisti Adam, quod cū tu peccasti, non in tuū vnus casum redundauit, sed in nostrum quoq, qui ex te orti sumus?

Animo malicioso praeclitus Adam, superatus est, & victus, & omnes ex eo prognati. Et per sedis infirmitas, coniuncta legi ad cor populi, cum malicia radice, defecit q, quod bonum est, & relictum est malum.

QV AESTIO.

Miserandum, quod tantę cladis deceat nos esse hæredes. At verò, an æquum iudicas vt filij parentum ferant delicta?

RESPONSIO.

Eze. 18. 10

Anima qua peccauerit, ipsa morietur. Ideo filius non portabit iniquitatem

ad eum patris, sed iustitia iusti erit super eum, & impietas impij erit super eum.

QVAESTIO.

Ad quid ergo plectimur, nisi fortè putes nos non alieni, sed nostri potius delicti poenas luere, istius nimirum, quod in Adam peccauimus?

RESPONSIO.

In omnes homines mors peruasit, quatenus omnes peccauerunt. Imo regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen, in eos quoque qui non peccauerant ad similitudinem transgressionis Adam.

Rom. 5.14.2

QVAESTIO.

At, quod peccati genus arbitraris istud, quod in Adam peccauimus? Est ne originale, quod propagatione traductum, hominis ortum, & conceptum, contagione sua inficit?

RESPONSIO.

En ego in iniquitate formatus sum, & in peccato concepit me mater mea.

Psa. 51.7

Et unus natura filij ira, quemadmodum & ceteri.

Ephes. 2.3

QVAESTIO.

sed cur addis nos ire filios? An, efficit labes illa, ut quos nondum natos contaminat, hi sint quoque rei iudicij?

RESPONSIO.

Iudicium quidem ex vno delicto ad condemnationem.

Rom. 5.16.18

Itaq; sicut per vnius delictum propagatum est malum in omnes homines, ad condemnationem: ita & per vnius iustificationem, propagatur bonum, in omnes homines ad iustificationem vitæ.

QVAESTIO.

Etsi autem deleatur originalis ille reatus, remanet ne interea, quantisper hic agimus, concupiscentia, quæ etiam sanctos exagitet, & ad vitia suis illecebris pelliciat?

RESPONSIO.

Noni quod non habites in me, hoc est, in carne mea, bonum: nam, velle adest mihi, at ut faciam bonum non reperio: non enim quod volo, facio bonum, sed quod non volo malum, hoc ago. Porro, si quod non volo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, sed inhabitant in me peccati.

Rom. 7.15

F. 4.

Reperio

Reperio igitur per legem, volens mihi facere bonum, quod mihi malum adiunctum sit: delectat enim me lex Dei, secundum internum hominem: sed video aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meae, & captivum me reddentem legi peccati, quae est in membris meis.

QVAESTIO.

O ferocem atque indomitum hostem, dixerim & tyrannum, qui nobis cogenitus, dies noctesque nobiscum incubat, nunquam tamen nos oppugnare & noxia suggerere cessat.

RESPONSIO.

Gal. 5. 17

Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: hac autem inter se mutuo adversantur, ut non quacumque volueritis, illa faciat.

Gen. 8. 21

Gen. 6. 3

Figmentum humani cordis, malum est ab adolescentia sua.

Dixit Dominus, non contendet spiritus meus perpetuo, cum homine, eo quod caro est.

Rom. 7. 24

Miser ego homo, quis me liberabit ex hoc corpore mortis?

QVAESTIO.

Præter tam multa, quæ ab Adamo ad posteros pervaserunt damna, num itidem itrepsit caligo illa, quæ libero arbitrio tantas obduxit tenebras, ut quæ Dei sunt percipere, nedum cogitare possumus, nisi gratia Dei adiuuemur?

RESPONSIO.

1. Cor. 2. 14

Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim illi sunt, nec potest cognoscere quod spiritualiter iudicatur.

Phi. 2. 13

Nam Deus est qui agit in vobis, ut velitis, & ut efficiatis, pro bono animi proposito.

2. Cor. 5

Non quod idonei sumus ex nobis ipsis cogitare quicquam, tanquam ex nobis ipsis, sed si ad aliquid idonei sumus, id ex Deo est.

QVAESTIO.

Nunquid & inde, hoc est ex Adami delicto, emanarunt universae hæc crumparum, & calamitatum genera, quibus ita obruitur hominum vita, ut mors potius quam vita censeatur?

RESPONSIO.

4. Esd. 7. 11

Dominus mihi inquit, Propter eos creavi mundum: Cum autem Adam præscripta mea transgressus est, tunc accidit factum huiusmodi.

Et adducti sunt introitus huius mundi in angustum, ut essent pleni doloris, & laboris, paucique ac mali, & periculorum pleni, & laboris.

labori vehementer obnoxij: nam spatiosi & tuti erant aui superioris introitus, facundiq; fructu immortalitatis.

Ingens negotium & graue iugum omnibus Adamo prognatis, hominibus impositum est, a die eorum egressione ex sua cuiusq; matris utero, ad diem reuersionis in omnium matrem: cogitationes, timores animi, expectandarum rerum imaginationes, & dies obitus. Eccle. 40.1.

Homo natus de muliere, breuis est diebus, affatim habens turbatum: sicut flus egreditur, qui & fugit velut umbra, & non permanet. Iob. 14.1.

Omnes dies eius sunt dolor, & indignatio occupatio eius, etiam nocturnum non quiescit cor eius, & hoc vanitas est. Eccle. 2.23.

QVAESTIO.

Accessit nē his tam multis humanæ vitæ incommodis, ut tandē morti, quam Adami peccatum inuexit, cedendum sit & succumbendum?

RESPONSIO.

Illud manet homines, ut semel moriantur, post hoc autem iudicium. Adamo, ut viam tuam obseruaret mandauisti, verum cum eam praterisset, mortem protinus irrogasti illi, simul & eiusdem progeniei. Inde natae sunt gentes, nationes, populi, & innumera cognationes. Heb. 9.27. 4. Esd. 3.7.

QVAESTIO.

Quid plura? Nunquid & rerum ordinem atque statum sic perturbauit illa Adami transgressio, ut creature omnes ingemiscant, & vanitati grauatim subiaceant?

RESPONSIO.

Sollicita creatura expectatio expectat, ut palam fiant filij Dei, quippe vanitati creatura subiacet, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatē gloriae filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, simulq; nobiscum parturit vsq; ad hoc tempus. Rom. 8.20.

CAPVT VNDECIMVM.

Deum peccati causam non esse, neq; perditionis hominum authorem, sed equissimum ultorem ac vindicem. Argumentum.

QVAESTIO.

Antequam conderetur orbis, nouerat ne fore Deus, ut homo peccaret, atque ideo moreretur?

RESPONSIO.

Eccle. 23. 29.

Antequam crearentur, pernouit omnia: atque item, postquam perfecta sunt, omnia perspicit.

Eccle. 42. 18.

Ma. 40. 9.

Tenet Dominus omnem scientiam, & consignationem eius perspicit. Recordamini iam olim praterita à seculo, quia ego Deus, & nullus prater ea Deus, & nihil mihi simile, nunciatus ab initio nouissimum, & à vetustate qua nondum facta erant.

QVAESTIO.

Deus, in cuius mente & præscentia erat hominis primi lapsus, illum ne in hunc finem creauit, ut immortalis esset?

RESPONSIO.

Sap. 2. 23.

Deus hominem creauit immortalitati, & illum ad imaginem sui propriam fabricauit.

2. Cor. 5. 5.

Deus est, qui nos ad hoc ipsum considerat.

QVAESTIO.

Quinam igitur morti factus est obnoxius, qui fuerat immortalitati conditus?

RESPONSIO.

Gen. 2. 17.

Præcepit Dominus Deus homini dicens, De arbore scientia boni, & mali, de ea haud quaquam comedes, nam quacumque die ex ea comederis, morte morieris.

QVAESTIO.

Firmas quod supra docueras, nempe Adamum, esu ligni vetiti, mortē asciuisse. At cum id futurum præsciuisset Deus, num hominem peccare fecit, suā, quæ falli nequit, præscientia?

RESPONSIO.

Iob. 34. 20.

Eccle. 15. 14.

Absit ut iniustus sit Deus, ut iniquus sit omnipotens.

Dominus hominem creauit ab initio, & permisit eum consilio arbitrii sui, mandatis & præceptis suis adiectis.

4. Efd. 3. 21.

Mala autem mente pradius Adam deliquit, & victus est.

QVAES-

QVAESTIO.

Sponte ergò & contingenter peccauit Adam, præscientia Dei nullam illi necessitatem afferente. At non desunt, qui affirmant, Deum non modo præuidisse, sed etiam reuera voluisse, immutabilique consilio constituisse, ut Adam ipse laberetur: ac propterea voluntatem eius eo adaptam fuisse, ut non posset non peccare.

RESPONSIO.

Tu non es Deus qui velis iniquitatem.

Nam ut Deus a malo tentari non potest, ita neminem tentat.

Psa. 5.4

Iacob. 1.17.

Non voluit Deus hominem perire, sed ipsi postquam creati sunt, profanarunt nomen creatoris.

4. Bfd. 8.494

Ne te dixeris auctore Domino deliquisse. Ne dixeris, Ipse me in errorem impulit.

Eccle. 11.15.

QVAESTIO.

Tu præclare. Nam si Deus hominem ad peccandum adegisset, haud dubiè ipse mortis author esset.

RESPONSIO.

Deum mortem non fecit, nec viventium interitu delectatur, cum omnia creauerit ut essent, fueritq; mundi origo incolumis, nullo infecta veneno, nec regnante in terra inferno. Nam iusticia immortalitas est, iniusticia autem mortis est conciliatio, quam impij manibus, & verbis accersunt: & auctorem arbitantes, contabescunt, & cum ea fœdus ineunt.

Sap. 1.13.

QVAESTIO.

Videretur ne etiam Dominus hominem (quem rectum fecerat) odisse, si coegisset eum peccare?

RESPONSIO.

Quicquid rerum est digni, & nihil abs te creatorum odisti. Neque enim iniustum tibi quicquam produxisses, aut quoniam modo quid permanisset, quod tu nolisses, aut quod non iussisses, esset conseruatum.

Sap. 11.24.

QVAESTIO.

Neque tanta, meo quidem iudicio, sumpsisset Deus supplicia de peccato, ad quod ipse hominem compulisset.

RESPONSIO.

Vere enim Deus, non condemnabit frustra, nec omnipotens

Iob. 34.10.

F.iii

(ubz)

Sap. 12. 15.

subuertet iudicium. Cum iustus sis (Domine) iuste administras omnia: Et eum qui nullam penam commeritus sit, condemnasse, à tua potentia putas alienum.

QV AESTIO.

Cui igitur ascribi oportet, non solum Adami peccatum, sed etiam omnium, qui à Deo deficiunt, perditionem, & interitum?

RESPONSIO.

Ose. 13. 9.

Perditio tua ex te Isaac, sed in me auxilium tuum.

Iob. 34. 16.

Si quid intelligentia habes, hoc audi, Et auscultu vocem meorum sermonum. An qui odit iudicium, regnabit? Et an iustum insignem, pronuntiabis impium?

4. Efd. 7. 29.

Periunt in presenti vita multi, propter neglectum praescripta legis diuina: nam etiam atque etiam pramonuit Deus venientes, quoties uenerunt, quibus factis vitam adipiscerentur, Et quid seruando supplicium euitarent: at illi non acquieuerunt, sed contradixerunt ei, confinxerunt sibi commenta vanissima, Et institutis flagitiosis seipsos circumuenerunt: negarunt numen altissimi, nec vias eius animaduertunt: spreuerunt legem eius, Et recusarunt testificationes: iura eius violarunt perfide, nec opera eius exequuti sunt.

4. Efd. 8. 55.

Ne pergas igitur sciscitari de eorum multitudine, qui perituri sunt: nam Et ipsi libertatem adepti, supremum spernunt, eius legem contemnentes, Et vias eius relinquentes. Accedit eo, quod etiam iustos opprimunt animo, negantes esse Deum, idque cum se morituros sciant.

QV AESTIO.

Nefas est ergo, aut peccati, aut perditionis hominum causam in Deum regerere?

RESPONSIO.

2. Pet. 3. 9.

Dominus patiens est erga nos, dum non vult illos perire, sed omnes ad penitentiam recipere.

Eze. 18. 32.

Non desidero, aut volo mortem peccatoris, dicit Dominus Deus: an non magis, ut se conuertat à vijs malis suis? Eze. 33. 11.

QV AESTIO.

Si neminem vult perire (quod asseris) vult ne ut salui fiant omnes?

RESPONSIO.

1. Tim. 2. 4.

Omnes homines vult saluos fieri, Et ad agnitionem veritatis venire.

1. Tim. 1. 15.

Certus sermo, Et dignus quem modis omnibus amplectamur, quod Christus

Christus Iesus venit in mundum, ut peccatores saluos faceret.

Non veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad penitentiam.

Mat. 9.13

Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut condemnet mundum: sed ut seruetur mundus per eum.

Ioan. 3.17.

Non veni ut iudicem mundum, sed ut seruem mundum.

Ioan. 12.4

QVAESTIO.

Quid hoc? Arbitraris neminem periturum?

RESPONSIO.

Sicut agricola spargit in terram multa semina, pangitque frequentes plantas, sed non suo tempore omnia sata euadunt, nec omnia plantata radiscantur: sic & in orbe sata non omnes seruabuntur.

4. Esd. 8.41.

Futurum est in consummatione seculi, venient angeli, & segregabunt malos e medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, illic erit ploratus & stridor dentium.

Mat. 13.49

Prodebunt qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae: qui vero mala egerunt, in resurrectionem condemnationis.

Ioan. 5.27

His qui sunt contentiosi, & qui veritati quidem non obtemperant, sed obtemperant iniusticia, ventura est indignatio, & ira, afflictio, & anxietas, &c. Mat. 20.16.

Rom. 2.8

QVAESTIO.

Quid & istud (quæso) ut pereant, quos Deus vult seruari: Est ne ille omnipotens, ut vel nutu possit, quicquid vult efficere?

RESPONSIO.

Voluntati illius quis resistit?

Rom. 9.19

Quod expetuit anima ipsius, fecit.

Iob. 23. 13

Deus noster in caelo est, qui perficit quicquid voluerit.

Psal. 115.3

Non est apud Deum res ulla impossibilis.

Luc. 1.37

Ego Dominus loquar, & quodcumque loquar efficiam.

Eze. 12.25.

QVAESTIO.

Si nihil omnino fit, vel inuito vel nesciente Deo, volens ergo finit, ut quos vellet non perire, sua pereant nequicia?

RESPONSIO.

Benignitas Dei ad penitentiam te iuuat, sed iuxta duritiam tuam, & cor penitere nescium, colligit tibi ipsi iram.

Rom. 2.4

Fecerunt malum in oculis meis, & ea elegerunt, qua ego nolui.

Isa. 66.4

Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt,

Mat. 23.37

sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & nolulistis?

IIa. 30. 17

Sic dixit Dominus sanctus, Israel, in requie & quiete salui eritis, in tranquillitate & fiducia erit fortitudo vestra, sed nolulistis, & dixistis, Non.

Q V A E S T I O.

Quod ergo vult Deus, ut seruentur omnes, idne ipsum vult si credant & perseveranter illi pareant?

R E S P O N S I O.

Heb. 5. 9

Ccl. 1. 21

Christus omnibus, qui sibi obedierunt, causa salutis aeterna. Vos quondam alienatos, & hostes, mente operibus malis intenti, nunc sane reconciliati in corpore, illa carnis suae, per mortem, ut sisteret vos sanctos & irreprehensos, & inculpabiles coram se, siquidem permanetis, in fide fundati, & firmi, nec dimouemini a spe Euangelij, quod audistis.

2. Cor. 5. 1

Scimus, quod si terrenum nostrum domicilium destructum fuerit, & edificationem ex Deo habemus, domicilium non manufactum, aeternum in caelis, si tamen etiam indui, & non nudum reperiemur.

Heb. 3. 6

Christi domus sumus nos, si fiduciam & spem illam, de qua gloriamur, ad finem usque firmam tenuerimus.

Rom. 2. 6

Redditurus est unicuique, secundum opera sua: his quidem qui perseverantes in benefaciendo, gloriam, & honorem & immortalitatem querunt, vitam aeternam.

Heb. 3. 14

Participes facti sumus Christi, si sane initium substantia, ad finem usque firmum tenuerimus. Heb. 10. 38. Mat. 24. 13. 1. Ioan. 2. 24. Mar. 16. 16. 1. Cor. 6. 9. Ioan. 5. 29. Rom. 11. 22.

C A P V T. 12.

Argumentum.

OMnia Dei nutu ac providentia regi, tam inferne, quam superne.

Q V A E S T I O.

Cum opifex rerum omnium Deus, coelum & terram, Angelos & homines condidisset, (de quibus multa hactenus,) quid tum poscat?

R E S.

RESPONSIO.

Absoluit Deus die septimo, opus suum quod fecerat, & quieuit die septimo, ab omni opere quod fecerat. Gen. 2. 1

QVAESTIO.

Qui die septimo quieuit, mundique opificium absoluit, tum ne ac deinceps ita otiosus est, ut operari omnino desierit?

RESPONSIO.

Respondit Iesus, Pater meus ad hoc usque temporis operatur, & ego Ioan. 5. 17 operor.

QVAESTIO.

Quodnam est huiusmodi opus, quod pater cum filio indefinenter operatur? Istud ne quo mundum, quem semel condidit, vegetare, & per suum omnipotens verbum sustinere non desinit?

RESPONSIO.

Ipse est ante omnia, & omnia per illum consistunt, verbum tuum col. 1. 16 (Domine) perstat aeternum in caelo, tuaque fides per vniuersa secula, qui Psa. 119. 89 parasti terram ut consistat. Sustinet omnia verbo illo suo potente. Heb. 1. 3

QVAESTIO.

Suapte ergo natura non persistunt res creatae, cum semel à Deo conditae, per eundem viuificentur assidue?

RESPONSIO.

Fecisti caelum (Domine) & caelos caelorum, atque omnem exercitum eorum: terram, & omnia quae sunt super eam: maria, & quicquid in eis est: & tu viuificas ista omnia. Nehe. 9. 6

QVAESTIO.

Quid igitur si res ipsae diuini spiritus praesidio destituerentur, corruerent ne, & illico interirent?

RESPONSIO.

Si abscondas faciem tuam, turbantur: sique eis spiritum eripias, expirant, & reuertuntur in puluerem suum. Psa. 104. 29

Si ei suus animus suggereret reuocare spiritum, & flatum suum, protinus omnis caro simul expiraret, ac conuerteretur in puluerem. Iob. 34. 14

QVAESTIO.

Qui tantam rerum machinam sustentat & fouet, idem ne, quicquid illa continet, intuetur & perlustrat?

RESPONSIO.

Heb. 4. 13
Eccl. 24. 45

Non est vlla creatura, qua non manifesta sit in conspectu illius. Omnes imas terra partes penetro, omnes dormientes inspicio, & omnes Dominum sperantes collustro.

QVAESTIO.

Qui perlustrat orbem vniuersum, num maximè obseruat qualis sit quisque, quid agat, & quid in se admittat?

RESPONSIO.

Pro. 15. 3
Psa. 33. 13

Iob. 34. 21

Eccle. 42. 18

4. Esdr. 16. 55

Ier. 17. 10

Vbiq; sunt oculi Domini, speculantes malos atq; bonos. De cælis despectans Dominus, cernit omne genus hominum, ex habitationis suæ domicilio contemplatur omnes orbis terrarum incolas, quorum & corda finxit, & omnia facta perspicit. Habet coniectos in hominum mores oculos, eorumq; gressus omnes videt: nulla tenebra, nulla tam atra nox est, vbi lateant malefici. Profunda, mentesque scrutatur, eorumque calliditates peruidet, nouit enim Dominus quicquid sciri potest, & qui penetrabile aspicit, præterita futuraque declarat, & arcanorum vestigia detegit, cum nulla præterit cogitatio, nullum verbum lateat. Ecce cognoscit Dominus omnes actiones hominum, studia, cogitationes, simul & corda illorum. Ego Dominus, & cor perscrutor, & renes exploro. 1. Sam. 16. 7. Psa. 7. 10. Apo. 2. 23. Eccle. 23. 27. 4. Esdr. 16. 64. Hester. 14. 15. Psal. 145. 9.

QVAESTIO.

Nihil ne quàm rerum speculator est Deus, num quoq; & omnia moderatur & regit?

RESPONSIO.

Ier. 10. 12

Psa. 66. 7
Sap. 8. 1

Sap. 6. 8

Qui terram sua vi fecit, sapientia orbem disponit, prudentia cælum extendit; Dominatur potentia sua seculo. Pertingit ab extremo ad extremum vsq; penitus, & vtiliter omnia disponit. Tam humilem ipse fecit, quàm eminentem, & omnium aequè curam agit. Eccl. 23. 29. Sap. 12. 13.

QVAE-

QV AESTIO.

Sancta ergo & profana diuinę parent prouidentię.

RESPONSIO.

Ipse mundum disponit palmo manus sue, cunctaq; parent voluntati ipsius: Nam ipse potentia sua regit omnia, qua in eis sacra sunt distinguens à profanis. Omnia seruiunt tibi.

Eccle. 12. 1.

Psa. 109. 9.

QV AESTIO.

Insigne est benignitatis diuinę elogium, quod nec minima aspernerur, sed res quamlibet abiectas, & humiles, sua dignetur prouidentia.

RESPONSIO.

Vertite oculos ad volatilia cęli, quia non serunt, neq; metunt, neque conuehunt in horrea, & pater vester celestis alit illa.

Math. 6. 26. 30.

Cognoscite lilia agri, quomodo crescant, non laborant neq; nent: atamen disco vobis, ne Solomonem quidem in vniuersa gloria sua sic amatum fuisse, ut vnum ex his.

Cibum dat omnibus animantibus, quoniam benignitas ipsius semperpiterna est.

Psal. 136. 25.

Iudicia tua Domine abyssus magna, hominem & iumenta seruabis.

Psal. 35. 6

Tu aperis manum tuam, & saturas desiderium omnium animantium.

Psa. 145. 16.

Psal. 147. 9. & 10. 14.

QV AESTIO.

Quis igitur in istam Dei prouidentiam tuto non recumbet, cum minutas aues, armenta, & pecudes alat: quin, & flosculos breui quidem perituros, miris exornet indumentis?

RESPONSIO.

Siquidem ipse dixit: Non te deseram, neq; derelinquam, ut fideles dicamus, Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Heb. 13. 5.

Reice in Dominum sarcinam tuam, & ipse te suffulcet non permit- tit ut iustus perpetuo labascet.

Psa. 93. 13.

Præbet nobis omnia affatim ad fruendum.

Psal. 37. 5. 18. 25. 34. 1. Tim. 6. 17.

QV AESTIO.

Arbitraris eum etiam impijs, qui non metuunt eum, consulere?

G. ij.

RES-

RESPONSIO.

Math. 5. 45

A. 14. 17.

Sap. 12. 13.

4. Esd. 7. 65.

Solem suum oriri facit super malos, & bonos, & pluuiam mittit super iustos & iniustos.

Superioribus seculis gentes omnes suo more viuere permisit, tametsi non reliquit se non testatum benefacendo: de caelo nobis pluuias, frugiferaq; dando tempora, explendo cibus, & laetitia nostros animos.

Præter te (Deus) non est alius, qui curam agat omnium.

Magnificus est, quoniam erogare cupit quantum opus est, clementia multus, quoniam multiplex clementia superat, tam eos qui nunc sunt, quam qui fuerunt, aut sunt futuri. Nisi enim clementia sua largus esset, non uisceret mundus cum ijs, qui consequuntur in eo possessionem. Ignoscens est, nam nisi bonitate sua tribueret, unde leuamentum scelerum prestaretur ijs, qui iniquè egerant, non posset decies millefima pars hominum vitam retinere. Et index ipse, nisi verbo suo curam ignosceret, & copiam aboleret criminum, fortassis ex innumerabili multitudine vix perpauci seruarentur.

QVAESTIO.

Quid igitur mirum, si qui beneficus est in rebelles, & improbos ijs maxime prospiciat qui reuerentur eum, & integro corde coram eo incedunt.

RESPONSIO.

2. Paral. 16. 9.

Oculi Domini discurrent vniuersum orbem, ut roboret illos, qui erga eum sunt integro corde.

Psal. 33. 18.

Ecce oculus Domini intendit in eos, qui venerantur eum: & ad eos, qui sperant in misericordia eius, ut eruat a morte animas eorum, & viuificet eos in fame. Ideo anima nostra expectat Dominum, nam auxilium nostrum, & clypeus noster est.

Psal. 46. 7.

Dominus, ius reddens iniuste oppressis dans panem famelicis, Dominus soluens vinctos, Dominus illuminans cecos, Dominus erigens curuos, Dominus diligens iustos, Dominus custodiens peregrinos, pupillum & viduam subleuat, & viam impiorum disperdet.

Psal. 102. 19.

Prospicit e sublimi loco sanctitatis sue, Dominus e caelis in terram respicit, ad audiendum gemitum vincti, ad soluendos filios mortis.

1. Pet. 5. 6.

Submitte igitur vos ipsos potenti manus Dei, ut vos in tempore extollat, omni cura vestra in eum coniecta: Nam illi cura est de vobis. Psal. 34. 16. & 37. 17. & 91. 3. Zacha. 2. 10. Sap. 3. 16.

QVAESTIO.

Satis

Satis teneo omnia Dei nutu & sapientia regiat, vero, cum cœ-
lum, & terram ita moderatur, aufert ne rebus ipsis naturalem
istum agendi modum, quem illis per verbum suum, dum crea-
retur, indidit.

RESPONSIO.

Verbum tuum (Domine) perstat æternum in cœlo, tuæque fides
per vniuersa secula, qui parasti terram, ut consistat, eaque persistat
usque in hodiernam diem tui iudicij.

Psa. 119. 89.

QVÆSTIO.

Vt ergo res indefesse, in eo persistent ordine quo cæperunt à
creatione, suæque stationes non deserant, id diuina sit constitu-
tione, cui obtemperant res vniuersæ.

RESPONSIO.

Ad imperium sancti suo consistunt ordine, nec stationes suas desef-
sa deserunt.

Eccl. 43. 17.

Vigent hac omnia, & durant per ævum, & ad omnes vsus cuncta
obediunt.

Eccl. 42. 24.

Ipsæ verba omnia cœdidit, fecitque ut persistent in omnia secula, legem
dedit quam non prætergredientur.

Psa. 148. 5.

QVÆSTIO.

Si generalis providentia Dei naturam rerum, quam illis ab iñi-
tio indidit, non auferat, quin potius eam vegetet, & stabiliat:
quid mirum si humane voluntati naturalem eligendi ac delibe-
randi facultatem non cripiat?

RESPONSIO.

Dixit Abraham, Ecce ancilla tua in manu tua, fac ei quod bonum
est in oculis tuis.

Gen. 16. 6.

Survexit Eliæ, & abiit quocumque, cum voluntas ferrebat.

1. Reg. 19. 13.

Apparuit Deus Solomoni, & dixit ad eum, Postula quid vis, ut de-
feram tibi.

2. Paral. 16. 9.

Factum est verbum Domini ad Gad prophetam, qui erat ei dens ipsius.

2. Sam. 24. 11.

Dividit in hanc sententiam, Kade, & loquere ad Davidem, his ver-
bis: Sic dicit Dominus, Tria tibi deferam: tu ex his unum

electum habebis, & dabo tibi.

1. Reg. 3. 16.

tibi deligito, quod tibi faciam. Deut. 30. 19. Iosue. 24. 15.

QV AESTIO.

Sed quid & tñ de his, quæ casu eueniunt? Putas quicquam istiusmodi, aut nesciente aut nolente Deo euenire?

RESPONSIO.

Pro. 16. 33. 4.

In sinum deiciuntur sortes, & omne iudicium eorum pendet a Domino.

Math 10. 29.

Nonne duo passeruli minuto asse vaneunt, & vnus ex illis non cadit super terram sine patre vestro.

QV AESTIO.

Novit ergò Deus, non solum quæ accidunt, sed etiam rationem quâ eueniunt, licet hominibus fortuita censeantur.

RESPONSIO.

1. Ioan. 3. 20.

Eccle. 39. 14.

Maiores est Deus corde nostro, & novit omnia. Et patent opera vniuersæ mortalitatis, nec oculos ipsius fallere, ab aëre in aërem prospicit, nec quicquam conspectus eius mirum est: Nil est cur quis dicat, Quid est hoc? aut, Quidnam hoc: Omnia enim in vultu suo creatura sunt.

Psal. 139. 12.

Nec tenebra quidem aliquid tibi occultant, & nox ut dies lucet, tenebrae, & lux tibi iuxta habentur.

QV AESTIO.

Quando autem cælum, terra, mare, aut elementa naturali sua vi & efficientia destituuntur, aut pro more suo non operantur, cuiusmodi hæc ascribenda censes, seu naturæ portentis, seu prouidentia omnipotentis?

RESPONSIO.

Iob. 9. 7.

Commouet Deus à cælo suo terram, ut eius columna quatiantur, quo imperante, Sol non oritur, & stellæ velut appposito sigillo clauduntur.

Iosue. 10. 12.

Loquutus est Iehosua ad Dominum, & ait presentibus Israelitis, Sol siste gradum in Gibeon, & Luna in valle Aialon. Constitu itaque Sol, & Luna stetit, donec se gens de hostibus suis videretur.

Isa. 43. 2.

Cum transieris per aquas, ego te non ero in fluminibus, non inundabunt te. Cum transieris per ignem ipsum, non comburens, nec flamma ardebit in te, quoniam ego Dominus Deus tuus sanctus Israel, seruator tuus.

Psal. 114. 1. 7.

Cum egressus est Israel ex Aegypto, domus Iacob è populo barbaro, mare

mare vidit & fugit, Iordanus conuersus est retrorsum.

A facie Domini contremisce terra, a facie Dei Iacob, qui conuertit rupem in stagna aquarum, silicem in fontes aquarum. Mar. 16. 17.

Dan. 3. 23. Leuit. 26. 27.

QVAESTIO.

Quod autem solet prouidentia cum medijs, id ne & sine illis efficere potest, ut alere sine alimentis, mederi sine medicamentis, & quæ sunt similia?

RESPONSIO.

Apud Deum omnia possibilia sunt.

Fuit Moses cum Domino quadraginta dies, & quadraginta noctes, nec panem edens, nec aquam bibens.

In omni eo quod prodit ex ore Domini, homo viuet, vestimentum vrum super te vetustate non est detractum, nec pes tuus intumuit hisce quadraginta annis.

Mat. 19. 26

Exo. 34. 28

Deut. 8. 3

QVAESTIO.

An propterea licet aspernari remedia?

RESPONSIO.

Scriptum est, Non tentabis Dominum.

Mat. 4. 7

QVAESTIO.

Non est ergo diffidentiae arguendus, qui cum res postulat, pharmaca & medicamenta, aliaque eiusmodi quæ probat scriptura, non negligit?

RESPONSIO.

Medicina manat ab altissimo, altissimus medicamenta procreauit, nec abhorrebit illa vir sapiens. Nonne aqua a ligno accepit dulcedinem, ut potentia eius homini innoresceret: ipse scientia donauit homines, ut consequatur gloriam ex miraculis suis, ipse sanat per hac, tollitque dolorem hominum. Pharmacopola misturas suas his temperat, cuius cuncta opera, sed a Domino dimanant in terram latetentem prosperant. In morbo tuo fili ne prateras, quoniam Deum supplicet: etenim ipse seruabit te.

Eccle. 38. 14

Factum fuit verbum Domini ad Isaiam, dicendo, Vide & dic Eze. Isa. 38. 4. 23 chia, sic dixit Dominus Deus patris tui, Audius orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. Ecce, ego adicio ad dies tuos annos quindecim.

H.

Dixit

Dixit autem Isaias, Accipient massam ficum, & adhibebunt vlcera, & vinet.

CAPVT. 13.

Argumentum.

Quam variè prouidentiam Dei oppugnant, & foedè fugillant aduersarij.

QVAESTIO.

Nun opportunè explanabis, quid de his censet scriptura, qui prouidentiam Dei aut omnino negant, aut flagitiose lacerant, Ipprimis, nonne damnat eorum velaniam, qui cum Atheo Diagora, Deum esse ita negant, vt prouidentiam omnem simul tollant?

RESPONSIO.

Psa. 14.1

Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Corrupti sunt, & abominabile fecerunt opus.

QVAESTIO.

Quid item scriptura de Epicureorum insania, qui Deum è solo suo extrahentes, nouum quendam fingunt, cui de nobis nulla sit cura, & qui rebus ac precibus nostris èque surdus sit atque cecus?

RESPONSIO.

Psa. 94.7

Dixerunt, Non videbit Deus, non cognosceret Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo: & stulti, quando sapietis? Qui plantauit aurem, non audiet? Et qui finxit oculum, non aspiciet? Qui arguit gentes, an non corripiet?

Iob. 32.13

Dixisti etiam, Quid Deus sciret? An per caliginem iudicaret? Nubes & latebra sunt, vt non videat, & in sphaera caelesti versatur.

Isa. 29.15

Ve latitantibus a Domino, vt abscondant consilium, nam sunt in tenebris opera eorum.

Eccle. 6.16

Noli ita cogitare. Latebo Dominum? Quis mihi supra meminerit? Inter tot homines nulla erit mei recordatio. Nam, quantula est mea persona in immensitate rerum? Ipsum enim caelum, caeliq; caelum Dei profundum, & tellus, & quacunque in eis sunt, eius conspectu conueniuntur: simulq; montes & terra fundamenta, eo intuenste, tremore concutuntur: quæ omnia mente digna perspicere nequeunt.

QVAE.

QVAESTIO.

Quid rursus scriptura, de Stoicorum sententia, qui prouidentiae Dei nihil relinquentes, somniant omnia duci fato, naturaliq; ac necessaria rerum consequentia?

RESPONSIO.

Quis dixerit aliquid fieri, quod Dominus non precipiat?

Lam 3.37.

QVAESTIO.

Nunquid etiam prouidentiae Dei infestissimè aduersantur Priscilianistae, qui vias gentium sectantes, putant res terrenas, hominumque mentes, siderum ordinibus ita subijci, vt nihil eueniat, quod astrorum vi, motu, & aspiratione non ducatur?

RESPONSIO.

Audite sermonem, quem loquutus est Dominus, o domus Israel, sic dicit Dominus, Viam gentium ne discatis, à cæli signis ne formidetis: nam gentes ab ipsis formidant, siquidem populorum instituta vana sunt.

Isr. 10.1

Gressus viri à Domino diriguntur.

A Domino gressus viri, & via eius ga ta est ei.

Pro. 20.24

Psa. 37.23

Deus est qui me virtute corroborat, & facit viam meam expeditam.

2. Sam. 22.33

QVAESTIO.

Num quoque improbas eorum deliria, qui affirmant mundum nulla ratione aut intelligentia regi, sed sola duce natura disponi?

RESPONSIO.

Dominus rex aternus, qui terram condit sua virtute, sapientia sua orbem disponit, prudentia sua caelos extendit.

Pro. 3. 19.

Psa. 89.

12. Act. 14. 15. Eccle. 33. 14. Sap. 11. 21

QVAESTIO.

Nonne ei prouidentiam tollunt, qui prospera & aduersa vni tribuunt fortunæ, quæ tenere omnia, nihil autem ratione agat?

RESPONSIO.

Estne malum aliquod, quod Dominus non fecerit?

Amos 3.6

H. 9.

Benedictio

Pro. 10. 22

Benedictio Domini locupletat, neque quicquam molestia secum affert.

1. Sam. 2. 6

Dominus pauperi dat, & vitam restituit: digne in extremum barathrum, rursusq; euehit. Dominus pauperem facit, & locupletat: deiecit, & sublimem facit: excitat e pulvere tenuem, & inopem ex stercore extollit, ut collocet eum cum principibus, faciatq; ut hereditate capiat solium gloriae.

Luc. 1. 52

Detrahit potentes de solijs, & erexit humiles: esurientes impleuit bonis, & diuites ablegauit inanes.

Eccl. 11. 1

Est qui laboret & moliat, & sataget: qui tamen tanto magis indiget. Est tardus & opus indigus, viribusq; destitutus, qui tamen in paupertate abundat, eumq; Dominus benignus respicit oculis, & ex humilitate attollit, & erus caput ex calamitate euehit: ita ut eum spectantes admirentur multi, Deumq; predicent. Bona & mala, vita & mors, paupertas & diuitia, a Domino proficiuntur. Zacha. 11. 5. Deut. 32. 39. Tob. 13. 2. Sap. 16. 13.

QVAESTIO.

Non quid etiam eos damnas, qui prouidentia Dei ita incumbendum suadent, ut rerum nostrarum nihil omnino satagentes, securitate supina desides otiemur, alioqui superuacuum fore quicquid studiis, operibus, & conatus, promouendis rebus nostris impenderemus?

RESPONSIO.

1. Cor. 16. 13

Phi. 2. 3

1. Tim. 5. 8

Vigilate, stete in fide, viriliter agite, estote fortes.

Cum multo timore, & tremore vestram ipsorum salutem operamini.

Siqua suis & maxime domesticis non prouidet, fidem abnegauit, & est infideli deterior.

Luc. 21. 36.

Vigilate omni tempore, precantes, ut digni habeamini, qui effugatis haec omnia, quae futura sunt ut fiant.

1. Thef. 3. 10

Cum essemus apud vos, hoc praecepebamus vobis, ut si quis nollet operari, is non ederet: audiui enim quosdam versantes inter vos inordinate, nihil operis facientes, sed curiose agentes, his autem qui sunt istiusmodi denunciamus, & eos obsecramus per Dominum nostrum Iesum Christum, ut cum quiete operantes, suo pane vescantur.

Gen. 3. 19

In sudore vultus tui vesceris pane tuo.

QVAESTIO.

Estne etiam exploranda eorum temeritas, qui Dei prouidentia eadem prope tribuunt, quae Stoici indeclinabili fato, ut omnia, etiam

etiam deterrima, fato quodam Domini ita fieri existiment, ut quicquid peccant homines, id necessitate, non libera voluntate, peccent.

RESPONSIO.

Num pervertit Deus iudicium? num perverse agit omnipotens contra iustitiam? Iob. 8. 3.

Absit a Deo facere iniquitatem, Et ab omnipotente, ut committat flagitium. Iob. 34. 10. Sap. 12. 15.

Cum iustus sis Domine, iuste gubernas omnia, Mundus es oculis, quominus malum cernere possis. Hab. 1. 13

Ne dicas te impulsu Domini peccasse. Ecce. 15. 11.

QVAESTIO.

At ne tam multis scripturae oraculis fidem abroget prudentia carnis, designarunt ne luculenter viri sancti & prophetae, quam absurda est rationis humanae (de providentia Dei) sententia, quae aduersus æquissima Dei iudicia obstrepere solet, dum passim videre est impios feliciter & prosperè, pios autem in ærumnis dies suos agere?

RESPONSIO.

Aspicite me, Et adnota ad os meum, obstupefite: nam Et ipsa recitatione perturbor, Et corporis horrore corripior. Cur impij viuunt, conualescunt, Et pollebunt opibus, eorum progenies coram apud ipsos, eorum posteritas spectantibus ipsis conditur, domus habent à pauore saluas, non vapulant diuino verberè. Iob. 21. 5.

Quaquam iustus es Domine, si tecum contendam: tamen loquar tecum iudicia: Cur ita prospera est impiorum via? Cur fortunati sunt omnes perfidiosi? Et à te plantati, radices agunt, proficientesque fructum adunt. Iere. 12. 1

Cur facis ut iniquitatem videam? Aspicis facinora, perniciem, Et iniustitiam habeo in conspectu, videntque lites ac certamina, itaque cessat lex, nec finem adipsescitur ius, quoniam insonantem circumuenit nocens, ideoque est peruersa iurisdictio. Haba. 1. 3. 13

Qui purioribus es oculis, quam ut scelus videas, nec facinus aspicere potes, cur aspicis perfidiosos dissimulans, dum absorbet improbus meliorem se, facisque homines quasi pisces aquatiles, quasi dominantis expertes quadrupedes.

Pene declinauerunt pedes mei, quasi effusi sunt gressus mei, quia emulatus sum in stultis, pacem impiorum videns, quod non sunt ligamina ad mortem ipsorum, quin pingue est robur eorum. In labore hominum Psal. 73. 2. 12

non sunt, & cum homine non flagellantur. Ideo ut torques circumdant eos superbia, operuit eos amictus violentia, egressi sunt pra adipe oculi eorum, transierunt cogitationes cordis.

Ecce isti impij, & tranquilli, in seculo multiplicant diuitias. Certe frustra mundavi cur meum, & laui in munditia manus meas, & fui flagellatus omni tempore, & increpatio meo singulis matutinis.

Eccle. 9.2.17.

Omnibus eadem prorsus vsuueniunt; iusto & impio, puroque & impuro, sacrificanti & non sacrificanti, bono pariter & peccanti, iuranti iuxta & abhorrenti a iuramento, atq; hoc pessimum est in omnibus quae sub sole sunt, dum eadem omnibus vsuueniunt.

Rursum, conuersus sum & vidi sub sole cursum non esse velocium, neq; bellum fortium, non etiam panem suppetere sapientibus, neque prudentibus diuitias, neq; gratiam peritis: Nam tempus, & fortuna vniuersis vsuuenit.

QV AESTIO.

Video quantum cecutiat in rebus diuinis prudentia carnis nostrae, quae Deum putat vel potentiae, vel consilij expertem esse, dum ille vleisci differt, vt locum det poenitentiae. Quid igitur opponendum censes isti iudicio carnis, ne nos suis fascinet praestigijs.

RESPONSIO.

Vires ostendis Domine, dum crederis non esse perfecta potentia, & impiorum audaciam refellis, tu vero potestatis tuae arbiter, ex aequo iudicas, & multa cum indulgentia regis nos: quippe tibi (cum velis) posse liceat. Verum talibus factis populum tuum docuisti, eum qui sit iustus, humanum esse oportere: & bonam spem tuis natis fecisti, re in peccatis locum dare poenitentiae. Si enim cultorum tuorum hostes, & mortem meritos, tanta cum moderatione atq; admonitione vltus es, & tempore & loco dato quo recederent a vitis, quanta cum diligentia registuos natos? Sap. 11. 22.

QV AESTIO.

Adde (si libet) quarum nam rerum recordatione, diligenti-que meditatione fulciendi sunt animi, ne nos turbent piorum clades, cruciatus, & arumnae.

RESPONSIO.

Iob. 4. 7.

Cogita (quae) quis innocentium perierit, aut vbi homines probi extincti sint.

Iacobi. 1. 12

Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam promissit Deus diligentibus ipsum.

Antequam

Antequam affligerer, errabam; nunc autem eloquium tuum custodio. Psal. 119. 67. 71.
Vtilissimum quoque mihi fuit quod in miseria deiectionis sum, ut discerem decretatua.

Beatus homo qui corripitur à Deo: increpationem ergo omnipotentis Iob. 5. 17.
nè spreueris, quia ipse percussit, & vulnera obligat: vulnera, & manus eius sanant.

Virtute Dei custodimini per fidem in salutem, qua parata est ren- 1. Peti. 5
lari tempore ultimo, in quo exultatis, paulisper nunc si opus est contri-
stati in varijs tentationibus, ut probatio fides vestra multo preciosior
auro, quod perit, & tamen per ignem probatur, reperitur in laudem
& honorem, & gloriam, quum revelabatur Iesus Christus.

Fidelis sermo, Si commortui sumus, etiam simul cum ipso vivemus. 2. Tim. 2. 11.
Oportet per multas tribulationes ingredi in regnum Dei. A. 14. 22.

Habitu sumus velut oves destinatae macellationi, verum in his omni- Rom. 8. 35.
bus superamus per eum, qui dilexit nos.

Haeredes quidem Dei sumus, cohaeredes autem Christi, si quidem simul Rom. 8. 17.
eum eo patimur, ut & una cum illo glorificemur.

Rom. 18. 29. Psal. 94. 14. & 113. 7. & 145. 19. & 68. 5. & 138. 6. &
118. 5. & 34. 5. & 66. 9.

QVAESTIO.

Præterea, cum passim cernimus improbos pro nutu & animi li-
bidine dominari, ditescere, & in prosperis vitam transigere: quid
(obsecro) meditandum, & animo volutandum mones, nè illius
prosperitatis emulatio, nos à pietatis studio auocet, & ad perditos
sceleratorum mores illeceat?

RESPONSIO.

Ne commouere propter malignos, neq; zelaueris facientes iniquita- Psal. 37. 1. 10. 35.
tem: quoniam tanquam herba volociter succidentur, & sicut olus
germinis decident.

Et adhuc paululum, & non erit amplius: contempleris locum
eius, & non erit.

Vidi impium fortem, & se extendentem instar lauri viridis, &
transiit, & ecce non erat: & quæsiui eum, & non est inuentus.

Quia non celeriter mandatur executioni sententia patrantis scelus, Eccle. 8. 12
propterea totum in hoc est cor hominum, ut mala patrent. Attamen,
licet peccator malum patret centies, & per patientiam sustentetur, ego
tamen scio bene fore religiosum, & his qui Deum reuerentur: impio au-
tem non bene fore, nec e. p. diu. aetatem æternam: umbra similem qui
Deum non reueretur.

Nonne scis à principio, ex quo positus est homo super terram, quod Iob. 20. 4
gloria impiorum brevis sit, & gaudium hypocrita instar puncti. Si
ascenderit usque ad cælum exaltatio eius, & caput eius nubes tetigerit,

H. iij.

quasi

quasi sterquilinum in fine perdetur : & qui eum viderant, dicent. Vbi est? Velut somnium auolans non inuenietur, & transiet ut visio nocturna. Oculi qui eum viderat non videbit, neque ultra inuebitur eum locus suus.

Iob. 27. 16.

Si argenti congefferit, quanta humus est, & tantum vestis comparauerit quanta est argilla, quod comparauerit induet aliquis iustus, argentiq. particeps erit innocens : Construxit tinearum more domum suam, & sicut umbraculum facit custos. Diues cum dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, & nihil inueniet, apprehendet eum quasi aqua tremor, & nocte opprimit eum tempestas.

Iob. 8. 11.

Nequaquam adolescit scirpus absq. vligine, non sine humore crescit carex, & adhuc in virore suo etiam si non carpatur, tamen ante ceteras omnes arefcit herbas. Talis est omnium Dei immemorum conditio, peritq. simulatoris spes, cuius fiducia fragilis, cuius confidentia domus est aranei.

Equidem vidi radicatum stultum, cuius mansionem repente detestatus sum, cuius nati defensione caruerunt, & in senatu nullo iutante oppressi sunt, cuius messes comederunt famelici.

Iob 24. 19.

ut astus calorq. nivales aquas, sic orcus peccantes depopulatur. Psal. 75. 5. Iob. 4. 8. & 21. 30. & 5. 12. Isa. 40. 23.

CAPVT.

14.

DE vestigiis diuinitatis, in ipso mundi opificio investigandis, vbi potentia Dei, eiusque sapientia, & bonitas, tam in coelo quam subtus perspicue lucent.

Argumentum

Q V AESTIO.

Multa de rerum creatione perferutatus, nunc demum abs te quaero, sunt ne digna haec Dei opera, quae a nobis sedulo spectentur, & accuratè explorentur?

R E S P O N S I O.

Videte opera Dei, tremendum facinus erga omnes.

Quam iucunda sunt opera ipsius, & ad scintilla vltimo spoliabilis.

Omnium inquisitio defecit, qui animo submisso est praeclusus, perpendit haec: vir autem insipiens & delirans stulta cogitat.

Tibi confitebor Domine, quod eximia sunt opera tua, quae anima mea cognoscit valde.

Psal. 66. 5.

Eccle. 41. 23.

Eccle. 16. 22

Psal. 139. 14

Q V AESTIO.

Scio

Scio quidem nihil in orbe adeo humile & abiectum esse, quod à Deo non sit fabre & mira arte æditum : sed hic aliud quam quod oculos oblectat inuestigo scire, nimirum, an non in isto mundi opificio licet opificem intueri?

RESPONSIO.

Intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut non apparentium spectacula fierent. Heb. 11. 3

Siquidem inuisibilia ipsius, ex creatione mundi, operibus intellecta Rom. 1. 20 conspiciuntur, æterna quoque eius potentia & diuinitas.

QVAESTIO.

Si opificium mundi opificem suum monstrat, Deumque esse testatur & prædicat, qui factum est (quæso) ut qui rerum cognitione & peritia claruerunt, & qui in peruestigandis additionibus rerum causis, operam & studium enixe impenderunt, id non sint assequuti, quod de Deo licet in rebus hisce aspectabilibus conspici?

RESPONSIO.

Quod cognosci potest de Deo, manifestum est in ipsis: Deus enim manifestauit illis, ut sint inexcusabiles. Rom. 1. 20

Quoniam, quum Deum cognouissent, non ut Deum glorificauerunt, nec gratias egerunt, sed vani facti sunt in ratiocinationibus suis: & obtenebratum est desipiens cor eorum: quum se profiterentur esse sapientes, stulti facti sunt: mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei, in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium.

Etenim natura vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, qui ex euidentibus bonis, eum qui est non valuerunt intelligere: neque ex operibus consideratis opificem cognouerunt: sed aut ignem, aut ventum, aut citatum aerem, aut astrorum orbem, aut vim aquarum, aut lumina cæli, rectores mundi deos esse putauere. Sap. 13. 1

QVAESTIO.

Quod generatim perstrinxisti, nempe inuisibilia Dei per creationem rerum visibilia esse, illud quæso singillatim ediscere: idque primum, quonam pacto potentia Dei est nobis in mundo spectabilis?

RESPONSIO.

Attollite in sublime oculos vestros, & aspiciate: Quis creauit ista, & produxit ad numerum exercitum eorum, & omnia hæc nominatim vocat? A magnitudine virium, & robore fortitudinis eius nullum deficiet. Isa. 40. 25.

Ier. 31. 17

Ab Domine Deus, ecce tu condidisti cælum & terram tua virtute magna, & brachio tuo extento, nihil est tibi difficile.

Psa. 89. 8. 11

Domine Deus omnipotēs, quis tibi par est, Domine prapotens, qui tua fide stiparis?

Tui sunt cæli, tua & tellus, mundum tu & quicquid in eo continetur fundasti. Aquilonem & meridiem creavisti. In nomine tuo exultant Tabor & Hermon. Tu lacertum robore præditum, Tu manum potentem, Tu dexteram habes excellentem.

QVAESTIO.

Probè doces omnipotentiam Dei in spectaculo mundi esse conspicuam: at ne & illic videre est omnia, tam supra quàm subtus mirabili Dei sapientia illustrari & collucere?

RESPONSIO.

Psa. 104. 24

Sap. 11. 21

Pro. 3. 19

Quàm magnificata sunt opera tua Domine? Omnia in sapientia fecisti, impleta est terra opibus tuis, omnia, mensura numero, & pondere, temperasti. Sapientia fundavit Dominus terram, cælos autem intelligentia stabilivit, scientia illius dehiscunt abyssi.

Ier. 10. 12

Terram sua vi fecit, sapientia orbem condidit, prudentia cælum extendit.

Eccl. 43. 21

Sapientia sua amplitudinem ita exornavit, ut cum sit ante auum, & in omne auum, nec augeatur, nec minuat, nec ullius egeat consilio.

QVAESTIO.

Nonne & in mundo mirificè splendet immensa Dei erga nos benignitas, qui rei nullius inops & indigus, nostra causa fecerit tam multa?

RESPONSIO.

Psa. 8. 1

Domine Domine noster, quàm suspiciendum in omni terra nomen tuum, qui magnificentiam tuam super cælos extulisti?

Etenim si suspiciam cælos tuos, en hi opera sunt digitorum tuorum, lunam & stellas, eas tu concinnasti. Ecquid est homo mortalis, quod eius in mentem tibi veniat? Quid ex homine natus, ut tantam eius rationem habeas? Paululum siquidem est, quo illum Deo inferiorem fecisti, tanta eum dignitate, decoreque cumulasti, dominum eum, quæ manus tua parauerunt, constituisti: cuncta eius pedibus subdidisti, greges & armenta vniuersa, ac etiam feras, volucres quæ in aere, & pisces qui in aquis versantur, ac quicquid in mari innatat.

Eccl. 5. 55

Hæc omnia commemoravi coram te Domine, quia propter nos creasti mundum.

Cælum

Cælum, inquam cælum Domino, terram autem dedit filiis hominū. Psa. 115. 26
Summa omnium ad vitam hominis necessarium est aqua, ignis, Eccle. 39. 31. 33
ferrum, sal, simila tritici, mel, lac, sanguis vuarum, oleum, & vestitus:
hac omnia p̄s bona sunt.

Hanc ob rem principio explorata meditataque re literis mandavi, opera Domini omnia esse bona, & eum omnia necessaria suo tempore subministrare: nec posse dici aliud alio deterius esse, omnia enim tempore comprobatur iri, quare toto corde atq; ore nomen Domini cantato atq; collaudate. 4. Esd. 3. 44.

QVAESTIO.

Estne præterea in hoc orbis theatro, conspicuus præpotens ille Dei sermo, quo res vniuersæ consistunt, & cuius imperio ita obsecundant omnes, vt nunquam terminos nec ordines suos prætereant?

RESPONSIO.

In æternum Domine verbum tuum permanet in cælis. In generationē & generationem veritas tua. Firmasti terram, & consistit: iuxta decreta tua perstant vsq; in hunc diem, quia omnia sunt tibi loco seruatorū. Psa. 119. 89

Audi me fili, & scientiam disce, & ad mea dicta animum aduerte: explicabo perpensam doctrinam, exactèq; scientiam indicabo. Cum ratione fecit Dominus principio opera sua, & his conditis, eorum partes distribuit, ornauit in perpetuū opera sua, & eis sua manu eiusmodi principia dedit, in alias atq; alias ætates duratura, vt non esuriant, nec in suis operibus defatigentur, aut ab officijs cessent. Non infesta sunt alijs alia, nec vquam eius imperium detrectant. Eccle. 16. 24

Ad sacra iussa eius, stant illa continuo, nec in suis stationibus fatiscunt. Eccle. 43. 11

QVAESTIO.

Nonne & gloriam Dei mirè eloquuntur & nuntiant sol, luna, planetæ, & sidera, quæ suum mirabile lumen per totū hunc orbem diffundendo, suis vicibus mutuis, dies ac noctes, item & menses, annos, & tempora efficiunt & metiuntur?

RESPONSIO.

Celi enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmitermentum. Dies diei eloquitur sermonem, & nox noctis indicat scientiam. Non est sermo, nec sunt verba, vbi non audiat vox eorum. In omnem terram exiit regula eorum, & in extremum orbis eloquia eorum. Soli posuit tabernaculū in ipsis, & ipse tanquā sponsus egrediens de thalamo suo, gaudet vt potens ad currendum via sua. Ab extremo calorū egressio I. y. eius,

Psa. 19. 1

eius, & reuolutio eius vsq; ad extrema eorum, & non est qui abscondat se à calore eius.

Gen. 1. 14.

Dixit Deus, Sint luminaria in expansione cæli, vt diuidant diem à nocte, sintq; in signa & tempora, & in dies & annos. Sint inquam, luminaria in expansione cæli, vt illuminent terram: & fuit ita. Fecit igitur Deus duo luminaria magna, luminare maius in dominium diei: & luminare minus in dominium noctis, & stellas: & posuit ea Deus in expansione cælorum, vt illuminarent terram, vtq; dominarentur diei ac nocti, & vt diuiderent lucem à tenebris.

4. Esd. 6. 45

Solis splendorem, luna lumen, stellarum ordinem fieri iussisti, eisq; vt homini creando seruirent, imperasti.

Eccle. 4 3. 1

Sublimitatis ornamentum, puritas aetheris, species cæli gloriosa visu. Sol in exortu suo conspicuus existens, instrumentum mirabile, opus supremi, qui meridians agros ardore torret, veleis intollerabilis qui fornacem afflant in ardoris operibus. Sol triplo magis montes exurit, vapores exhalans igneos, radijsq; coruscans praestringit oculos. Magnus est Dominus qui eum fecit, cuiusq; iussu accelerat iter. Fecit & lunam, vt suo tempore existat indicium temporis, & seculi signum. A luna festa designantur, lumine eo vsq; decrescente vt deficiat. Ab eadem denominatur mensis, eaq; accretione mirabili mutatur. In sublimi apparatus est castrensis, in aethere cælesti resurgens cæli pulchritudo, siderum splendor, lucens ornatus, in sublimi Dominus, ad cuius sacra iussu stant illa continuo. Psal. 74. 16.

QVAESTIO.

Num quoque magnificentiam Dei prædicat nobis terra, è cuius thesauris profert Deus tantas opes, panem scilicet, vinum, aquam, germen, & fructus innumeros ad vsum hominis, armentorum, & pecudum?

RESPONSIO.

Psa. 104. 14

Producit fœnum pecori, & herbam ad vsum hominis, vt proferat panem de terra, & vinum, quod exhilaret cor hominis, & oleum quod illustret faciem, & panem qui cor hominis sustentet.

Psa. 141. 8

Qui operit cælum nubibus, & parat terra pluuiam, & producit fœnum in montibus: qui dat pecori pastum suum, & pullis cernorum, qui ad eum clamant.

Psa. 104. 10

Ille emittit scaturigines in fluuios, qui inter montes decurrunt: bibunt inde fera, sedant sitim suam onagri.

Psal. 145. 15.

Oculi omnium ad te suspiciunt, & tu das illis cibum in tempore, aperis manum tuam, & satias cunctas animantes pro sua voluntate. Psal. 136. 25.

QVAE-

QVAESTIO.

Enarrat ne etiam vastum mare, atque eius abyssi, quàm admirabilis est moderator, qui ipsius vndas & procellas, accessus & recessus, tanto pondere, tamque concinno ordine dispensat, ut nihil terminos aut limites suos transiliat?

RESPONSIO.

Audite hoc o insani & excordes homines, qui oculos habetis nec cernitis: & aures habetis, nec audistis. Nonne me timebitis (inquit Dominus) & meum conspectum tremetis, qui maris fines arenam posui, quem aeternum terminum non transeat: nec eum possint, quamvis turbati agitentur, fluctus superare? At homines hi, degeneres contumacique mente pradi, degeneres abeunt, nec ita animis suis cogitant, Metuemus Dominum Deum nostrum.

Iere. 5. 22.

Qui nauihus mare ingrediuntur, & in vastis aquis operantur, hi vident facta Domini, & mirabilia eius in profundis. Cum iusserit, prodit ventus procellosus, & attollit fluctus maris, ij nunc ascendunt in celos, nunc descendunt in abyssos: anima eorum in eis diffluit, iactantur, nutantq; ut ebrius, omnis sapientia eorum euanescit, & clamant cum coartantur ad Dominum, is illos ope sua ex angustiis ipsorum eripit, faceffit ventus procellosus, ut mare sileat, taceantq; fluctus eius: tum larantur, quoniam illi conquieverunt, & deducit eos ad portum ipsis optatum: tum celebrant Dominum ob bonitatem suam, celebrant mirabilia eius hominibus, extollunt eum in concione populi, laudant eum in confessu seniorum, qui redigit flumina in torrenti, & educit aquas ex terra siti-enti.

Psal. 107. 13.

Velut vitte inclusit aquas maris, & velut thesauros reposuit abyssos, Timeant ergo Dominum cuncta regiones, metuant eum vniversi qui inhabitant orbem: ipse enim est, qui simul atque verbum dixerit, res adest, uti mandatis stat perfecta.

Psa. 33. 7.

Quis cohibuit mare valuis, cum erumperet, ut egrederetur ex utero, quando nubem ei pro vestimento apposuit, & caliginem pro fascia, protulique meum decretum in illud, & obicem atque valuas opposuit, ac dixi, Huc vsq; peruenies, nec ulterius & hic deponas tuos tumentes fluctus.

Iob. 38. 8.

Tu potestatem exerces in fastum maris, tu elatos fluctus eius comprimis, tu percussisti ac confregisti Aegyptum, robore virtutis tuae disperxisti inimicos tuos.

Psal. 89. 8.

Annon tu illud ipsum es quod exsiccabat mare, aquam abyssi immense, quodq; pelagi profunda peruia fecisti, ut transirent redempti?

Isa. 51. 10.

Gen. 1. 9. Isa. 51. 15. Psal. 104. 9. 4. Esd. 16. 58. Exo. 14. Eccle. 43. 26.

QV AESTIO.

Quid plura? Nunquid & miracula Dei canunt fulgura, deflagrationes, tonitrua, imbres, nymbi, æstus, ventorum turbines, & procellæ, grando, nix, glacies, pruina, gelu, atque his similia?

RESPONSIO.

Ierc. 10. 13.

Cum ille dat vocem, ingens vis aquarum in aere coit, & elenat nubes ab extremitate, terra. Fulgura in pluuiam vertit, atque educit ventos è receptaculis suis.

Psal. 147. 15.

Dat niuem ceu lanam, pruina velut cinerem spargit, projicit tanquam buccellas glaciem suam, quis consistat à frigore eius?

Iob. 28. 24.

Is in partes terra extremas prospicit, omniaque sub celo videt, ut vento etiam pondus adhibeat, & aquas mensura comprehendat, praefigendo pluia terminum, & viam fulguri & tonitruis.

Psal. 104. 3.

Canacula sua contignauit in aquis, posuitque nubes vehiculum suum, & volat pennis venti: qui legatos suos efficit spiritus, & ministros suos ignem flammantem.

Psa. 26. 3. 7.

Vox Domini super aquis, Deus maiestate verendus tonat, Dominus super aquis magnis.

Vox Domini praeualida, vox Domini magnifica, vox Domini confringit cedros.

Vox Domini dissectas eiaculatur flammis ignis.

Eccle. 143. 14

Idem imperio suo niuem vrget, & fulgura suo concitat arbitratu: propterea reclusis cellis prouolant, (volucrum more) nubes, quas exauget magna potentia sua, ut elidat grandinis lapides. Ad eius aspectum concutiuntur montes, ad arbitrium eius stat Auster, tonitruum eius fragor terram tremefacit, & Aquilonis procella, & venti turbo quasi deuolantes spargit aues, cuius lapsus similis est locustarum sidentium, cuius & candoris pulchritudinem mirentur oculi, & imbrem stupeat animus. Idem pruina quasi salem fundit humi, qua concreta palos inspicat. Tum frigidus ventus Boreas spirans cogit aquam in glaciem, & in omnem aquae affluentiam sicens, aquam quasi lorica induit, montes depopulatur, sylvas adurit, & herbas ut ignis perimit. Omnium praesens remedium est nebula, & ros post ardorem exhilarat.

QV AESTIO.

Habet nè præterea orbis iste spectabilis, res quam plurimas, quarum natura inexplicabilis nos hortatur & inuitat, ut oculos
ad

ad opificem attolentes, arcana eius consilia miremur & celebre
mus?

RESPONSIO.

Spiritus ubi vult spirat, ac vocem eius audis, sed nescis, unde veniat, & quo vadat. Ioan. 3.8.

An intelligis mixturas nubis & illa miracula perfectissima scientia? Iob. 37.16.

Aquilonem extendit super mane, & terram suspendit super nihilum. Iob. 26.7.

Quis terra diuisiones adhibuit? si nosti, quis in eam regulam intendit? inquam rem inserta sunt eius bases? aut quod eius angularem lapidem demisit. Iob. 38. 5.16.28.

An in maris fundum peruenisti, & in penitissimo profundo ambulasti? Num tibi patefacta moris porta, & tetra noctis ostia vidisti? Num ipsam adeo terra amplitudinem perspexisti? Indica si hoc totum nosti, Quanam via est eo? Vbi lux habitat, aut tenebrarum vbinam locus est, ut eas finibus suis comprehendas, & quibus ad earum domicilium semitis iri possit teneas?

Habet ne patrem pluuia? Quis roris guttas genuit? Cuius est ventre prodit glacies, aut caelestem pruina quis generat?

Oritur sol, & occidit sol, eodemque recurrit ubi ortus est: abit ad Austrum, reuertitur ad Septentriones. Circuit undique peragrans ventus, & in orbem reflectit se ventus. Omnia flumina eunt in mare, nec tamen plenum est mare. Ac in quem locum abeunt flumina, eundem iterato repetunt. Res omnes sunt difficiliore, quam ut eas possit quisquam eloqui. Eccle. 1.5.

Denique per eum succedit eius opificium, eiusque mandato constant omnia. Multa licet dicamus, non tamen rem expediemus: summa autem dictorum hac est, Ipse est omnia, laudandus quidem quantumcumque valemus, cum sit ipse maior cunctis suis operibus. Terribilis est Dominus & permagnus, & mirabili potestate. Colentes Dominum quantum potestis extollite, tamen adhuc exuperabit. In eo extollendo summas vires indefessi impendite, nec sic quidem satisfacturi. Quis eum vidit ut expugnat: aut quis eum pro eius natura magnificet? Multa occulta sunt his maiora, pauca enim eius operum didicimus. Eccle. 43.3.

Laudandus Dominus Deus Israelis, qui solus mira adit facinora. Psal. 72.16.
Iob. 9. 10. Psal. 36. 3.

QVAESTIO.

I.iii.

Non

Non est igitur gens vlla adeo despecta, in quam beneficis non fuerit, & quam ad numinis sui cognitionem, suo ipsius conspectu non prouocarit, qui in rebus est ita spectabilis.

RESPONSIO.

Act. 14. 26.

In praeiatis atque in gentibus sinebat gentes omnes suis ipsarum vijs incedere, quanquam non passus est se expertem esse testimonij, nobis beneficiendo, datus nobis tactus pluuia, ac tempora fructifera, implens cibo & latita corda nostra.

Act. 17. 26.

in Condiditque ex vno sanguine omne genus hominum, vt habitaret per vniuersam superficiem terra, definitis tempestiuitatibus, quas praestitit, & positis terminis habitationis eorum, vt quarerent Deum, si forte palpando inuenirent, quanquam profecto non longe abest ab vnoquoque nostrum. Per ipsum enim vivimus, & mouemur, & sumus.

CAPVT. I.

Argumentum.

Aliam esse cognoscendi Dei rationem, quam per rerum creationem, puta per verbum, quo Deus ipse hominibus innotuit, & quo cum illis multoties foedus in iuit.

QV AESTIO.

Suprà dictum satis de modo cernendi Deum in rebus creatis, iam vt aliam cognoscendi eum rationem & viam inuestigemus, primum (si libet) explicato, fuit ne hominum naturae à Deo instita equio & recti notitia, quae ad vitam hominum inter ipsos instituendam, possit esse lex & regula?

RESPONSIO.

Rom. 2. 14.

Quum gentes, quae legem non habent, naturam quae legis sunt faciunt, ipsa legem non habentes, sibi ipsae sunt lex. Quae ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, simul attestante ipsorum conscientia, & cogitationibus inter se accusantibus, aut etiam excusantibus.

Math. 7. 12.

Omnia quaecunque volueritis vt faciant vobis homines, sic & vos facite illis, haec enim est lex & propheta.

Tob. 4. 16.

In omnibus factis tuis circumspicius esto, fili, atque in omni actione vita tua consultus, Et quod oderis ipse, ne cui feceris.

QV AESTIO.

Putas

THEOLOGICAE. LIB. I. 69

Putas istud naturale lumen sufficere, ut Deum plenè cognoscamus, & quæ grata & accepta sunt illi exequamur?

RESPONSIO.

Sine fide impossibile est placere Deo: nam qui ad Deum accedit, eum credere oportet Deum esse, & quod remunerator sit q̃s, qui enim quaerunt. Heb. 11.6

QVAESTIO.

Quomodo igitur Deo placuerunt maiores, num fidem illam habuerunt, quam tu tantopere necessariam ducis?

RESPONSIO.

Per hanc testimonium consequuti sunt sensores. Heb. 11.2

QVAESTIO.

At unde fidem illam adepti sunt, quam sua hominibus natura non subministrat?

RESPONSIO.

Fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei. Rom. 10.17

QVAESTIO.

Ergo verbum Dei audierunt.

RESPONSIO.

Quomodo invocabunt eum in quem non crediderint? Quomodo autem credent ei, de quo non audierint? Quomodo autem audient, absque prædicante? Rom. 10.14

QVAESTIO.

Aperi ergo quodnam verbum illis prædicatum fuit, qui ab initio crediderunt?

RESPONSIO.

Dixit Dominus Deus ad serpentem, Ponam inimicitias inter te, & ipsam mulierem: inter seminem deniq; tuum, & inter semen illius: ipsum concuties tibi caput, & tu concuties es calcaneum. Gen. 3.15

QVAESTIO.

Audio verbum à Deo quidem primis parentibus enunciatum, sed quod mihi est obscurus, quam ut illud facile intelligam idcirco igitur quidnam per serpentem voluit Deus designare, nonne satanam

K.

tanam

tanam ipsum, qui necis nostræ causa fuit?

RESPONSIO.

Rom. 16.20
Apo. 12.9

Princeps pacis, conteret satanam sub pedibus vestris.
Proiectus est draco ille magnus, serpens ille antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit totum terrarum orbem.

QVÆSTIO.

Planè video, tunc promissum fuisse servatorem, qui futurus homo, satanæ vires contereret. Ista autem de Christo servatore, & benedictionis semine, facta promissio, fuit ne deinceps posteris explicata fusiùs?

RESPONSIO.

Gal. 3.16

Abraba dicta sunt promissiones, & semini eius: non dicit, Et seminibus, tanquam de multis: sed tanquam de uno, Et in semine tuo, qui est Christus.

Gen. 12.1

Dixit Dominus ad Abram: Exi è terra tua, è patria tua, & è domo patris tui, ad terram quam ostendam tibi, faciamq; te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictio. Benedicam quoq; benedicientibus tibi, & maledicentibus tibi maledicam, & benedicentur in te omnes familia terre.

Gen. 17.4

Ecce pactum meum tecum, Et eris pater multarum gentium, neque vocabitur ultra nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum Abraham, quia patrem multitudinis gentium posui te. Et multiplicabo te vehementissime, & ponam te in gentes, & reges ex te egredientur. Et statui pactum meum, inter me & te, & inter semen tuum, in generationes suas, in fœdus perpetuum, ut sim tibi in Deum, & semini tuo, post te.

QVÆSTIO.

Dignum fuit tantum, fœdus, ut sacro quodam sigillo obsignaretur, quo ista de Christo servatore, testatior esset promissio?

RESPONSIO.

Gen. 17.10

Hoc autem est fœdus meum, quod observabitis inter me & vos, domiq; inter semen tuum, post te: Circumcidatur in vobis omnis masculus. Circumcideris: verò carnem præputij vestri, & erit signum fœderis inter me & vos.

QVÆSTIO.

Fœdus autem istud, quod pepigit Deus cum Abraham, patre credentium, fuit ne & liberis eius iteratum?

RES-

RESPONSIO.

Visus est Dominus Isaac, & dixit, Multiplicabo quoque semen tuum Gen. 26. 4
sicut stellas cæli, & dabo semini tuo omnes terras istas, benedicenturque
in semine tuo omnes gentes terræ.

Egressus est Iacob de Beersabab, & perexit in Haran, incurrit au- Gen. 28. 20
tem in locum quendam, & pernoctavit ibi, quia occubuerat sol, & tu-
lit de lapidibus loci, & posuit sub capite suo, & dormiuit in eodem lo-
co, & somniavit, & ecce scala erecta erat super terram, & caput eius
tangebatur cælum, & ecce angeli Dei ascendebant & descendebant per
eam. Et ecce, Dominus stabat super illam, dixitque, Ego Dominus Deus
Abraham patris tui, & Deus Isaac: terram, super quam tu dormis, si-
bi dabo & semini tuo, eritque semen tuum sicut pulvis terræ: Multipli-
caberis enim, ad occidentem & ad orientem, & ad aquilonem, & ad
meridiem: & benedicentur in te omnes familia terræ, & in semine
tuo.

QVÆSTIO.

Nonne & postea rursus loquutus est Deus cum Propheta
Mose, quo Israellem sibi in peculium ascisceret?

RESPONSIO.

Conscendit Moses ad Deum, ad quem Dominus de monte clamavit, Exo. 19. 3
Hac (inquit) domui Iacob referas, hac Israelitis cernuntibus, Nos vidi-
stis quæ feci Aegyptiis, & gestavi vos super alis aquilarum, & vos ascendi
ad me. Quare, si diligenter audieritis vocem meam, & factus meum con-
stitueritis, eritis mihi peculium, præ omnibus populis. Mea quidem est
omnis terra, vos autem eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta.
Hac sunt verba, quæ loquens ad filios Israel.

QVÆSTIO.

Quid tum Israel? An non communi omnium consensu ac-
quieuit, fidemque suam foederi seruando obstrinxit?

RESPONSIO.

Venit Moses, & vocauit seniores populi, & proposuit illis omnia ver- Exo. 19. 7
ba ista, quæ praeceperat ei Dominus, & respondens cunctis populus pa-
riter, dixerunt, Quaecumque loquutus est Dominus, faciemus. Et regulis
Moses verba populi ad Dominum, & dixit Dominus ad Moysen, Ecce
ego veniam ad te, in densa nube, ut populus audiat me loquentem te-
cum, & etiam credat tibi perpetuo.

QV AEST IO.

Eadem ne denuò promisit populus iste?

R E S P O N S I O.

Iosua. 24. 22.

Ait Iehosua ad populum, Testes estis inter vos ipsos, quòd elegeritis Dominum, ut illi seruiatis. Et dixerunt, Testes veriò. Auferte igitur Deos alienos, qui sunt inter vos: & inclinate cor vestrum ad Dominum Deum Israelis. Dixit populus ad Iehosua, Domino Deo nostro seruiemus, & voci eius obediemus. Fecit itaq; Iehosua fœdus cum populo, eadem die, & proposuit eis ceremonias, & iudicia, in Sichem: scripsit quoq; Iehosua verba ista, in libro legis Dei.

QV AEST IO.

Postquam ad hunc modum, se patribus patefecit Deus, num demum & nobis loquutus est per filium?

R E S P O N S I O.

Heb. 1. 1.

Deus olim multisariam multisque modis loquutus est patribus, per Prophetas, extremis hisce diebus loquutus est nobis per filium.

Gal. 4. 4.

Quando autè venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, ductum sub legem.

1. Tim. 3. 16.

Et sine controuersia, magnum est pœtatis mysterium, Deus manifestatus est in carne, iustificatus in spiritu, visu Angelis, predicatus penitus, fidem obtinuit in mundo, sursum receptus est in gloriam.

Ioan. 1. 14.

Sermo ille caro factus est, & commoratus est inter nos.

QV AEST IO.

Fuit ne etiam mediator testamenti alicuius?

R E S P O N S I O.

Heb. 9. 15.

Novi testamenti mediator est, ut morte intercedente ad redemptionem earum prauaricationum, quæ fuerant sub priore testamento, vocati, promissionem accipiant æterna hæreditatis.

QV AEST IO.

Quid autem discriminis esse arbitraris inter hoc nouum & vetus illud testamentum?

R E S P O N S I O.

Ecce

Ecce dies veniant, (ait Dominus) ut feriam cum domo Israel, & Ier. 31. cum domo Iuda fœdus novum, non iuxta fœdus quod pepigi cum patribus eorum, tempore quo praeberem manum eorum, eduxi eos de terra Aegypti: quod fœdus meum ipsi irritum fecerunt, & ego ostendi me esse Dominum eorum, ait Dominus. Hoc vero fœdus quod feriam cum domo Israel post dies istos, dicit Dominus: Inseram legem meam in interiora eorum, & in cor eorum scribam eam, eroque Deus eorum, & erunt mihi populus, & non docebit ultra quis proximum suum, aut vir fratrem suum, dicens: Cognoscite Dominum: sed omnes me cognoscent, à minimo eorum usque ad maximum, dicit Dominus, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccata eorum non recordabor amplius. Heb. 8.8.

QVAESTIO.

Est igitur testamentum posterius priore excellentius?

RESPONSIO.

Noster ille pontifex eo excellentius ministerium sortitus est, quo praestantioris testamenti mediator, quod praestantioribus promissis sancitum est: Nam si prius illud tale fuisset, ut nihil in eo posset requiri, laud quaquam fuisset secundo quasitus locus. Heb. 8.6.

QVAESTIO.

Adde quæso & quo ritu fuit hoc novum fœdus à testatore suo firmatum?

RESPONSIO.

Vbi testamentum est, mors intercedat necesse est testatoris: testamentum enim in mortui ratum est, quando quidem nondum valet qui vivit testator. Heb. 9.15.

QVAESTIO.

Fuerat nè & vetus testamentum morte & sanguinis effusione dedicatum?

RESPONSIO.

Nec prius quidem illud absque sanguine dedicatum fuit: Quum enim Moses omnia mandata, secundum legem recitasset toti populo, sumpto Heb. 9.18. sanguine vitulorum & hircorum, cum aqua & lana coccina & hyssopo, simul librum, & totum populum aspersit, dicens, Hic est sanguis testamenti, quod mandavit Abi Deus. Insuper autem, & tabernaculum, & omnia vasa sacrorum sanguine similiter aspersit, & omnia ferè secundum legem sanguine purificantur, & absque sanguinis effusione non fit remissio. Itaque necesse fuit exemplaria quidè eorum, quæ sunt in caelis, hisce rebus purificari,

purificari, ipsa vero caelestia posterioribus, quam haesunt, victimis.

QV AESTIO.

Nonne propterea vetus nouo cedit testamento?

RESPONSIO.

Heb. 10. 9.

Heb. 8. 13.

Tollit prius, ut posterius statuas.

Dum nauum dicit antiquauit prius: porro, quod antiquatur, ut senescit, propè est ut euanescat.

CAPVT. 16.

Argumentum.

DE lege, quæ decalogo in lapideis tabulis scripto continetur, & vno dilectionis mandato impletur.

QV AESTIO.

Vt iam ad legem scriptam veniamus, in primis explica à quibus fuit ordinata?

RESPONSIO.

Gal. 3. 19.

Act. 7. 53.

Ordinata est per Angelos in manu intercessoris.

Accepistis legem per dispositionem Angelorum.

QV AESTIO.

Lex per Angelos ordinata, fuit ne Moysi tradita, quam populo recitaret?

RESPONSIO.

Act. 7. 38.

Hic est ille Moyses, qui fuit in congregatione in deserto cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris, quisque excepit vna eloquia, qua nobis traderet.

Ioan. 1. 17

Lex per Moysen data est.

QV AESTIO.

Expone precor clarius, qui nam excepit Moyses illa Dei eloquia, scripto, vel auditu, an vtroque potius?

RESPONSIO.

Exo. 24. 12, 18.

Aut Dominus ad Moysen, Ascende ad me in Montem, & esto ibi, daboque tibi tabulas lapideas, & legem, atque praecepta quae scripsi, ut eos dirigant. Et fuit Moyses in monte quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

Et vertens se Moyses, descendit de monte, habebatque duas tabulas testi- Exo. 31. 15.
monij, in manu sua, quae tabulae scriptae erant ab utraque facie, erant-
que tabulae illae opus Dei, & scriptum hoc, fuit scriptum Dei, sculp-
tum in tabulis.

QVAESTIO.

Quot mandata scripta erant in duabus hisce tabulis?

RESPONSIO.

Scriptis super tabulas, verba fœderis, nempe, decem verba. Exo. 34. 28.
Promulgavit vobis fœdus suum, quod praeceperat, ut faceretis decem Duct. 4. 13.
verba, nempe, quae scripsit super tabulas duas lapideas.

QVAESTIO.

Quae sunt illae decem verba?

RESPONSIO.

- 1 Ego sum Iehoua Deus tuus, qui te eduxi ex terra Aegypti, domo ser- Exo. 20.
uitutis, Non habebis Deos alienos coram me.
- 2 Non facies tibi sculptile, neque simulacrum ullum, effinges eorum,
quae aut in caelo sunt sursum, aut deorsum in terra, aut in aquis sub ter-
ra, non adorabis ea neque coles.
- 3 Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra.
- 4 Recordare diem Sabbathi, ut eum sanctifices: sex diebus operaberis,
& facies opus tuum, septimum vero sabbatum est Domini Dei tui: non
facies in eo ullum opus, nec servus tuus, nec ancilla, neque bos, neque as-
inus, neque inquilinus, qui habitat inter portas tuas: nam sex diebus per-
fecit Deus caelum, terram, & mare, & quicquid in illis continetur, sep-
timo quiescit, itaque benedixit diei sabbathi, & eum sibi sanctum se-
gregavit.
- 5 Honora patrem & matrem, ut prorogentur dies tui super terram, quam
daturus est tibi Dominus Deus tuus.
- 6 Non occides.
- 7 Non mœchaberis.
- 8 Non furaberis.
- 9 Non eris adversus proximum tuum testis mendax.
- 10 Non concupisces domum proximi tui, non concupisces uxorem prox-
imi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec quicquam
aliud quod ipsius sit.

QVAESTIO.

Licet ne istam legis summam ad capita pauciora redigere?

RESPONSIO.

Diliges Dom. Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota Mat. 22. 37.
Kisij. cogita-

cogitatione tua istud est primum, & magnum mandatum: secundum autem simile est huius, Diliges proximum tuum ut teipsum: ab istis duobus mandatis tota lex, & propheta pendens.

QVAESTIO.

Nonne rursus & hoc legis compendium, sermone vno impletur?

RESPONSIO.

Gal. 5. 14

Tota lex vno verbo completur, isto videlicet, Diliges proximum tuum ut teipsum.

Rom. 13. 8.

Qui diligit alterum, legem implevit: siquidem illud, Non mechaberis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod aliud est mandatum, in hoc sermone summatum comprehenditur, nempe Diliges proximum tuum sicut teipsum. Caritas proximum non afficit malo, itaque expletio legis, est caritas.

QVAESTIO.

Quid, an separas amorem Dei a dilectione proximi, cum legem dicis sermone hoc vno impleri, si proximum diligamus?

RESPONSIO.

1. Ioan. 4. 20

Si quis dixerit, Diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est: qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere?

1. Ioan. 3. 17.

Si quis habeat vestium mundi, & videat fratrem suum egentem, & claudat viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?

QVAESTIO.

Lex Dei, quae finibus adeo angustis clauditur, ut vno dilectionis mandato comprehendatur, num ita iusticiam omnem complectitur, ut ei nihil sit addendum?

RESPONSIO.

Dent. 12. 32.

Quicquid ego vobis precipio, id observabitis ut faciatis, ad hoc nihil addes, ab eo nihil detrahes.

Dent. 4. 2.

Ad verbum meum quod ego precipio vobis, nihil adicietis, nihil item ei detrahetis.

QVAESTIO.

Si lex Dei iusticiam omnem complectatur, requirit ergo non
exter-

externam solum, sed & internam integritatem & iusticiam?

RESPONSIO.

Scimus quod lex spiritualis est.

Dicit Dominus: Propterea quod appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis honorat me, ac cor suum longe à me remouit, & fuit timor eorum, erga me praecepto hominum doctus, propterea ecce adiucio ut faciam rem mirandam in populo hoc, miraculum (inquam) & portentum: nam peribit sapientia sapientum eius, & prudentia prudentum eius euanesceat.

Assimiles estis sepulchris dealbatis, quae extra quidem apparent speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, omniq; immunditia: ita & vos, extra quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.

Etiā atque etiā curate, ut disciplinae legique vobis à Mose Domini seruo tradita pareatis: ut Dominum Deum vestrum amantes, huius vris omnibus gradiamini, huius praecepta conseruetis, huius bareatis, hunc toto corde totoque animo colatis.

Homo videt, quod oculis obuersatur: sed Dominus intuetur cor.

Lauate, mundemini, auferite maliciam studiorum vestrorum à conspectu oculorum meorum. Ier. 4.4. Psa. 119.38. Psa. 119.30.

QVAESTIO.

Adde precor quid lex pollicetur, si quis eam plenè exequatur.

RESPONSIO.

Moses scribit de iusticia, quae est ex lege, quod qui fecerit ea homo, viuet per illa.

Lex non est ex fide, sed qui fecerit ea homo, viuet in ipsis.

Custodietis ritus meos, & iudicia mea, quae faciens homo viuet in eis.

Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Eze. 20.11. Nehe. 9.29. Deut. 30.16.

QVAESTIO.

At quotusquisque est, qui legem plenè exequatur, ut per opera legis iustus habeatur?

RESPONSIO.

Nihil ad perfectum adduxit lex, verum erat introductio ad spem potiorem, per quam appropinquamus Deo.

L.

Es enim

Rom. 7.14

Isa. 29.13

Mat. 23.27

Iosu. 22.5

1. Sam. 16.7

Isa. 1.15

Rom. 10.5

Gal. 3.12

Leuit. 18.5

Mat. 19.17

Heb. 7.19

Gal. 3. 21

Etenim si data fuisset lex qua posset vivificare, verò ex lege esset iusticia.

Rom. 3. 10

Eccle. 7. 11

Rom. 3. 10

Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro in conspectu eius.

Non est enim homo iustus in terra, qui bonum faciat, & non peccet.

Non est iustus, ne vnus quidem. Pro. 20. 9. 1. Ioan. 1. 8. Ec-

clef. 8. 6.

QVAESTIO.

Si nemo est prorsus, qui in legem non peccet, omnes ergo per legem damnantur.

RESPONSIO.

Gal. 3. 10

Quotquot ex operibus legis sunt, maledictioni sunt obnoxij, scriptum est enim, Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus qua scripta sunt in libro legis, ut faciat ea.

Gal. 3. 12

Conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

Iac. 2. 10

Qui quis totam legem seruauerit, offenderit autem in vno, factus est omnium reus.

QVAESTIO.

An propterea licet culpam in legem ipsam regerere, aut illam iniusticiae alicuius insimulare?

RESPONSIO.

Rom. 7. 12

Lex ipsa quidem sancta, & praeceptum sanctum, & iustum ac bonum.

1. Tim. 1. 8.

Pla. 19. 8

Scimus, quod bona sit lex, si quis ea legitime utatur.

Lex Domini integra, conuertens animam: testimonium Domini verum, imperitis sapientia suppeditans, decreta Domini recta sunt. Psa. 111. 7.

CAPVT. 17.

DE vsu & vtilitate legis, quae mores, iudicia, & ceremonias continet, & quatenus ad nos pertinet.

QVAESTIO.

Ne lex ideo frustra, & inaniter edita videatur, quod neminem a peccato liberet? Audiam libenter, quos vsus habet & quas utilitates.

ellicites. Abere ergo primum peto, illa ne plurimum condu-
cit, ad coercendam improbotum audaciam, ne impune pecca-
re confidant.

RESPONSIO.

Scio legem iusto positam, non esse, sed legis contemptoribus, & his
qui subijci nesciunt, impijs & peccatoribus, nefarijs & profanis, pa-
tricidis & matricidis, homicidis, scortatoribus, masculorum concu-
bitoribus, plagiarijs, & mendacibus periuris, & si quid aliud est quod
sana doctrina sit oppositum.

QVAESTIO.

Estne & hic legis vsus perutilis, quod sit nobis velut lucerna,
recteque viuendi magistra?

RESPONSIO.

Lucerna pedi meo verbum tuum, & lumen semitae meae.

Ingressus sermonum tuorum lux, intelligentiam conferens par-
uulis.

Omnis scriptura diuinitus inspirata est utilis ad doctrinam, ad re-
dargutionem, ad correctionem, ad institutionem, qua est in iusticia, ut
integer sis Dei homo, & ad omne opus bonum instructus.

Quae ante scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per
patientiam, & consolationes scripturarum, spem habeamus.

In quo purgabit adolescens viam suam? custodiendo secundum sermo-
nes tuos.

Formato gressus meos eloquio tuo, & ne dominetur mihi vlla va-
nitas.

QVAESTIO.

Estne praeterea hoc legis officium, ut peccatum prodat, & com-
monstret, ne vitio naturae, aut peccandi consuetudinae, obli-
tescat.

RESPONSIO.

Per legem cognitio peccati.

Vsq; ad legem peccatum erat in mundo, porro peccatum non im-
putatur, quum non est lex.

Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non
cognouimus, nisi per legem: nam & concupiscentiam non nouissem, nisi
lex dixisset. Non concupisces.

L. ij.

Quid

Pla. 119. 104

Pla. 119. 130

2. Tim. 3. 16

Rom. 15. 4

Pla. 119. 9

Pla. 119. 133

Rom. 3. 20

Rom. 5. 13

Rom. 7. 7

Gal. 3.19

Quid igitur lex? propter transgressionem addita fuit.

Q V A E S T I O.

Fuit ne etiam lex tanquam pædagogus, qui Christo pararet discipulos?

R E S P O N S I O.

Gal. 3.14

Lex pædagogus noster fuit ad Christum, ut ex fide iustificaremur.

Q V A E S T I O.

Lex, cuius tam varius est usus, plures ne partes habet, mores scilicet, iudicia, & ceremonias, quibus studiose obsequendum erat?

R E S P O N S I O.

Deut. 10.17

Dilige Dominum Deum tuum, & observa statuta eius, ritus eius, iudicia eius, & præcepta eius.

Deut. 6.17

Diligentissime custodietis præcepta Domini Dei vestri, atque testimonia eius, & ritus eius, quæ præcepit tibi faciesque quod rectum & bonum est ante oculos Domini, ut bene tibi sit.

Q V A E S T I O.

Postquam autem illuxit veritas, desijt ne illa ceremonialis pædagogia?

R E S P O N S I O.

Gal. 3.25

Postquam venit fides, non amplius sub pædago sumus.

Gal. 4.1

Quamdiu hæres infans est, nihil differt à seruo quam sit Dominus omnium, sed sub tutoribus est usque ad tempus quod pater præscripserit: sic & nos, cum essemus infantes sub elementis mundi, eramus in servitutem redacti, at ubi venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, factum legi obnoxium, ut eos qui legi erant obnoxij, redimeret.

Ephes. 2.14

Ipse est pax nostra, qui fecit ex utrisque unum & interstitium maceria diruit: inimicitias per carnem suam, cum legem mandatorum in decretis sitam abrogaret.

Col. 2.14

Deleto quod contra nos erat cheirographo in decretis, quod erat nobis contrarium, & illud sustulit è medio affixum cruci.

Gal. 5.1

In libertate igitur quæ Christus nos liberauit: stete & ne rursus iugo servitutis implicemini, ecce ego Paulus abuncio vobis: quod si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit, testificor enim rursus cuius homini qui circumciditur, quod debitor sit totius legis facienda.

Q V A E.

QVAESTIO

An sublatam quoque putas eam partem legis, quæ de moribus docet & instituit?

RESPONSIO.

Ne existimate me venisse ut dissoluam legem aut prophetas: non veni ut dissoluam, sed ut impleam. Mat. 5. 17.

Legem igitur irritam facimus per fidem? Absit. Imò legem stabilimus. Rom. 3. 31.

Qui dicit, Noni Deum, & præcepta eius non servat, mendax est, & veritas in eo non est. 1. Ioan. 2. 4.

Dixit Iesus, Non occides, Non machaberis, Non furaberis, Non dices falsum testimonium, Honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum ut teipsum. Math. 19. 18.

Quisquis solverit unum ex mandatis hisce minimis, & ista docuerit homines, minimus vocabitur in regno caelorum: Quisquis autem fecerit, & docuerit, iste magnus vocabitur in regno caelorum. Rom. 5. 19. Math. 7. 24. 1. Ioan. 3. 24.

QVAESTIO.

Atqui scriptum est, nos sub gratia, non sub lege esse?

RESPONSIO.

Non estis sub lege, sed sub gratia.

Vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut effectus algeritis, eius videlicet qui ex mortuis excitatus est. Rom. 6. 14. Rom. 7. 4.

QVAESTIO.

Cur ergo dicimur non amplius esse sub lege, nisi id velis de legis maledictione intelligi?

RESPONSIO.

Christus nos redemit à maledictione legis, dum pro nobis factus est maledictio, scriptum est enim, Maledictus omnis qui pender in ligno. Gal. 3. 13.

Nunc liberati sumus à lege, mortui es in qua desinebamur, ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate literæ. Rom. 7. 6.

CAPVT. 18.

NE sint tibi Dñi alij coram me.

Argumentum.

QVAESTIO.

Quoniam sua est unicuique mandatorum decalogi, propria pecunia.

peculia risque ratio, qua differt & distinguitur à cæteris, nè molestè feras, si de vnoquoque (à te) singulatim scisciter, quid vetet, aut præcipiat, quis eius finis, & scopus, & quæ eius substantia. Quapropter, ut ab eo, quod natura, & ordine primum est, ordiamur, mihi summatim explica, quænam est ipsius sententia?

RESPONSIO.

Mat. 4. 10.

Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

QV AESTIO.

Si Deo vni, eique soli Ieruiendum est, faceffant ergò fictitij omnes, qui nihil quàm mera sunt vanitas.

RESPONSIO.

1. Par. 16. 25.

Ierc. 2. 5.

Siquidem cuncti dñj populorum nihili sunt.

Quid iniquitatis deprehenderunt patres vestri in me, ut tam longè à me recederent, & sectarentur vanitatem, fierentq; vani?

Deut. 32. 21.

Ad iracundiam me incitauerunt vanitatibus suis.

QV AESTIO.

Ut autem Deum verum eo cultu (quo solus dignus est) prosequamur, exigit nè in primis, ut nostris viribus diffisi, ab eo toti pendamus, spemque ac fiduciam omnem nostram in eum vnum conijciamus?

RESPONSIO.

Psal. 37. 3.

Pro. 16. 20.

Psal. 62. 8.

Spera in Dominum, & quod bonum est facito.

Qui Domino fidit, beatus est.

Spes mea in Deo est, sperate in eo omni tempore o popule, effundite coram illo cor vestrum, Deus est spes nostra.

Psal. 84. 13.

O Domine exercituum, felix homo qui in te confidit. 2. Par. 20. 30. Eccle. 25. 16.

QV AESTIO.

Decet ne præterea Deum hoc honore coli, ut in angustia & afflictione quavis nostra eum inuocemus eumque salutis nostræ vnicum autorem atque asylum agnoscamus?

RESPONSIO.

Psal. 50. 17.

Inuoca me in die angustia, exauam te, & honorificabis me.

Inuocabit

Inuocabis me, & respondebo ei: cum ipso ero in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Psal. 91. 14.

Ego Dominus Deus, qui eos exaudiam.

Dominum laude dignum inuocabo, & ab inimicis meis seruator. Zacha. 10. 5

Psal. 18. 4

QVAESTIO.

Numquid & hoc honoris iure sibi vendicat Deus, ut quicquid boni inest in nobis, id ei acceptum referamus, sacrumque numen eius laudis confessione, & gratiarum actione colamus ac celebremus?

RESPONSIO.

In omnibus gratias agite, hac est enim voluntas Dei, per Christum I. The. 5. 18. Iesum erga vos.

Confitemini Domino, & inuocate in nomine eius, predicate in populis consilia eius. Isa. 12. 4.

Qui laudem sacrificat, is me glorificat, & hac est via per quam ostendam illi salutem Dei. Psal. 50. 23.

Tob. 13. 4. Heb. 13. 15.

QVAESTIO.

Num rursus & hoc honore summo Deum coli oportet, ut quicquid virium habemus, id omne in eo amando conferamus, nihilque illi æquandum dicamus?

RESPONSIO.

Dominus Deus noster, Dominus vnus est, diliges itaque Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & tota anima tua, & pro omni virili tua. Deut. 6. 5.

Creatorem tuum omni vs dilige.

Eccle. 7. 32.

Per omnem vitam tuam ama Dominum, & eum in salutem tuam inuoca. Eccle. 13. 18.

Obseruate quam chara est vobis anima vestra, ut diligatis Dominum Deum vestrum. Iosu. 23. 11.

QVAESTIO.

Qui à nobis summè amandus est, num item & summè metuendus, nequid quod oderit committamus?

Lucy.

RE.

RESPONSIO.

Deut. 10. 12.

Quid enim Dominus Deus tuus petat à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ut incedas in omnibus vijs eius.

Eccle. 12. 13.

Deum timeate, & praecepta eius servate, nam in hoc consistit omnium hominum perfectio.

Mat. 1. 6.

Filius honorat patrem, & servus Dominum suum: si ergo ego pater sum, ubi honor quem mihi impeditis? si vero sum Dominus vestester, ubi mei timor, dicit Dominus exercituum.

QVAESTIO.

Video multa requiri, ut Deus à nobis dignè colatur: at ne honores atque cultus istos ita exigit, ut nolit ex his quicquam præcisè detrahi, neque alio transferri.

RESPONSIO.

Isa. 42. 8.

Ego Dominus, hoc nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo.

QVAESTIO.

Non vis inde vel Angelos excipere, ut liceat illos cultu diuino colere?

RESPONSIO.

Apo. 22. 8.

Ego Ioannes qui audiui & vidi hac: & postquam audivissem & vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes Angelis, qui mihi hac ostendebat, & dixit mihi: Vide nè feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, & eorum qui servant verba prophetiae libri huius, Deum adora.

QVAESTIO.

Quod honoris iustè respiciunt Angeli, nefarium ne dixeris si id vendicet homo mortalis?

RESPONSIO.

Psal. 115. 1.

Act. 14. 11.

Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Cum turba vidissent quod fecerat Paulus, sustulerunt vocem suam Lycaonicè, dicentes, Dij in specie hominum descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Iovem, Paulum verò Mercurium, quod is esset dux sermonis. Sacerdos autè Iouis, qui erat in civitate illorum, tauros & coronas afferens, cum turba volebat sacrificare: quod ubi audierunt apostoli

THEOLOGICAE. LIB. I. 81

postoli Barnabas, & Paulus, conuersis vestibus suis, insilierunt in turbam, clamantes ac dicentes, Viri, cur ista facitis, nos quoque isdem, quibus vos obnoxij malis, sumus homines, annuntiantes, ut ab istis vanis conuertamini, ad Deum viuū, qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

Statuto Die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & cō- Act. 12. 21
cionabatur ad eos, populus autem acclamabat, Vox Dei & non hominis. Confestim autem percussit eum angelus Domini, quod non dedisset gloriam Deo, & exosus à vermibus eapirauit.

QVAESTIO.

Quanto minus aut soli, aut lunæ, aut stellis, is honor est deferendus, quo indignus est homo, etiamnum & angelus?

RESPONSIO.

Cauendum vobis est diligentèr, ne cum sublati in cælum oculis, videbitis cælum, lunam, stellas, omnes denique cæli copias, impellamini ad ea adoranda atque colenda, quæ Dominus Deus vester, omnibus qui sub omni cælo sunt populus, imperauit. Deut. 4. 19

Nonne vides quid faciant, cum in oppidis Iudeæ, tum in vicis Hierosolymæ. Nati ligna colligunt, patres incendunt ignem, & mulieres massam subigunt, ad faciendas regina cæli placentas, fundendaque dijs alienis libamina, mei irritandi gratia. Ier. 7. 17

Sic dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Vos & vxores vestrae loquuti estis ore vestro, quod & manibus vestris perficistis: dixistis nempe, Incunctantèr faciemus vota nostra quæ vouimus, ut suffuturum incendamus machina cæli, & libemus ei libamina. Audacter erexistis vota vestra, incunctantèr perfecistis vota vestra, idcirco audite sermonem Domini omni Iuda, qui habitatis in terra Aegypti: Ecce ego iuravi per nomen meum magnum (dicit Dominus) non appellabitur nomen meum ore cuiusquam de Iuda (ut dicat, Visiit Dominus Deus,) in omni terra Aegypti: En, ego vegilo super vos in malum, & non in bonum. Ier. 44. 26

QVAESTIO.

Quanto igitur peccant scelestius, qui quod Dei est folius, id frustulo ligni, vel saxi, aut cæspiti terræ deferunt?

RESPONSIO.

Va, qui ligno dicit, Euigila: & lapidi effigito, Excitare. Ipse ne doceret? En, obductus est auro & argento, nec est flatus in eo. Hab. 2. 19

Lapidibus è monte petitis, similia sunt ista lignea, aurea, & argen- Bar. 6. 36

tea, qui vero colunt ea, dedecus concipient.

QV AESTIO.

Sed quid tu de his, qui nec Deum verum, nec alium quemquam colunt?

RESPONSIO.

Psal. 53. 1

Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus: consceleratam & abhominandam designarunt iniquitatem.

Sopho. 1. 12.

Lucernis scrutabor Hierusalem, & visitabo viros qui facibus suis harent, & defixi sunt, dicuntque in cordibus suis, Dominus neque bene neque male facit.

Psal. 73. 9.

Quin & dicere audent, Quomodo cognosceret Deus? Estne cognitio apud altissimum? Psal. 14. 1. Iob. 21. 14. Isa. 29. 15. Psal. 94. 7. Iob. 22. 13. Eccle. 16. 16. 4. Esd. 8. 38.

QV AESTIO.

Num quoque & cultum Deo detrahunt, qui carnem ponentes brachium suum, plus sibi aut humanis fidant praesidijs, quam Deo ipsi nostrae salutis patrono & praesidi?

RESPONSIO.

Ier. 17. 5

Sic dicit Dominus, Execratus vir, qui confidit in homine, & carnem ponit brachium suum, & à Domino recedit cor eius.

Ose. 10. 13

Arastris impietatem, messuistis iniquitatem, edistis fructum mendacij, quoniam in via tua fortium tuorum multitudini confidisti, surget igitur tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuae vastabuntur.

Ier. 48. 6

Quoniam tuis rebus facultatibusque freta es, tu quoque capieris, migrabitque Chamos in exilium, una cum suis sacerdotibus, & proceribus, pervadetque vastator omnes vrbes, nec vrbs euadet vlla, & valles peribunt, & campi vastabuntur: nam id dicit Dominus.

Psal. 146. 3

Nolite principibus niri, nempe hominibus, quibus non est ut opem ferant: emigrat spiritus eorum, & mox conuertuntur ipsi in terram suam, eo die pereunt cuncta eorum consilia. Felix qui auxilium quaerit à Deo Iacob, cuius spes est in Dominum Deum suum, qui finxit caelum & terram, mare, & quacunque in his continentur, qui servat fidem in secula.

Psal. 49. 7

Illi inmituntur opulentia sua, & celebres sunt ob multas copias suas: & tamen nemo (quamlibet dignitate polleat) vel fratrem suum possit à morte

à morte redimere : nemo qui Deo pretium redemptionis persoluat.

Va descendantibus in Aegyptum, in auxilium : Et qui equis inni-
suntur : Et qui curribus confidunt, quia multi sunt : Et equitibus,
quia prauales : Et non respexerunt ad sanctum Israel, nec Dominum
inquisuerunt. Psa. 62. 11. Et 33. 16. Et 46. 10.

QVAESTIO.

Nonne & à vero Dei cultu longissimè recedunt, qui parentes,
aut liberos, aut opes, quin & suam ipsorum vitam diligunt im-
pensiùs, quàm cum vnum, qui pater est rerum omnium?

RESPONSIO.

Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus : Et qui
amat filium aut filiam supra me, non est me dignus. Mat. 10. 37

Si quis venit ad me, Et non odit patrem suum, Et matrem, Et ux-
orem, Et liberos, Et fratres, Et sorores, atque adeo etiam animam su-
am, non potest meus esse discipulus. Luc. 14. 26

QVAESTIO.

Quid verò si quispiam prospera quæ habet, non Deo ipsi,
sed viribus, studio, & artibus suis accepta referat, Deo nè in-
gratus, cultum ei debitum negat?

RESPONSIO.

Ne dicas in corde tuo, Fortitudo mea, Et robur manus meæ parauit
mihi hanc opulentiam. Memineris Dei tantum, quia ipse est qui dat
tibi virtutem, ut opus tibi pares. Dent. 8. 17

Ille omnes hamo extractor, in suum euerriculum cassemque cogit
congeritq, Et idcirco gestiens calatur : itaque euerriculo castiq, suo
sacrificat atque adolet, quod per ea optimam conditionem, pinguemque
victum habeat : Ideo ne replebit euerriculum suum, Et assidue gen-
tes occidere non parcat? Haba. 1. 14

QVAESTIO.

Ne cætera singulatim persequar, censes ne eos hîc labi gravif-
simè, qui Deum summè colendum, nec amant, nec metuunt, nec
inuocant, nec de eo quicquam piè loquuntur aut cogitant?

RESPONSIO.

Relabentur ad inferos improbi omnes, gentes quæ obliuiscuntur
Dei. Psa. 9. 18

M. ij.

Nulla

Psa. 53. 9

Nulla Dei religione tenentur, illic pauore consternabuntur, cui par nullus habeatur.

Iob. 21. 14

Qui Deo dicunt, Recede a nobis, nec enim cupimus scire tuas viuendae praeceptiones.

Psa. 55. 20

Audiet Deus, & affliget eos, qui praesidet ab initio: nam non immutauit se, nec timent Deum.

CAPVT. 19.

Argumentum.

Simulachrum vllius rei, quae aut supra in caelo, aut infra in terra, aut in aquis infra terram sit, non effinges.

QVAESTIO.

Qui nunc edicit, ne simulachra effingamus, indulget ne aliquando, quin etiam praecipit, vt simulachra & imagines sculperentur?

RESPONSIO.

Num. 21. 7

Veniens populus ad Moysen dixerunt, Peccauimus, quia loquuti sumus contra Dominum, & contra te: Ora Dominum vt auferat a nobis serpentes istos. Et orauit Moyses pro populo, dixitq; Dominus ad Moysen: Fac tibi serpentem vrentem, & pone eum super palum in sublimi sublatus, fietq; si serpens aliquem momorderit, intueatur eum, & incolumis erit. Fecit itaq; Moyses serpentem aneum, & posuit eum super palum erectum, fiebatq; siquem momordisset serpens, intuens serpentem aneum sanabatur.

1. Reg. 6. 2. 23
26. 32

Aedes, quam adificauit rex Solomon Domino, habuit sexaginta cubitos sua longitudine, viginti latitudine sua, atque triginta cubitos altitudinis suae.

Fecit insuper in ipso adyto duos Cherubim ex lignis pineis, altitudo vtriusque decem fuit cubitorum.

Obduxit insuper Cherubim auro, & omnes parietes adis circumducens exsculpsit sculpturis extantibus, nempe Cherubim, & palmas, floribusque apertis, & intus & foris.

Duae ianuae erant de lignis pineis, exsculpsitque in eis, extantes Cherubim, & palmas, apertos flores, obduxitque auro, & obduxit Cherubim & palmas bracteis aureis tenuibus. 1. Reg. 7. 2. 28. 36. 42.

QVAESTIO.

Lex

Lex igitur, de non effingendis imaginibus, & simulachris, non tam eo ædita est, ut ne fierent, quam ne colerentur, prohiberet?

RESPONSIO.

Non adorabis ea, nec coles ea, quia ego Dominus Deus tuus fortis, Exo. 20. 5. indignabundus.

Ne adores illorum deos, neque colas illos, neque facias iuxta opera illorum. Exo. 23. 24.

QVÆSTIO.

Porro, si quis Deum imagine corporea, & aspectabili figura formet & effingat, immunem dices a culpa?

RESPONSIO.

Non debemus existimare, auro aut argento aut lapidi sculptili arti. Act. 17. 29. scilicet aut commentationis hominum, numen esse simile.

Cui similem me facitis, & æquatis, & comparatis me, ut similis sim, Isa. 46. 5. promentes aurum ex sacculis, argentum in statera ponderantes? Conducent aurifabrum, ut ex eo faciant deum, cui se incurvent, & quem adorent, portabunt, super humerum deferent, ponent in loco suo, illic stabit, loco suo non movebitur: adhuc, si quis clamet ad eum, non respondebit, neque ex tribulatione eius liberabit eum. Recordamini hæc, & erubescite, redite ad cor pravaricatores.

Cui similem facietis Deum, aut quodnam simulachrum adornabitis ei? Simulachrum fudit artifex, aurum deducit aurifaber, & argenteis laminis obducit. Propositus oblationum eligit lignum quod non putrescit, & artificem industrium quarit, qui sculptile præparet ne loco moveatur. Cui assimilabitis me ut sim similis? dixit Sanctus. Attollite in sublime oculos vestros, & aspiciate, Quis creavit ista, & produxit ad numerum exercitus eorum, & omnia hæc nominatim vocat? Deut. 4. 15.

QVÆSTIO.

Sic igitur Deum coli oportet, ut cum eo nihil sit commune idolo?

RESPONSIO.

Nemo potest duobus Dominis servire: aut enim unum habebit odio, Math. 6. 24. & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet.

Mat. 24.

1. Reg. 18. 21.

Ait Elias ad omnem populum, Vsq̃uequo claudicatis vos in duas partes: si Dominus est Deus, sequimini eum: sin Baal, iste post ipsum.
2. Cor. 6. 14. 1. Cor. 10. 21.

QV AESTIO.

Atqui idolum nihil est?

RESPONSIO.

1. Cor. 8. 4.

Scimus idolum nihil esse in mundo, & nullum esse Deum alium nisi vnum.

1. Cor. 10. 19.

Quid disco, idolum aliquid esse? aut quod idolis immolatum est, aliquid esse? Non.

QV AESTIO.

Si idolum nihil est, quare ergo prohibetur?

RESPONSIO.

Hab. 2. 18

Quid prodest sculptum à formatore suo simulachrum? fusile est, docens mendacium, ut fictili suo fidat fictor: idola faciendo muta.

Iere. 10. 18.

Eruditio vanitatum est lignum.

QV AESTIO.

Quis igitur eos insanire neget, qui fallacia hæc sculptilia fingunt, seque illis fascinandos summittunt?

RESPONSIO.

Isa 44. 78

Nihil norunt neque intellexerunt, quia obliti sunt oculi eorum nè videant: & animi, nè intelligant. Non reuocant in mentem, nec tantum intelligentia habent aut solertia, ut ita cogitent, Huius partem igni cremavi, & assaui ex reliquo, an nefas faciam, ut ad ligneum truncum me summittam?

Sap. 13. 17.

Deinde, illud pro possessionibus, pro nuptiis, liberisque suis orare non erubescit, inanimatum alloquens, ac pro valetudine quidem imbecillum inuocat, pro vita mortuum interpellat, pro auxilio eum quo nihil est magis mutuum, pro itinere ei qui nec gressu quidem uti possit supplicat. De quaestu denique, de actione, de manuum successu, ab ignauissimo manibus petit nauitatem.

Isa. 44. 12.

Faber ferrarius limam sumet, operabitur in pruinis, malleis formabit illud, operabitur in eo brachio virtutis sua etiam famelicus, ut deficiant vires, non bibit aquam, ita ut fatiscat, faber lignarius extendit

extendit regulam, illud delineat filio tincto, aptat planulū, circinno figurat, facit illud secundū formā vtri, secundū effigiem hominis, ut sedeat in domo, succidet sibi cedros, tollet ilicem & quercū, roborabitur ad ligna sylva, plantabit pinum quam pluvia enutriet, tum erit homini in incendiū: Nam accipiet ex illis, & calefaciet se, praeterea furnum accendet & coquet panes, deum quoque efficiet atque adorabit, finget idolum, & prosternet se coram eo, partem eius comburat igni, ex parte carnem comedet, assabit assaturam, & saturabitur, deinde calefaciet se, ac dicet, Ohe calefactus sum, & vidi ignem, reliquias eius in deum versis, in sculptile suum incuruat se coram eo, adorat, & precatur illud, dicens: Libera me, quia deus manus os. Iere. 10.3.

Q V AESTIO.

Miseranda sanè fascinatio, cum homines ratione praediti, ita degenerant in pecudes, ut cultum, quem istis inanibus idolis impendunt, non videant daemonibus esse oblatum?

RESPONSIO.

Illud dico, quod quae immolant gentes, daemonijs immolant, & non i. Cor. 10. 29 Deo.

Ad indignationem Deum alienis dijs prouocarunt, abominationibus Deut. 32. 16, eum ad iracundiam concitarunt, sacrificarunt cacodemonibus, non Deo, dijs quos non nouerunt nouis, qui nuper exorti sunt.

Commixti sunt gentibus, & didicerunt opera illorum, & coluerunt Psa. 106. 36. idola illorum, quae fuerunt ipsis vice laquei, & mactarunt filios suos & filias suas daemonijs.

Ne vltra sacrificent sacrificia sua daemonibus, post quos scortati sunt. Leuit. 17. 7.

Exacerbasti creatorem vestrum, eo quod daemonijs, falsisque dijs Bar. 4. 7. sacrificaueritis: Deum vero vestrum aeternum, qui nos creauit, traderitis obliuioni.

Q V AESTIO.

Quid ergo mirum, si oderit Deus istos daemonum cultores, & si infeste excretur eos, qui sculptilia haec conflant & effingunt, quibus quod Dei solius est offeratur?

RESPONSIO.

M. iij.

Execratus

Deut. 27. 15.

Execratus vir ille, quicumque fecerit sculptile, aut fusile simulachrum, abominationem Domino, opus manuum artificis, posueritque illud in abscondito: & respondebunt vniversi de populo, & dicent: Amen.

Isa. 44. 9.

Factores sculptilis omnes, vanitas, & desiderabilia eorum nihil prosunt, & testes eorum ipsi, quod non vident nec cognoscunt, ideoque confundetur quis formator Dei, & quis sculptilis conflator, quod nullum ad rem vsus est. Ecce, omnes socij eius pudefient, & artifices ipsi sunt ex hominibus, vt conueniant omnes, ac stent, pauebunt & pudefient simul.

Psal. 97. 7.

Psal. 115. 4.

Pudefiant quotquot idola colunt, inque djs nihili gloriantur.

Idola illorum, aurum sunt & argentum, opus hominis: os illis est nec loquuntur, oculi nec vident, aures eis sunt nec audiunt, nares nec olfaciunt, manus eis sunt & nihil attrahant, pedes nec ingrediuntur, neque gutture suo sonum adunt: his pares sunt qui ea faciunt, & quicumque fidunt eis.

Sap. 14. 7.

Felix lignum per quod iusticia exercetur, manufactum autem infelix est, tam ipsum quam eiusdem fabricator: hic vt auctor, illud vt nomen Dei, eum corruptioni obnoxium sit, adeptum: Nam aequè inuisi sunt Deo impius & eiusdem impietas, etenim opus cum opifice penam subibit.

Iere. 44. 21. Deut. 4. 25. & 32. 21. Psal. 97. 7.

Q V A E S T I O .

Quantam inde cladem profectam arbitraris?

R E S P O N S I O .

Sap. 14. 27.

Infandorum simulachrorum cultus, omnis mali origo, causa, & finis est: aut enim cum letantur insaniunt, aut falsam vaticinantur, aut viuunt iniuste, aut temere pesserant.

Sap. 14. 22.

Iam vero nō satis est circa cognitionem Dei erratum esse, sed etiam in magno ignorantia bello viuentes, tanta mala pacem appellant, nam aut sacrificia per parricidia liberorum, aut clandestina mysteria, insanas ve alijs ritibus bacchationes agitando, neq; vitam, neq; connubia tuentur munda, sed aut alius alium interficit per insidias, aut adulterando contristat: omni demum occupat, sine discrimine, sanguis & cades, furtum & dolus, corruptela, infidelitas, tumultus, perurium, perturbatio bonorum, beneficiorum obliuio, animarum contaminatio, alienatio progentes, connubiorum confusio, adulterium, & lasciuia.

Sap. 14. 12.

Initium scortandi ex cogitatio simulachrorum est, & eorundem inuentio viti corruptela. Iere. 4. 21. Deut. 4. 25.

Q V A E S T I O .

Adde

Adde, si nosti unde primum enata est hæc simulachrorum inanis superstitio, & quibus subinde artibus tantos fecerunt progressus?

RESPONSIO.

Hominum ambitione in mundum introducta sunt: cum enim quidam Sap. 14. 14
pater immodico luctu sublatis pramaturè filij angeretur, imagine facta, mortuum tunc hominem tam ut Deum honoravit, subditisque suis sacra ac ceremonias tradidit: deinde, tempore roborata impia consuetudo pro lege servata est, & tyrannorum imperio colebantur effigies, ac quos coram venerari non poterant homines, quod procul habitarent, eorum procul remotam faciem exprimentes, conspicuam venerandi regis imaginem fecerunt, ut absenti, perinde ac præsenti studiose adlarentur. Ad cultus autem intentionem etiam imperitos pellexit artificis studium: is enim forte dominantis placere volens, laboravit arte similitudinem pulchrius: vulgus autem operis venustate allectum, quem modo ut hominem honorarat, mox numen existimavit.

QVAESTIO.

Speras ne tandem fore, ut hæc tam nefanda obsolescant, atque prorsus intereant?

RESPONSIO.

Nec olim erant nec perpetuo erunt, quippe hominum ambitione introducta sunt in mundum, ideoque celer interitus est ipsis destinatus. Sap. 14. 13
Ier. 10. 11.

Dij, qui cælum & terram non considerunt, perdentur à terra, & de sub cælis ipsis.

CAPVT. 20.

Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis, neque enim finit & impunitum Dominus, qui eius nomen inaniter adhibuerit.

QVAESTIO.

Quando hic nobis interdicitur, nè nomen Domini inaniter usurpemus, num simul prohibetur, ne per idem nomen omnino iuremus?

RESPONSIO.

Dominum Deum tuum timebis, & illum coles, iurabisque per nomen eius. Dent. 6. 13

Dominum Deum tuum time, & serui ei: adhære ei, & iura per nomen eius. Dent. 10. 20
Ier. 12. 16.

QVAESTIO.

N,

Audio

Audire iurandum licere, at ne potes idem exemplis illustrare?

QVAESTIO.

Gen. 21.29

Dixit Abimelech ad Abrahamum, Quid sibi volunt septem istae agnae, quas seorsum statuisti? respondit, Septem istas agnas accipies de manu mea, ut sint tibi testes, quod istum puteum foderam, idcirco illi nomen inditum est Bersaba, quod uterque illis iurasset.

Iosu. 14.9

Iuravit Moses, Certè, terra quam calcavit pes tuus, tibi & filiis tuis cadet in hereditatem perpetuam.

Iosu. 6.26

Iuravit Iehosua hisce verbis, Execratus vir coram Domino, qui surrexerit & reedificaverit urbem hanc, nempe Hiericho, fuit itaque Dominus cum Iehosua.

QVAESTIO.

Audire rursum viros in primis pios olim iuravisse, at quod ante Moysen, & sub Moysen licuit, idne item & post Moysen?

RESPONSIO.

2. Cor. 1.23

Ego (ait Paulus) testem Deum inuoco in animam meam, quod parcens vobis, nondum venerim Corinthum.

Rom. 1.9

Testis mihi est Deus, quem colo in spiritu meo, in Evangelio filij eius, quod indefinenter mentionem vestri faciam.

1. The. 2.5

Nunquam in sermone adulationis versatus sumus, quemadmodum nobis, nec in occasione avaritia, Deus est testis.

Phi. 1.8

Testis mihi est Deus, quam desiderem vos omnes in visceribus Iesu Christi. 2. Cor. 11.11.

QVAESTIO.

Iuravit ne & Deus ipse, quo iurisiurandi vsum licere comprobaret?

RESPONSIO.

Heb. 6.17

Deus pollicitus Abrahae, cum non posset per quenquam maiorem iurare, iuravit per seipsum, Certè benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te.

Psa 110.4

Iuravit Dominus, nec panitebit eum, Tu es sacerdos in aeternum, ritu Melchisedech.

Psa 89.4

Pepigi fœdus cum electo meo, iuravi Dauidi seruo meo, semen tuum in aeternum confirmabo.

QVAESTIO.

Fuit ne & Christo, sua obtestandæ veritati religiosa attestatio?

RESPONSIO.

Amen.

Amen, Amen, dico vobis, Qui credit in me habet vitam aeternam. Ioan. 6. 47

Amen, Amen, dico tibi, Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur. Ioan. 3. 11

Amen, Amen, dico vobis, Qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam aeternam, & in condemnationem non venit. Ioan. 6. 32. 53. & 1. 51. & 3. 3. 5. & 5. 19. & 8. 58. & 10. 17. & 13. 21.

QVAESTIO.

Est ne ergò diuini cultus species, si numen eius, in quem credimus & speramus, iureiurando obtestemur?

RESPONSIO.

Per memetipsum iurauit, egressa est ex ore meo iustitia, verbum quod non retrocedet, quod mihi flectetur omne genu, & iurabit mihi omnis lingua. Isa. 45. 23.

Qui benedixerit sibi in terra, benedicet se in Deo veraci: & qui iurauerit in terra, iurabit in Deo veraci. Isa. 65. 16

In die illa erunt quinq; ciuitates in terra Aegypti loquentes labio Chanaan, & iurantes per Dominum exercituum. Isa. 19. 18.

Si discendo didicerit, ut iurent scilicet per nomen meum, nempe: Vixit Dominus, quemadmodum populum meum docuerunt iurare per Baal, edificabuntur in medio populi mei. Jer. 12. 16

QVAESTIO.

Nonne & iurandi causa, & finis, vsum ipsius legitimum esse firman?

RESPONSIO.

Homines per eum iurant qui sit maior, atq; isdem omnis controuersie finis est iusiurandum, ad confirmationem adhibitum. Heb. 6. 16

QVAESTIO.

Nosti & à Mose institutum fuisse, ut sit quæ dubia foret, iureiurando diuinceretur.

RESPONSIO.

Si quis dederit proximo suo asinum, aut bouem, aut pecudem, aut quodcumq; iumentum, ad custodiendum, idq; nullo vidente fuerit mortuum, aut fractum, aut abactum, iusiurandum Domini interponitur, illum rem alterius ad se non auertisse, eamque satisfactionem domini rei accipito, neq; fiduciaris rem reddito, quod si ei furto ablatum fuerit, damnum prestat domino rei, si raptum fuerit a feris, seipsum exhibeto, neq; raptum prestat. Exo. 22. 5

N. ij.

QVAE-

QV AEST IO.

Quemadmodum autem licet iusiurandum alteri reddere, ita ne fas est & illud ab altero exigere?

RESPONSIO.

Gen. 24.2

Dixit Abraham ad seruum suum seniore[m] domus sue, qui praeerat omnibus quae habebat, Pone quaeso manum tuam subtus femur meum, ut adiurem te per Deum calis & terra, quod non accipies uxorem filio meo de filiabus Chanaan.

Gen. 25.33

Ait Iacob ad Esau, Iura mihi hodie: & iurauit ei, & vendidit primogenituram suam ipsi Iacob.

Gen. 47.29

Appropinquauerunt dies Israel ut moreretur, vocauitq[ue] filium suum Ioseph, & dixit ei, Si nunc inueni gratiam in oculis tuis, pone quaeso manum tuam sub femore meo, & facies mecum misericordiam & veritatem, Ne quaeso sepelias me in Misraim.

Dixit ergo illi, Ego faciam secundum verbum tuum: & dixit, Iura mihi: & iurauit, & incuruauit se Israel ad caput lecti.

1. Sam. 14.24

Coactis Israelitis, ausus est Saul populum iuramento astringere, hisce verbis, Quicumq[ue] panem comederis vsq[ue] ad vesperam, donec ultionem sumpsero de inimicis meis, sit execratus. Gen. 21.23. & 26.31. Iosu. 2.12. Iud. 15.16. & 24.22.

QV AEST IO.

Vt autem ritè fiat iusiurandum, quid imprimis est obseruandum?

RESPONSIO.

Ier. 4.2

Iurabis, Viuit Dominus in veritate, in iudicio, in iusticia, & benedicent se gentes in eo.

Isa. 48.1

Audite istud domus Iacob, vocati nomine Israelis, & qui egressi sunt de aquis Iuda, quiq[ue] iurant per nomen Domini, & memoriam faciunt in Deo Israelis, at non in veritate neq[ue] in iusticia.

QV AEST IO.

Si per nomen Domini iurandum est in veritate, iudicio, & iusticia, sit ne Deo grauis iniuria, si quis iuret per idola?

RESPONSIO.

Iosu. 23.7

Cum veneritis inter gentes istas, ne commemoretis, aut iuretis per nomen Deorum earum, & ne colatis eos, neq[ue] adoretis eos, sed adhaereatis Domino vestro.

Ier. 5.7

Filij tui deseruerunt me, & iurauerunt per eos qui D[eu]m non sunt, iusiurando eos astrinxi, sed adulteri facti, domo meretricis sese collegerunt.

Qui

*Qui iurant per delictum Samaria, dicuntq, Deus tuus in Dan visus, Amos. 8. 14.
& visus via Barsaba, cadent, nec ultra resurgent.*

*Multiplacent sanè idola sua, cupide sectentur alienum, ego tamen non Psal. 16. 4.
libabo libamina eorum de sanguine, neq, assumam nomina eorum in la-
bia mea.*

*Dixit Dominus, Non vocabis me ultra Baal, & auferā nomina Ba- Oze. 2. 16
alim de ore eius, nec mentionem ultra faciet nominum eorum.*

*Omnia quacunq, dixi vobis, servate, & nominis aliorum decorum ne Exo. 23. 13
mentionem quidem feceritis, ne audiat ex ore tuo.*

QVAESTIO.

Quid si quis simul iuret per nomen Domini, atque per nomen
idoli?

RESPONSIO.

*Extendam manum meam super Iudam, & super omnes habitatores Soph. 1. 4
Hierusalem, & reliquias Baal ex isto loco excindam, deinde & nomen
Tremurim cum sacerdotibus, eos quoque qui in tectis militiam cæli ado-
rant, & qui adorant ac iurant per Dominum, iurantque per Melchom.*

QVAESTIO.

At cum nihil sit idolū, quid periculi imminere opinaris, si quis
peieret per ipsum?

RESPONSIO.

*Inanimatis confisi simulachris, falsum iusiurandum sibi fraudi futu- Sap. 14. 29
rum non arbitrantur, verum utraque de causa iustam pœnam subibunt,
& quod simulachris dedisti, male de Deo senserunt, & quod spreta sancti-
monia, nequiter dolo iurarunt, non enim eorum qui iurantur potentia,
sed peccantium ultrix iusticia semper iniustorum delicta plectit.*

QVAESTIO.

Nunc doce quæso, est ne etiam in iureiurando alius multiplex
error, etiamsi per idolum non iuretur?

RESPONSIO.

Ne assuefacias iuramento os tuum, quia multi sunt lapsus in illo. Eccle. 23. 9.

QVAESTIO.

Expone ergò fusius, quis iste est error varius, qui iuramento ac-
cidit, etiamsi nomen idolorum non intersit, primū nonne pec-
cat, qui crebrò præter causam, & inaniter iurat.

RESPONSIO.

N. iij.

Ne

Eccle. 23. 10.

Ne sanctum nominare consuesce, aut sacris vti nominibus, nam ea impune non feres. Ut enim vapulas assidue seruus, non caret vibicibus: ita qui deierat, & Deum semper nominat, non est a peccato purus. Iurator homo nequitia plenus est, nec facesset ab eius domo calamitas: Si deliquerit dabit penas, si contemptum fecit dupliciter peccauit, quod si inaniter iurauit, non euadet, quin eius domus calamitatibus impleatur.

QV AESTIO.

Si culpa non vacat, qui crebro & inaniter iurat quanto minus, qui falso & nequiter peierat?

RESPONSIO.

Leuit. 19. 12.

Ne iuretis per nomen meum nequiter, neque profanabis nomen Domini.

Mal. 3. 5.

Congredior vobiscum iudicio, eroque testis celer in maleficos, in adulteros, in periuros.

Psal. 24. 4. Zach. 5. 3. Mat. 5. 33.

QV AESTIO.

At si iuretur per Dei creaturas, id ne per creatorem iuratum censebitur?

RESPONSIO.

Mat. 23. 21.

Qui iurauerit per templum, iurat per illud, & per eum qui habitat in eo. Et qui iurauerit per caelum, iurat per solum Dei, & per eum qui sedet super illud.

QV AESTIO.

Itane iurauerunt aliquando pii, ut caelum, aut terram, aut alias obtestarentur creaturas?

RESPONSIO.

Deut. 30. 19.

Obtestor hodie aduersum vos, caelum & terram, (ait Moses:) vitam & mortem proposui vobis, benedictionem & execrationem.

Deut. 4. 25.

Si alicuius rei simulachro ficto Deum, vestrum Dominum, vestro crimine irritaueritis, caelos ego vobis hodie terrasque testor, vos breui sublatum iri de terra.

QV AESTIO.

Dedecet ne propterea falso, nequiter, aut temere, per creaturas Dei iurare?

RESPONSIO.

Ego dico vobis, ne omnino iuretis, neque per cælum, quia thronus Dei Mat. 5. 34.
est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hiero-
solimam, quia vrbs est magni regis. Iac. 5. 12.

QVAESTIO.

Hæc de iureiurando satis, nunc edoce precor, nonne & is no-
men Dei vane sumit, qui de Deo ipso inania, & nefanda effutit?

RESPONSIO.

Ecce garrunt ore suo, gladq̃ in labijs eorum, quoniam dicunt, Quis Psal. 59. 3.
audis? Tu autem Domine deridebis eos.

Cur impius blasphematur Deum, dicitque in corde suo, te non requisi- Psal. 10. 13.
turum?

Freta improbitate tua dixisti, Nemo me videt, sapientia tua & sci- Isa. 47. 10
entia tua ipsa te seduxit, & dixisti in corde tuo, te eam esse, prater quam
nulla sit, atqui eveniet tibi malum, cuius ortum ignorabis.

Fatigatus Dominum verbis vestris, quod si queritis, in quo fatigetur, Mal. 2. 17
in eo quod dicitis omnes maleficos placere Domino, eique acceptos esse.

QVAESTIO.

Num quoque nomen Dei ignominiose profanant, qui in nomi-
ne eius mendacia docent & prophetant?

RESPONSIO.

Ait Dominus, Propheta isti mendacium prophetant in nomine meo, Iere. 14. 14
non misi eos, nihil mandavi eis, neq̃ loquutus sum ad eos, visionem men-
dacem, divinationes, vanitatem, & dolum cordis sui prophetant ipsi vo-
bis, gladio & fame consumentur propheta huiusmodi.

Vana vaticinantur divinatione fallaci, dicentes, Inquit Dominus, cum Eze. 13. 6.
Dominus non miserit eos, & spem facientes eventurum esse quod dici-
tur. Nonne vana aditis oracula, falsaq̃ divinationis? dicetes, Ait Dominus,
cum ego non sim loquutus. Quamobrem sic dicit Dominus Deus, Quo-
niam vana dicitis, falsaque vaticinamini, propterea ego vobis minitor.

Ne committite, ut vobis imponant vates arsolique vestri, qui versan- Iere. 29. 8.
tur inter vos: neue audite qua ipsi somniant somnia: etenim falso vobis
meo nomine vaticinantur, non meo missu (inquit Dominus.)
Deut. 18. 20. Ier. 29. 23. 31. & 23. 21. 25. 26. 27. 30. 32.

QV AESTIO.

Nonne etiam nomen Dei dedecorant, qui verbum eius contumeliose aspernantur, subsannant, aut persequuntur?

RESPONSIO.

Iob. 31. 14

Dicunt Deo, Abi hinc, tuas quidem nosse vias nobis non libet. Quis est omnipotens ut ei seruiamus, aut quid nobis eum interpellare proderit?

Exo. 5. 1

Adeunt Moses & Aaron Pharaonem, & cum eo sic agunt, Iubet Dominus Israelitarum Deus, ut populum suum dimittas, ut ei festum agat in deserto, quibus Pharaos: Quis est iste Dominus ad cuius ego iussum Israelitas dimittam? Ego vero neque Dominum novi, neque Israelitas dimittam.

Ier. 44. 15

Jeremia responderunt in hanc sententiam, Quam tu rem nobis per Domini nomen renuncias, in ea tibi nos non obtemperabimus, quin quamcumque rem pronuntiaverimus, eam faciemus, ut caeli regina adoleamus, & latices libemus, quemadmodum fecimus & nos & maiores, regesque & principes nostri, cum per ceteras vrbes Iudea, tum per vicos Hierosolima, ut victu latis abundemus, nihilque mali patiamur. Equidem ex quo regina caeli adolere, & libamina fundere desuimus, omnibus rebus caruimus, ferroque & fame confecti sumus.

Ecc. 33. 31

Coram te sedentes mei, tua verba audiunt, nec ea exequuntur, sed faciunt ore suo cantica anima sua, indulgentes auaritia, ac te pro amatorio carmine habent, eleganti voce & fidibus bene modulato, & tua quidem dicta audiunt, sed non exequuntur, verum cum id euenerit quod adueniat, scient inter se versatum vatem.

Isa. 28. 14

Audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini populo huic, quare est in Hierusalem: quia dixistis, Percussimus foedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans cum transferit non veniet ad nos, quia posuimus mendacium refugium nostrum, & sub vanitate sumus absconditi. Ier. 13. 10.

QV AESTIO.

Nonne rursus nomen Dei contumaciter despiciunt, qui ad augures, magos, & praestigiatores eos confugiunt, qui sacrum Dei nomen atque verbum suis praecantationibus, sortilegijs, artibusque maleficis foedissime immiscunt.

RESPONSIO.

1Co. 13. 9

Si dixerint vobis, Sciscitami à Pythonicis & diuinis qui musitant & demurmurant, an non populus Deum suum consulat, à viuis ad mortuos, ad legem & testimonium?

Venient

Venient tibi ista duo repente die vno, orbitas & viduitas: ad perfecti- Isa. 47. 9
onem suam venient super te, ob multitudinem divinationum tuarum, &
copiam augurum tuorum.

Nolite vestros audire vates, ariolos, somniores, magos, & praestigi- Ier. 27. 9
atores, qui negant vos Babylonio regi servituros, nam falsa vobis vatici-
nantur.

Ad ventri loquos ne convertimini, neque magos consulite, ab eis conta- Lent. 19. 31
minandi, Dominus sum Deus vester. Levit. 20. 27. Mal. 3. 5. Zach. 10. 2
Sap. 12. 4.

QVAESTIO.

Fœdant ne etiam Dei nomen turpissime, qui gloriæ eius mira-
cula calumniantes, illa tribuunt dæmonijs?

RESPONSIO.

Eiecto dæmonio loquutus est mutus, & mirata est turba, dicens, Num- Mat. 9. 33
quam apparuit tale quidpiam in Israel. Pharisei verò dicebant, Per
principem dæmoniorum eiecit dæmonia.

Va his qui dicunt malum esse bonum, & bonum esse malum, qui Isa. 5. 20
ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras, amarum dulce, & dulce
amarum.

QVAESTIO.

Nunquid & gloriam Dei maxime infamant, qui profitentes se
nosse Deum, impurè & sceleratè vivunt, atque ita Dei nomen
contemptui & ludibrio exponunt?

RESPONSIO.

Improbo dixit Deus, Quare tu ceremonias meas memoras? Cur Psal. 50. 16
fœdus meum ore iactas? Cum tu odias vitæ correctionem, & verba
mea abseceris. Si conspexeris furem, illi te cupide iungis: & inis socie-
tatem cum adulteris. Ut tuum addixisti malo, & lingua concinnat
fraudem. Sedes, & contra fratrem tuum loqueris, filium matris tua
probro afficis.

Qui de lege gloriaris, per legis transgressionem Deum dede- Rom. 2. 23
coras.

Profanauerunt nomen sanctum meum, dum diceretur eis: Populus Eze. 36. 10
Dominus sunt isti, & de terra sua exierunt.

CAPVT. 21.

Recordare diem Sabbati, vt eum sanctifices.

O.

QVAE-

QVAESTIO.

Sabbati religio, quæ à Deo est instituta, fuit ne etiam ipsius exemplo comprobata?

RESPONSIO.

Gen. 2.2.

Absolvit Deus, die septimo, opus suum quod fecerat, & quievit die septimo, ab omni opere suo quod fecerat: & benedixit Deus diei septimo, & sanctificavit eum: Nam eodem die, ab omni opere suo quieverat.

QVAESTIO.

Hæc sabbati sanctificatio Israelitarum populo tradita, fuit ne adoptionis eorum significatio, & qua suæ à Deo sanctificationis & adoptionis admonerentur?

RESPONSIO.

Exo. 31.13.16

Tu Israelitas commoneto (inquit Dominus) ut mea sabbata observent, hoc enim inter me & eos interpositum esse signum, ad posteros, quo intelligatur eos à me Domino sanctificari: proinde, sabbata conservanto, sanctumq; habento.

Eze. 20.12

Vidento Israelita, ut sabbati fœdus sempiternum & ipsi & eorum posteri colant, hoc inter me & Israelitas pignus est sempiternum.

Eze. 20.18

Sabbata mea dedi eis, qua essent signum inter me & inter eos, ut scirent quod ego Dominus qui sanctifico eos.

Ad filios eorum dixi, in deserto, Ambulate in statutis meis, & custodite iudicia mea, & facite ea: sabbata mea sanctificate, ut sint in signum inter me & inter vos, ut sciatis, quod ego sum Deus vester.

QVAESTIO.

Nunc summatim dicito, quidnam interdixit hæc lex sancta, quæ sabbati sanctificationem præcepit?

RESPONSIO.

Exo. 20.10

Septimo die, sabbatum est Domini Dei tui, non facies in eo ullum opus, nec servus tuus, nec ancilla, neque bos, neque asinus, neque inquilinus qui habitat inter portas tuas: nam sex diebus perfecit Deus cælum, terram, & mare, & quicquid in illis continetur, septimo quievit, itaq; benedixit diei sabbati, & eum sanctum segregavit.

QVAESTIO.

Ita

Ita ne interdixit omnes manuum labores, ut nec infantes circumcidere, nec victimas immolare, nec simile quicquam liceret?

RESPONSIO.

Moses dedit vobis circumcisionem, & sabbato circumciditis hominem. Ioan. 7. 22

An non legistis in lege, quod sabbatis sacerdotes, in templo sabbatum profanant & crimine vacant? Mat. 12. 5

QVAESTIO.

Siquem verò esuries, aut alia vrgens necessitas, leuiculum quid operari compulisset, id ne condonandum fuisset?

RESPONSIO.

Ibat Iesus sabbato, per sata, discipuli vero ipsius esuriebant, ceperuntque vellere spicas, & edere. Pharisei autem cum eos vidissent, dixerunt, Ecce, discipuli tui faciunt quod non licet facere in sabbato. Ipse vero dixit eis, Non legistis quid fecerit David, cum esuriret ipse, & hi qui erant cum eo, quomodo introierunt domum Dei, & panes propositionis ediderit, quibus vesci non erat ipsis licitum, neque hi qui cum eo erant, sed sacerdotibus solis? Mat. 12. 1

QVAESTIO.

Quod igitur erat alioqui illicitum, hoc pietas, & in proximum charitas licitum faciebat.

RESPONSIO.

Docebat Iesus, in quadam synagoga sabbato, & ecce mulier adfuit, Luc. 13. 10 habens spiritum inuoluntatis annis decem & octo, eratque incurua, nec prorsus sese poterat recuruare. Ipsam autem cum vidisset Iesus, aduocauit, & dixit ei, Mulier, absoluta es ab inuoluntate tua, & imposuit ei manus, & illico surrecta est, & glorificabat Deum. Respondens autem praefectus synagoga indignans, quod sabbato sanasset Iesus, dixit turba, Sex dies sunt, quibus oportet operari, hi ergo diebus venite, & sanamini, & non die sabbati. Respondit ergo ei Dominus, & dixit, Hypocrita, unusquisque vestrum sabbato nonne soluit bovem suum aut asinam à praesepe, & ducit aquatum: hanc autem filiam Abrahae, quam vinxerat satanas, ecce decem & octo annos, non oportuit à vinculo isto solui die sabbati? Et cum hac diceret, pudore afficiebantur omnes, qui se opponebant ei, sed tota turba gaudebat super omnibus rebus quae fiebant ab eo. Luc. 14. 1.

QVAESTIO.

Quid si sabbato quidpiam operæ fecissent, ad tabernaculi vel vsum, vel ornatum?

RESPONSIO.

Exo. 31. 1

Loquutus est Dominus ad Moysen dicens, Ego nominatim vocavi Bezeeleem Vris filium, Huris nepotem ex tribu Iudaica, cui plenam omnis opificij peritiam, intelligentiam, scientiam, diuinitus aspiravi, qui negotium ingeniosissime conficiat, aurumq; & argentum & as fabrefaciat, quiq; gemmas artificiose illiget, & lignum fabricetur, atq; omne artificium exerceat. Huic addidi Oholiabum Achisamachi filium, ex Danica tribu, inq; omnium solertium animos peritiam immisi, qui omnia quae tibi praecepi conficiant, oraculare tabernaculum, oraculi arcam, & propitiatorium ei imponendum, atq; omne tabernaculi instrumentum, mensam, purum candelabrum, utrumq; cum suo instrumento, aram suffitoriam, aram victimariam, tum vestes superuacaneas, & vestes sacras Aharonis pontificis, vestesque eius filiorum sacerdotales. Ad hac vincturum, unguentum, & suffimen odoratum, ad sacrarium, qui haec inquam omnia, quemadmodum tibi praecepi, conficiant. Tu ueruntamen Israelitas commoneo, ut mea quidem Sabbata obseruent.

QVAESTIO.

Quid item si sabbato edulia curassent coquenda, aut si Manna ipsum collegissent?

RESPONSIO.

Exo. 16. 13. 22

Mane circum castra, solum constratum erat rore, qui ubi ros euanuit, conspiciebatur quiddam in solo syluae minutum, rotundum, tenue, perinde ac si pruina esset conspersa humus, eo visq; Israelita sic inter sese dixere, Man hu, Quid hoc? Neque enim sciebant quid esset. Quibus Moyses, Hic panis est (inquit,) quem vobis Dominus dat ad victum, de quo ita praecipit, ut colligatis ex eo quantum cuique opus erit ad victum, videlicet gomeres in singula capita, iuxta rationem numeri eorum, qui sunt in cuiusq; contubernio: id quod illi fecerunt.

At sexto die duplicem victum collegerunt, videlicet duos gomeres in singulos. Id cum omnes ciuitatis magistratus ad Moysen retulissent, respondit, illud ipsum esse denunciatum a Domino: postridie enim sabbati, feras Domino sacras fore, coquerent & elixarent quod opus esset, reliquum omne sibi in posterum diem reponerent ac reseruarent.

Saltem ne licebat onus quodpiam in urbem transferri, aut ab
adibus efferri.

RESPONSIO.

*Cauete (si vestram salutem amatis,) ne onera tollatis die Sabbati, aut Ier 17.21.
per Hierosolimæ portas feratis, neue onera ex adibus vestris efferatis die
Sabbati, aut vllum opus faciatis, sed Sabbati diē sanctē agatis, vt ego præ-
ceps maioribus, qui sane non obediuerunt, neque aurem prabuerunt, sed
obfirmare ceruicem, ne obtemperarent, aut disciplinam admitterent.*

QVAESTIO.

Video apprime difficilem fuisse istam Sabbati & reliquarum
legis ceremoniarum obseruationem.

RESPONSIO.

*Quid tentatis Deum, imposito iugo ceruicibus discipulorum, quod ne- Act. 15. 10.
que patres nostri, neque nos portare potuimus?*

QVAESTIO.

Quid vero si quis Sabbati legem, quamlibet difficilem, vio-
lasset?

RESPONSIO.

*Sabbatum conseruanto, sanctum habento, id qui violaris capitale esto, Exo. 31. 14.
ac quicumque in eo opus vllum fecerit, de numero suorum excidit, sex
diebus opera patranto, septimo die Domino sacra Sabbati feratio est.
Die Sabbati quisquis opus fecerit, capitis pœna esto.*

*Cum Israelitæ essent in solitudine, deprehensus est quidam die Sabba- Num. 15. 32.
ti lignans, quem qui deprehenderunt adduxerunt ad Moysen & Aharo-
nem, omnemque multitudinem, à quibus cum esset in custodiam datus,
quod non constabat, quid esset eo faciendum, iussit Dominus Moysi, vt ille
moreretur, & ab vniuersa multitudine extra castra lapidaretur, itaque
eductum extra castra, vniuersa multitudo lapidibus obruit necauitque,
sicuti Moysi Dominus praeceperat.*

QVAESTIO.

Sed quid tum Deus, cum pene vniuersi Sabbatum polluerent,
que tum vllus erat, qui profanationem vindicaret?

RESPONSIO.

*Mea Sabbata eis tradidi, quæ argumento essent inter me & ipsos, quo Eze. 20. 12.
sciretur me Dominum esse, qui eos redderem sanctos, sed in me contuma-
ces Isra-*
O. 14.

Eze. 20. 12.

ces Israelis posteri, in desertis non se gesserunt ut postulabant instituta mea, sententias meas repudiaverunt, in quibus exequendis homini posita vita est, meaque sabbata admodum profanarunt, itaque cogitaueram, eos in desertis bile mea perfusos conficere.

Eze. 22. 26.

Factus est sermo Domini ad me in hunc modum. Et tu fili hominis, an non indicabis, an non indicabis, (inquam) ciuitatem sanguinum, indica ei cunctas abominationes suas, diceſque, sic ait Dominus Deus. Ciuitas effundens sanguinem in medio sui, ut tempus eius appetat, & qua idola fecit contra se ut pollueretur, in sanguine tuo quem effudisti deliquisti, & in idolis tuis, quae fecisti, polluta es, & adduxisti dies tuos, & peruenisti ad annos tuos, idcirco tradidi te opprobrium gentibus, & derisionem cunctis terris quae prope sunt, & qui longe absunt à te subsannabunt te, quod polluta es nomine, idque cum multa turba, et principes Israelis, quisque pro virili sua fuerunt in te, in hoc, ut effunderent sanguinem, patrem & matrem vili penderunt in te, peregrino qui est in medio tui fecerunt calumniam, pupillum & viduam afflixerunt in te, sancta mea despexisti, & sabbata mea profanasti.

Sacerdotes eius violenter discerpserunt legem meam, sanctuaria mea profanauerunt, nec discrimen habuerunt inter sanctum & profanum, & inter mundum & immundum non discriminarunt, sed & à sabbatis meis absconderunt oculos suos, & ego profanatus sum in medio eorum.

QV AESTIO.

Magni ergo apud Deum habita est veteris sabbati religio.

RESPONSIO.

Iſa 56. 1.

Sic dicit Dominus, Seruate ius, iusticiamque colite, nam propediem mea salus ventura est, meaque patefacienda iusticia. Beatus homo qui hoc faciet, felix homo natus, qui hoc tenebit, cauens ne sabbatum profanet, suamque manum ab illo patrando malo abstinens, Nec vero sic dicat peregrinus homo Domini adoptatus, Separabit me Dominus à suo populo. Neque dicat spado, En ego sum arbor arida: etenim sic dicit Dominus de spadonibus, Qui mea sabbata seruabunt, quodque mihi placeat eligent, & meum tenebunt fœdus, his ego in mea domo, murisque, locum nomenque dabo, filiis filiabusque praestantius, his inquam nomen aeternum dabo, non obliterandum. Iſa. 58. 13.

QV AESTIO.

De sabbato Iudæorum satis, reliquum est inquiramus, ad quid nos nunc obliget ipsa sabbati religio. Ut igitur à veteri eius ceremonia incipiam, an non putas illam à Christo esse sublatam?

RES.

RESPONSIO.

Nè quis vos damnet ob cibum, vel potum, aut respectu diei festi, Col. 2. 16 aut nouilunij, aut sabbatorum, quæ sunt umbra rerum futurarum, ut corpus est Christi.

Quomodo conuertimini retrorsum ad impotentia & egenæ elementa, quibus retrorsus ab initio seruire vultis, dies obseruatis & menses, & tempora & annos. Rom. 14. 5. Gal. 4. 3. Heb. 8. 5. & 10. 1. 2. Cor. 3. 14.

QVAESTIO.

A libertate ergò, quam per Christum adepti sumus, deciscit, qui antiquatis veteribus umbris, sese rursus illis mancipat, & subijcit.

RESPONSIO.

In libertate, qua Christus nos liberauit perstate, & ne è contrario Gal. 5. 4 implicamini seruitutis iugo. Ecce ego Paulus dico vobis, si circumcidamini, Christum nihil vobis profuturum. Testorem enim rursus omni homini qui circumciditur, eum esse debitorem totius legis seruandæ.

QVAESTIO.

Sublata autem veteris sabbati ceremonia, quid superesse putas, quo ad sabbati sanctificationem astringamur? Illud ne, vt cupiditatibus solutè vagari desinamus, vtque malorum operum cessatione feriantes, vias Domini, non nostras sectemur?

RESPONSIO.

Qui ingressus est in requiem ipsius, requieuit & ipse ab operibus suis, Heb. 4. 10 is, quemadmodum à suis Deus.

Si auerteris à sabbato pedem tuum, ne facias voluntatem tuam, in die sancto meo, & vocaueris sabbatum delicias, ad consecrandum Domino, eo quod sit honorabile, & honorem illi tribueris, vt non exequaris vias tuas, nec inueniatur voluntas tua, nec loquutus fueris verbum, tunc delectaberis in Domino, & equitare te faciam super excelsa terra, & pascam te hereditate Iacob. Isa. 58. 13.

QVAESTIO.

Atqui lex concupiscentiæ nunquam desinit nos incessere. Quidnam ergo fiet, vt à cupiditatibus vacui, possimus placidè feriant?

RESPONSIO.

O, iij.

Ne

Rom. 6. 12.

Ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis peccato, in cupiditatibus corporis, neque sistite membra vestra arma iniusticia peccato, sed sistite vos Deo, ut ex mortuis vivos, & membra vestra arma iniusticia Deo, peccatum enim non dominabitur vobis.

QV AESTIO.

Vis ergò nostrum hoc spirituale sabbatum, non septimo quoque die tantum, sed perpetuo esse celebrandum?

RESPONSIO.

Isa. 66. 23.

Accidet ut è mense in mensem eius, & ex sabbato in sabbatum eius, veniat omnis caro, ut adoret coram me, dicit Dominus.

1. Pct. 4. 1.

Qui passus est in carne destitit à peccato, ut non amplius cupiditatibus hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est temporis in carne, vivat, satis enim est nobis quod ante acta vita tempore, libidinem gentium patrauerimus.

QV AESTIO.

Quando autem hoc futurum speras, ut cupiditates, quæ non cessant quietem nostram nostrumque sabbatum infestare, sint omnino prostratæ?

RESPONSIO.

1. Cor. 15. 54.

Cum hoc corruptioni obnoxium induerit incorruptam naturam, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors ad victoriam.

1. Cor. 15. 26.

Ultimus autem hostis aboletur mors.

QV AESTIO.

Tu planè de vita beatorum loqueris, quæurbationum futura expers, perfectus erit piorum sabbatismus.

RESPONSIO.

Heb. 4. 9.

Reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.

Apo. 21. 4.

Absterfurus est (enim) Deus, omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors amplius non extabit, neque luctus, neque clamor, neque dolor extabit amplius, quia omnia abierunt.

QV AESTIO.

Interea, expedire nosti, ut dies statos, atque festos habeamus, præsertim dominicum, ut à profanis cessantes negotijs, diuino cultui sedulo incumbamus? Cum itaque hic nobis possint veterum

rum exempla non nihil conducere, si nouerimus quem colendi Dei ritum, in diebus festis obseruarunt, ne graueris precor hic ea de re quæ noueris recitare, atque hoc primum aperire, an non die festo, in æde Deo sacra adorandi gratia conuenerunt?

RESPONSIO.

Sic dicit Dominus Deus, Porta penitioris atrij spectans in orientem, Eze. 46. 1. clausa erit sex diebus profestis, & die sabbati, dieq; Kalendarum aperietur, & ingrediens princeps intro, per vestibulum porta, stabit ad porta postem, facientq; sacerdotes eius solidum sacrificium, & pro salute, adorabitque apud limen porta, & exibat, neque porta claudetur usque ad vespertinum tempus, populusque terra adorabit Dominum, per osium porta illius per sabbata & Kalendas.

QVAESTIO.

Num quoque die festo cœtum indicebant, ut à reatibus & delictis expiarentur?

RESPONSIO.

Erit & hoc statutum vobis perpetuum, ut die decimo mensis septimi deiciatis animas vestras, nec ullum opus faciatis, siue indigena sit, siue incola qui incolit inter vos, quoniam eodem die expiabitur pro vobis, ut mundi fiatis, & mundi sitis ab omnibus peccatis vestris coram Domino sabbatum sabbatorum, hoc vobis, & deiciatis animas vestras ritu perpetuo. Leuit. 16. 29.

QVAESTIO.

Præterea, cum res postulabat, solennis ne conuentus fiebat, ut iniquitates confiterentur, & veniam à Domino precarentur?

RESPONSIO.

Sanctificate ieiunium, indicite cœtum, congregate senes, atq; vniuersos habitantes terra, in domum Dei vestri, & clamate ad Dominum. Ioel. 1. 14.

Clangite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, indicite cœtum sacrum, Ioel. 2. 15. congregate senes, colligite puerulos, & lactantes ubera, egrediatursponsus de cubiculo suo, & sponsa de velo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, dicentq; Parce Domine populo.

Die vicesima quarta mensis, congregati sunt filij Israel, in ieiunio, Nehc. 9. 1. & in saccis, pulueremq; super se habebant, separatiq; sunt qui erant de semine Israel, à cunctis filiis extraneis, & stantes confessionem fecerunt de peccatis suis & iniquitatibus patrum suorum.

QVAESTIO.

P.

Nonne

Nonne & sabbato & festis diebus, lex Domini legebatur, & populo exponebatur?

RESPONSIO.

Nehc. 9.3

Surrexerunt in stationibus suis, legeruntq; in loco Domini Dei sui, quater per diem, quaterq; confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.

Aa. 15.2

Moses ab aetatibus antiquis in singulis ciuitatibus habet, qui ipsum pradicent, cum in synagogis per singula sabbata legatur.

3. Esd. 9.38.45

Primo die mensis septimi, conuenit vniuersa multitudo in aream porta sacra, ad orientem versa, iusseruntq; Esdras sacerdoti & professori, vt Moses legem afferret à Domino Israelitarum Deo traditam. Tum Esdras pontifex presente omni virorum, mulierum, & sacerdotum multitudine, qui legem audirent, primo die septimi mensis legem attulit, & in area, qua est ante sacram portam, à diluculo ad meridiem recitauit, apud viros & mulieres, vniuersa multitudine in legem intentis, recitabat autem ex ligneo suggestu ad eam rem effecto.

Igitur Esdras in conspectu multitudinis (nam in eminentissimo omnium loco sedebat, & in explicanda lege omnes recti astabant) Dominum Deum, supremum Deum, armipotentem, omnipotentem laudauit, & vniuersi succlamarunt, Amen, porrectisq; sursum manibus, humistrati Dominum adorarunt Leuita, & edisseriebant legem Domini, qua recitata fuerant interim illustrantes.

QV AESTIO.

Nunquid & ordinem istum tandem obseruarunt Christus & apostoli, vt per sabbata docerent, & euangelium prædicarent?

RESPONSIO.

Mar. 6.3

Cum aduenisset sabbatum, cepit Iesus in synagoga docere.

Luc. 4.15

Et ipse docebat in synagogis eorum, omnibus ipsum glorificantibus, venit igitur Nazareth vbi fuerat nutritus, & intrauit vt consueuerat in die sabbati in synagogam, & surrexit vt legeret.

Aa. 17.3

Paulus sicut consueuerat, intrauit ad eos, & per sabbata tria, disseruit cum eis ex scripturis.

Aa. 18.4

Disseribat (Paulus) in synagoga, omnibus sabbatis, & alliciebat tum Indeos, tum Græcos.

CAPVT. 22.

Honora patrem & matrem.

QVAESTIO.

Aeternus ille rerum parens, qui legem tulit, de honorandis parentibus, est ne vnus omnium pater, isque solus hoc nomine summè dignus?

RESPONSIO.

*Patrem nolite vobis vocare in terra, vnus enim est pater vester, qui Mat. 23.9
in caelis est.*

QVAESTIO.

Aequum est sanè, vt à quo omnis cognatio nominatur, & à quo conditi sumus omnes, is paterno & nomine & imperio potiatur.

RESPONSIO.

*Filius honorat patrem, & seruus Dominum suum: si ego pater, vbi Mala. 1.6
est honor quem mihi impenditis? si vero sum Dominus vester, vbi mei
timor? dicit Dominus exercituum.*

*Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & pater omni- Ephes. 4.9
um, qui est super omnia, & per quem omnia, & in omnibus vobis.*

Per ipsum enim viuimus, & mouemur, & sumus.

Act. 17.28

QVAESTIO.

Liberorum ergo in parentes benevolentia, in hunc ordinem est cogenda, vt superemineat Dei omnium parentis pietas.

RESPONSIO.

*Qui amauerit patrem, aut matrem supra me, non est me dignus.
Obedire oportet Deo, potius quam hominibus.*

Mat. 10.37

Act. 5.29

QVAESTIO.

Falsò equidem honor patris hominibus impenditur, si gloriæ Dei vel pauxillum adimatur: sed an licet propterea probum patrem honore paterno fraudare?

RESPONSIO.

*Dominus patrem liberis honorabilem reddidit, & sententia matris Eccle. 3.3
attribuit auctoritatem in filios.*

P. ij.

QVAE.

QVAESTIO.

Vt autem facilius hæc assequar, ediffere rogo, quæ sint liberorum officia, quibus suos honorent parentes, hoc ne primum, ut iussis illorum auscultent & pareant?

RESPONSIO.

Col. 3.20

Liberi, auscultate parentibus in omnibus, hoc enim gratum est Domino.

Eph. 6.1

Liberi, obedite parentibus vestris, in Domino: nam id est iustum. Honora patrem tuum & matrem.

Prou. 6.20

Custodi fili mi præcepta patris tui, & ne reiicias directionem matris tuae. Alliga ea cordi tuo, idque iugiter, & adnecte ea gutturi tuo.

QVAESTIO.

Debent ne præterea hoc liberi parentibus, ut dociles ac morigeri, correctionem ac disciplinam amplectantur?

RESPONSIO.

Pro. 15.5

Stultus respuit castigationem patris sui, qui verò correctionem observat prudens evadit.

Pro. 4.1

Audite filij paternam castigationem, & adijcite animum ad cognoscendam intelligentiam, doctrinam bonam propono vobis, legem meam ne relinquit.

Pro. 1.8

Audi fili mi disciplinam patris tui, & directionem matris tuae, ne repellas, ea enim gratiam addent capiti tuo.

Pro. 13.1

Eccle. 3.2

Sapient filius est disciplina patris, irrisor non audit increpationem. Sententiam patris audite filij, & exequimini eam ut servemini.

QVAESTIO.

Nunquid & hoc liberorum est, ut senectutem parentum sublevent, caueantque studiose, ne illos aspernentur aut contristant?

RESPONSIO.

Eccle. 3.14

Fili, senectutem patris subleua, nec enim in vita sua contristes: quod si sensibus fuerit alienatus, boni consule, & illum aspernari summo caue studio.

Pro. 23.22

Audi patrem tuum qui te genuit, & ne contempnas matrem cum confenuerit.

QVAESTIO.

Num

Num rursus id obsequij debent liberi parentibus, vt illis velut Dominus à Deo praefectis seruiant?

RESPONSIO.

Qui Dominum reueretur patrem honorabit, & parentibus suis tanquam Domino seruiet. Eccle. 3. 2.

QVAESTIO.

Decet igitur vt liberi ita factis atque dictis morem gerant parentibus, vt nihil simulatè aut contempnùm, sed omnia ex animo exequantur?

RESPONSIO.

Tam factis quam dictis, patrem atque matrem honora, per summam patientiam, vt bene precentur tibi. Eccle. 3. 9.

Patrem tuum animo toto magnifices, nec dolorem matris obliuiscaris. Memento te esse natum per eos, & quid rependes eis pro eo, quod de te sunt meriti. Eccle. 7. 29.

QVAESTIO.

Digni igitur sunt liberi, vt vitam quam à parentibus habent miserè transigant, si vel patrem vel matrem vili pendunt aut subsannant?

RESPONSIO.

Eius oculum qui patrem subsannat, & matris doctrinam spernit, Pro. 30. 17. corui torrentis eruant, & aquila pulli deuorent.

Capit Noah agricola plantare vineam, bibitque de vino, & inebriatus, & discoperuit se in medio tabernaculi sui, vidit autem Cham pater Chanaan turpitudinem patris sui, & nunciauit duobus fratribus suis in plateis: experges factus autem Noah, cognouit quod fecit sibi filius suus maior natus, & dixit: Maledictus Chanaan, seruus seruatorum erit fratribus suis. Gen. 9. 20.

QVAESTIO.

Quid verò de his censes, qui parentibus, quos honorari oportebat, moerorem, dedecus, & ignominiam, perditis moribus suis inferunt?

RESPONSIO.

Qui legem seruat, intelligentia pradius est: qui vero belluonum socius est, ignominia afficit patrem suum. Pro. 28. 7.

P. 17.

Igno-

E cele. 22. 3.

Ignominia patris filius ignavus, filiaque minoris venit estimanda. Filia prudens viro est vice hereditatis, at vivens turpiter matrem affert genitori. Impudens patrem & maritum afficit ignominia, & impijs nihilo est inferior, & ab utroque vituperatur.

Pro. 29. 3.

Qui sapientia amans est, exhilarat patrem suum: qui vero cum scortis amicitiam iungit opes dilapidat.

Pro. 17. 25.

Filius stultus patri suo dolorem, & matri suae merorem affert.

Pro. 10. 1.

Sapiens filius exhilarat patrem, & stultus filius merore est matri suae.

QV AESTIO.

Quid si filius patrem aut matrem deprædetur, & expilet, quod multi sibi licere existimant?

RESPONSIO.

Pro. 28. 14.

Qui patrem suum & matrem suam depradatur, dicitque id non esse transgressionem, socius est hominis grassatoris.

QV AESTIO.

Si quis autem parentes debito fraudet subsidio, sacrificiumque non necessarium prætexat, an immunis erit à culpa?

RESPONSIO.

Mat. 7. 9.

Dicebat Iesus, Rejicitis præceptum Dei, ut constitutionem vestram servetis: Moses enim dixit, Honora patrem tuum & matrem tuam: & qui maledixerit patri vel matri, moriatur: vos autem dicitis, Si dixerit homo patri vel matri, Corban, quod est, donum quodcumque ex me est tibi prodest, & ultra non sinis eum quicquam facere patri suo aut matri suae, irritum facientes verbum Dei per traditionem vestram quam tradidistis.

QV AESTIO.

Cum sint liberi tam arcto naturæ vinculo parentibus obstricti, atque ei diuina constitutione deincti, quis execrandos non existimet eos, qui parentibus maledicunt, & beneficiorum immemores, eis mala pro bonis rependunt?

RESPONSIO.

Deut. 27. 16.

Execratus est, qui maledicit patri suo aut matri suae: & dicet omnis populus, Amen.

Exod. 21. 15 17.

Percutiens patrem suum aut matrem suam, morte mulsetur: qui patri suo & matri suae maledicit, morte mulsetur.

Quæ

THEOLOGICAE. LIB. I. III

Qui maledicit patri suo aut matri suae, huius lucerna extinguetur in medijs tenebris. Pro. 20. 10.

Quam infamis est desertor, & execratus Domino, qui matri suae mouet indignationem? Eccle. 3. 12.

QVAESTIO.

Horrenda execratio, quæ vel lapides commoueat: at quid contra promissum est illis, qui parentes suos debito coluerint?

RESPONSIO.

Honora patrem & matrem, ut prorogentur dies tui super terram.

Exo. 20. 12.

Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est praeceptum primum cum promissione, ut bene tibi sit.

Eph. 6. 2.

Qui reueretur patrem, peccata expiabit, abstinebit ab illis, votorumque quotidianorum compos erit: & recondit sibi quasi thesaurum, qui matrem honorat. Qui patrem reueretur, iucunditatem ex liberis capiet, temporeq; precatiois suae exaudietur. Qui reueretur patrem, longaua vita fruetur: nam bona precatio patris domus liberorum stabilis, dira verò matris imprecatio eruit fundamenta. Eccle. 3. 4. 11.

CAPVT. 23.

Principes & Magistratus vice parentum habendos & colendos esse.

QVAESTIO.

Qui iubet, ut parentem vtrumque reueremur, idem ne sanxit ut Principem honoremus?

RESPONSIO.

Deum time, Regem honora.

1. Pet. 2. 17.

QVAESTIO.

Decet ne & Magistratibus cæteris nos parere, & obsequi?

RESPONSIO.

Admoneto illos, ut principatibus, & potestatibus subditi sint, ut magistratibus pareant. Tit. 3. 1.

QVAESTIO.

Neminem excipis, qui subditus non sit superiorum potestati?

Qui

RES.

RESPONSIO.

Rom. 13. 1.

Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit.

QV AESTIO.

Atqui sumus naturâ pares, unde ergò hæc potestas, ut alios alijs subijci oporteat?

RESPONSIO.

Rom. 13. 1.

Non est potestas nisi à Deo, qua verò sunt potestates, à Deo ordinate sunt.

QV AESTIO.

Vtinam istud secum dignè reputarent omnes, qui publicas subeunt functiones?

RESPONSIO.

Sapi. 6. 4.

Quapropter, audite reges & attendite: discite rectores finium terra, aures præbete vulgi moderatores, & qui nationum multitudine gloriamini: quoniam potestas vobis à Domino data est, & potentatus ab altissimo: Is inquiret in actiones vestras, consiliaque perscrutabitur.

QV AESTIO.

Si potentatus à Deo est, is ne cum Deo in perniciem suam confligit, qui potestati ab eo ordinatæ resistit?

RESPONSIO.

Rom. 13. 2.

Quisquis resistit potestati, Dei ordinationi resistit: Qui autem resisterint, sibi ipsis iudicium accipient.

1. Sam. 8. 7.

Non enim te reprobant, sed me reprobarunt: ne regnem super eos, dicit Dominus.

QV AESTIO.

Non decet ergò in magistratum delinquere, etiamsi liceat impunè gladium eius effugere?

RESPONSIO.

Rom. 13. 5.

Oportet esse subditos, non solum propter iram, verumetiam propter conscientiam.

QV AESTIO.

Iam doce quaeso, quorsum instituta est magistratuum hæc potestas: eò ne, ut humana coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia?

RES.

RESPONSIO.

Subiecti estote cuius humane ordinationi, propter Dominum, sicut 1 Pet. 2. 13
regi, ut qui supereminet: sue presidibus, ut qui per eum militantur,
tum ad ultionem maleficorum, tum ad laudem recte agentium.

QVAESTIO.

Omnia ergo non licent impunè, neque tollit Euangelium gla-
dij vindicis usum?

RESPONSIO.

Magistratus non sunt terrore bonis operibus, sed malis: Vis autem non Rom. 13. 3
metuere potestatem? Quod bonum est facito, & laudem ab ipsa obine-
bis: Dei enim minister est tuo bono: quod si feceris quod malum est,
metue, non enim temerè gladium gestat: nam Dei minister est, ultor
ad iram eius, qui quod malum est fecerit.

QVAESTIO.

Quis igitur (nisi planè desipiat) qui dominationes despiciat,
aut dignitates (ut multi solent) conuitijs afficiat?

RESPONSIO.

Novit Dominus iniustos in diem iudicii puniendos servare, maxime 2. Pet. 2. 9
verò eos, qui carnem sequentes, in impura cupiditate incedunt, & do-
minationem despiciunt, qui audaces, & sibi placentes, non horrent dig-
nitates conuitijs incescere. Cum ipsi angeli, qui sunt robore, & potesta-
te maiores, non ferant aduersus eas, apud Dominum, iudicium maledi-
cum. At isti, veluti animantia rationis expertia, naturæ genita in cap-
turam, & in perniciem in his qua non intelligunt, maledicentes, in per-
ditione sua peribunt, reportantes iusticia mercedem.

Hi delusi in somnijs, carnem quidem polluant, dominationem verò Iude. 1. 8
spernunt, & in dignitates maledicta congerunt. Qua non nouerunt,
ea maledictis insectantur: qua verò naturaliter (ceu animantia ratio-
nis expertia) sciunt, in his corrumpuntur.

Dixi non maledices, & principem in populo tuo ne execreris. Exo. 22. 28

QVAESTIO.

Quid ergo mirum, si meritas luant penas, qui in Magistratū
seditiose oblatrant, aut in eum perfidè insurgunt & insultant?

RESPONSIO.

Chore filius Isaar, & Dathan & Abiron filij Eliab, insurrexerunt Num. 16. 1. 62
contra Moysen, una cum alijs viris de filijs Israel ducentis & quinquaginta:

ginta: qui principes erant Synagoga, viri nobiles, qui statis temporibus in conciones vocabantur, congregatiq; sunt aduersus Moſen, & aduersus Aaronem, & dixerunt ad eos, Sat superq; vobis, quoniam vniuersi in cœtu sancti sunt, & Dominus in medio eorum, cur offeremini super congregationem Domini?

Loquutus est autem Dominus ad Moſen, Dic ad Aaronem his verbis, Separemini e medio congregationis huius, vt consumam eos isto.

Contigit autem, quod tellus sub illis dehisceret, aperuitq; tellus os suum, & deglutit eos, atq; domos eorum, & omnes homines, qui cum Chore erant, cum vniuersa suppellectile, & descenderunt ipsi, cum omnibus qua habuerunt, vsus ad inferos, operuitq; eos terra.

Num. 14. 2. 10

Murmurantes aduersus Moſen, & Aaronem, filij Israel, dixerunt ad eos vniuersi videlicet de multitudine, Vtinam mortui essemus in terra Aegypti, aut in solitudine ista mortui essemus. Cur vero induxit nos in hanc terram, vt gladio occumberemus, fierentq; vxores nostra & pueres nostra prada? An non prastaret, vt reuerteremur in Aegyptum? Et dixerunt alter ad alterum, Deligamus ducem, & reuertamur in Aegyptum.

Dixerunt verò omnes, qui erant in cœtu illo, Obruantur hi lapidibus. Apparuit autem gloria Domini in tentorio constitutionis eorum omnibus filijs Israel, & ait Dominus, ad Moſen, Quousq; populus iste me blasphemat? Quandiu non credent mihi, in cunctis signis qua feci inter eos? Perantiam eum peste, & excindam eum. Num. 14. 2. 1.

QVÆSTIO.

Video quàm ingrata sit Deo, pijsquē infesta, plebis seditio: & aduersus potentatum rebellio. At, si profanus fuerit Magistratus, & à vera religione alienus, tum ne fas erit eum respuere, & ditionem eius rescire?

RESPONSIO.

Ier. 27. 4

Sic ait Dominus exercituum, Deus Israelis, Sic dicetis Domini vestris, Ego feci cælum & terram, hominem & iumenta, qua sunt in superficie terra, virtute mea magna, & brachio meo extento, & tradidisti ea ei quā mihi placuit. Nunc autem tradidi omnes terras istas, potestati Nabuchodonosoris regis Babylonis, serui mei. Dedi quoque ei bestias agri, vt ei seruiant, & seruiant ei omnes gentes, & filio eius atque nepoti eius, donèc eius quoq; terra tempus veniat, seruiant ei (inquam) gentes multae, & reges magni. Porro, gens aut regnum quod Nabuchodonosori regi Babylonis, & quod collum suum subdere iugo regis Babylonij noluerit, visitabo eam gentem gladio, fame, & peste, donec consumam eos in manus eius, (ait Dominus.) Vos ergo ne audiatis prophetas vestros, diuinos vestros, somnatores vestros, Mathematicos vestros,

vestros, & veneficos vestros, qui vobis sic dicunt, Non servietis regi Babylonis, quia mendacium vaticinantur vobis, ut vos longissime abducant à terra vestra, ut euciam vos, & pereatis. Gens autem qua praebebit collum suum iugo regis Babylonij, & ei serviet, relinquam eam super terram suam (ait Dominus,) & colet eam, & habitabit in ea.

Quin & ad Zedechiam regem Iuda, eadem per omnia loquutus sum, dicendo, Subjucite colla vestra iugo regis Babylonij, & servite ei, & populo eius, & salva vobis erunt omnia. Cur moremini, in & populus tuus, gladio, fame, & peste? quemadmodum loquutus est Dominus de gente, qua regi Babylonio servire noluerit. Ne audiat sermone prophetarum prophetarum ac dicentium vobis, Non servietis regi Babylonis, quia mendacium illi prophetant vobis, quoniam non misit deus, (ait Dominus.)

QVAESTIO.

Qualemunque ergo magistratum populo praefecerit Deus, is amplectendus est, & gratitudine ac obedientia prosequendus: verum, si quidpiam edixerit, quod legi divinae aduersetur, an tum illi obsequendum erit?

RESPONSIO.

Petrus & apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo potius, quam hominibus. Act. 5.29

QVAESTIO.

Quid & si tributa exegerit princeps, illa ne decebit gratum quidem pendere?

RESPONSIO.

Dixit Iesus, Reddite qua sunt Caesaris, Caesari: & qua Dei sunt, Deo. Mar. 12.17.

Propter hoc enim, etiam tributa solutis, siquidem ministri Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes: reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Rom. 13.6

QVAESTIO.

Quod Christus hic sermone docuit, exemplo ne aliquando comprobavit?

RESPONSIO.

Q. 7.

Venerunt

Mat. 17. 24.

Venerunt ad Petrum, qui didragma accipiunt, dixeruntq; Magister vester non soluit didragma: dixit, Etiam. Et cum ingressus fuisset domum, praeuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon, reges terrae à quibus accipiunt tributa, aut censum, an à filiis suis, an ab alienis? Dixit ei Petrus, Ab alienis. At ei Iesus, Nempe igitur liberi sunt filij, sed ne offendamus eos, profectus ad mare, mitte hamum. Et cum piscem qui ascenderit primus, tolle, Et aperto ore eius, inuenies, staterem, acceptum illum da eis, pro me Et pro te.

QV AESTIO.

Vt desinam sciscitari de obsequio magistratibus exhibendo, adde (si libet) id vnum de seruis: debent ne & illi morem gere, & fide summa his obsequi & seruire, quorum potestati sunt subditi?

RESPONSIO.

Ephes. 6. 5

Serui, obedite his qui Domini sunt secundum carnem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, tanquam Christo, non ad oculum seruientes, velut hominibus placere volentes, sed tanquam seruis Christi, facientes ex animo quae vult Deus.

I. Pet. 2. 18

Famuli subditi sint cum omni timore Dominis, non solum bonis ac humanis, verum etiam prauis: nam hac est gratia, si quis propter conscientiam Dei, suffert molestias, immerito patiens. Quae enim est laus, si cum peccantes, alapis cadimini, suffertis.

Col. 3. 22

Serui, auscultate per omnia his, qui Domini sunt secundum carnem, non obsequijs ad oculum exhibitis, ut qui hominibus placere student, sed cum simplicitate cordis, timentes Deum. Et quicquid feceritis, ex animo facite, tanquam Domino, Et non hominibus, scientes vos à Domino recepturos mercedem hereditatis, nam Domino Christo seruitis.

Tit. 2. 9

Seruos hortare ut suis Dominis subijciant sese, ut in omnibus sint eis accepti, non responsatores, nihil suffragantes, sed omnem bonam fidem ostendentes, ut doctrinam seruatoris nostri Dei ornent in omnibus.

CAPVT. 24.

DE officijs parentum in liberos.

QV AESTIO.

Sermo quem supra habuimus, de liberorum erga parentes obsequijs, monet ut & nunc nonnihil de parentum in liberos officijs perscrutemur? Explana ergo in primis, debent ne hoc parentes liberis, ut eos omni studio erudiant, & probè instituant?

RES-

RESPONSIO.

Initia puerum iuxta binium vite sue, à qua non recedet, etiam dum Pro. 22. 6.
consenuerit.

Si liberi tibi fuerint, erudias eos, & ceruicem eorum domes à iuuen- Eccle. 7. 24.
tute: si filij tibi sint, asserues corpus eorum.

QVAESTIO.

At cum magnj referat, quid primum ediscant, qui tenera sunt
etate, debet ne hæc eorum prima esse institutio, ut Deum nosse, &
mandata eius seruare doceantur?

RESPONSIO.

Dixit Moses, Ponite cor vestrum ad omnia verba qua testificor vobis Deut. 32. 46
hodie, precipietisq; ea filijs vestris, ut custodiant & faciant omnia ver-
ba legis huius, nec sit vobis hic sermo vanus, quoniam est vita vestra.

Audi Israel, Dominus Deus noster Dominus unus est: diliges itaq; Deut. 6. 6
Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & tota anima tua, &
pro omni virili tua. Sint verba ista qua ego hodie tibi precipio, in corde
tuo, & inculces ea filijs tuis, & loquens de his cum domi tua resides,
& cum in via incedis, cum cubatum vadis, & cum surgis, ligabis de-
nique ea in signum ad manum tuam, eruntque monumenta inter ocu-
los tuos.

Docete etiam ea filios vestros, ut serio loquantur de eis, cum desides Deut. 32. 19.
domi tua, & cum es in itinere, cum cubatum vadis, cum surgis: scribes
quoque ea super postes domus tua, & in portis tuis.

Cave tibi, & custodi animum tuum diligentèr, ne vnquam obli- Deut. 4. 8.
uiscaris eorum qua viderunt oculi tui, & ne fortè recedant à corde tuo,
cunctis diebus vite tuae, sed nota facias ea filijs tuis, & nepotibus
tuis.

QVAESTIO.

Deindè, conuenit nè ut parentes liberos, atque amicos corri-
piant, & si qua in re offenderint, admoneant?

RESPONSIO.

Corripe filium tuum, & quietem tibi asseres, deliciasq; animo tuo. Pro. 29. 17.

Amicum reprehende, ne fortè faciat: & si quid fecit, ne amplius Eccle. 19. 13.
faciat. Amicum reprehende, ne fortè dicat: & si semel dixit, ne
ueret.

QVAESTIO.

Ceterum, nè liberi iugum excutiant, animumque despondeant,

Q. iij.

si immo.

si immodica & illiberali austeritate vexentur, censes ne hunc à parentibus adhibendum esse modum, ut eos non plus æquo irriterent?

RESPONSIO.

Col. 3. 21.
Eph. 6. 4.

Patres, ne irritetis liberos vestros, ne despondeant animum. Patres, ne prouocetis ad iram liberos vestros, sed educetis eos, in eruditione & correptione Domini.

QV AESTIO.

At sæpenumero insolescunt puberes, nimiaque parentum indulgentia fiunt deteriores.

RESPONSIO.

Pro. 19. 18

Castiga filium tuum, dum spes superest: ut ut eum occidas, animum tuum ne inducsto.

Pto. 13. 24

Qui abstinet virgam suam, odit filium suum: qui vero eum amat, mature disciplinam adhibet.

Pro. 23. 13.

Nè prohibeas à puero disciplinam, si ferula percusseris eum non morietur, verbera ergo cum ferula, animamque eius ab inferis eripies.

Virga & obiurgatio dat sapientiam, puer vero sibi relictus pudefacit matrem suam.

Pro. 29. 15.

Qui filium suum amat, ei verbera continuat, ut eo latetur ad extremum. Qui filium suum castigat, iuuabitur eo, & inter notos de eo gloriabitur. Qui filium suum docet, laceffet inimicum, & apud amicos de eo triumphabit: si obiit eius pater, perinde est ac si mortuus non esset, quippe qui sui similem reliquerit superstitem, & in vita sua eum videns laetus est, nec in obitu doluit, nec eum apud inimicos puduit: reliquit & aduersus inimicos vindicem, & qui amicis gratiam referat. Quis filio indulget, eius vulnera obligabit, eique ad omnem clamorem turbabitur pectus. Equus indomitus fit durus: & filius remissus fit temerarius. Bacta filium, te stupefaciet: collude cum eo, te torquebit: nè cum eo rideas, ne etiam vna doleas, & aliquando dentibus infrendeas. Ne dederis ei in pueritia licentiam, tunde eius latera dum puer est, ne duratus, tibi non pareat, animoque tuo dolorem faciat. Castiga tuum filium, & in eo elabora, ne in eius turpitudinem offendas.

QV AESTIO.

Eccl. 30. 1

Sed ne apud liberos vilescat, & autoritate careat parentum disciplina, nisi quod sermone docuerit, id vita & sanctis moribus designent: expedit ne ut sedulo præcaueant, nè plus sceleratè viuendo officiant, quàm rectè monendo proficiant?

RES.

RESPONSIO.

Nefarii nati sunt improborum nati: Et qui in impiorum habitatio- Eccle. 41.8
nibus versentur, Impiorum natorum perit hereditas, eorumque poster-
tatem aeterna comitatur infamia. Patrem impium est, quod accusent na-
ti, qui per eum sint infames. Hes vobis homines impij, qui supremis Dei
legem reliquistis.

Quisquis offenderit aliquem ex parvis istis, qui in me credunt, prae- Math. 18.6.
terit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, ac demergatur in
profundum maris, Tit. 2.6,

QVAESTIO.

Quid si pater filiorum delictis conniveat, eisque nimium indul-
geat, erit ne culpa in patrem ipsum regerenda, ut poenam dignè
pendat ipse, quam liberi commoverint?

RESPONSIO.

Aut Dominus ad Samuelem, En ego faciam rem in Israel, ut quicun- 1. Sam. 3.11.
que audierit, amba aures eius simulant. In illa die suscitabo contra Eli,
omnia qua loquutus sum super domum eius, ab initio incipiam Et per-
ficiam. Indicaui autem ei, quod indicaturus sum domum eius perpetuo,
propter iniquitatem quam ipse non ignoravit, quod scilicet filij eius con-
temptores fuerint, nec ipse matrem eos affecit, Et hanc ob causam, iu-
raui domui Eli, quod iniquitas domus Eli non sit expianda perpetuo, nec
victimis, nec sacrificio cibario.

QVAESTIO.

Vis ergo parentes ita in Deum affici, ut nec liberorum vitæ
parcant, si defectores fuerint, atque in Deum præfractè rebelles
& blasphemij?

RESPONSIO.

Si quispiam filium habuerit defectorem, Et rebellem, qui vocem pa- Deut. 21.18.
tris sui, Et vocem matris suae audire noluerit, cumque castigaverint
eum, noluerit eis obtemperare, apprehendent eum patres eius, Et mater
eius, educantque eum ad seniores civitatis illius, Et ad portam eius lo-
ci, dicentque ad seniores civitatis illius, Filius hic noster defector est,
Et rebellis, nec vult audire vocem nostram, comessor est, Et potator:
lapidibusque eum obruent omnes cives illius civitatis, donec mori-
atur, Et expurgabis malum de medio tui.

Si quispiam vaticinatus fuerit, dicens ad eum pater eius, Et mater eius, Zach. 13.
qui genuerunt eum, Nequaquam viues, quando quidē mendacium in nomine,

QVAESTIO.

Domi-

Dominus loquutus es, quin confodient eum, pater eius & mater eius gemitores eius, eo quod vaticinatus est.

QV AESTIO.

Quum tantum molestiae atque dedecoris parentibus adferat liberorum improbitas, satius ne duxeris patrem sine prole mori, quam ut filios habeat contumaces, religionisque & pietatis contemptores?

RESPONSIO.

Eccle. 16. 1.

Ne opta copiam inutilium liberorum, neue impijs latere filijs: si multi sunt, ne eis delectare: si eis religio Dei nulla est, noli eorum aut vita confidere, aut multitudinem spectare: praestat enim unus bonus, quam mille improbi, & sine liberis mori, quam liberos habere impios: per unum enim prudentem frequentatur urbs, improborum vero genus, breui vastatur. Multa talia & oculis vidi, & auribus etiam his graviora audiui.

CAPVT. 25.

DE officio & munere magistratum in subditos.

QV AESTIO.

Quae sint subditorum in principes & praefectos officia, perstrinximus supra: nunc superest ut quæramus, quid vicissim his debeant principes, quibus sunt praepositi: praescriptus est enim, non solum ciuibus obtemperandi, sed & magistratibus imperandi modus: dic igitur (precor) ad quid praest, & super solium sedet princeps?

RESPONSIO.

1. Reg. 10. 9.

Dominus constituit te regem, ut ius diceres, & iusticiam administrares.

QV AESTIO.

Ediffere (rogo) aperius, quae ista est iuris dicendi iusticiaeque administrandae ratio?

RESPONSIO.

Psal. 82. 3.

Vindicate pauperem & pupillum, afflictum & miserum absoluite, eripite tenuem, & inopem de manu impiorum liberate.

Deut. 1. 16.

Praceps iudicibus vestris, & dixi, Audite causas inter fratres vestros, & iudicate iuste inter virum & fratrem eius, & inter peregrinum eius.

QV AESTIO.

Munus

Munus utrique diuinum, ut quod Dei est iudicium, exerceant reges & principes, quare quo sanctius est, eo ne & diligentius exequendum?

RESPONSIO.

Non agnoscatis facies in iudicio, ut magnum sic & paruum audiat, nec quenquam mortalem formidetis, iudicium enim hoc Dei est.

Deut. 10. 17.

QVAESTIO.

At cum difficilior sit Monarchiarum administratio, quam ut vnius hominis vires tantò oneri sufferendo sufficiant, nosti ne quid exempli possit hac in re regibus conducere?

RESPONSIO.

Habitaui rex Iosaphat Hierosolimis, conuersusq; egressus est ad populum à Beersaba vsq; ad montem Ephraim, reduxitq; eos ad Dominum Deum patrum suorum, constituitq; iudices in terra: in omnibus ciuitatibus Iuda munitis, idq; oppidatis: atque ad iudices, Dispicite quid agatis, non enim homini iudicabitis, sed Domino qui vobiscum est, in causis quas iudicatis, sit ergò metus Domini vobiscum, cauti ergò sitis, & satagite, quoniam non est vlla perversitas apud Dominum Deum nostrum, ut vel personas suspiciat, vel munera recipiat.

2. Par. 19. 4

Iudices & apparitores constitues tibi, secundum tribus tuas, in omnibus ciuitatibus tuis, quas Dominus Deus dat tibi, qui iudicent populum iusto iudicio, ne flectas iudicium, neque agnoscas personas, neque accipias munus, quoniam munus excacat oculos sapientum, & pervertit causas iustas.

Deut. 16. 19

QVAESTIO.

Quantum autem (putas) fulcietur regum ditio, & dignitas, si per eos ita ministretur iusticia?

RESPONSIO.

Iudicio rex ditionem suam firmam facit: at qui tributa extorquet, evertit eam.

Pro. 29. 4

Impietatem designare, abominandum esse debet regibus: iusticia enim solum solum esse oportet.

Pro. 16. 12

Auferatur impius à conspectu regis, nam thronus eius iusticia firmus erit.

Pro. 25. 5

Rex qui iudicat in veritate pauperes, huius solum in perpetuum firmum manet.

pro. 29. 14.

Iusticia exaltat gentem, populus autem opprobrio est peccatum.

Pro. 14. 34

QVAESTIO.

R.

Quantum

Quantum è conuerso exitiale & perniciosum fore existimas, si à Republica exulauerit iustitia?

RESPONSIO.

Pro 29.2

Cum iusti regnant, gaudet populus: cum imperitat impius, ingemifcit populus.

Pro. 28.19

Fremens Leo, aut famelicus vrsus, est dominator impius in tenuem plebem. Sub stulto principe crebra sunt violentia, qui autem auariti- am odit, diu imperabit.

Eccle. 10.2

Qualis rector ciuitatis est, tales & ministri eius: qualis item prin- ceps vrbs, tales & omnes eius incolae. Rex imperitus perdet populum suum, at prudentia procerum vrbs incolis frequentabitura. Potestas ter- ra est in manu Domini, qui suscitabit in ea hominem vultu m.

QVAESTIO.

Sed cum à verbo Domini petenda sit administrandae iusticiae perfecta ratio, an nō decere existimas, vt qui regno est praefectus, is consulat Dei oracula?

RESPONSIO.

Deut. 17.15, 18

Omnino regem super te pones, quem elegerit Dominus Deus tuus. Cum sederit in solio regni sui, describet sibi exemplar huius legis, in libro coram sacerdotibus Leuitici generis, eritq; illud penes eum, vt legat in eo, cunctis diebus vita sua, vt scilicet discat timere Dominum Deum suum, & seruare omnia verba legis huius, atq; statuta ista, vt faciat ea, & ne extollat cor suum super fratres suos, neque recedat à praecepto, neq; ad dextram neque ad sinistram, vt proroget dies in reg- no suo, ipse & filij eius.

Pla. 2.10

Sapite ergo o reges, erudimini iudices terra, seruite Domino in timore.

QVAESTIO.

Qui ad hunc modum sacra consuluerint eloquia, facile perdis- cent, regum interesse, vt non modo sint populi patres, sed & ec- clesiae nutricij & tutores.

RESPONSIO.

Isa. 49.23

Erunt reges nutricij tui, & regina eorum nutrices tua: prono in terram vultu adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.

QVAESTIO.

Ita demum pij reges & principes, primi etiam in colendo & pre-

precando Deo habebuntur?

RESPONSIO.

Constitit Solomon ante aram Domini, coram vniuerso cœtu Israelis, 1. Reg. 8. 22. 54. Et expandens manus suas in cælum, dixit: O Domine Deus Israelis, non est tibi similis Deus, neq; in cælis superne, neq; in terra inferne, qui seruas fœdus Et beneficentiam seruis tuis ambulanti- bus coram te, toto corde suo, qui seruasti seruo tuo Dauidi patri meo, qua pollicitus es ei, qua loquutus es ore tuo, manu tua prastitisti, vt testatur hac dies. Nunc igitur Domine Deus Israelis, serua Dauidi patri meo seruo tuo, qua pollicitus es ei.

Cumq; Solomon cessaret orare ad Dominum vniuersam orationem Et pre- cationem istam, surrexit ante aram Domini, nec vira flexit genua sua, nec manus suas extendit in cælum, sed stans bene precatus est vni- uersa ecclesia Israelis, magna voce dicens, Laudandus Dominus, qui de- dit requiem populo suo Israel, iuxta omnia qua loquutus est. Non ceci- dit verbum vllum ex omni sermone eius bono, quem loquutus est per Mo- sen seruum suum. Sit Dominus Deus noster nobiscum, quemadmo- dum fuit cum patribus nostris: ne derelinquat nos, neq; deserat nos, vt inclinet cor nostrum ad se, vt ambulemus in vjs eius, Et custodiamus praecepta eius, statuta eius, atq; iudicia eius.

Iosaphat (rex) proposuit querere Dominum, indixitq; ieiunium 10. 2. Par. 20. 3. 10. et Iudea. Congregati etiam sunt, qui erant in Iuda, vt quærerent a Domino, quin Et ex omnibus ciuitatibus Iuda venerunt, interrogare Dominum. Stetit itaque Iosaphat in cœtu Iuda Et Hierusalem, in ade Domini, ante atrium nouum, Et ait: O Domine patrum nostrorum, an non tu es Deus in cælis? an non tu imperitas in omnibus regnis gen- tium? An non in manu tua robur est Et potentia? Nec est qui sese con- tra statuatur. An non tu Deus noster expulisti habitatores huius terra, co- ram populo tuo Israel, dedistiq; eam semini Abraha amici tui perpetuò.

Nunc Ammonita Et Moabita, Et mons Seir, (per quos non permissi- sti transire Israelitas, cum venirent de terra Aegypti, sed diuerterunt ab eis, Et non deleuerunt eos) en illi rependunt nobis, vt venientes ex- turbent nos de possessione tua, quam nobis possidendam dedisti. Deus noster, an non iudicabis eos. In nobis quidem non est robur contra tam ingentem multitudinem, qua venit contra nos. Ignoramus, quid no- bis sit faciendum, sed ad te sunt oculi nostri. Omnis autem Iuda stabat coram Domino, vna cum pube sua, vxoribus suis, Et liberis suis.

Animam meam effundo, simulatq; recordor qualiter in summa, Ps. 42. 4. illos ouantes Et collaudante, festinantem scilicet cœtum, ad domum Dei deducebam. 2. Sam. 6. 14. 15. 2. Sam. 7. 17. Et c.

NOa occides.

QVÆSTIO.

Quoniam multa sunt & varia homicidiorum genera, fiuntquæ alia consultò, alia fortuitò, alia Dei iussu, alia magistratuum auctoritate, alia errore & incitia, alia zelo, alia aliter & aliter: quid de singulis sentire conueniat, ne graueris explicare, atque primū aperire, fuitne cædes, quàm hîc vetat Moses, tempore multo ante Moſen interdicta?

RESPONSIO.

Gen. 9. 16

Benedixit Deus Noab, & filijs eius, dixitque ad eos, Crescite & multiplicamini, & replete terram.

Qui effuderit sanguinem hominis, in homine, sanguis eius effundetur.

QVÆSTIO.

Homicidium, quod per legem, & ante legem interdictum audio: fuit ne & per legem Christi prohibitum, vt nullis omnino seculis occidere licuerit?

RESPONSIO.

Mat. 19. 18

Mat. 26. 52

Apo. 13. 10

Iesus dixit, Non occides, Non machaberis, Non furaberis.

Att Iesus, Quicumque acceperit gladium, gladio peribit.

Si quis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

QVÆSTIO.

Qui cædem seculis omnibus ita prohibuit, idem ne & ipse cædem aliquando præcepit, vt quod alioqui erat illigitum, fieret illo præcipiente licitum?

RESPONSIO.

Exo. 32. 27

Sic dixit Dominus Deus Israel, Ponite quisque gladium suum super femur suum, transite & redite de porta ad portam, in castris, & trucidet quisque fratrem suum, & quisque proximum suum, quisque (inquam) proximum suum. Fecerunt autem filij Leui, iuxta verbum Moſis, & ceciderunt eodem die, è populo, circiter tria millia virorum.

Num. 25. 4. 9.

Incanduit ira Domini, aduersus Israelem, & dixit Dominus ad Moſen, Tolle omnium capita populi, & suspende eos Domino, aduersus solem, vt recedat furor Domini ab Israele. Perierunt autem, in clade ista, viginti quatuor millia.

ad

Ad iracundiam provocant (Deum) in operibus suis, & irrumpit in eos plaga, & stetit Phineas & vindicavit, & cohibita est plaga, & imputatum est ei ad iusticiam, in generationem usque in seculum. Psal. 106. 29.

QVAESTIO.

Planè video, homicidiorū, sicut & rerum quarumvis agenda-
rum, à verbo Dei petendam esse rationem: Illud autem quod sit
magistratum iussu, & gladio, putas temerè & humano fieri ar-
bitrio?

RESPONSIO.

*Non temere gladium gestat, Dei enim minister est ad iram ei, qui
quod malum est fecerit.*

QVAESTIO.

At si hominem innoxium & insontem interfecerit magistratus,
is ne & sanguinis erit reus?

RESPONSIO.

*Ne flectas iudicium pauperis tui in causa sua, à verbo mendacis lon- Exod. 23. 7.
gissime absis, innocentem & iustum ne occidas. Miche. 3. 1. Zach. 3. 1.
Eze. 22. 27. Deut. 1. 16.*

QVAESTIO.

Quid autem si maleficum absoluerit?

RESPONSIO.

*Ex aequo abominatur Dominus, tam cum qui sceleratum absoluit, Pro. 17. 15.
quam qui innocentem damnat.*

*Va qui impium, ob munus, iustum pronunciat: & iusticiam iustorum Isa. 5. 23.
collunt ab eis.*

QVAESTIO.

Annuis ergò ut, qui vices Dei agit magistratus, necesse iniustas
nece vlciscatur?

RESPONSIO.

Qui hominem percusserit, interficiatur.

Levit. 24. 18.

QVAESTIO.

At si gladium magistratus evaserint homicidæ, an sinit eos vin-
dex Deus, vitam quam alijs abstulerunt producere?

R. n. j.

RES.

RESPONSIO.

Psal. 55. 24.

Tu interim o Deus, detruades sanguinarios istos & fraudulentos in puteum interitus, non perducant ad dimidium dies suos.

Heb. 10. 30.

Novimus eum qui dixit, Meum est vlciscere, ego rependam, dicit Dominus.

QVAESTIO.

Est sanè diuini ergà nos amoris testimonium singulare, quòd hominum cædes non sinat inultas, quòdquè tutelam vitæ nostræ ita suscipiat, ut etiam à feris & animantibus brutis hominum sanguinem requirat?

RESPONSIO.

Gen. 9. 5.

Profectò sanguinem vestrum, qui vobis est in animas requiram, de manu cunctorum animalium requiram illum, & de manu hominis, de manu viri (inquam) fratris eius, requiram animam hominis.

QVAESTIO.

Parui ergò non est apud Deum mors piorum, quos ita vindicat.

RESPONSIO.

Psal. 116. 15.

Magni est in oculis Domini mors suorum, qui bonitati student.

Luc. 18. 7.

Deus non vindicabit electos suos, clamantes ad ipsum die ac nocte? Etiam si iram differat, super ipsis, dico vobis vindicabit eos citò.

Apo. 19. 2.

Vera & iusta sunt iudicia Dei, & meretricem illam magnam, qua corrupta terram fornicatione sua, damnavit, & vindicauit sanguinem seruorum suorum ex manu eius, Mat. 23. 35. Heb. 11. 4.

QVAESTIO.

Qui cædes ita vlciscitur & vindicat, & qui ius vlciscendi magistratibus concedit, num idem ius & priuatis hominibus impertit?

RESPONSIO.

Mat. 5. 38.

Audistis, quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego vero dico vobis, Ne resistatis malo: sed quisquis te cadet in dexteram tuam maxillam, obuerte illi & alteram.

Rom. 12. 17.

Nemini malum pro malo vlciscimur reddentes, procurantes honesta coram omnibus hominibus, si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus, in pace viuentes, non vos vlciscentes, dilecti, sed date

date locum ira, scriptum est enim, *Mihi est ultio, ego rependam, (dicit Dominus.)*

Non reddentes malum pro malo, aut conuitium pro conuitio: sed contra, benedicentes, ut qui sciatis vos ad hoc vocatos esse, ut benedictionis hereditatem possideatis. 1. Pet. 3.9.

Nè vlsciscaris, nè sis iniuriarum memor erga filios populi tui.

Nè dicas, Faciam illi, quemadmodum fecit mihi: rependam cuique iuxta opus suum. Pro. 24.29.

Nè dicas, Rependam malum, sed expecta Dominum, is te saluabit. Pro. 20.22.

Cupidum ultionis, ultio manet à Domino, qui peccata eius sedulo conseruabit. Eccl. 28.1.

Deut. 32.35. Heb. 10.30. Rom. 12.19. 1. The. 4.6.

QVAESTIO.

Et si priuato homini non liceat propriam vindicare iniuriam, si quam tamen Deo illatam viderit, illam nè iuste vlscisci poterit?

RESPONSIO.

Manus iniecerunt in Iesum, & apprehenderunt eum, & ecce, unus ex his qui erant cum Iesu, extensa manu exeruit gladium suum, & percussio seruo pontificis maximi, abstulit auriculam eius. Tunc ait ei Iesus, Conuerte gladium tuum in locum suum: quicumque enim acceperint gladium, gladio peribunt. Mat. 26.50.

QVAESTIO.

Perge, & nunc de homicidijs, quæ per inscitiam fieri censentur, responde: ut quæ nobis succurrant exempla. Qui Christum cruci affixerunt, nouerunt nè quid agebant?

RESPONSIO.

Si cognouissent, nequaquam Dominum gloria crucifixissent. 1. Cor. 2.8.

Fratres, scio vos per ignorantiam ista fecisse, sicut & principes vestros. Act. 3.17.

Iesus autem dicebat, Pater, remittite eis, nesciant enim quid faciunt. Luc. 23.34.

QVAESTIO.

An propterea eximendi sunt à cæde nefanda, nempe, qui magis inuidia ac odio capitali excecabantur, quam falsa recti imagine fallebantur?

RESPONSIO.

Si non venissem, & loquutus eis essem, peccatum non haberent: Ioan. 15.22. nunc autem non habent, quod prætexas peccato suo. Quis me odit, etiam patrem meum odit: si opera non fecissem inter eos, quæ

R. iij.

nemo

nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem viderunt, & oderunt me, & patrem meum.

AA. 13. 28.
Mat. 21. 38.

Nulla causa mortis inuenta, petierunt à Pilato, ut interficeret eum. Viso filio, dixerunt inter se, iste est heres, venite, trucidemus eum, & oblineamus hereditatem eius, tunc captum eum eiecerunt extra vineam, & trucidarunt.

AA. 123.

Dixit Petrus, Hunc definito consilio, & providentia Dei deditum, cum accepissetis manibus sceleratis, cruci affixum interemistis.

AA. 3313.

Petrus respondit populo, Vari Israelita, Deus ille Abraham, & Isaac, & Iacob, Deus patrum nostrorum glorificavit filium Iesum, quem vos prodidistis, & abnegastis, in conspectu Pilati, cum ille indicasset esse absolvendum, vos autem sanctum illum & iustum abnegastis, & postulastis homicidam condonari vobis, principem autem vestra trucidastis.

Act. 5. 30.

QVAESTIO.

De cede autem ea, quæ per zelum fit, sine scientia, ut Pauli vitam exemplo, an ille sciens aut ignorans persequeretur ecclesiam?

RESPONSIO.

1. Tim. 1. 13.
Phil. 3. 6.

Ignorans id faciebam, fidei expertus. Quod ad zelum attinet, ego persequens ecclesiam: quod ad iusticiam, quæ est in lege, irreprehensibilis.

QVAESTIO.

An idcirco immunis à scelere fuit, cum zelum quidem haberet, sed sine scientia?

RESPONSIO.

1. Tim. 1. 15.

Fidus est hic sermo, & motus omnibus dignus, quem amplectamur: Christum Iesum venisse in mundum, ut peccatores servaret, quorum primus sum ego: verum ideo misertus est mei, ut in me primo ostenderet Iesus Christus, omnem clementiam, ut essem exemplo credituris ipsi, in vitam æternam.

1. Cor. 15. 9.

Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, propterea quod persequutus sum ecclesiam Dei.

1. Tim. 1. 13

Præus eram blasphemus, & persequutor, & iniuriosus, sed mihi misertus est: nam ignorans id faciebam.

AA. 12. 4.

Hoc vita genus persequutus sum usque ad mortem, vinciens, & tradens in carcerem, tum viros tum mulieres, ut & pontifex maximus testis est, & totus seniorum ordo, à quibus etiam, epistolas ad fratres acceptis, Damascum proficiscebam, adducturus etiam eos qui illic essent victos in Hierusalem, ut punirentur.

AA. 5. 3.

Saulus vastabat ecclesiam, intrans in singulas domus, & trahens viros ac mulieres, tradebat carceri.

QVAES.

QVAESTIO.

Sed quid tu de homicidio, quod fortuito fit, & per imprudentiam? licetne ex ritibus Moisaicis dinoscere, quantum illud differt ab ea eade, quae sponte fit & consulto?

RESPONSIO.

Qui hominem percusserit, ut moriatur, morte plectatur: & qui non petendit insidias, sed Deus destinavit in manus eius, constituam tibi locum quo confugias: si vero aliquis volens ac callide machinatus fuerit proximo suo necem, ab ara mea illum raptas, ut interficiatur. Exo. 21. 13

Constituite vobis civitates, quae sint vobis civitates refugii, ut illuc confugiat omnis homicida, qui interfecerit animam per imprudentiam. Num. 35. 11

Hac autem erit ratio percussorum, qui illo perfugio vita sua consulent, qui alterum per imprudentiam occiderit, quem antea non oderit. (Ut si quis in sylvam, lignandi gratia, cum altero profectus, manu securum ad secandam arborem molitur, & ferrum de capulo elapsum in alterum incidat, eumque necaverit, ut in aliquod oppidum illorum confugit, & saluti suae prospicit.) Deut. 19. 4

QVAESTIO.

An censebis innoxium & immunem à sanguine, qui pauperem fraudans ac deglubens, cum fame & inedia interire coegerit?

RESPONSIO.

Panis tenuis, est vita pauperum: qui defraudat eum, est vir sanguinarius. Eccle. 34. 25.

QVAESTIO.

Quid verò si quis manum à sanguine cohibuerit, in animo autem odium & vindictam aluerit?

RESPONSIO.

Qui non diligit fratrem, manet in morte: quisquis odit fratrem suum, homicida est: & noster nullum homicidam habere vitam in se manentem. 1. Ioan. 3. 14.

Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quia tenebra oculos eius obtenebrarunt. 1. Ioan. 2. 11.
Pro. 10. 12. Pro. 27. 4. Leuit. 19. 17. Gal. 5. 26. Ias. 3. 14. Mat. 5. 21.

QVAESTIO.

Putas satis esse, si quis & manum & animum à sanguine continet,

neat, nisi & proximi vitam pro virili seruet, eumquē (si possit) à necis discrimine liberet? *QVAESTIO.*

Eccle. 4. 9.

Libera eum cui sit iniuria, ab eo, qui infert iniuriam, nec animam demittas in iudicando. Pupillis ut pater, & eorum matri pro viro, & eris tanquam supremi filius, qui te plus amabit, quam tua ipsius mater.

Pro. 31. 8.

Aperi os tuum muto, in causa omnium qui iniuria afficiuntur, aperi os tuum, iuste iudica, & inopibus ac pauperibus patrocinare.

QVAESTIO.

Potes istud exemplis illustrare, quò magis constet, quid his debeamus, quos in discrimine vitæ versari & periclitari viderimus?

RESPONSIO.

Exo. 1. 15. 30

Rex Aegypti Hebraeorum obstetricibus mandauit, ut Hebraei mulieribus obstetrando in ipso enixu, si animaduverterent mares esse, necarent: sin feminas, conseruarent: sed obstetrices Deum verita, regis dicto audientes non erant, puerosq, conseruabant.

Itaque Deus obstetricibus benefecit, & populus crescebat, multumquē inualescebat, atque ita fiebat, ut Deus per illam obstetricum pietatem, famulas pararet.

Iac. 2. 25

Similiter etiam Rahab illa meretrix, an non ex operibus iustificata est, cum excipisset nuncios, & alia via emisisset?

Psa. 7. 4

Si ei, qui mihi pacis facere iunctus fuit, malum rependi: imò, si destitui infestantem me absque causa, persequatur hostis animam meam, & conculcet in terram vitam meam.

1. Sam. 19. 1

Saul, cum Jonathan filio suo, eumquē suis omnibus, de occidendo Davide verba fecit: sed Jonathan, qui esset erga Dauidem beneuolentissimus, ei rem indicauit, huius modi verbis: Conatur Saul pater meus occidere te, quocirca cura ut manē in occulto habitu maneas, ego exibo, & patri meo latus claudens in agro, in quo tu eris, cum eo de te loquar, & videbo quid sit, & tibi indicabo. Loquutus est ergo Jonathan cum Saule patre suo, de Davide in bonā partem, Noli rex (inquit,) quicquā committere in tuum Dauidem, qui tantum abest ut in te quicquam commiserit, ut etiam tibi suis factis magnoperè profuerit: utpotè, qui cum summo vita sua periculo Palaestinum vicerit, & tam insignem victoriam omnibus Israelitis (Domini beneficio) pepererit: quod cum tu ipse videris, & gaudius fueris, cur te isto scelere in innocentis sanguine obstringes, Dauidem per iniuriam interficiendo? Tum Saul obtemperans ipsi Jonathan, Deum immortalem iurauit, illum non esse moriturum. Et Jonathan euocato Davidi rem omnem narrauit, eumquē ad Saulena

Saulem adduxit, apud quem ille remansit sicut antea.

Ochoz ia mater Athalia videns mortuum esse filium suum, inuenerit regium semen inuasit, ac perdidit: sed Iohosaba Ioram regis filia, Ochoz ia soror, Ioas Ochoz ia filium eiusque nutricem ex media regiorum filiorum eade surripuit, in conclauis cubicula, eumq, ex Athalia conspectu abditum, & a morte vindicatum habuit, in templo Domini occultum, sex annos, Athalia regnum obtinente. 2. Reg. 11. 2.

Perrexit Ioseph post fratres suos, & inuenit eos in Dothan, qui cum vidissent eum eunus, antequam appropinquaret eis, machinati sunt contra eum, ut interimerent eum, dixeruntque alter alteri, Ecce, magister ille somniorum venit, nunc ergo venite, & occidamus illum, proieciamusque eum in vnā cisternis, & dicemus, Bestia mala deuorauit eum, & videbimus quid erunt somnia eius. Audiens hoc Ruben, eripuit eum e manu eorum, & dixit, Ne percussimus eum in animam, adiecitque illis Ruben, Ne effundatis sanguinem, projicite eum in cisternam hanc, quae est in deserto, & manum ne mittatis in eum, ut erueret eum e manu eorum, & ut eum redderet patri suo. 1. Sam. 25. 32. Gen. 27. 41.

CAPVT. 27.

NE adulterato.

QVAESTIO.

Dum adulterium vetat hoc Dei mandatum, num simul & omnem vagam libidinem, omnemque foedae scortationis vsum improbat?

RESPONSIO.

Ne erratis, neque scortatores, neque idololatra, neque adulteri, neque molles, neque qui concumbunt cum masculis, neque furēs, neque auari, neque ebriosi, neque malefici, neque rapaces, regni Dei hereditatem accipient. 1. Cor. 9.

QVAESTIO.

Nihil hac lege putas interdictum, quam coitus illiciti opus? Nonne & omnem sermonis spurcitiam, omnemque rerum obscenitatem ac turpitudinem damnat?

RESPONSIO.

Scortatio,

132. IN QVAESTIONES. III.

Eph. 5.3

Fornicatio, & omnis immunditia, aut avaritia, quae adoluerit quod
deum inter vos, sicut decet sanctos: & obscenitas, & stultiloquium, &
dicacitas, quae non conveniunt.

Col. 3.5

Mortificate membra vestra terrena, fornicationem, immunditiam,
mollitiam, concupiscentiam malam.

Rom. 13.12

Induamur habitus, qui luci conveniant, ut inordini compositi ambule-
mus, non in commensationibus & ebrietatibus, non in cubilibus ne
proterimus.

QVAESTIO.

Summa ergo legis huius est, ut sanctissimum patrem Deum
imitemur, qui numeris omnibus sanctus est?

RESPONSIO.

1 Thes. 4.3.7.

Hac est voluntas Dei, nempe, sanctificatio vestra, id est, ut abstine-
atis a fornicatione, & sciat unusquisque vestrum suum vas possidere cum
sanctificatione & honore, non cum morbo cupiditatis, sicut gentes, quae
non noverunt Deum: non enim vocavit nos Deus ad impuritatem, sed
ad sanctificationem.

1 Pet. 1.14

Ne vos conformetis pristinis, quae in ignorantia vixerunt, & cupidi-
tatibus: sed sicut is, qui vos vocavit, sanctus est, ipsi quoque sancti, in
omni conversatione reddamini: propterea scriptum est, Sancti estote,
nam ego sanctus sum.

1 Pet. 2.11

Abstineatis a carnis cupiditatibus, quae militavit adversus animam,
& conversationem vestram habeatis honestam inter gentes. Tit. 2.
11. Col. 3.9.

QVAESTIO.

Arbitraris datum esse cuius, ut continere, & carnem, quam do-
mandam luades, cluctari possit?

RESPONSIO.

Mat. 19.12

Non omnes capaces sunt huius dicti, sed quibus datum est: sunt enim
eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti
sunt eunuchi ab hominibus: & sunt eunuchi, qui se castraverunt propter
regnum caelorum. Quis potest capere capiat. 1 Cor. 7.7.

QVAESTIO.

Quid igitur remedii, adversus carnis incendium, his condes-
sum putas, qui continere nequeunt?

RESPONSIO.

1 Cor. 7.9

Si se non continent, matrimonium contrahant: nam sat ius est matri-
monium contrahere, quam uri.

QVAE-

QVAESTIO.

Subsidium, quod indicas, nempe, matrimonium: ab hominibus est, an à Deo institutum?

RESPONSIO.

Dixit Dominus Deus, Non est bonum, esse hominem solum, faciam ei adiutorium, quod sit coram ipso. Gen. 2.18.21.

Cadere igitur fecit Dominus Deus soporem super Adam, & dormiuit, & tulit unam e costis eius, & clausit carnem pro ea, & adificauit Dominus Deus costam, quam tulerat ex Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam, dixitque, Homo hac vice os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, & vocabitur virissa, quia ex viro sumpta est ista: idcirco relinquet unusquisque patrem suum, & matrem suam, & adharebit uxori suae, eruntque in carnem unam.

QVAESTIO.

Matrimonium, quod à Deo institutum doces, putas omnibus æque probatum esse?

RESPONSIO.

Spiritus certò dicit, quòd in posterioribus temporibus descendent quidam à fide, attendentes spiritibus impostoribus, ac doctrinis demoniorum, per hypocrisin falsiloquorum, cauterio notatam habentium conscientiam, prohibentium contrahere matrimonium. 1. Tim. 4.1.

QVAESTIO.

Sanctum est ergò, si dignè seruetur, coniugium?

RESPONSIO.

Honorabile est in omnibus coniugium, & cubile impollutum: scortatores autem & adulteros iudicabit Dominus. Heb. 13.4.

QVAESTIO.

Est honorabile sit in omnibus coniugium, an licet propterea nubere cum quibusuis promiscue?

RESPONSIO.

Ad consanguineum suum ne quis vestrum accedito, ut eius naturam detegat, hac ego Dominus. Patris aut matris tua naturam ne detegito, mater tua est, eius naturam ne detegito. Nouerca tua naturam ne detegito, nam patris natura est. Sororis tuae siue ex patre, siue ex matre, siue domi, siue foris nata, naturam ne detegito. Neptis tua, sum ex filio. Leuit. 18.6.

tum ex filia, naturam ne detegito: nam natura tua est. Filia non uerba tua patre tuo nata, naturam ne detegito, soror tua est. Amita tua naturam ne detegito, nam paterna consanguinitas est. Matertera tua naturam ne detegito, nam materna consanguinitas est. Tui ex patre auunculi naturam ne detegito, id est, ad eius uxorem ne accedito, amita tua est. Nurus tua naturam ne detegito, filij tui vxor est, eius naturam ne detegito. Vxoris fratris tui naturam ne detegito, fratris tui natura est, cum muliere & eiusdem filia rem ne habeto. Tui prinigni aut prinigna filiam ne ducito, ut cum ea rem habeas, nam eius consanguinea sunt. Incestus est. Vxoris sororem ea viuentem ne ducito, ut cum ea rem habeas, qua res vxori dolorem faciat.

QV AESTIO.

Adde (precor) an necessum ducis, ut vir quisque ligetur vxori?

RESPONSIO.

1. Cor. 7. 1. 8

Bonum est homini mulierem non attingere.

Dico autem innuptis, & viduis, bonum eis esse, si manserint ut & ego.

QV AESTIO.

Culpandus ergo non est, qui coelibem vitam agit, & qui libes ab his quæ sunt mundi, se Deo mancipat & addicit.

RESPONSIO.

1. Cor. 7. 32

Velim vos absq. sollicitudine esse. Qui caelebs est, curat ea quæ sunt Domini, quomodo placiturus sit Domino. At qui duxit uxorem, curat ea, quæ sunt mundi, quomodo placiturus sit vxori.

QV AESTIO.

Nemo igitur virginem culpauerit, si ut Domino indiuisè adheret, nubere noluerit.

RESPONSIO.

1. Cor. 7. 34.

Mulier caelebs, & virgo, curat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta, cum corpore, tum spiritu. Contra, qui nupta est, curat ea, quæ sunt mundi, quomodo placitura sit viro.

QV AESTIO.

Sed quid de eo, qui virginem suam, quæ nuptiatum non est appetens, nubere non compulerit?

RESPONSIO.

Qui

Qui stat firmus in corde, non habens necessitatem, sed potestatem habet propria voluntatis. Et hoc decreuit in corde suo, ut seruet virginem suam, bene facit. 1. Cor. 7. 37

QVAESTIO.

Vis igitur, ut in deligendo genere vitæ, ita quisquæ dimittatur libertati suæ, ut nequæ ad cœlibatum, nequæ ad matrimonium compellatur?

RESPONSIO.

Hoc autem, ad id quod vobis conducibile est, dico, non ut laqueum vobis inñciam, sed ad id quod honestum est, & decorum: ita ut adhæreatis Domino, absquæ vlla distractione. Quod si quis indecorum virginis sua putat, si excedat florem ætatis, & sic oportet fieri, quod vult faciat, non peccat, inungatur matrimonio. 1. Cor. 7. 35. 36

Itaque, qui elocat nuptum, benefacit: atamen qui non elocat nuptum, melius facit.

QVAESTIO.

Verum, si quis vxori alligatus, velit ea frui, qua & cœlibes, libertatæ, an poterit (relictæ vxore) ad cœlibatum euolare?

RESPONSIO.

Quod Deus coniunxit homo non seiangat.

Vnusquisquæ, in quo vocatus fuit, in hoc maneat apud Deum.

Mat. 19. 6.

1. Cor. 7. 17.

QVAESTIO.

At si viro fideli, obtigerit vxor infidelis, vis eam retineat, in tam dispari consortio?

RESPONSIO.

Dico ego, non Dominas, Siquis frater vxorem habet infidelem, & hæc assentitur, ut habitet cum illo, ne dimittat illam. Et vxor qua habet virum infidelem, qui consentiat ad habitandum cum ea, ne eum dimittat, sanctificatus est enim maritus infidelis per vxorem, alioqui liberi vestri immundi, nunc autem sancti sunt. 1. Cor. 7. 12.

QVAESTIO.

Vbi verò interuenerit mors, alter coniugum, qui superstes erit, an non denuò nubere poterit?

RESPONSIO.

Vxor alligata est lege, quamdiu viuit vir ipsius, quod si obdormierit vir ipsius, libera est, ad cui velit nubendum, tantum in Domino, sed beatior est si ita maneat, secundum meam sententiam. Rom. 7. 2. 1. Cor. 7. 39

S. iiii.

QVAES.

QV AESTIO.

Vir autem, cui per coniugis obitum licet iterum nubere, consultius ne fecerit, si coelibem vitam duxerit?

RESPONSIO.

1. Cor. 7. 27

Allegatus es uxori? ne quare dissolutionem. Solutus es ab uxore? ne quare uxorem.

QV AESTIO.

Quid si rursus nupserit?

RESPONSIO.

1. Cor. 7. 28

Si etiam duxeris uxorem, non peccasti: Et si nupserit virgo, non peccavit, sed afflictionem in carne habiturus sunt, qui sunt huiusmodi.

QV AESTIO.

Vir cui coniuge mortua, licet alteram ducere, potest ne vivente adhuc illa, alteram aut plures simul asciscere?

RESPONSIO.

Mat. 19. 5

Relinquet homo patrem & matrem, & adharebit uxori suae, & qui duo fuerant, erunt caro una.

1 Cor. 7. 2.

Propter fornicationes, suam quisque uxorem habeat, & proprium quaque virum habeat. Uxor proprii corporis sui non habeat, sed maritus: similiter & maritus proprii corporis sui non habeat, sed uxor.

Mat. 2. 13, 16

Efficitis ut obtegatur lachrymis ara Domini, ploratu ac suspirijs, ita ut non amplius ferta respiciat, neque placamina ex vestra manu admittat. Quaretis quam ob rem? quoniam Dominus testatus est, inter te & inter uxorem adolescentiae tuae, in quam tu perfide agis, cum ea sit consors tua, & uxor suedere tibi iuncta.

Qui odit repudiet (inquit Dominus Deus Israelis) & tegit vultus quisque inhumanitatem veste sua.

QV AESTIO.

Vir cui non licet plures simul habere uxores, si suam oderit, an licebit ei illam (ut alteri nubat) dimittere? Videris enim hoc asserere.

RESPONSIO.

Mat. 19. 11

Quicumque dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam, machatur ad se suam: & si mulier dimiserit virum suum, & nupserit alteri,

ma-

marcbatur.

His qui matrimonio iuncti sunt, denuncio non ego, sed Dominus, vxor a viro ne discedito, quod si etiam discesceris, maneat inuupta, aut viro reconciliator, & vir vxorem ne dimittito. 1. Cor. 7. 10

QVAESTIO.

At nonne concessit Moses, vt vir vxorem repudiaret si, forte grata illi non esset?

RESPONSIO.

Siquis vxorem duxerit, feminamq, fecerit, si contigerit eam illi non placere, quod in ea offenderis inhonestum, scribito ei libellum diuortij, eumq, illi in manum dato, & eam e domo sua dimittito. Quod si ex illius domo egressam, alteri nubere contigerit, si ille alter inuisam habebit, scribito ei libellum diuortij, eumq, illi in manum dato, atq, eam e domo sua dimittito. Deut. 24. 1

QVAESTIO.

Quin igitur idem modò licet?

RESPONSIO.

Adierunt Iesum Pharisei, tentantes & dicentes ei, Licet ne homini dimittere vxorem suam, quauis de causa? Ille verò respondens, dixit eis, Non legistis, opificem ab initio fecisse masculum & feminam, & dixisse, Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suae, & qui duo fuerant, erunt vna caro. Itaq, non amplius sunt duo, sed vna caro: quod ergo Deus cōiunxit, homo ne separet. Dicunt ei, cur ergò Moses mandauit dare libellum discessionis, & eam dimittere? Dicit eis, Moses pro duritia cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras, ceterum à principio non fuit ita. Mat. 19. 3

QVAESTIO.

Quid vero si vxor fidem coniugij stupro violasset?

RESPONSIO.

In lege Moses mandauit nobis, vt tales lapidarentur. Vir qui adulterium committit cum vxore alicuius, qui adulterium (inquam) committit cum vxore proximi sui, omnino moriatur adulter & adultera. Ioan. 8. 5
Leuit. 20. 10
Deut. 22. 22.

RESPONSIO.

Est ergò licita mulieris adulteræ repudiatio?

T.

QVAE-

QVAESTIO.

Est ergo licita mulieris adulteræ repudiatio?

RESPONSIO.

Mat. 19.9

Ait Iesus, dico vobis, quicumq; dimiserit uxorem suam, nisi ob stuprum, & aliam duxerit, is committit adulterium. Et qui repudiata duxerit, is adulterium committit.

QVAESTIO.

Tu multa de fide coniugij, reliquum est aperias, quænam sunt coniugum alterius in alterum officia?

RESPONSIO.

1. Cor. 7.4

1 Pet. 3.1.7

Vxori vir debitam benevolentiam reddat, similiter autem & vxor viro. Vxores subdita sint viris suis, ut etiam sicut non obtemperant sermone, per vxorum conversationem absq; sermone lucrifiant.

Viri similiter cohabitent, secundum scientiam, tanquam infirmiori, vasculo muliebri impertientes honorem, tanquam etiam cohæredes gratia vita.

Col. 3.18

Vxores subdita estote proprijs viris, sicut convenit in Domino. Viri, diligite vxores vestras, & ne sitis amarulenti aduersus illas.

Ephe. 5.24.28

Quemadmodum ecclesia subdita est Christo, sic & vxores suis viris subdita sint in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum apposuit pro ea.

Sic debent viri diligere vxores suas, ut sua ipsorum corpora. Qui diligit vxorem, seipsum diligit: nullus enim vnquam suam ipsius carnem odio habuit, imo enutrit, & fouet eam, sicut & Dominus ecclesiam.

CAPVT. 28.

Non furaberis.

QVAESTIO.

Poscit ordo decalogi, ut de lege ea nunc agamus, qua furtum prohibetur: age igitur, & primum explana, quæ sit mandati huius summa?

RESPONSIO.

Rom. 13.7

Reddite omnibus quod debetis: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Mar. 10.19

Ne damno afficite quenquam.

QVAESTIO.

Præcepti

Præcepti summam teneo: cæterum, ut furti species obiter percurram, peto primum, est ne rei alienæ deprædatio, genus furti deterrimum, etiam si palam, & non furtim nec clanculum committatur?

RESPONSIO.

Ne vim facias proximo tuo, ne depraderis ipsum.

Leuit. 19. 13

Va qui spoliatis, nec fuisti spoliatus: qui iniquè agis, nec iniquè actum in te fuit. vbi desieris spoliare, spoliaberis: vbi finem iniquè agendi feceris, iniquè tecum agetur.

Isa 33. 2

Sic dicit Dominus sanctus Israelus, Quia confisi estis in violentia, & praustate, & innixi estis in eam, ideo erit vobis iniquitas hac, quasi ruptura cadens, tumor in alto muro, cuius repente & subito nemi fractura.

Isa 30. 12

QVAESTIO.

Sunt ne prædonibus assimiles, qui prædæ inhiantes, diu ac noctu struunt insidias, quibus aliena aucupentur?

RESPONSIO.

Va qui cogitant vana, qui facinora prava patrant in cubilibus suis, prima luce designant illud, quandoquidem viribus pollent, concupiscunt agros, & rapiunt, domibus inhiant, auferunt eas, vim inferunt cuiq; & domus eius, cuiq; (inquam) & hereditati eius: idcirco sic dicit dominus, En ego quoque contra familiam istam malum cogito.

Mich. 2. 1

Intentos oculos habet in miseros, struit latentèr insidias, sicut Leo in lustris insidiatur, ut corripiat afflictum, afflictum (inquam) corripiat, dum in rete suam pertraxerit. Dolenti se similem facit, & depresso: ad cadunt robore eius miseri.

Psa. 180. 7

Quousque insidias struitis quibus suis? Vos omnes interficiemini, & eritis ut paries inclinator, & maceria impulsæ.

Psa. 62. 3

Sic dicit Dominus Deus: Modum tandem facite principes Israelitarum: iniusticiam, & atrocitatem tollite, & sui æquumque facite, auferite istas exactiones à meis, inquit Dominus Deus, Ier. 50. 27. Isa. 59. 15.

Eze. 45. 9

QVAESTIO.

Scelus memoras, quod latè vagatur & longè, nimirum, quod quisque alterius bonis insidiatur.

RESPONSIO.

Ad suum quisque proximum caueat, neue ulli fratri confidat: nam amnis & frater circumuenit, & proximus calumniatorem agit, suumque quisque proximum fallit, neq; vera loquuntur, suam linguam doceant falso loqui.

Ier. 9. 4

T. ij.

QVAE-

QVAESTIO.

Arte ista eadē expilatur & omninō deglubitur pauper, quōd immane belluinumquē est flagitium.

RESPONSIO.

Eccle. 94. 35

Panis tenuis est vita pauperum, qui defraudat eam, est vir sanguinarius: quem quis victu priuat, eum interficit.

Pro. 22. 22

Ne diripias pauperem, quōd pauper sit, nec opprimas afflictum in porta.

Pro. 14. 31

Vim facienti tenui, probro afficit factorem eius: qui autem pauperi bene facit, honore eum afficit.

QVAESTIO.

Sed quid lucri (quæso) sibi tandem congerunt, qui ad hunc modum pauperes exhauriunt, & fraudulentia linguæ circumveniunt?

RESPONSIO.

pro. 21. 6

Qui thesauros colligit lingua fraudulentia, vanus est & inconstans, mortemq; sibi accersit. Damnum quod dant impij, ad ipsos redibit.

Mar. 8. 36

Quid profuerit cupiam, si lucratus fuerit mundum totum, & anima sua mulctetur?

psa. 120. 3

Quid quaeso confert tibi, quid adducet tibi lingua fraudulenta?

QVAESTIO.

Ita videre est, quanta sit hominum insania, ut vel animas pro teruncio tradant: sed a furto sese eximunt facile, qui in mercatura omnem fucum atque dolum licere arbitrantur?

RESPONSIO.

Leuit. 25. 14

Si quid aut alijs venderis, aut ipse ab illis emeris, ne alius aliq; damnum datote.

Leuit. 19. 13

Ne alteri fraudem dolo malo aut vi facito.

1. Thel. 4. 5

Ne quis opprimat, aut circumueniat in negotio fratrem suum: nam visor est Dominus omnium istorum. Eccle. 42. 3.

QVAESTIO.

Vtinam hæc secum accuratè expenderent caupones, propolæ, mangones, & mercatores.

RESPONSIO.

Duo sunt quæ mihi difficilia videntur & periculosa: vis delictum euitat mercator, & caupo peccato non caret.

QVAE-

QVAESTIO.

Quid vero de inexplebilibus istis gurgitibus, qui monopoliorum artifices, annonae caritatem inferunt, atque ita plebem miseram deglubentes, Rem publicam perdunt, & labefactant?

RESPONSIO.

Audite hoc, qui pauperes pessundatis, & regionis inopes aboletis, di- Amos. 8. 4
centes, Ecquando praterierit novilunium, quo cibaria venundemus: & sabbatum, quo far aperiamus: imminuto ephi, aucto siclo, & fallaciter viciata trutina: ut tennes, argento: ut pauperes ob calceos emamus: ad frumenti quisquisias vendamus? Iurat Dominus per excellentiam Iacob, nunquam se eos eorum facinora obliturum.

QVAESTIO.

Opinaris à furti scelere eximendos, qui furum socij facinora eorum non indicant?

RESPONSIO.

Odit animam suam quisquis furis socius est, audit execrationem, & Pro. 29. 24.
non indicat.

Ne comunicetis peccatis alienis.

1. Tim. 5. 22

Improbo dixit Deus, Si conspexeris furem illi te cupide iungis, & inis- Psal. 50. 18
societatem cum adulteris.

QVAESTIO.

Nonne & furem esse censet, qui in statera, pondere, aut mensura alterum sefellerit?

RESPONSIO.

Dispar pondus, & dispar mensura, utrumque iuxta inuisum est Do- Pro. 20. 10.
mino.

In iudicio, in dimensione, in pondere, in mensura, nihil iniquum faci- Leuit. 19. 35
sote: trutinam iustam, pondo iusta, ephi iustum, binem iustum habetote, Dominus sum Deus vester.

Fraudulentam trutinam abhominatur Dominus, eidem placet pondus Pro. 11. 1
perfectum.

Nim purus ero cum improba balance, & cum fisco fraudulentorum Miche. 6. 11
lapidum? Deus. 25. 13. Pro. 16. 11, & 20. 23, Eccle. 42. 4.

QVAESTIO.

Est ne itidem furti arguendus, qui agrorum terminos summo-

RESPONSIO.

T. iij.

Execra-

Deut. 27. 17

Execrabilis, qui alterius summonerit terminum, & omnis populus dicet, Amen.

Prou. 23. 10.

Antiquum litem ne summas, neue in pupillorum agrum inuades. Nam vindicem habent potentem, qui eorum causam tecum disceptabit.

Prou. 22. 28.

Ne sumas terminum antiquum, quem tui fecere maiores.

QVAESTIO.

Nonne & is perfidiae culpandus est, qui quod mutuo acceperat, non nisi grauatim atque contemptim restituit?

RESPONSIO.

Eccle. 29. 2.

Alteri commodato, dum eget, & rursum alteri reddito suo tempore. Dictis statim, & alteri te fidum praestato. & omni tempore tibi necessaria inuenies. Plerique, quod mutuo acceperunt, pro re inuenta habent: & his à quibus adiuti sunt, negotium facessunt. Dum accipiat, osculabitur alterius manum, & propter eius pecunias vitur voce superbus: idem dum soluendum erit, diem extrahit, & agro sermone fremens, respondebit, tempusque causabitur: quod si soluendo sit, tergiversabitur sedulo, dimidium vix afferet, idque pro repertis ducet, aut etiam creditorem sua pecunia fraudabit, eumque sibi inimicum sine causa faciet, ei maledicta coniunctaque reddet, & pro honore ac beneficio contumeliam rependet.

Eccle. 35. 2.

Qui gratiam refert, similitudine supplicat: & qui benigne facit, sacrificium facit gratiarum actionis.

QVAESTIO.

Quid si quispiam, rem quam inuenerit, ei cuius est non indicauerit.

RESPONSIO.

Deut. 22. 1.

Alterius bonem, aut pecus errans, si videris, ne praterito, sed ad illum reducito: quod si ille vel non vicinus, vel non notus est, id in domum tuam apito, & apud te habeto, donec quarens illi reddas. Idem in asino, idem in veste, idem in omni ab altero amissa & à te reperta refacito, neue occultare audeo. Alterius asinum bouemue, in via lapsum si videris, ne praterito, sed vna cum eo allenato. Exod. 23. 4.

QVAESTIO.

Quid rursum de eo, qui damnum quod intulit proximo, non repperit?

RESPONSIO.

Exo. 22. 5

Si quis emissio pecore compauerit fundum aut vineam alterius, damnum sarcito de optima parte fundi sui, aut vineae. Si in spinas immisissus ignis, metam aut segetem, aut messem corruperit, autor ignis detrimentum praestato.

QVAES.

QVAESTIO.

Scis quid Moyses dere ea statuerit, quæ in fidem & custodiam alterius deposita fuisset?

RESPONSIO.

Si quis apud alterum, argentum, suppellectilemque deposuerit, idque de illius domo surreptum fuerit, si fur deprehensus fuerit, duplum reddito: sin autem fur deprehensus non fuerit, tum dominus domus ad recuperatores vocator, ut rem alterius interuerterit.

EXO. 22. 7. 12

Si quis alterius fidei asinum, bouem, ouem, capram, aut quodcumque pecus commiserit, si id (nullo vidente) fuerit mortuum, aut fractum, aut abactum, iusiurandum domini interponitor, illum rem alterius ad se non auertisse, eamque satisfactionem dominus rei accipito, neque fiducia-rius rem reddito. quod si es furto ablatum fuerit, damnum praestato domino rei: sin raptum a feris fuerit, testem exhibeto, neque raptum praestato. Siquis quid ab altero utendum acceperit, & id fractum aut mortuum fuerit, domino rei absente, damnum praestato: at praesente, ne praestato, si conductitium, & pretio addictum erat.

QVAESTIO.

Nè quis autem, dum furatur, suam prætexat inopiam, noli nè quid illi suadeas remedium?

RESPONSIO.

Qui furabatur, non amplius furetur sed potius laboret, operando manibus quod bonum sit, ut possit impertiri cui opus fuerit.

EPH. 4. 28

Siquis nolit operari, etiam non edito.

2. THE. 3. 10

QVAESTIO.

Rursus, qui in opera, quam debet alteri, segnis est & remissus, venit nè malæ fidei damnandus?

RESPONSIO.

Qui in negotio suo segnis est, germanus est decoctoris.

PRO. 18. 9

QVAESTIO.

Non nè & furti culpandus est seruus, nisi fide integra domino suo obsequatur, & seruiat?

RESPONSIO.

Servos hortare, ut sui dominis subiiciant sese, ut in omnibus sint his accepti, non responsatores, nihil interuertentes sed omnem bonam fidem ostendentes.

TIT. 2. 10

QVAESTIO.

T. iij.

At

At si quis vel seruum vel mercenarium debita mercede fraudarit, is nē latro iure censebitur?

RESPONSIO.

Deut. 24. 14.

Nē mercede fraudato mercenarium egenum aut pauperem, siue tuus sit popularis, siue tibi conterraneus, & vestras peregrinus, suo quamq; die mercedem ei dato, antequam sol interea occidat, nē (cum sit egenus & eo vitam sustentet) Dominum imploret, tu culpam contrahas.

Leuit. 19. 13.

Mercenarij manuprecium in diem posterum nē retineto.

Eccle. 7. 22.

Nē male tractaueris famulum fideliter operantem, aut seipsum impendentem mercenarium. Bonum famulum animo charum habeto, nē eum libertate defraudaueris.

Eccle. 36. 18

Da premium pendentibus à te.

Eccle. 34. 27

Sanguinem fundit qui mercenarium mercede fraudat. Mal. 3. 5.

QV AEST IO.

Nunquid & reus est furti, qui pauperis causam inflectit, & ius innocenti eripit?

RESPONSIO.

Exo. 23. 6

Nē flectas iudicium pauperis tui in causa sua.

Isa. 5. 23

Va qui fontes absolunt ob munera, & infontibus suum ius eripiunt. Eccle. 4. 9. Jer. 7. 5. Eccle. 17. 15. Pro 24. 24. & 13. 2.

QV AEST IO.

Quid verò de his, qui inopes & egenos scenore & usura exedunt, & penitus exhauriunt?

RESPONSIO.

Exo. 22. 25

Si cui meorum pauperi tecum versantis pecuniam mutuaueris, ne te ei feneratorem prabeto, ne ei usuram imponito.

Leuit. 25. 35

Si quis vestri generis, urgente egestate, ad vos se receperit, eum vos peregrinum & inquisitum tuatote, & ad conuincendum admittitote, ab eo scenus aut usuram ne capito: sed Deum tuum metuito, & finito ut apud te viuat tuus consanguineus, neue argentum ei aut victum fenerato.

Deut. 23. 19

Populari tuo ne fenerato pecuniam, ne victum, ne rem vllam, qua feneretur.

Psal. 15. 15

Damine, quis aget in tabernaculo tuo? Quis in tuo sacro monte habitabit?

Qui pecuniam suam non exponit ad scenus, non munus aduersus innocentem accipit.

Deut. 15. 7. Eze. 28. 4. & 22. 12. Nehe 5. 4.

QV AEST IO.

QVAESTIO.

Quid præterea de his, qui res quaslibet vanales faciunt, etiam num sacrosanctas, quæ nulla vaneunt pecunia?

RESPONSIO.

Cum vidisset Simon Magus, quod per impositionem manuum Apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecunias, dicens, Dato et mihi potestatem istam, ut cuicumque imposuero manum, accipiat spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum, Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunijs parari. 2. Reg. 5. 20. Act. 8. 18

QVAESTIO.

Arbitraris nefanda hæc latronum flagitia, his expiari donarijs, quæ offerant ipsi Deo, ex pauperum exuvijs?

RESPONSIO.

Impiorum sacrificia nefaria sunt, præsertim si flagitiose fiant. pro. 21. 27
Ab impiorum sacrificio abhorret Dominus, idemque proborum precibus oblectatur. pro. 15. 8

Sacrificium ex iniuste partis, nugatoria est libatio, nec accepta sunt sceleratorum donaria: sed solis integritatis iusticiaque viam tenentibus, adest Dominus. Non mactus fit supremus, impiorum libaminibus, nec iniustorum donaria respicit, nec ob sacrificiorum multitudinem peccatis dat veniam. Filium præsentem patre mactat, qui sacra facit ex bonis pauperum. Eccle. 34. 21

Noli (supremo) aliquid iniustum donare, non enim accipiet: neve iniquo fungere sacrificio: nam Dominus is iudex est, apud quem nulla sit personarum dignitas. Eccle. 35. 15

Meretricis mercedem, aut admissuræ canis precium in Domini Dei tui templum, vllum ob votum ne inserto: nam utrumque, iuxta abominatur Dominus. Deut. 23. 18

QVAESTIO.

Qui tam multa furtorum genera hoc præcepto interdixit, iussitque ne damno quempiam afficiamus, num simul præcepit, ut quisque egenti proximo opituletur, eique necessaria benignè & misericorditer largiatur?

RESPONSIO.

Dum tempus habemus, simus benefici erga omnes, maxime verò erga domesticos fidei. Gal. 6. 10

Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti: et qui habet escas, Luc. 3. 11 similiter faciat.

Qui

I Ioan. 3. 17

Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum egentem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filii mei, ne diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.

Eccle. 29. 12

Inopi facilis esto, nec ei beneficium differto. Ob praeceptum subueni pauperi, nec in eius egestate eum remitte vacuum. Impende argentum propter fratrem & amicum, neue id sub saxo ad perniciem obducatur rubigine. Thesaurum tuum ex supremis praeceptis colloca, & tibi magis proderit, quam aurum. In cellas tuas concludere beneficentiam, & ea te ab omni malo asseret. Hominis beneficentia ipsi est pro loculis, qua hominis gratiam, quasi pupillam conseruet, & postea resurgat, & in suum cuiusque caput meritum rependat: ea magis quam praeualidus clypeus, robustaq; hasta aduersus hostem pro te pugnabit.

pro. 28. 27

Qui pauperi largitur, non egebit: qui oculos suos subtrahit, erit plane infirmus. 2. Cor. 8. 14. Eccle. 35. 22. Ose. 4. 2. Mat. 25. 35.

CAPVT. 29.

Falsum testimonium contra alterum ne dicito.

QV AESTIO.

Quia interdicat hoc mandatum, sermonem quemuis alteri noxium, conuenit vt de eo genere mendacii primum sciscitemur, cum quo reliqua prohibentur: hic igitur, est ne periurium, quod in foro perhibetur, multis nominibus execrandum in primis, quoniam ius ipsum, quod sacrum est atque sanctum, à teste nequam & perfido illuditur & contumeliose despicitur?

RESPONSIO.

Testis nequam ius deridet, & impiorum os crimen absorbet.

QV AESTIO.

Estne praeterea periurium, hoc nomine execrandum, quod veritati, quam Deus diligit, aduersatur?

RESPONSIO.

Abominatur Dominus labia mendacia, ei q; placent qui verum faciunt. Fides testis non mentitur, profert falsus testis mendacia.

Apo. 12. 22

pro. 14. 5

psa. 5. 4

Odisti (Domine) maleficos omnes, falsi quoque perdis, abominaris sanguinarios & fraudulentos.

QV AESTIO.

Estne

THEOLOGICAE. LIB.I. 147

Estne rursus periurium, hac ratione detestandum, quod impense lædit proximum?

RESPONSIO.

Malleus, gladius, acuta sagitta est homo, qui in alterum dicit falsum testimonium. pro. 25.13

Qui verum loquitur, iusticiam indicat: at falsus testis fraudem. pro. 17.17
Verax testis liberat animas. pro. 14.13

QVAESTIO.

Impunè putas euasurum, qui facinus tantum in Deum & hominem patrat?

RESPONSIO.

Testis mendax non impunè feret, & qui euomit mendacia, non euadet. Mendax testis nò impunè feret, & qui mendacia loquitur peribit. pro. 19.9

Si deprehenderint falsum testem esse, & falsum contra alterum dixisse, facite ei quod ipse in alterum commentus est, malumq; de medio vestrum tollite. Apo. 21.8. Deut. 19.16

QVAESTIO.

De periurio satis, iam doce de mendacio, estne itidem Deo inuisum, atque ab eo interdictum?

RESPONSIO.

Ne mentiamini. Nemo dolo malo agat cum proximo suo. Lenit. 19.11
Deposito mendacio, loquimini veritatem quisque proximo suo, nam sumus alij aliorum membra. E pho. 4.25

Aufer a te prauitatem oris, laborumque peruersitatem procul à te remoue. Psa. 52.3. Isa. 58.9. Iac. 1.26. pro. 4.24

QVAESTIO.

Si mendacem odit Deus, quanto magis maledicum, qui nomini & famæ alterius notas aspergit & inurit?

RESPONSIO.

Ne alij aduersus alios loquamini. Qui loquitur contra fratrem suum, loquitur contra legem, & damnat legem. Iac. 4.11

In sermone decus est & dedecus, suaq; homini lingua ruina est. Ne Eccle. 5.13
talumniator voceris, neue tua lingua insidieris: nam furem sequitur grauis ignominia penitentiaq; & grauisima vituperatio bilinguem, obrectatorem autem, odium, inimicitia atq; infamia. Nihil tantillum, tantumue imprudenter age. Obrectantem secreto proximo suo, perdam. Psa. 101.5
Qui elasis supercilijs est, cordeque turgido, eum non feram.

V. 4.

Ver.

pro.13.5

Verbum mendax odit iustus, at impius probro afficit, & pudefacit. Psa. 56.6. & 140.3.

QV AESTIO.

Perge, (si lubet) & modò ostende, an scelere vacant susurrones, istique delatores, qui lites ac iurgia linguæ flabello ventilant, seditionesquæ funestas excitant?

RESPONSIO.

pro.16.28

Improbis homo malum effodit, & habet in labijs quasi accensum ignem. Homo peruersus dissidium excitat, & sycophantia abalienant primates.

pro.18.8

Susurronis verba sunt quasi seipsum ferentis, eaquæ in intima viscera descendunt.

Pro.26.20

Vbi desunt ligna, extinguatur ignis: itidem, vbi calumniator abest, cessant concertationes. Pruinam carbo, ignem ligna, surriosus homo certamen accendit. Verba susurronis blanditijs sunt similia, sed in intima viscera penetrant. Ut vas testaceum argenti scoris obductum, ita labia ardentia, & cor malum.

Eccle.28.15

Delator, & bilinguis execrandi sunt, multos enim alioqui pacatos perdunt, lingua duplex multos exagitauit, & ex alia in aliam gentem transtulit, & validas vrbes diruit, & potentum domos euertit, & populorum vires excidit, & potentes deleuit gentes. Lingua duplex strenuas mulieres eiecit, suisquæ laboribus defraudauit. Qui ei deditus est, tranquillitatem non inueniet, nec quiete deget. Scutica ictus vibices facit, at lingua ictus confringit ossa. Multi acie gladij occubuerunt, sed non tot quot per linguam: felix qui contra eam defensus est, qui in eius furorem non incurrit, qui eius nec iugum subiit, nec vinculis constrictus est: eius enim iugum, ferreum iugum est; & vincula, area vincula: mors mala, mors eius est: & orcus est eâ conducibilior.

QV AESTIO.

Consulte ergò & prudenter fecerit, qui non solum aures, sed & ædium fores his delatoribus occluserit.

RESPONSIO.

Eccle.28.28

Spinis possessionem tuam circumsepito, & linguam nequam audire noli, & ori tuo fores, & auribus seras facito argentum aurumquæ tuum conflato, vnde verbis tuis trutinam stateramquæ facias, & ori tuo portam atque claustrum.

Eccle.11.31

Ne quemuis hominem in domum tuam introducito, nam multa sunt malitiosorum insidia. Ut enim eructant praeordia fatidorum, utquæ capta peditur conijcitur

conijcitur in caueam, & ut caprea in laqueum: ita superbi animus, tanquam speculator, casum obseruat: nam bona in mala conuertens insidiatur, & laudabili labem infert. Ut ex vna ignis scintilla, sit multa primum: ita ab vno malitioso fit multus sanguis, & improbus homo, sanguini insidiatur. A malefico (fabricatur enim mala) caueo, ne tibi notam inurat aeternam.

QVAESTIO.

Etiam ne censes prudentis esse, ut rumorì citò fidem non adhibeat, neue quæ audiuerit illicò effutiat?

RESPONSIO.

Qui facile credit, leuis est animo: & peccando delinquit in animam Eccle. 19.4 suam.

Nunquam nequiter & durè dicta retuleris, ut ne quid detrimenti capias: nec apud amicum, nec apud inimicum vitas alienas enuncies. Et si non redundat in te peccatum, ne detegas: audierit enim ille & auersabitur te, perquē occasionem suam in te odium ostendet. Sermonem aduersus alterum audisti? Fac tecum commoriatur, nec metue, ne dirumpat te. Orationem enititur stultus, ut quæ fatum parit. Eccle. 41.28.

QVAESTIO.

Credis eximendos à culpa, garrulos ac fuitiles istos, qui arcanum sibi concreditū perfidè, & magno aliorum incommodo, produnt?

RESPONSIO.

Qui arcana enunciat, fidem amittit, nec sibi amicum inueniet. Amicum Eccle. 27.17 dilige, & es fidelis esto: quod si eius arcana detexeris, nolito eum insequi, ut enim perdit aliquis hostem suum, sic tu alterius amicitiam perdidisti. Et perinde ac si auem de manu tua emisisses, sic alterum amisisti, non recepturus. Noli eum persequi, nam procul abscessit, & effugit seu caprea laqueum. Etenim vulneri mederi licet, & a maledictis est reconciliationis locus: sed qui arcana patefacit, huic infelici animæ desperandum est.

Qui se garrulum prabet, detegit arcanum: sed qui fidelis est animi, Prou. 11.13. rem tegit.

Ne in eas amicitiam cum eo, qui secretum reuelat, aut qui ut mercator circuit, & blandiloquus est. Eccle. 41.28. Prou. 20.19

QVAESTIO.

Nonne & hac lege sancta damnantur palpones, & subdoli assentatores, qui nihil quàm struunt insidias suis fallacibus blanditijs?

RES-

RESPONSIO.

Pro. 29. 5
Ecclie. 12. 10

Homo qui alteri assentatur, eius gressibus obtendit rete.
Inimico tuo nunquā credideris, nam quale eruginosū es, talis est eius malicia, & quāuis sese deiciat, ac summissē gerat, aduerte animum, & ab illo caue, & eris ei perinde ac qui speculū exterseris, cognoscesque eum tandem eruginosum, eum apud teipsum ne statueris, ne te everso, in locum tuum subeat: eum tibi ad dexteram ne collocaueris, ne tuam conetur occupare sedem, tandēque dicta mea recognoscas, & te mea verba remordeant. Quis misereatur incantatoris a serpente sciti, aut ullius qui ad bestias accesserit? Itidem etiam eius, qui hominem improbum adierit, seque eius peccatis admiscuerit? Vnam horam tecum in statu iusto permanebit, quod si mutaueris non durabit. Labijs quidem suavis utetur inimicus, & multum garriet, & tecum bella oratione aget, & oculis illachrymabit, sed mente deliberabit de te in foueā precipitādo: quod si tempus fuerit nactus, non explebitur sanguine. Mala si tibi acciderint, eum ibi priorem te reperies, atque is opitulari se simulans, tibi calcem supplantabit, caput suū quassabit, & manibus plaudet, & multa garriet, & personam suam mutabit.

QV AESTIO.

Num quoque & hī acerrimē perstringuntur parasiti, scurrē, momi, histriones, atque id genus vaniloqui fanniones, qui hominum aures & oculos fascinantes suis inanibus nugis, animos ad vanitates illectant, & à recto & honesto abducunt & auocant?

RESPONSIO.

Ecclie. 10. 13.
Prou. 29. 8.

Sapiens seipsum dictis reddit amabilem: at lepores stultorum fluxi sunt.

Ephē. 5. 3,

Nugatores homines ciuitatem labefactant, sapientes iram reprimunt.

Math. 12. 36.

Ne nominetur in vobis (sicut decet sanctos) obscritas & stultiloquium, & dicacitas, quae non conueniunt

Dico vobis, quodcunque verbum otiosum loquuti fuerint homines, de eo reddituros rationem indie iudicij.

QV AESTIO.

Quis inde non colliget faciliē, linguam accuratē cohibendam esse, cum tot malorum ministra sit & organum?

RESPONSIO.

Psal. 39. 1.

Observabo vias meas, ne peccem lingua mea. Cohibebō os meum cuspido, dum coram fueris impiis.

THEOLOGICAE. LIB. I 151

In multis labimur omnes. Siquis sermone non labitur, is perfectus Iac. 3. 2
est vir, ut qui possit freno moderari totum etiam corpus.

Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit animam suam ab Pro. 21. 23
angustijs.

Itaque, qui vult vitam diligere, & videre dies bonos, coerceat linguam 1. pet. 3. 10
suam a malo, & labia sua ne loquantur dolum.

Si quis videtur religiosus esse inter vos, non frenans linguam suam, Iac. 1. 26
sed suum spiritus cor seducens, huius vana est religio.

Quis apponat ori meo custodiam, labijsue meis sigillum sapientia, quo Eccl. 13. 1
fretus non corruam subito, nec lingua mea perdat me? Domine pater,
totiusque vite mea dominator, ne me permittas consilio illorum, nec sinas
me per ea corrumpere.

QVAESTIO.

At cum requirat lex Domini, ut non solum quæ mala sunt vitemus, sed etiam ut quæ recta & bona sunt operemur, quando hic prohibetur, ne quem verbo & sermone lædamus: simul ne præcipitur, ut veritati patrocinantes, eos tueamur, qui calumnijs & criminationibus falsis diuexantur?

RESPONSIO.

Aperi os tuum muto, in causa omnium, qui pertunduntur. Aperi os tu- pro. 31. 3
um, iuste iudica, & inopibus & egenis patrocinare.

Libera eos, qui ad mortem rapiuntur, & qui ad cadem ducuntur, ne- pro. 24. 9
que cesses: nam si dixeris, Ecce ignorauimus illud: an non cordium artifex
ipse intelligit, & obseruator anima tua ipse nouit, reddetque homini
suxta opus suum.

Præbe te fidum amico pauperi, ut vnâ lateris rebus eius felicibus. Eccl. 22. 26. 31
Amicum tuum non verebor, nec me subducam a conspectu eius.

CAPVT. 30.

Non concupisces domum proximi tui, non concupisces uxorem proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec quicquam aliud, quod ipsius sit. Argumentum

QVAESTIO.

Quia mandatum hoc legem præscribit, ad quam formentur hominum voluntates, studia, affectus, & cupiditates, de quibus hic nobis est agendum, immodè feceris, si initio indicaueris, quoniam ex fonte prodeunt, non solum cogitationes malæ, sed & mala quæuis hominum studia & opera.

V. iiij

RE-

RESPONSIO.

Mat 15.19.

Ex corde egrediuntur cogitationes mala, cades, adulteria, scortationes, furta, falsa testimonia, obrektionēs: hac sunt qua pollunt hominem.

QV AESTIO.

Quis igitur non facile iudicet, putrem ac malè sanam esse radicem, quæ tot putres & noxios fructus editæ?

RESPONSIO.

Luc 6.43

Non est arbor bona, qua afferat fructum putrem: neque arbor putris, qua ferat fructum bonum.

Mat 7.17

Omnis arbor bona facit fructus bonos, putris autem fert fructus malos. Non potest arbor bona, fructus malos facere, neque arbor putris fructus bonos ferre.

QV AESTIO.

Non inde consequitur cor hominis prauum esse & putridum?

RESPONSIO.

Ier. 17.9

Cor hominis vasrum, super omnia, & prauum. Quis cognoscit istud.

QV AESTIO.

At quando irrepsit in cor hominis istud contagij?

RESPONSIO.

Gen. 6. 5

Vidit Dominus, quod multa esset malitia hominum in terra, & quod omnis imaginatio cogitationum cordis eorum, tantummodo esset malum omni die.

QV AESTIO.

De isto hominum contagio perindè loqueris, ac si omnibus esset commune, etiamnum infantibus?

RESPONSIO.

Gen. 8.21

Cogitatio cordis hominis mala est, à pueritia sua.

QV AESTIO.

Parum abest, quin etiam dicas, morbum hunc homini esse congenitum.

RES.

RESPONSIO.

En ego in iniquitate formatus sum, in peccato concepit me mater mea. Plat. 3.

QVAESTIO.

Video hominis naturam miserè perditam, at ne sic fuit ab initio?

RESPONSIO.

Deus fecit hominem rectum.

Eccle. 7. 30

QVAESTIO.

Causa ergo contagij, non est Deo ascribenda, cum hominem rectum condiderit.

RESPONSIO.

Vidit Deus omne quod fecerat, & ecce bonum erat valde.

Gen. 1. 31

QVAESTIO.

Hic igitur videre est, non primarium Dei opus, sed quam peccando accersuit Adam, imaginem.

RESPONSIO.

Qualis terrenus illo, tales & qui terreni sunt.

1. Cor. 15. 48.

QVAESTIO.

Tam demum video, quibus ex scatebris, profecta est concupiscentia, sed quid obsecro hæc molitur in nobis?

RESPONSIO.

Vnusquisque tentatur, dum à propria concupiscentia abstrahitur, & inescatur. Iac. 1. 14

QVAESTIO.

Illa igitur regeneratione non tollitur?

RESPONSIO.

Novi quòd non habitet in me, hoc est in carne mea bonum: nam velle adest mihi, at ut faciam bonum non reperio. Reperio igitur per legem, volenti mihi facere bonum, quod mihi malum insideat: delectat enim me lex Dei, secundum internum hominem, sed video aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis mei, & captivam reddentem me legi peccati, qua est in membris meis. Miser ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore mortis obnoxio?

Rom. 7. 18

Q. V. AESTIO.

Cum in nobis etiam nolentibus & inuitis permaneat, nonne & condemnationi nos perpetuo reddit obnoxios?

RESPONSIO.

Rom. 8.1

Nulla nunc est condemnatio his, qui insiti sunt in Christo Iesu, id est, qui non secundum carnem incedunt sed secundum spiritum.

Q. V. AESTIO.

Si quis vero concupiscentiae affectibus obtemperet, fit ne peccati reus?

RESPONSIO.

Iac. 1.15

Concupiscentia posteaquam concupit, parit peccatum, peccatum vero perfectum progignit mortem.

Rom. 8.6

Nam cogitatio carnis mors est, cogitatio vero spiritus, vita & pax.

Q. V. AESTIO.

Quid igitur remedij, aduersus vim concupiscentiae, ne peccatum & mortem progignat?

RESPONSIO.

Rom. 6.12

Ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, ut obediat peccato, in cupiditatibus corporis, neque sistite membra vestra arma iniustitiae peccato, sed sistite vos Deo, ut ex mortuis uiuos, & membra vestra arma iustitiae Deo, peccatum enim vobis non dominabitur.

Gal. 5.16

Spiritu incedite, & quod concupiscit caro, ne perficite, nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, hac autem inter se opposita sunt.

1. Pet. 2.11

Abstinete à carnalibus desideriis, quae militant aduersus animam, conuersationem vestram habentes honestam, inter gentes, ut in quo obtrectant vobis, quasi maleficus, ex bonis operibus astimantes vos, glorificent Deum in die visitationis.

Col. 3.5

Mortificate igitur membra vestra terrestria, scortationem, immunditiam, molliorem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quae est idololatria, ob qua venit ira Dei, in filios intractabiles.

Q. V. AESTIO.

Estne ergo praecepti huius summa & finis, ut concupiscentiae desideria, affectus, & cupiditates, ita cohibeamus, & retundamus, ut animum non feriant, nec voluntatem in consensum aut oblectationem pertrahant, ut legi diuinae, quae spiritualis est, sic parcamus, ut nihil impurum, & Babylonicum in nobis inueniatur?

RESPONSIO.

Non

Non conformetis vos pristinis cupiditatibus, quibus dum adhuc ignoraretis Christum, agebamini, sed quemadmodum is qui vos vocavit sanctus est, ita ipsi quoque sancti in omni conversatione reddamini, propterea quod scriptum est, Estote sancti, nam ego sanctus sum.

1. Pet. 1. 14. 22

Animabus vestris purificatis, obediendo veritati per spiritum, cum charitate fraterna, ab omni simulatione aliena, ex corde puro vos invicem diligite impense.

Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis, ac spiritus, perficientes sanctimoniam cum timore Dei.

2. Cor. 7. 1

Siquidem illum audistis, & in eo edocti fuistis, quemadmodum est veritas in Iesu, deponere iuxta priorem conversationem, veterem hominem, qui corrumpitur iuxta concupiscentiam erroris, renovari vero spiritu mentis vestrae: & induere novum qui iuxta Deum conditus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Quapropter deposito mendacio, loquamini veritatem, quisque cum proximo suo, quoniam sumus alij aliorum membra.

Eph. 4. 30

Qui sunt Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentijs.

Gal. 5. 24

Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, & integer vester spiritus, & anima, & corpus, ita ut in nullo possitis culpari, in adventum Domini nostri Iesu Christi servetur.

1. The. 5. 23

Quæstionum Theologicarum

Liber Secundus.

CAPVT. I.

DE mediatore Christo, cuius gratia & beneficio à peccati servitute in libertatem asserti, iustitiam quæ per hominem primum perierat sumus adepti.

Argianeniani.

QVÆSTIO.

Tu multa hætenus de natura legis, nunc demum de evangelij gratia dicturus, primò (si libet) explicabis, cuius beneficio restituta est nobis iustitia, quæ per hominem primum fuerat ablata?

RESPONSIO.

Sicut per unius delictum propagatum est malum in omnes homines, ad condemnationem: ita & per unius iustificationem, propagatum est

Rom. 5. 18

X. ij.

bonum,

bonum, in omnes homines, ad iustificationem vita.

QUÆSTIO.

Potest ne istud exponi clarius?

RESPONSIO.

Rom. 5.19

1. Cor. 15.22

Quemadmodum per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti fuimus multi: ita per obedientiam unius, iusti constituentur multi. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificantur.

QUÆSTIO.

Iam planè assequor condemnationē quidē per Adamū, iustitiam verò per Christum: at fuit ne Adami, delictum, ad perdendum efficacius, quàm sufficiat Christi iustitia, ad servandum?

RESPONSIO.

Rom. 5.15

Non ut peccatum, ita & donum: nam si unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum per gratiam, qua fuit unius hominis Iesu Christi, in multos exuberabit.

QUÆSTIO.

Cur gratiam Christi exuberavisse dicis? nonne propterea, quòd abundè sufficiat, nò solum ablucendo, quod per Adamum est delicto, verumetiam & expiandis omnibus omnium reatibus?

RESPONSIO.

Rom. 5.16

1. Ioan. 2.2

Non sicut per unum qui peccaverat, venerat mors, ita donum: nam condemnatio quidē ex uno delicto, ad condemnationem: donum autem ex multis delictis, ad iustificationem. Et enim, si per unus delictum mors regnavit per unum, multo magis, qui exuberantiam gratia & doni iustitia accipiunt per unum, regnabunt per unum Iesum Christum.

Ipse enim est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

QUÆSTIO.

At quēnam hæc tanta fuit obedientia Christi, ut per eam, id iustitiæ compararet, quod elucendis omnium offensis sufficeret?

RESPONSIO.

Phil. 2.8

Heb. 10.5.10

Humiliauit semet ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

Ingrediens mundum dixit, Sacrificium & oblationē noluiisti, corpus autē aptasti mihi. Holocausta & victimas pro peccato nō probasti, tunc

nunc dixi, Ecce adsum, in capite libri scriptum est de me, ut faciam De-
us voluntatem tuam.

Per quam voluntatem sanctificati sumus, per oblationem corporis Je-
su Christi semel peractam.

Tradidit semet ipsum pro nobis oblationem & victimam, in odorem bo-
nae fragrantiae. Ephes. 5. 2.

QVAESTIO.

Quando autem ita patri obediens fuit, sequè ille victimam
obtulit, delicta ne nostra assumpsit?

RESPONSIO.

Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo, super lignum, ut peccatis
mortui, iustitia viveremus. 1. Pet. 2. 24.

Sane languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, &
nos existimavimus eum percussum, vulneratum, a Deo, & humiliatum.
Atque ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est prop-
ter peccata nostra. Castigatio pacis nostra super eum, & in liuore eius
sanatio nobis. Matt. 8. 17. Rom. 4. 25. Ioan. 1. 29. Gal. 3. 13.

QVAESTIO.

Sed quin alius ex filiis Adam, huic sacrificio pro reliquis offe-
rendo, suffectus est, ne Dei filius hisce nostris sordibus perferendis
subderetur, erat ne mortalium quisquam, qui sua id posset inno-
centiâ?

RESPONSIO.

Non est homo iustus in terra, qui bonum faciat, & non peccet. Eccle. 7. 2.

Quid est homo, ut à scelere purus sit, & ut natus mulieris iustus sit?
Ecce in sanctis suis angelis firmum opus non produxit Deus, ac ne cæ-
li quidem sunt in oculis eius sine macula: quanto magis homo abhomi-
nabilis & inutilis, qui velut aquas imbibit iniquitatem? Job. 15. 14.

Quid iustitia sibi arroget homo friuolus, Deo comparatus? Et quid
purus esset natus mulieris? Ecce, fucis ut existat lux usque ad lunam,
& stella non sunt pura in oculis eius: quanto minus homo friuolus, qui
putredo censi potest: & filius hominis, qui vermiculus? Job. 25. 4.

Fuimus quasi immundum nos omnes, & tanquam vesti mentum in-
quinatum omnes iustitia nostra: & decidimus instar folij omnes nos, &
iniquitates nostra quasi ventus abstulerunt nos. Isai. 64. 5.

QVAESTIO.

Demum igitur, ut qui victima atque redemptor erat futurus, nul-
li delicto esset obnoxius?

X.ij.

RES.

RESPONSIO.

1. Pet. 2. 21.

Christus passus est pro nobis, qui peccatum non fecerat, nec inuentus est dolus in ore ipsius.

2. Cor. 5. 21.

Fecit, ut qui non nouit peccatum, pro nobis esset peccatum, ut efficeremur iustitia Dei in eo.

1. Pet. 1. 18

Sciatis vos non caducis rebus, argento, vel auro fuisse redemptos, ex vana conuersatione uestra, sed pretioso sanguine agni immaculati, & incontaminati, nempe Christi.

QVAESTIO.

At cum carnem nostram ille induerit ut filius esset hominis, qui factum est, ut reatum originis, quo inficiuntur omnes, non contraxerit?

RESPONSIO.

Luc. 1. 30.

Dixit angelus, Ne timeas Maria, es enim in gratia apud Deum. Et ecce, concipies in utero & paries filium, & vocabis nomen eius, Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Dixit autem Maria ad angelum, Quomodo erit istud, quandoquidem virum non sum cognitura? Et respondens angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi inumbrabit te; propterea, id etiam quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

QVAESTIO.

Mirum ergo non est, si absoluta hæc iustitia Christi, qui immunis fuit à communi lege peccati, atque ab omni rursus macula, seruandis omnibus suffecerit: nonne igitur quemadmodum omnes per Adamum, efficimur rei, ita & per Christum, omnes (nemine excepto) vitam & salutem assequimur?

RESPONSIO.

Ioan. 3. 36

Ioan. 5. 24

Ioan. 11. 25

Qui credit in filium, habet vitam aeternam.
Qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam aeternam.
Qui credit in me, etiamsi mortuum fuerit, uiuet.

QVAESTIO.

Perspicue monstras, fide opus esse, ut iustitiæ Christi, fiat aliquis particeps, quid verò si quis in eum non crediderit?

RESPONSIO.

Mar. 16. 16

Ioan. 3. 36

Qui non crediderit, condemnabitur.
Qui non credit filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

CAPVT.

CAPVT. 2.

De Fide.

Proximum est, vt de fide inquiramus: primò quid sit fides: deinde, quem habet authorem: postremò, qualem eam esse oportet. Quæ cum abs te explicanda sperem, à fidei definitione (si libet) exordire.

RESPONSIO.

Est fides illud, quod facit, vt extent quæ sperantur, & quod demonstrat quæ non videntur. Heb. 11, 1.

QVAESTIO.

Teneo quid sit fides, nunc vnde sit exponito.

RESPONSIO.

Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, verum etiam, vt pro illo patiamini. Phil. 1. 29.

Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo.

Ioan. 6. 65

Ne sapiat quis supra quàm oportet, de se sentire, sed ita sentiat vt modestus sit, & sobrius, vt cuique Deus partitus est mensuram fidei.

Rom. 12. 3.

2. The. 3. 2. Act. 13. 48. Tit. 1. 1.

QVAESTIO.

Audio fidem esse Dei donum: at quod organum potentiz Dei arbitraris, quo fidem illam impertit?

RESPONSIO.

Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei.

Rom. 10. 17.

QVAESTIO.

Fides ergò, quæ Dei donum est, à verbi ipsius predicatione concipitur?

RESPONSIO.

Quomodo credent ei, de quo non audierint? Quomodo autem audient, sine predicante?

Rdm. 10. 14

QVAESTIO.

Fides, quæ à Deo habet ortum, & initium, nonne & ab eodem incrementum?

RESPONSIO.

Dixerunt apostoli, Domine ad auge nobis fidem.

Luk. 17. 5.

Oramus

2. Thess. 1. 11

Oramus semper pro vobis, ut vos dignos habeat ista vocatione Demonstrer, & compleat omne beneplacitum bonitatis, & opus fides, cum potentia.

QVAESTIO.

Qui fidem hanc respuit, & verbo Dei de Christo testanti non credit, is ne Deo contumeliam facit?

RESPONSIO.

1. Ioan. 5. 10

Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de filio suo.

QVAESTIO.

Quisquis contra, Christo credit, & solida fide in verbum eius recumbit: nonne Deum glorificat, & veritatem eius obsignat?

RESPONSIO.

Ioan. 3. 33

Qui recipit eius testimonium, is obsignat quod Deus sit verax.

QVAESTIO.

Fides, quae Dei veritatem obsignat, debet ne verbi, à quo enata est, naturam & ingenium sequi, ut sicut verbum immutabile manet, & persistit, ita & fides stabilis constet, ne quando fluctuet & labascatur, sed iugiter firmetur & crescat?

RESPONSIO.

Isc. 1. 6

Qui hesitat, is similis est fluctui maris, qui ventis agitur, & impetu rapitur.

Col. 2. 6

Quemadmodum accepistis Christum Iesum Dominum, in eo ambulate, radicati & superstructi in eo, ac confirmati in fide, sicut edocti estis, exuberantes in ea, cum gratiarum actione. Heb. 10. 22.

QVAESTIO.

Quod suades, hominem requirit non inertem, nec ignavum, sed probe studiosum.

RESPONSIO.

1. Cor. 16. 13

Apo. 2. 10

1. Tim. 1. 19

Vigilate, state in fide, viriliter agite, estote fortes.

Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitae.

Habe fidem, & bonam conscientiam, qua repulsa, nonnulli circa fidem naufragium fecerunt, quorum de numero est Hymaneus, & Alexander, quos tradidit satana, ut discant non maledicere. Luc. 8. 13.

QVAESTIO.

Recte quidem istud. Nam quid proderit fides, si quis ab ea sese subduxerit, & à Christo desciverit?

RES-

RESPONSIO.

Iustus ex fide viuet. At si quis se subduxerit, non probabitur animo Heb. 10. 38
meo.

Christus vos, qui quondam ab alienati eratis, & inimici mente in o- Col. 1. 21
peribus malis, nunc sane reconciliastis in corpore carnis sue per mortem,
ut sisteret vos sanctos, & irreprehensibiles, & inculpato in conspectu
suo: siquidem permanetis in fide fundati ac stabiles, nec dimouemini à
spe euangelij, quod audistis.

Christus tanquam filius administrauit domum ipsius, cuius domus Heb. 3. 6
nos sumus, si fiduciam & gloriationem spei, ad finem vsque firmam te-
nuerimus.

Qui sustinuerit ad finem vsq., is seruabitur.

Mat. 24. 13

Si in vobis manserit, quod audistis à principio, vos quoq., in filio & 1. Iohn. 1. 24
patre manebitis. Heb. 3. 9. Rom. 11. 22. Hebr. 3. 14. Vide supra
Cap. 11. 14.

CAPVT. 3.

DE effectibus fidei Christianæ.

QVAESTIO.

Planè edisseruisti, quæ sit natura fidei: consequens est, ut deinceps videamus, quinam sunt effectus ipsius: in primis ergò declarata, est ne per fidem iustitia?

RESPONSIO.

Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde Rom. 10. 9
tuo, quod Deus illum excitauit à mortuis, seruaberis. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

QVAESTIO.

Cum per fidem in Christum, iustitiam assequimur, nonne simul & per eam, pacem apud Deum obtinemus?

RESPONSIO.

Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum, per Dominum nostrum Rom. 5. 1
Iesum Christum.

QVAESTIO.

Fides, per quam pacem atque iustitiam obtinemus in Christo, Iudæum nè à Græco, hominemquè ab homine discernit?

T.

RES-

Rom. 8.15

Accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus Abba, Pater, qui ipse spiritus testatur una cum spiritu nostro, nos esse filios Dei: quod si filij, etiam haeredes, haeredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

QV AESTIO.

Fides, quæ nos ita Deo vnit, vt filij eius, & hæredes habeamur, nonne & sanctis eius angelis, atque & electis omnibus nos sociat?

RESPONSIO.

Heb. 12.23

Accessistis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viui, Hierusalem cælestem, & myriadas angelorum conuentum & concionem primogenitorum, qui conscripti sunt in cælis, & Iudicem vniuersorum Deum, & spiritus iustorum consecratorum, & ad noui testamenti mediatorem Iesum, & sanguinem asperisionis, prastantiora loquentem, quam loqueretur sanguis Abel.

Ephe. 2.19

Non estis amplius hospites, & inquilini, sed concines sanctorum, & domestici Dei.

QV AESTIO.

Præstat ne insuper fides ipsa tutum ac potens præsidium quo, resistent pii mundo, atque & tenebrarum imperio?

RESPONSIO.

1. Ioan. 5. 4

Quicquid natum est ex Deo, vincit mundum, & hac est victoria, qua vincit mundum fides vestra.

1. Pet. 5. 8

Sobrii estote, vigilate: nam aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens obambulat, querens quem deuoret, cui resistite firmi, per fidem, assumpto scuto fidei, quo positis omnia sacula mali illius ignita extinguere.

Ephe. 6. 16

QV AESTIO.

Præclara est, equidem, ista fidei laus & commendatio: cæterum, ne id fidei merito, quod gratuitum est, tribuere videaris, hæc tam multa, quæ fidei tribuisti, sunt ne mera Dei dona, quæ per fidem recipimus?

RESPONSIO.

Ephe. 2. 4

Deus, qui diues est misericordia, propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cum per offensas mortui essemus, vnâ viuificauit nos per Christum, cuius gratia estis seruati, vnâquæ excitauit, vnâquæ collocauit in cælis, in Christo Iesu, vt ostenderet seculis succedentibus, summam opes sua gratia, sua erga nos benignitate in Christo Iesu. Gratia enim seruati estis, per fidem, idquæ non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.

Omnes

Omnes enim peccaverunt, & deficiuntur gloria Dei, iustificantur autem gratis, id est eius gratia, per redemptionem factam in Iesu Christo, quem proposuit Deus, ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius. Rom. 3. 28.

CAPVT. 4.

De fide & operibus.

QVAESTIO.

Tu fidem tot tantisque nominibus illustrasti, ut operibus nihil propè loci reliquum videatur. Quare, ne vel fidei plus iusto tribuatur, vel bonis operibus nimium detrahatur, age, videamus quid fides ipsa sit sine operibus, & quid opera sine fide: atque hoc primum exolve, an nihili facit Deus opera, quæ iussit ipse?

RESPONSIO.

Quid Dominus Deus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ut incedas in cunctis vijs eius, diligas eum, & servias Domino Deo tuo, toto corde tuo, & tota anima tua, ut scilicet custodias præcepta & statuta eius? Deut. 10. 12.

QVAESTIO.

Seriò igitur desipit, qui opera illa aspernatur, quæ tanti sunt apud Deum. Sed quid illa sine fide?

RESPONSIO.

Quicquid ex fide non est, peccatum est.

Fieri non potest, ut sine fide, quisquam Deo placeat: nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet esse Deum, & præmia largiri his, qui ipsum requirunt. Rom. 14. 23. Heb. 11. 6.

QVAESTIO.

Decet igitur, ut fides præluceat, & sit præuia, utque Deo auscultans, operetur bona, & faciat quæ præcipit ille.

RESPONSIO.

Per fidem vocatus Abraham, auscultavit Deo, ut abiret in locum quem accepturus erat in hereditatem, & exiit nesciens quò esset venturus, per fidem commoratus est in terra promissa, ut aliena, commoratus est in tabernaculis cum Isaac & Iacob & pharedibus eiusdem promissionis. Heb. 11. 6.

Abraham cum tentaretur, obtulit Isaac, per fidem: unigenitum (in I. 19. quam) Heb. 11. 17.

RESPONSIO.

Rom. 3. 22. 29

Iustitia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super omnes qui credunt: non enim est distinctio.

An Iudeorum Deus tantum, an non & gentium? Certe & gentium, quandoquidem vnus Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & praeputium per fidem.

Rom. 1. 16

Euangelium potentia Dei est, in salutem omni credenti, Iudaeo primum & Graeco.

Rom. 10. 12

Non enim est distinctio vel Iudaei, vel Graeci: nam idem Dominus omnium, est diues in omnes inuocantes se.

Gal. 3. 26

Non est Iudaeus neque Graecus, non est seruus neque liber, non est masculus nec femina: omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.

QVAESTIO.

Facit ergo fides, quod lex praestare non potuit?

RESPONSIO.

Rom. 9. 30

Quid dicemus, Gentes, quae non sectabantur iustitiam apprehendisse iustitiam, iustitiam autem, quae ex fide est: Israellem vero qui sectabatur legem iustitia, ad legem iustitia non peruenisse? Quare? Quia non ex fide, sed velut ex operibus legis.

Gal. 3. 11

Nullum autem per legem iustificari apud Deum, manifestum est, siquidem iustus ex fide viuet.

Gal. 5. 4

Christus vobis factus est otiosus, quicumque per legem iustificamini, & a gratia excidistis.

Gal. 2. 15

Nos naturam Iudaei, & non ex gentibus peccatores, scientes non iustificari hominem ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi. Etiam nos in Christum Iesum credidimus, ut iustificaremur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propterea quod non iustificabitur ex operibus legis vlla caro. Nam si per legem est iustitia, igitur Christus sine causa mortuus est.

Gal. 2. 21

QVAESTIO.

Fides, quae Iudaeos a gentibus non discernit, nonne ex verisque vnum corpus efficit?

RESPONSIO.

Ephes. 2. 14

Christus est pax nostra, qui fecit utramque vnum, & integerini parietis septum soluit, inimicitias, id est lege mandatorum, quae in ritibus posita est, per carnem suam abolitis, ut ex duobus illis conderet in semet ipso vnum novum hominem, faciens pacem, & utrosque in vno corpore reconciliavit Deo per crucem, peremptis inimicitias per eam.

Multi

Multi vnum corpus sumus, in Christo, singulatim autem alij aliorum membra. Etenim per vnum spiritum, nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, siue iudei, siue Græci, siue serui, siue liberi, & omnes vna potione potati sumus, in vnum spiritum. Rom. 12.5 1 Cor 12.13

QVAESTIO.

Quod itaque genti Iudæorum olim erat peculiare, vt populus Dei, & gens sancta, & electa diceretur, nunc nobis est cum illis per fidem commune?

RESPONSIO.

Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem sibi Dominus vt proprium vendicat, vt virtutes praeceps illius, qui vos vocauit ex tenebris, in admirabilem suam lucem. 1 Pet. 2.9

Tu fecisti nos Deo nostro reges & sacerdotes, & regnabimus super terram. Qui fecit nos reges & sacerdotes Deo, & patri suo, ei gloria, & robur, in secula seculorum, Amen. Apo. 5.10 Apo. 1.6

QVAESTIO.

Facit ne præterea fides, vt Abrahamæ patris credentium filij habeamur, eiusdemque cum eo benedictionis hæredes?

RESPONSIO.

Nostis eos qui ex fide sunt, esse filios Abrahamæ. Pronidens autem scriptura, Deum ex fide iustificaturum gentes, ante Euangelizauit Abrahamæ, Benedicentur (inquiens) in te omnes gentes. Itaque, qui ex fide sunt, benedicuntur cum fidei illo Abrahamæ. Gal. 3.7

Quod si vos estis Christi, nempe Abrahamæ semen estis, & secundum promissionem hæredes. Gal. 3.29

QVAESTIO.

Sed quid, Abrahamæ filios dixi? Nonne & quod præstantius est, facit ipsa fides, vt Dei ipsius filij censeamur, atque vnigeniti eius cohæredes?

RESPONSIO.

Quotquot receperunt eum, dedit eis hanc dignitatem, vt filij Dei fierent, nempe his, qui credunt in nomen eius, qui non ex sanguine, neque ex libidine carnis, neque ex libidine viri, sed ex Deo geniti sunt. Ioan. 1.12

Omnes filij Dei estis, per fidem in Christo Iesu: nam, quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Gal. 3.26

Quoniam autem estis filij, emisit Deus spiritum filij sui, in corda vestra, clamantem Abba, Pater. Itaque, non amplius es seruus, sed filius: quod si filius, etiam hæres Dei per Christum. Gal. 4.6

I. q.

Accepistis

Rom. 8.15

Accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus Abba, Pater, qui ipse spiritus testatur una cum spiritu nostro, nos esse filios Dei: quod si filij, etiam hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

QVÆSTIO.

Fides, quæ nos ita Deo unit, ut filij eius, & hæredes habeamur, nonne & sanctis eius angelis, atque & electis omnibus nos sociat?

RESPONSIO.

Heb. 12.22

Accessistis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viui, Hierusalem cælestem, & myriadas angelorum conuentum & concionem primogenitorum, qui conscripti sunt in cælis, & Iudicem vniuersorum Deum, & spiritus iustorum consecratorum, & ad noui testamenti mediatorem Iesum, & sanguinem asperisionis, prastantiora loquentem, quam loqueretur sanguis Abel.

Ephe. 2.19

Non estis amplius hospites, & inquilini, sed concines sanctorum, & domestici Dei.

QVÆSTIO.

Præstat ne insuper fides ipsa tutum ac potens præsidium quo, resistent pij mundo, atque & tenebrarum imperio?

RESPONSIO.

1. Ioan. 5.4

Quicquid natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria, qua vincit mundum, fides vestra.

1. Pet. 5.8

Sobrii estote, vigilate: nam aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens obambulat, querens quem deuoret, cui resistite firmi, per fidem, assumpto scuto fidei, quo possitis omnia sacula mali illius ignita extinguere.

Ephe. 6.16

QVÆSTIO.

Præclara est, equidem, ista fidei laus & commendatio: cæterum, ne id fidei merito, quod gratuitum est, tribuere videaris, hæc tam multa, quæ fidei tribuisti, sunt ne mera Dei dona, quæ per fidem recipimus?

RESPONSIO.

Ephe. 2.4

Deus, qui diues est misericordia, propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cum per offensas mortui essemus, una viusificauit nos per Christum, cuius gratia estis seruati, unaquæ excitauit, unaquæ collocauit in cælis, in Christo Iesu, ut ostenderet seculis succedentibus, summas opes sua gratia, sua erga nos benignitate in Christo Iesu. Gratia enim seruati estis, per fidem, idquæ non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.

Omnes

THEOLOGICAE. LIB. II. 165

Omnes enim peccauerunt, & deficiuntur gloria Dei, iustificantur autem gratis, id est eius gratia, per redemptionem factam in Iesu Christo, quem proposuit Deus, ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius. Rom. 3. 23.

CAPVT. 4.

De fide & operibus.

QVAESTIO.

Tu fidem tot tantisque nominibus illustrasti, ut operibus nihil propè loci reliquum videatur. Quare, ne vel fidei plus iusto tribuatur, vel bonis operibus nimium detrahatur, age, videamus quid fides ipsa sit sine operibus, & quid opera sine fide: atque hoc primum exolve, an nihili facit Deus opera, quæ iussit ipse?

RESPONSIO.

Quid Dominus Deus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ut incedas in cunctis vijs eius, diligas eum, & seruias Domino Deo tuo, toto corde tuo, & tota anima tua, ut scilicet custodias precepta & statuta eius? Deut. 10. 12.

QVAESTIO.

Seriò igitur desipit, qui opera illa aspernatur, quæ tanti sunt apud Deum. Sed quid illa sine fide?

RESPONSIO.

Quicquid ex fide non est, peccatum est.

Fieri non potest, ut sine fide, quisquam Deo placeat: nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet esse Deum, & premia largiri his, qui ipsum requirunt. Rom. 14. 23. Heb. 11. 6.

QVAESTIO.

Decet igitur, ut fides præluceat, & sit præuia, utque Deo auscultans, operetur bona, & faciat quæ præcipit ille.

RESPONSIO.

Per fidem vocatus Abraham, auscultauit Deo, ut abiret in locum quem accepturus erat in hereditatem, & exiuit nesciens quò esset venturus, per fidem commoratus est in terra promissa, ut aliena, commoratus est in tabernaculis cum Isaac & Iacob coheredibus eiusdem promissionis. Heb. 11. 6.

Abraham cum tentaretur, obtulit Isaac, per fidem: unigenitum (in I. 17. quam) Heb. 11. 17.

quam) illum obtulit is qui promissiones acceperat, ad quem dictū fuerat, In Isaac vocabitur tibi semen.

Heb. 11. 24

Per fidem Moses tam grandis, renuit vocari filius filia Pharaonis, potius eligens simul malis affici, cum populo Dei, quam temporarijs commodis peccati frui, maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quam Aegyptiorum thesauros: intuebatur enim in pramijs largitionem.

QV AESTIO.

At si fides, cuius est prælucere, opera, quæ sequantur eam, non habeat, quanti habendam arbitraris?

RESPONSIO.

Iac 2. 14

Quæ utilitas, (fratres mei) si fidem dicat aliquis habere se, opera vero non habeat? Num potest fides illa, eum seruare? Quod si frater aut soror nudus fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat eis aliquis vestitū, Abite cum pace, calescite & saturamini, nō tamen dederit is eis quæ apta sunt corpori, quæ erit utilitas? Ita quoque fides, si opera non habeat, mortua est per se. Quinimo dicet aliquis, Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem ex operibus tuis, & ostendam tibi ex operibus meis fidem meam. Tu credis Deum unum esse, recte facis, & demonia credunt, & horrescunt. Vis verò nosse (homo vane) fidem illam, quæ est absque operibus, mortuam esse? Abraham ille pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, cum obtulisset Isaac filium suum super altare? Vides fidem administram fuisse operum ipsius, & ex operibus perfectam fuisse.

QV AESTIO.

Facile est inde colligere, fidem, quæ opera charitatis non habeat, non veram fidem, sed fidei esse simulachrum.

RESPONSIO.

Gal. 5. 6

In Christo Iesu, neque circumcisio quicquam valet, neque praputium, sed fides per charitatem agens.

QV AESTIO.

Sed quid de operibus, quæ fidem antecedunt, num censes illa esse bona?

RESPONSIO.

Mat. 7. 16

Mat. 12. 34

Non potest arbor cariosa, fructus bonos gignere. Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Nam ex abundantia cordis os loquitur.

QVAE-

QV AESTIO.

Bona ergò opèra iustificatum sequuntur, at verò iustificandū non præcedunt?

RESPONSIO.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem putrem, & fructum eius putrem: nam ex fructu arbor cognoscitur. Mat. 12. 33

Neque enim ex spinis colligunt ficus, neque ex rubo vindemiunt v. uam. Bonus homo, ex bono thesauro cordis sui, profert bonum: & malus homo, ex malo thesauro cordis sui, profert malum. Luc. 6. 44

QV AESTIO.

Vt autem non sit otiosa fides, decet ne, vt is in sanctificatione, & iustitia, assiduis promoueat auctibus, & incrementis, quem fides ab iniustitia liberauerit?

RESPONSIO.

Adiucite fidei vestra virtutem, virtuti verò scientiam, scientia verò temperantiam, temperantia verò tolerantiam, tolerantia verò pietatem, pietati verò animum in fratrem propensum, animo verò in fratres propenso charitatem. Hac enim si vobis adsunt, & exuberant, non inertes nec infructuosos vos efficiunt, ad Domini nostri Iesu Christi cognitionem. 2. Pet. 1. 5

Qui iustus est, iustificetur adhuc: & qui sanctus, sanctificetur adhuc. Apo. 22. 11

QV AESTIO.

Probè suades. Nunquam enim desunt hostes, qui ad defectiōem eos sollicitent, qui promouere, & in iustitia proficere, non nituntur studiosissimè?

RESPONSIO.

Dilecti caute, vt ne errore nefariorum abducti, excidatis à propria stabilitate, sed crescite in gratta, & cognitione Domini nostri & seruatoris Iesu Christi. 2. Pet. 3. 17

QV AESTIO.

Quid tu propterea de his, qui per fidem à vitiorū cœno erepti,
Y. liij. rursum

rursum sese polluant, & ad pristina sordium volutabra recidunt?

RESPONSIO.

2. Pet. 2.20

Si postquam inquinamenta mundi per agnitionem Domini, & seruatoris Iesu Christi effugerint, his rursus implicati superenter, facta est vltima eorum conditio deterior priore: satius enim fuisset eis, non cognouisse viam iustitiae, quia cognita illa, regredi à sancta doctrina ipsis tradita. Sed accidit eis, quod vero prouerbio dici solet, Canis reuersus est ad suum vomitum, & suis lota ad volutabrum cæni.

Luc. 11.24

Cum impurus spiritus exierit a quopiam, transiit per arida loca, quaerens requiem, & non inueniens, dicit, Reuertar domum meam, vnde exiui. Veniens igitur, inuenit eam versam, & ornata: tunc proficiscitur, & accipit septem alios spiritus peiores quam sit ipse, & ingressi habitant illic: fitq; vltima conditio hominis illius deterior priore.

Luc. 9.62

Nemo, qui manu sua admoeta aratro, respexerit qua retro sunt, appositus est ad regnum Dei.

CAPVT. 5.

Argumentum.

QVam latè & variè diffusa est in literis sacris, bonorum operum commendatio & ad vitam rectè instituendum exhortatio.

QV AESTIO.

Non arbitror inutilem fore laborem, si post multa de fide, nunc de bonis operibus seorsum inquiramus quam multe nos admovent, vt illis sedulo & strenue incumbamus: age igitur, & explana in primis, est ne eximia bonorum operum commendatio, quod quisquis illa operatur, is patrem cœlestem imitatur?

RESPONSIO.

Mat. 5.44

Benè precemini deuotibus vos: benefacite ijs, qui vos odio persequuntur, & orate pro ijs qui ledunt & insectantur vos, vt sitis filij patris vestri qui est in cœlis, quia solem suum oriri facit super malos ac bonos, & pluuiam mittit super iustos & iniustos.

Ephe. 5.1

1. Pet. 2.15

Sitis imitatores Dei, tanquam filij dilecti.

Quemadmodum qui vos vocauit, sanctus est: ita ipsi quoque sancti in omni conuersatione reddamini. Ephe. 4.32.

QV AESTIO.

Nunquid & Christus ad sanctimoniam, & integritatem vitæ, suo nos prouocat exemplo?

RES.

RESPONSIO.

Discite à me (inquit) quod mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Mat. 11. 29

Exemplum praebeo vobis, & quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Ioan. 13. 15

Ambulate in dilectione, quemadmodum & Christus dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis. Ephes. 5. 2

Christus afflictus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut insequeremini vestigia ipsius, qui peccatum non fecerat, nec inuentus est dolus in ore illius, qui quum maledictis incesceretur, non regebat maledicta: quum malis afficeretur, non minabatur: sed tradidit ei qui iudicat iuste. 1. Pet. 2. 21

QVAESTIO.

Suadent ne itidem, qui pietatem & iustitiam religiose colunt, ut sua ipsorum vestigia studiose sectemur & obseruemus?

RESPONSIO.

Cupimus ut unusquisque vestrum idem praeestet studium, ad plenam spes certitudinem, usque ad perfectionem, ne sitis imbecilles, sed imitatores eorum, qui per fidem ac patientiam hereditatem accipiunt promissionis. Heb. 6. 11

Exemplum accipite afflictionis & patientiae prophetas, qui loquuti sunt in nomine Domini. Ecce beatos ducimus eos qui sustinent. Tolerantiam Iob audistis, & finem Domini audistis, quod valde sit misericors Dominus, & commiserens. Iac. 5. 16

Pariter estote imitatores mei, & considerate eos qui sic ambulant, quemadmodum habetis nos pro exemplari: nam complures ambulant, de quibus saepe dixi vobis, nunc autem & stens dico, inimici crucis Christi, quorum finis perditio est, quorum Deus venter, & gloria in dedecore ipsorum, qui terrestria curant: nam nostra conuersatio in caelis est. Phi. 3. 7. 1. Cor. 4. 16. & 11. 1. 1. Thes. 1. 6. 1. Thes. 2. 14. Phi. 3. 17

QVAESTIO.

Etiam ne & istud ad opera iustitiae nos hortatur, quod illustrandae Dei gloriae inseruiant.

RESPONSIO.

Iuceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Mat. 5. 16
1. Pet. 2. 12.

QVAESTIO.

Z.

Praeterea

Præterea, nonne ad opera bona, à Deo creati fuimus in Christo?

RESPONSIO.

Ephes. 2. 10

Ipsius Dei sumus opus, conditi in Christo Iesu ad opera, quæ præparauit Deus, ut in ijs uersaremur.

QVAESTIO.

An non quoque pro nobis crucifixus est Christus, ut peccato mortui, peccare desinamus?

RESPONSIO.

Rom. 6. 6

Verus ille noster homo, cum Christo crucifixus est, ut aboleretur corpus peccati, ut posthac non seruiamus peccato.

Col. 1. 12

Vos reconciliauit in corpore carnis suæ per mortem, ut exhiberet uos sanctos, & irreprehensibiles, & inculpatos, in conspectu suo.

QVAESTIO.

Etiam ne ad hoc nos elegit Deus ab æterno, ut sanctè & iustè uiuamus coram ipso?

RESPONSIO.

Ephes. 1. 4

Elegit nos in (Christo) antequam iacerentur fundamenta mundi, ut essemus sancti & irreprehensibiles coram illo, per charitatem.

QVAESTIO.

Estne rursus ad opera bona celebris inuitatio, quod per illa sic firmetur nostra electio, ut qui studiosè illis incumbunt, & assidue, nusquam labantur, neque ijs quæ viam ad cæleste regnum parant, destituantur?

RESPONSIO.

2. Pet. 1. 10

Date operam ut bonis operibus vocationem, & electionem vestram firmam efficiatis, hoc enim si feceritis, non labemini unquam, siquidem ad hunc modum abundè subministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & seruatoris Iesu Christi.

QVAESTIO.

Quid quod opera iustitiæ, sunt filiorum Dei insignes notæ, quibus à reprobis discernantur?

RESPONSIO.

1. Ioan. 3. 10

Per hoc manifesti sunt filij Dei & diaboli, quisquis non exercet iustitiam, non est ex Deo.

Qui

THEOLOGICAE. LIB. II. 171

Qui committit peccatum ex diabolo est, quoniam à principio diabolus peccat. Ephes. 5.8. 1. Ioan. 5.9

QVAESTIO.

Lusoria est ergò eorum religio, qui cùm se Deum nosse iactent, id nullis testantur benefactis?

RESPONSIO.

Deum profitentur se scire, factis autem negant, cùm sint abhominandi & reprobi, ad omne opus bonum reprobi. Tit. 1.16.

Si quis videtur religiosus esse inter vos, non frangens linguam suam, sed suum ipsum cor seducens, huius vana est religio. Iac. 1.26.

QVAESTIO.

Afferret ne insuper mandatorum Dei observatio, longè plus lætitiæ, quàm mortales quævis delitiæ.

RESPONSIO.

*Decreta Domini recta sunt, cor exhilarantia, preceptum Domini re- Psa. 19.8
purgatum, illuminans oculos, timor Domini mundus perstans perpetuò,
iudicia Domini vera, simulq; iusta, magis expetibilia, quàm sit aurum,
vel præstantissimum atq; plurimum, & dulciora melle & fauo stillan- Psa. 119. 127
tibus. Dilexi statuta tua præ auro, & auro obrizo, propterea omnia
mandata tua omninò recta duxi, omnem viam mendacij odio habui.*

*Delectatus sum ego super sermone tuo, sicuti qui educit prædam mul- Psa. 119. 162
sam, fraudem odio habui & detestatus sum, legem tuam dilexi.*

Bonum mihi, lex oris tui super millia auri & argenti. Psa. 119. 72

*Hæreditatis loco habui testimonia tua in æternum, quia lætitia cor- Psa. 119. 111
dis mei sunt.*

QVAESTIO.

Censes ne propterea beatos esse habendos, quos legis diuinæ capit amor & oblectatio?

RESPONSIO.

*Beatus vir qui timet Dominum, & valde preceptis eius delectatur. Psa. 112. 1
Beati qui custodiunt testimonia eius, qui toto corde exquirunt eum, qui
etiam non operantur iniquitatem, sed in vijs eius ambulant.*

*Beatus qui timet Dominum, incedens per vias ipsius. Beati qui cu- Psa. 128. 1
stodiunt iudicium, qui faciunt iustitiam omni tempore. Quum deest vi- Psa. 106. 3
sio dissipatur populus, & qui legem observat, beatus est. Pro. 29. 18*

Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. Apo. 16. 15

Z. ij.

Beati

Mat. 5.7

Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.

QVAESTIO.

Rursus, is ne in Deo habitat, & Deus in eo, qui diuinæ legis mandata custodit?

RESPONSIO.

1. Ioan. 3. 14

Qui seruat eius mandata, in eo habitat, & ipse in eo, & per hoc nominamus eum habitare in nobis, ex spiritu quem nobis dedit.

1. Ioan. 2. 5.

Qui seruat sermonem eius, vere in hoc charitas Dei expleta est, per hoc scimus nos in ipso esse.

QVAESTIO.

Præterea, qui Christi sermonibus auscultat & obsequitur, is ne quicquid ab illo postulat consequitur?

RESPONSIO.

Ioan. 15. 7. 14

Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid voveritis, petite, & fiet vobis. Vos amici mei eritis, si feceritis quacunque ego mando vobis.

1. Ioan. 3. 22

Quicquid petimus, accipimus ab eo, quoniam precepta eius custodimus, & ea quæ ipsi placent facimus.

QVAESTIO.

Etiam ne hoc efficit innocentia vitæ, ut qui bona fide gradiuntur, ij tuto incedant, & summa animi tranquillitate fruantur?

RESPONSIO.

Pro. 10. 9

Psa. 119. 105

Eccle. 14. 1

Qui integrè ambulat, ambulat tuto.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est eis offendiculum.

Beatus vir, qui peccatis conscientia non cruciatur.

QVAESTIO.

At ne contra miserrimè cruciantur, quos facinorum, vitæque turpiter actæ conscientia diu noctuque pungit & rodit?

RESPONSIO.

Iob. 15. 20

Impius torquetur perpetuò, ferocemque latet annorum numerus, eius aures circumsonat terrorum vox. Eum in pace vastatio inuadit, non credit euasurum se tenebris, & arma speculatur. Errabundus victum queritat, scit enim ad manum paratam esse tenebricosum diem. Eum percellunt angustia & pericula.

Ab eo qui in solio sedet cum maiestate, usque ad eum qui humi recumbit & in padore: ab eo qui hyacinthum coronamq; gestat, usq; ad eum qui lino crudo indutus est, furor, amulatio, perturbatio, commotio, formido mortis, iracundia, inimicitia, & tempore quietis, nocturnus in cubili somnus, ingenium cuiusque afficiunt. Parum ac pene nihil datur quietis, deinde in somnis, animi quasi quo tempore quis in speculis excubat, perturbantur imaginatione, & velut qui è conspectu praelij ausugerit, excitantur tempore salutis suae, vanumque terrorem admirantur. Hoc omni coniunctum est animanti, tam homini quam pecudi, at scelerosis septies tanto amplius, mors, cades, dissidia, gladius, oppugnatio, fames, clades, supplicia, simul omnia hac in iniustos creata sunt.

QVAESTIO.

Insuper, nonne conciliat morum probitas & sanctitas vitae memoriam celebrem, & quae laudem habitura est immortalem?

RESPONSIO.

Memoria iusti usque durabit, ad famam tristem non expauescet.

Pla. 112. 6

Memoria iusti laudem habet.

Pro. 10. 7.

Prudentiam eius laudabunt multi, nec unquam delebitur aut deficiet eius memoria, quin eius nomen in perpetua viuet secula, eius sapientiam predicabunt gentes, eiusque laus celebrabitur in circulis, siue vita defungatur, millies celebrius nomen relinquet quam alij, siue permaneat in vita, acquirat famam.

Eccle. 39. 12

Quamvis iustus praematurè obeat, in quiete est: siquidem honesta senectus non temporis longitudine, nec annorum numero metienda est, quin hominibus canices prudentia est, & seculis aetas intaminata vita.

Sap. 4. 7

Longè preferenda est fama diuitijs, estque argento atque auro gratia potior. Eccle. 7. 1.

Pro. 22. 1

QVAESTIO.

At ne contra foetet, & obscenè exolefcit eorum memoria, qui vitam sceleratè & impurè transigunt?

RESPONSIO.

Nomen impiorum putrescit.

Pro. 10. 7

Contemptores sapientia non solum eo laduntur, quod quae bona sunt ignorant: sed etiam in vita relinquunt monumentum insipientiae, ut cum delictis suis latere nullo modo queant, cultores autem suos ipsa sapientia arumnis liberat.

Sap. 10. 8

Va vobis viri impij, legi summi Dei desertores: nam etiamsi feceritis accessionem, interibitis: si vixeritis, eritis execrabiles: sin obieritis, iidem detestabiles: quacunque è terra constant, in terram adibunt, itemque

Eccle. 41. 11

Z. 14.

impij

Impij ab execratione ad interitum, vt corpora suorum luctu prosequantur homines, nomen tamen scelerosorum malum interibit. Habe curam nominis, hoc enim tibi manebit potius quam thesauri mille auri. Dies bona vti pauci sunt, bonum autem nomen manet in perpetuum.

QV AESTIO.

Sunt ne etiam opera bona hoc nomine pluris facienda, quod alijs compluribus vtilia sint documenta, quibus ad recte viuendum prouocentur & erudiantur?

RESPONSIO.

Heb. 10. 24

Consideremus nos inuicem in hoc, vt prouocemus ad charitatem & bona opera.

2. Cor. 8. 21

Procuramus honesta non solum coram Domino, sed etiam coram hominibus.

Rom. 12. 17

Procurate honesta coram omnibus hominibus.

2. Cor. 9. 2

Vestrum exemplum prouocauit complures.

1. The. 5. 11

Adhortamini vos mutuo, & edificetis singuli singulos.

Tit. 3. 8

Hec volo te affirmare, vt studeant bona opera tueri, qui crediderint Deo, id est quae sunt honesta & hominibus vtilia.

QV AESTIO.

Sunt ne contra quae perperam & nequiter fiunt opera, eo magis execranda, quod non solum agentibus adferant exitium, sed & infirmis & pusillis praebeant offendiculum?

RESPONSIO.

Mar. 9. 43

Quisquis offenderit vnum ex pusillis, qui confidunt in me, melius foret illi, si circumdaretur saxum molare circa ceruicem eius, & proiceretur in mare.

Mat. 18. 7

Va homini illi, per quem offendiculum venit.

QV AESTIO.

Rursus, accepta ne habet Deus sacrificia iustitiae, tantique vel pluris illa facit, quam pinguiissimas ouium victimas?

RESPONSIO.

Heb. 13. 16

Beneficentia & communicationis ne obliuiscamini, talibus enim victimis delectatur Deus.

Psa. 4. 5

Mar. 12. 33

Sacrificate sacrificium iustitiae, & sperate Domino. Diligere (Deum) ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus: ac diligere proximum vt seipsum, plus est quam vniuersa holocausta & victimae.

Nunquid

Nunquid beneplacitum est Domini in holocaustis, & victimis sicut *1 Sam. 15. 22* parere voci Domini? Ecce obedire praestat sacrificijs, & auscultare praestat arietum adipi.

Qui servat legem abunde sacrificat, qui studet praeceptis litat salutariter, qui rependit gratiam similitudine supplicat, qui beneficentiam exercet sacrificium facit gratulationis. Recedere à malicia, Deum placare est, & iniustitiam reliquisse, piaculare sacrificium.

Custodi pedes tuos cum diuinam adis, & accede magis ut audias, quam ut a vesanorum victimas offeras, qui nesciunt quantum mali faciunt. Misericordiam volo & non sacrificium. *Mat. 9. 13. & 12. 7.* *Eccle. 4. 17*

Ose. 6. 7

QVAESTIO.

Quid rursus, est ne promissa iustitiae cultoribus benedictio multiplex & varia?

RESPONSIO.

Qui vult vitam diligere, & videre dies bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum, declinet à malo, & faciat bonum. Beatus est qui timet Dominum, & incedit per vias eius, nam labore manuum tuarum parta edes, beatus eris & optimè tibi erit, vxor tua erit similis viti fructifera in lateribus domus tuae, filijq; tui similes plantulis olivae circum mensam tuam, sic certè fortunabitur homo qui Dominum metuit. Beatus homo qui Dominum reueretur, & praeceptis eius multum delectatur, potens erit in terra progenies eius, genus rectorum fortunabitur, in domo eius copia rerum erit & diuitiae, & iustitia eius in perpetuum manebit. Per omnem vitam tuam tui creatoris memor esto, ne in eum contra eius praecepta faciendo pecces, ac per omnem vitam tuam virtutem colito, neque vitiorum vijs gradere: si enim quod aquum est feceris, succedent tibi res ut omnibus virtutem colentibus: si parum tibi fuerit ne verearis à paucis prestare benignitatem, thesaurum enim bonum recondes tibi in diem necessitatis.

1 Pet. 3. 10

Psa. 128. 1

Psa. 112. 1

Tob. 4. 6. 9

Beatus ille vir, qui non ambulat in consilio iniquorum, & in via sceleratorum non insistit, & in cathedra irrisorum non sedet, sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditatur die ac nocte, & erit tanquam lignum plantatum super riuos aquarum, & fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & quicquid faciet secundabitur. Si in statutis meis incesseritis, & praecepta mea custodieritis, dabo pluias vestras suo tempore, & terra dabit annonam suam, & arbor agri dabit fructum suum, & apprehendet vobis trituram vindemiae, & vindemia apprehendet sementem, & comedetis panem vestrum in satietate, habitabitisq; tuti in terra vestra, & dabo pacem in terra, dormietis, & nemo terreat, efficiam ut cesset nocens bestia in terra, nec gladius grassabitur per terram vestram. Iusti hereditate capient terram, & habitabunt in seculum super eam. *Deut. 21. 1. Exo. 20. 12.* *Psa. 37. 29*

Psa. 1. 1

Leuit. 26. 3.

Psa. 92. 12. Isa. 3. 10. Heb. 8. 10. Rom. 8. 18.

QVAE-

QV AESTIO.

Num parem similemquè fore putas iniquorum fortunam?

RESPONSIO.

Psa. 37.1

Ne vras te amulatio ob facientes iniquitatem, nam veluti fanum cito deciduntur, ac veluti virens herba marcescent.

Iob. 20.4 23.27

Nonne scis illud omnibus seculis observatum, ex quo Deus imposuit terra homines, quod sublatio impiorum a paruo tempore est, & letitia hypocrita ad momentum, si exaltatio ipsius in cælum usque ascenderit, & caput eius nubes attigerit, peribit tamen in perpetuum, ut ipsius steruus: & qui videbunt eum dicent, Vbinam is est, auolabit ut somnium, & non reperient eum, & fugabitur ut visio nocturna, oculus qui eum intuitus est non iterum videbit, neque amplius cernet eum locus eius, liberi eius placabunt pauperes, & manus illius restituent opes.

Dum in explendo ventre suo erit, Deus immitet et feruorem iræ suæ, & depluet in eum, & in cibum eius.

Cæli prodent illius iniquitatē, terraquè in eum insurget, germen domus eius, quando iram suam promer Deus, migrabit ut aqua effusa, hæc impij hominis sors est ex Deo, & (hac est) hereditas sermonis illius de Deo.

Pro. 22.4

Premium modestiæ metuentis Dominum, sunt diuitiæ, gloriæ, & vitæ: spina & laquei sunt in praua viuendi via.

Iob. 24.24

Quum brevis tempore in fastigio fuerint (impij), nulli erunt, ac redigentur ad paupertatem, utque alij omnes contrahantur, & ut caput spicarum succiduntur.

Psa. 73.18

Certè in locis lubricis posuisti eos (Domine), corruere facis eos in desolationes, quomodo fuerunt in vastitatem, quam cito defecerunt, consumpti sunt a terroribus, quasi somniū expergefæcti (Domine) in suscitando imaginem eorum contemptibilem reddes.

Psa. 37.9.37.

Maligni excidentur, & expectantes Dominum ipsi hereditate accipient terram, & adhuc paululum, & non erit amplius, contempleris locum eius & non erit, at mansueti hereditate capient terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Obserua integrum hominem, & considera rectum, quia finis huius hominis pax, & prauaricantes dissipabuntur pariter, nouissimum impiorum succidetur. Iob. 8.5. & 15.32. & 22.15. Psa. 1.5. Sap. 5.15.

QV AESTIO.

At verò qui iustitiam dignè colunt, maiora ne quàm quæ sunt vitæ huius commoda, à Domino recipient?

RESPONSIO.

Gaudete

Gaudete & latamini, nam multa vobis in caelo merces est.

Mat. 5. 12

Hac illa est promissio, quam pollicitus est nobis, nepe vita illa aeterna. 1. Ioan. 2. 25

Quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, causa nominis mei, centuplura accipiet, & vitam aeternam hereditate possidebit.

Mat. 19. 29

Prodibunt qui bona fecerint in resurrectionem vitae, qui verò mala in resurrectionem iudicii.

Roan. 5. 29

Dicet rex ijs qui ad dexteram ipsius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum à iactu fundamentis mundi, esurivi enim & dedistis mihi quo voscere, sitiivi & dedistis mihi potum, hospes eram & collegistis me, nudus & amictuistis me, agrotavi & inuistis me, in carcere eram & venistis ad me.

Mat. 25. 34

Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt quae praeparauit Deus, diligentibus se.

1. Cor. 2. 9

Ne erretis, Deus non irridetur, quicquid enim seminauerit homo, hoc & metet: nam qui seminat per carnem suam, de carne metet corruptionem, sed qui seminat per spiritum, de spiritu metet vitam aeternam.

Gal. 6. 7

Futurum est enim vt filius hominis veniat in gloria patris sui cum angelis suis, & tunc reddet unicuique iuxta opera ipsius.

Mat. 16. 27

Ecce venio cito, & merces mea mecum est, vt reddam unicuique, vt opus illius erit.

Apo. 22. 12

Omnes enim nos manifestari oportet coram tribunali Christi, vt reportet unusquisque ea quae fiunt per corpus, iuxta id quod fecit suum bonum siue malum.

1. Cor. 5. 10

Impiorum spes est vt vento sublata lanugo, vt spuma tenuis agitata procellis, vt fumus vento diffusus, & vt hospitii vnius dies memoria praeterit. At iusti in perpetuum viuunt, habentque in Domino positam mercedem, eorum curam gerente supremo. Ideo regnum praeclarum adipiscuntur, & de manu Domini diadema pulcherrimum. 1. Pet. 1. 7. Apo. 14. 13. Psal. 62. 13. Rom. 2. 6. & 10. 10.

Sap. 5. 35

QVAESTIO.

At ne plura de his à te scisciter, quorum latius patet argumentum, quam vt singula possimus discutere, explana postremo, quidnam his tandem rependetur, qui vitam scelerose ad finem usque transegerint.

RESPONSIO.

Qui peccauit, reportabit peccatum suum, & non est personarum respectus.

Col. 3. 25

Si secundum carnem vixeritis, moriemini.

Rom. 8. 13

Scimus quod iudicium Dei est secundum veritatem, aduersus eos qui talia agunt.

Rom. 2. 2

Aa.

Non

- Rom. 2.13. Non enim est personarum respectus apud Deum, quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, per legem indicabuntur. Quem fructum habebatis tunc in ijs, de quibus nunc erubescitis, nam finis illorum mors est. Stipendia peccati mors.
- Eccle. 21.10. Stupa congesta est sceleratorum cæcus, quorum exitialis exitus est flamma ignis, improborum via est lapidibus complanata, cuius in extremo est inferni barathrum, & tenebra atque pæna.
- Gal. 5.19. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt hæc, adulterium, scortatio, immunditia, lascivia, simulachrorum cultus, vanificium, inimicitia, litigationes, ira, concertationes, seditiones, secta, invidia, cades, ebrietates, comessationes, & his similia, de quibus prädico vobis, quemadmodum & prædixi, quod qui talia agunt, regni Dei heredes non erunt. Ioan. 1.29. Rom. 2.6. Mat. 25.41. 1. Pet. 4.18. 2. Cor. 11.15. Phi. 3.18.

CAPVT. 6.

Argumentum DE discrimine legis & euangelij.

QV AESTIO.

Faciliora fore putò, quæ de fide & operibus falsissimè differunt, si nunc adijcias, quid inter legem & euangelium intersit?

RESPONSIO.

2. Cor. 3.7. Si ministerium mortis, in literis insculptum in lapidibus fuit in gloria, ut non possent non sibi filij Israel, in faciem Moysi, propter gloriam vultus eius, quæ aboletur: quomodo non magis ministerium spiritus erit in gloria? Si enim ministerium damnationis in gloria, quomodo non magis abundet ministerium iustitiæ in gloria? Etenim, quod glorificatum fuit, in hac parte, non fuit glorificatum propter antecellentem gloriam: si enim quod aboletur per gloriam, multò magis quod manet, erit in gloria, Rom. 4.15. 2. Cor. 3.6.

QV AESTIO.

Audio discrimen, quod lex quidem mortis & damnationis: euangelium verò spiritus & iustitiæ ministerium appelleretur, quæ ut facilius possim assequi, tria (si libet) mihi ordine enodato, atque primùm, an vis legem per euangelium tolli?

RESPONSIO.

- Rom. 3.31. Legem inane reddimus per fidem? Absit. Imò legem stabilimus.

QVAESTIO.

Dic secundò. Estne lex prorsus sancta, & quicquid præcipit, sanctum?

RESPONSIO.

Lex ipsa quidem sancta, & mandatum illud sanctum, ac iustum, & Rom. 7.12 bonum.

QVAESTIO.

Cedò nunc tertio. Estne & sua legi iustitia?

RESPONSIO.

Moses describit iustitiam, quæ est ex lege, his verbis, quòd qui præsteris ea, vivet per illa. Rom. 10.5

QVAESTIO.

Ista ergò nunc concilia: nam si lex ipsa est sancta, & si sua illi est iustitia, ut luculenter demonstrasti, ad quid ergò illam dicis ministerium esse damnationis?

RESPONSIO.

Scriptum est, Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Gal. 3.10

Scimus, quacumque lex dicit, his qui in lege sunt dicere, ut omne ob obturetur, & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei. Rom. 3.19

QVAESTIO.

Iam assequor rationem, cur legem (licet sanctam) moris tamen ministrum vocet, nempe, quòd per eam omnes condemnemur, qui in illam peccauimus.

RESPONSIO.

Quisquis enim totam legem servaverit, offenderit autem in uno, factus est omnium reus. Iac. 2.10

QVAESTIO.

An propterea inferendum, per legem esse peccatum?

RESPONSIO.

A. J.

Quid

Rom. 7.7

Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Imò, peccatum non cognoui nisi per legem. Nam etiam cupiditatem non nossem, nisi lex dixisset, Non concupisces.

QVAESTIO.

Et si igitur quod in nobis est peccatum, sit occasione legis factum deterius, legis tamen non est culpa.

RESPONSIO.

Rom. 7.13

Ergo quod bonum erat, mihi factum est mors? Absit. Imò peccatum, ut appareret peccatum, per id quod erat bonum, mihi operatum est mortem, ut fieret supra modum peccans peccatum per praeceptum.

QVAESTIO.

Perge, & ut iam aliud legis & euangelij discrimen inuestigemus, promissiones utriusque singulatim expendamus, & mihi primum aperi, qualis est promissio legis, gratuita an cōditionalis?

RESPONSIO.

Leuit. 18.5

Mat. 19.17

Custodietis ritus meos & iudicia mea, quae faciens homo, viuet in ijs. So vis ad vitam ingredi, serua mandata.

QVAESTIO.

Luculentè doces, legis promissionem requirere legis impletæ conditionem. Quid autem euangelium, gratuitam ne promittit iustitiam?

RESPONSIO.

Rom. 3.23

Iustitia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super omnes, qui credunt: non enim est distinctio, omnes enim peccauerunt, ac destituuntur gloria Dei, iustificantur autem gratis, per illius gratiam, per redemptionem, quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem.

QVAESTIO.

Perspicua est sanè hæc legis & euangelij differentia, quòd lex pro dignitate & meritis, euangelium verò gratis iustitiam atque vitam polliceatur. At ne rursus in hoc differunt, quòd lex ipsa morbum monstrat, euangelium verò, hoc est, lex spiritus vitæ à morbo liberat?

RESPONSIO.

Rom. 7.7

Rom. 8.1

Peccatum non cognoui nisi per legem. Lex (autem) spiritus vitæ, qui est in Christo Iesu, liberavit me à lege peccati & mortis.

QVAE.

QVAESTIO.

Rursum, de lege dicito, fuit ne peculiaris Israelitarū populo?

RESPONSIO.

Vocauit Moses vniuersum Israelem, & dixit ad eos, Audi Israel ri- Deut. 28
us & iudicia, qua ego hodie alloquor in auribus vestris, vt discatis ea,
& in hoc seruetis, vt faciatis. Dominus Deus noster pepigit nobiscum
foedus in Horeb, non cum patribus nostris pepigit Dominus foedus hoc,
sed nobiscum, qui omnes etiamnum hodie hic viuimus.

QVAESTIO.

Num de euangelio vis simile dici, vt peculiare sit, & proprium alicui genti?

RESPONSIO.

Euangelium, potentia Dei est, in salutem omni credenti, Iudeo pri- Rom. 1.16
mum, deinde Græco.

Euntes in mundum vniuersum, predicate euangelium omni creatura, Mar. 16.15
qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Non est Iudeus neq; Græcus, non est seruus neque liber, non est mas- Gal. 3.28
culus ac femina: omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu.

Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet fi- Ioan. 3.14
lium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam
æternam.

QVAESTIO.

Rursum, video legem & euangelium in hoc differre, quod lex quidē vni, euangelium verō vniuersis nationibus fuit destina-
 tum: sed nonne & in hoc latē differunt, quod lex egit pædago-
 gum, qui duceret ad euangelium?

RESPONSIO.

Lex pædagogus noster fuit ad Christum, vt ex fide iustificaremur. Gal. 3.24

QVAESTIO.

Lex ergo, quæ velut pueritiæ in elementis instituendæ destina-
 ta fuit, finitam ætatem habuit?

RESPONSIO.

Postquam venit fides non amplius sub pædago sumus.
Lex & Propheta vsq; ad Ioannem.

Gal. 3.24
 Luc. 16.16

QVAESTIO.

A a. iij.

Mosi

Mosi & Prophetis (vt audio) sua fuit praefixa aetas. At num vis similiter, regno Christi, & euangelio eius, terminum praescribere?

RESPONSIO.

Regnabit super domum Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis.

Luc. 1.33

Oportet eum regnare, usquequo omnes inimicos suos subiecerit pedibus eius.

1. Cor. 15.25

Ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi.

Mat. 28.20

QVAESTIO.

Quod reliquum est discriminis inter legem & euangelium, satis conspicuum erit, si quid propriè sit euangelium, breuiter definiueris.

RESPONSIO.

Euangelium Dei, quod ante promiserat (Deus) per Prophetas suos in scripturis sanctis, de filio suo, qui factus est e semine Dauid, secundum carnem, declaratus filius Dei in potentia, per spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum, Iesu Christo Domino nostro.

Rom. 1.1

QVAESTIO.

Euangelium ergò, (vt scitè doces,) ista est de Christo in carne nobis exhibito, solennis ac læta annunciatio, vt aptè nuper dixeris, legem & Prophetas usque ad Ioannem, atque tum incepisse, regni Dei euangelium praedicari.

RESPONSIO.

Ab eo tempore regnum Dei annunciat.

Luc. 16.16

QVAESTIO.

Patres autem & Prophetæ, qui Christum hominem tempore praecesserunt, nihil ne de hoc Christi die audiuerunt?

RESPONSIO.

Abraham dicta sunt promissiones, & semini eius, non dicit, Et seminibus, tanquam de multis, sed tanquam de vno, Et semini tuo, qui est Christus.

Gal. 3.16

Per fidem testimonium consequuti sunt nostri patres.

Heb. 11.2

Abraham gessit, vt videret istum diem meum.

Iou. 9.36

QVAE

QVAESTIO.

Nos igitur beatos dixerim, quibus dies ille illuxerit, quem patres & Prophetæ desiderarunt videre.

RESPONSIO.

Beati sunt oculi vestri, quod cernant: & aures vestrae, quod audiant. Amen enim dico vobis, multi Prophetæ & iusti desiderarunt videre, quæ videtis, & non viderunt: & audire, quæ auditis, & non audierunt. Mat. 13. 16

CAPVT. 7.

DE confessione fidei catholicæ, iuxta præscriptionem Argumentum.
symboli Apostolorum, cuius expositio hæc incipit.

QVAESTIO.

Posteaquam, de euangelio, ac de fide in Christum seruato-rem disseruimus, nunc nos decet accingere, ad explicandam fidei catholicæ confessionem, quæ cum in symbolo Apostolorum breui compendio præscribatur, ne graueris (quæso) confessionis huius articulos, singillatim explanare. Et viâ confessionis nomine ordiamur, nonne satis esse putas, si credamus, nisi & confiteamur quæ credimus?

RESPONSIO.

Corde creditur ad iustitiam, oris autem confessio fit ad salutem.

Rom. 10. 10

QVAESTIO.

Putas fidem qualemcunque probari Deo, etiam si accedat oris confessio?

RESPONSIO.

Tu credis vnum esse Deum, rectè facis, & damones credunt, & Iac. 2. 19
contremiscunt.

QVAESTIO.

Qualem ergo fidem, qualem & confessionem putas requiri ad salutem?

RESPONSIO.

Non quisquis dicit mihi Domine, Domine, introibit in regnum celo- Mat. 7. 21
rum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est. Multi dicent mihi in illo die, Domine, Domine, nonne per nomen tuum prophetauimus, & per nomen tuum damonia eiecimus, & per nomen tuum virtutes multas adidimus? Tunc autem profitebor eis, Nunquam noui vos, discedite à me, qui facitis iniquitatem.

A. iiij.

Quæ

Iac. 1.31

Quapropter, abiectis omnibus sordibus, & excremento malitia, cum lenitate recipite insitum sermonem, qui possit servare animas vestras: re ipsa verò præstate sermonem, nec sitis auditores solum, fallentes vos ipsos.

QV AESTIO.

Perge, & modò ostende, cur præscribit symbolum, ut Deum unum, & non plures, credamus & confiteamur?

RESPONSIO.

1. Cor. 8.4

Psa. 96.6

Ier. 10.11

Bar. 6.51.

Scimus nullum esse Deum alium, nisi unum.

Omnes dii populorum nihili sunt.

Dij, qui caelum & terram non condiderunt, perdentur de terra, & de sub caelis ipsis.

Quis nesciat non esse Deos, qui neq. regionis creent reges, neque pluviam dent hominibus, nec suam ipsorum causam agant, nec iniuriam propulsent, utpote invalidi, non minus quam pendentes inter caelum terramq. cornices?

QV AESTIO.

Cum unus sit, & non plures Dij: cur in symbolo distinctè confitemur, nos in patrem, in filium, item in spiritum sanctum credere? Estne istud in una & simplici essentia Dei, tres confiteri personas?

RESPONSIO.

Joan. 5.7.

Tres sunt, qui testificantur in caelo, pater, sermo, & spiritus sanctus: & hi tres, unum sunt.

QV AESTIO.

Cur autem primæ personæ tribuis nomen patris, nonne ob respectum, quem habet ad filium, quem pater genuit ab æterno, & qui patris est expressa imago?

RESPONSIO.

Heb. 1.7

Heb. 1.3

Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ac rursum, Ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius.

Qui est splendor gloria, & expressa imago substantia illius.

QV AESTIO.

Habet ne pater ille, præter Christum naturam filium, & alios plures, quos adoptione asciuit?

RESPONSIO.

Quæ.

Quotquot receperint eum, dedit eis ut liceret filij Dei fieri, nampe Ioan. 1.12
his, qui credunt in nomen eius.

Quoniam autem estis filij, emisit Deus spiritum filij sui in corda ve- Gal. 4.6
stra, clamantem Abba, Pater.

Ipse Dominus & Deus noster est, ipse Pater noster, per omnia Tob. 13.4
secula. Rom. 8.14. Gal. 3.26. Mat. 3.44. Mat. 6.9. Luc. 6.36.

QVAESTIO.

Cur omnipotentē conditoremdicis esse Deū nonne ut eum
fecernas ab omnibus creaturis, atque ab omnibus hūc Dñs, qui-
bus nihil est potentiae?

RESPONSIO.

Apud Deum omnia sunt passibilia.
Scio quod magnus sis Dominus, & Dominus noster antecellat omnes Mat. 19.26
Deos. Pla. 135.5

Scia quod omnia possis, & quod nullus conatus tuus impediatur. Iob. 42.4

QVAESTIO.

Fatēris ergo Deum plura posse quam faciat ipse, neque prop-
tereā otiosam esse talem potentiam.

RESPONSIO.

Potest cumulare facere, ultra quam qua petimus, aut cogitamus, Eph. 3.20
iuxta vim agentem in nobis.

Tibi cum vis, potentia praesto est. Sap. 12.18

Ait Iesus, An putas me non posse nunc precari patrem meum, qui huc Mat. 26.52
sistat mihi plures quam duodecim legiones Angelorum?

QVAESTIO.

Quando patri potentiam omnem tribuis, non simul confiteris
omnipotentia Christi omnia consistere & regi?

RESPONSIO.

Moderatur omnia verbo potentia sua. Heb. 1.3

QVAESTIO.

Quando rursus patrem confiteris cœli & terræ creatorem, non-
nē simul, & omnium conditorem esse agnoscis?

RESPONSIO.

Tui sunt cœli, & tua est terra. Orbem, & quicquid in eo est, tu fun- Psal. 89.12
dasti. Aquilonem & meridiem tu condidisti.

Iac. 1. 31

Quapropter, abiectis omnibus sordibus, & excremento malitia, cum lenitate recipite insitum sermonem, qui possit servare animas vestras: re ipsa vero praestate sermonem, nec sitis auditores solum, fallentes vos ipsos.

QV AESTIO.

Perge, & modò ostende, cur praescribit symbolum, ut Deum unum, & non plures, credamus & confiteamur?

RESPONSIO.

1. Cor. 8. 4

Psa. 96. 6

Ier. 10. 11

Bar. 6. 51.

Scimus nullum esse Deum alium, nisi unum.

Omnes dii populorum nihili sunt.

Di, qui caelum & terram non condiderunt, perdentur de terra, & de sub caelis ipsis.

Quis nesciat non esse Deos, qui neque regionis creent reges, neque pluviam dent hominibus, nec suam ipsorum causam agant, nec iniuriam propulserint, utpote invalidi, non minus quam pendentes inter caelum terramque cornices?

QV AESTIO.

Cum unus sit, & non plures Di: cur in symbolo distinctè confitemur, nos in patrem, in filium, item in spiritum sanctum credere? Estne istud in una & simplici essentia Dei, tres confiteri personas?

RESPONSIO.

Joan. 5. 7.

Tres sunt, qui testificantur in caelo, pater, sermo, & spiritus sanctus: & hi tres, unum sunt.

QV AESTIO.

Cur autem primae personae tribuis nomen patris, nonne ob respectum, quem habet ad filium, quem pater genuit ab aeterno, & qui patris est expressa imago?

RESPONSIO.

Heb. 1. 7

Heb. 1. 3

Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ac rursum, Ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius.

Qui est splendor gloria, & expressa imago substantiae illius.

QV AESTIO.

Habet ne pater ille, praeter Christum naturam filium, & alios plures, quos adoptione ascivit?

RESPONSIO.

Quot.

Quotquot receperunt eum, dedit eis ut liceret filios Dei fieri, namque Ioan. 1.12
his, qui credunt in nomen eius.

Quoniam autem estis filij, emisit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Abba, Pater. Gal. 4.6

Ipse Dominus & Deus noster est, ipse Pater noster, per omnia Tob. 13.4
secula. Rom. 8.14. Gal. 3.26. Mat. 5.44. Mat. 6.9. Luc. 6.36.

QVAESTIO.

*Cur omnipotentē conditorem dicis esse Deū, nonne et eum
 fecernas ab omnibus creaturis, atque ab omnibus hisce Dñs, qui-
 bus nihil est potentiae?*

RESPONSIO.

Apud Deum omnia sunt passibilia.

Scio quod magnus sis Dominus, & Dominus noster antecellat omnes Mat. 19.26
Deos. Pla. 135.5

Scio quod omnia possis, & quod nullus conatus tuus impediatur. Iob. 42.1

QVAESTIO.

*Fatēris ergo Deum plura posse quam faciat ipse, neque prop-
 terea otiosam esse talem potentiam.*

RESPONSIO.

*Potest cumulatē facere, ultra quam qua petimus, aut cogitamus,
 iuxta vim agentem in nobis.* Eph. 3.20

Tibi cum vis, potentia praesto est. Sap. 12.18

*Ait Iesus, An putas me non posse nunc precari patrem meum, qui huc
 sistat mihi plures quam duodecim legiones Angelorum?* Mat. 26.53

QVAESTIO.

*Quando patri potentiam omnem tribuis, non simul confiteria
 omnipotentia Christi omnia consistere & regi?*

RESPONSIO.

Moderatur omnia verbo potentia sua. Heb. 1.3

QVAESTIO.

*Quando rursus patrem confiteris coeli & terrae creatorem, non-
 ne simul, & omnium conditorem esse agnoscis?*

RESPONSIO.

*Tui sunt caeli, & tua est terra. Orbem, & quicquid in eo est, tu fun-
 disti. Aquilonem & meridiem tu condidisti.* Psal. 89.12

Bb.

Con-

AA. 14. 6

Conuertimini ad Deum illum viuum, qui fecit caelum & terram
& mare, & omnia quae in eis sunt.

QVAESTIO.

Si omnia quae in coelo sunt, & in terra, fecit, ergo & spiritus
ipse condidit.

RESPONSIO.

Col. 1. 16

Per eum condita sunt omnia quae in caelis sunt, & quae in terra, visi-
bilia & invisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue
potestates, omnia per illum, & in illum creata sunt.

QVAESTIO.

Tribuis nē Deo adiutorem, quando confiteris eum esse omni-
um creatorem?

RESPONSIO.

Nehe. 9. 6. do

Tu ipse Domine, tu solus, fecisti caelum, & caelos caelorum: & om-
nem exercitum eorum.

QVAESTIO.

Negas ergo fuisse ab aeterno materiam, ex qua fierent vniuersa?

RESPONSIO.

Psal. 33. 6. 9

Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eo-
rum. Cum ipse dicit, fit: & cum praecipit, extat.

Psal. 148. 6

Hac ipso iubente creata sunt.

QVAESTIO.

Dum ad hunc modum testaris, omnia à Deo creata ex nihilo:
num simul confiteris ea per Christum, Dei verbum, condita?

RESPONSIO.

Iohn. 1. 2

Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.

QVAESTIO.

Nonnē Spiritum Sanctum, sicut & Patrem, & Filium, confiteris
esse creatorem?

RESPONSIO.

Gen. 1.

In principia creauit Deus caelum & terrā: & spiritus Dei motabat
super aquas.

Iob. 26. 13

Suo spiritu caelum adornauit, sua manu ceterum anguem formauit.

Me

Me omnipotens Dei spiritus afflatusq; fecit, ac vita donavit.

Iob. 33. 4

QVAESTIO.

Quem tu confiteris omnium opificem : num eundem quoque credis, omnium moderatorem ?

RESPONSIO.

Qui terram fecit virtute sua: orbem disponit sapientia sua.

Ierc. 10. 12

Omnia modo numeroq; ac pondere temperasti.

QVAESTIO.

Doce postremo, cuius rei nos admonet hæc rerum, quam confitemur, creatio.

RESPONSIO.

Agnoscite quod Dominus est Deus: ipse nos fecit, & non ipsi nos; sumus populus eius & grex pascuorum eius.

Isa. 43. 1

Per ipsum vivimus, movemur, & sumus.

Psalm. 100. 3

Propter nos creasti mundum, Domine.

Act. 17. 28

Adeste, cantemus Dominum, resonemus nomen salutare nobis, interpellemus eum celebrando, & cantionibus resonando: etenim Dominus magnus est Dominus, & rex omnium maximus deorum, cuius in manu terra penetrat, cuius sunt montium altitudines, cuius est mare, quod ipse fecit, siccumq; suis quod manibus formavit. Agite, veneremur supplices flexis ante Dominum creatorem nostrum genibus, & enim Deus noster est, & nos eius gubernationis populus, eiusq; procurationis oves.

4. Esd. 6. 55

CAPVT. V. 8

DE nomine Iesu Christi, atque de regno ipsius.

Argumentum.

QVAESTIO.

Posteaquam partem primam symboli, quæ est de patre absoluius, consequitur ut secundam, quæ est de filio aggrediamur: ut igitur à nomine Iesu auspicemur, recita primò, ad quid, & à quo, inditum est nomen istud Dei filio ?

RESPONSIO.

Angelus Domini in somnio apparuit Ioseph, dicens, Ioseph fili David ne metuito accipere Mariam uxorem tuam: nam quod in ea genitum est, ex spiritu sancto est. Pariet autem filium & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim servabit populum suum, a peccatis ipsius.

Psalm. 95. 1

Bb. ij.

QVAE.

4. 11. dol

QVAESTIO

Nomen ergo Iesu (quod servatorem sonat) non hominum arbitrio, sed Dei iussu atque consilio, et impositum fuit, qui servaturus erat mundum.

RESPONSIO.

Aa. 4. 12.

Non est in alio quoquam salus, nec enim aliud est nomen sub caelo datum inter homines, in quo oporteat nos salvos fieri.

1. Cor. 3. 11

Fundamentum aliud nemo potest ponere, prater id, quod positum est, quod est Iesus Christus.

Luc. 2. 10

Euangelizo vobis gaudium magnum, quod dedit toti populo, nempe natum esse vobis hodie servatorem, qui est Christus Dominus.

Ioan. 12. 47

Non veni ut condemnem mundum, sed ut servem mundum.

QVAESTIO.

De nomine Iesu, hoc tantulum facis: nunc perge rogo, & de nomine Christi, hoc item expone, fuit ne nomen istud olim tritum & celebre, quo Messiam, qui venturus erat, designarent?

RESPONSIO.

Dan. 9. 26

Post hebdomadas sexaginta duas excindetur Christus, & car.

Mat. 2. 4

Herodes, convocatis omnibus principibus sacerdotum & scribis populi, percontatus est ab eis, ubi Christus nasceretur.

Ioan. 4. 25

Dixit ei mulier, Scio Messiam venturum, qui dicitur Christus, cum venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

Ioan. 4. 43

Et mulieri dicebant, Non amplius propter sermones tuos credimus, ipse enim audivimus, & scimus, hunc esse servatorem illum mundi Christum.

QVAESTIO.

At verò cum hoc Christi nomen unctum significet, indicat ne Iesu Christum unctio quadam singulari atque verè sancta delibutum, & consecratum fuisse?

RESPONSIO.

Psal. 45. 7.

Amas iustitiam, & impietatem odisti, propterea quod te Deus, Deus tuus unxit oleo virtutis praeforis confortibus suis.

QVAESTIO.

Licet ne exponi clarius, quæ fuit unctio ista?

RESPONSIO.

Ier. 1. 1

Spiritus Domini Dei super me, ob id unxit me Deus, ad predicandum afflictis misit me, ad obligandum contritos corde, ad publicandam capti-

uis libertatem, vinctus a pentionem carceris, ad publicandum annum beneplaciti Dei, & diem vltionis, Deo nostro, ad consolandum omnes lugentes.

QV AESTIO.

Demum percipio Christum non vulgari oleo, sed gratiarum vntione atque spiritu consecratum: quanta autem hæc fuit gratiarum effusio, nondum plenè intelligo.

RESPONSIO.

Quem misit Deus, in verba Dei loquitur: non enim huic ad mensuram dat Deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia dat ei in manu.

Ioan. 3. 34

Vidimus gloriam eius, tanquam unigeniti a patre, plenum gratia & veritatis.

Ioan. 1. 14

In eo placuit patri, ut omnis plenitudo inhabitaret.

Col. 1. 19

QV AESTIO.

Adde (obsecro) ea ne est plenitudo inexhausta, cuius inundatione irrigamur omnes?

RESPONSIO.

Ex plenitudine ipsius omnes accipimus, & gratiam pro gratia.

Ioan. 1. 16

In eo inhabitat omnis plenitudo Deitatis, corporaliter, & estis in illo completi.

Colo. 2. 9

QV AESTIO.

Restat aperias, quorsum ita fuit vinctus, nonne primò ut rex a patre sacraretur?

RESPONSIO.

Ego constitui regem meum, super Zion, montem meum sanctum.

Psal. 2. 6

QV AESTIO.

Regnum ergò habet, qui serui formam non despexit?

RESPONSIO.

Dixit ei Pilatus, Num igitur rex es? Tum respondit Iesus, Tu dicis me regem esse. Ergo ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut dem testimonium veritati.

Ioan. 18. 37

QV AESTIO.

Indica igit, vbi regna eius, vbi & solium regni ipsius?

RESPONSIO.

Bb. ij.

Dominus

Psal. 132. 13.

Dominus elegit Syon, & expetiuit eam sibi sedem, inquit, Hac mea
est requies sempiterna, hic habitabo, quoniam expetiui eam. Annonam
eius magna felicitate cumulabo, & principes eius pane saturabo. Ac
sacerdotes eius induam salute, eiusque benigni homines iubilabunt. Ibi
cornu David germinare efficiam, & lucernam paravi victo meo.

Zacha. 9. 9.

Exulta vehementer filia Syon, iubila filia Hierusalem, En rex tuus
veniet tibi iustus, & servator ipse mitis.

Ez. 62. 11

Dicite filia Syon, Ecce servator tuus venit, ecce merces eius cum eo,
& affectus operis eius coram eo.

QVAESTIO.

Est ergo summa & immensa regis huius maiestas & gloria?

RESPONSIO.

Psal. 89. 27

Ego primogenitum constituam illum, celsiorem regibus terra, in sem-
piternum custodiam illi bonitatem meam, & fœdus meum firmum ei
permanebit: efficiam ut perpetuum sit semen eius, & solum eius sicut
dies cæli.

Apo. 1. 5

Primogenitus ille ex mortuis, ac princeps regum terra, qui dilexit
nos, & lauit nos à peccatis nostris, per sanguinem suum.

Apo. 19. 16

In semore suo, nomen scriptum Rex regum, & Dominus dominan-
tium.

QVAESTIO.

Dùm cætera sensim labascunt, & vetustate intereunt, quàm di-
uturnum fore speras hoc Messiae dominium?

RESPONSIO.

Luc. 1. 33

Regnabit super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit
finis.

Dan. 7. 14

Dominatus est ei traditus, & honos, & regnum, ut omnes populi,
nationes, & lingua colant eum, cuius dominatus est dominatus æter-
nus, qui non praterit: cuiusq; regnum haudquaquam destruetur.

Micheas. 4. 7

Populo autem sanctarum excelsozum tradetur regnum, & domina-
tus & amplitudo regnorum, sub toto cælo, cuius regnū est regnū æter-
num, & omnes primates servient ei, & obtemperabunt.

Psal. 45. 7

Regnabit Dominus in monte Syon, ex hoc tempore in seculum usq;
Solum tuum in sempiternum stabit, o Deus, sceptrum regni tui, est
sceptrum æquitatis.

QVAESTIO.

Nosti quousque pertinget, & quod impetj sui fines ac terminos
protendet.

RESPONSIO.

Impe-

*Imperium eius pertinet à mari ad mare, à fluvio vsq; ad fines terra. Zach. 9. 10.
Postula à me, daboq; tibi gentes, ut sint hereditas tua, & terminos Psal. 2. 7
terra, ut sint possessio tua.*

*Leue est ut tu mihi sis seruus ad suscitandas tribus Iacob, & desola- Bla. 4. 9. 6. 9.
tiones Israel, ut restituas, itaq; constitui te, in lucem gentium, ut sis sa-
lus mea ad extremum terra.*

*Ut dicas vinētis, Exite: his qui sunt in tenebris, Ostendite vos, super
vias pascentur in omnibus verticibus pascua eorum. Non esurient, ne-
q; sitient, non percutiet eos aestus & Sol, quia miserator eorum diriget
eos, & super scaturigines aquarum ducet eos, & ponam omnes mon-
tes meos in viam, & semita mea eleuabuntur. Ecce isti è longinquo
venient, & ecce isti ab Aquilone, & à mari, & isti è terra Sinim. Luc. 1. 30.*

*Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium
populorum, lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuae Is-
rael. Isa. 49. 22. Isa. 2. 2. Miche. 5. 4. Rom. 9. 25. & 10. 20.*

QVAESTIO.

*Est ne regni istius gloria, oculis mortalium conspicua, & aspe-
ctabilis?*

RESPONSIO.

*Interrogatus (Iesus) à Phariseis, quando venturum esset regnum
Dei, respondit eis, & dixit, Non veniet regnum Dei ita ut observari
possit, neq; dicent, ecce hic, aut ecce illic, ecce enim regnum Dei in-
tra vos est. Luc. 17. 20.*

QVAESTIO.

*Si gloria regni huius non est oculis mortalium conspicua, ne-
que in externo splendore posita, quibus ergo in rebus existimas
eam esse sitam.*

RESPONSIO.

*Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium
per spiritum sanctum. Rom. 14. 17.*

*Non in verbis situm est regnum Dei, sed in spiritus virtute. 1. Cor. 1. Cor. 4. 20
2. 4.*

QVAESTIO.

*Cum autem isti regno Christi, hostes multi passim aduersen-
tur, multaue aduersus illud indies moliantur, putas ne tandem
subigendos omnes eiusmodi inimicos?*

RESPONSIO.

*Oportet eum regnare, vsq; quò omnes inimicos subiecerit pedibus eius. 1. Cor. 15. 25.
Bb. 119. Dixit*

Psa. no.

Dixit Dominus Domino meo, Sede mihi ad dexteram, donec inimicos tuos subdam scabellum tuus pedibus.

Psal. 132. 18

Inimicos eius induam pudore, super ipsum autem efflorebit diadema ipsum.

QVAESTIO.

Interea, cuinam acceptum est referendum, quod à tenebris afferti, ad hanc regni Christi lucem & gloriam venerimus?

RESPONSIO.

Col. 1. 12

Gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit, ad participandam sortem sanctorum in luce, qui (inquam) liberauit nos à potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum filij sibi dilecti.

QVAESTIO.

O beatos & felices regni tanti incolas, & ciues, si in eo ad finem vsque permanserint.

RESPONSIO.

1. Ioan. 2. 24. 28

Si in nobis manserit quod audistis à principio, vos quoque in filio & patre manebitis.

Nunc igitur filioli, manete in eo, ut cum patefactus fuerit, habeamus fiduciam, neque pudeamus coram eo, in eius aduentu. Col. 1. 22.
Heb. 3. 6. 14. Rom. 11. 22. Heb. 5. 9. Mat. 24. 13.

CAPVT. 9

Argumentum.

DE sacerdotio Christi, atque de eius sacrificio.

QVAESTIO.

Quale & quàm optabile sit regnum Christi, luculentè demonstrasti: nunc, ut sermonem de sacra eius vnctione institutum prosequamur, edoce primò, fuit nè per eam non solum in regem: verumetiam & in sacerdotem consecratus & inauguratus?

RESPONSIO.

Psaluc. 4

Iuravit Dominus, & non penitebit eum, Tu es sacerdos in aeternum secundum rationem Melchisedech.

QVAESTIO.

Sacer-

Sacerdotem aperte testaris. Cur autem eū dicas æternum, si libet clariùs explicabis.

RESPONSIO.

Illi plures facti sunt sacerdotes, propterea quòd morte prohiberentur permanere, at hic, quòd manet in æternum, perpetuū habet sacerdotium, Heb. 7. 23. unde & saluos ad plenum potest eos, qui per ipsum aduent Deum, semper uiuent ad hoc, ut interpellent pro illis.

QVÆSTIO.

Perge, & explana, cur eum sacerdotem vocas non secundum ordinem Leuiticum, sed secundum rationem & ritum Melchisedech.

RESPONSIO.

Is de quo dicuntur hac, ad aliam tribum pertinet, de qua nullus altari assistit: palam est enim quòd ē tribu Iuda exortus sit Dominus noster: at nihil loquutus est de sacerdotio Moyses, quòd ad hanc tribum pertineat. Heb. 7. 13.

QVÆSTIO.

Cum præter morem & ritū iam olim in lege obseruatū sacerdos fuerit constitutus, ostende (præcor) à quo fuit ista noui sacerdotij institutio.

RESPONSIO.

Lex hominis cōstituit pontifices, habētes infirmitatē: porro, sermo iuris-iurandi, qui supra legem fuit, filium constituit in æternum consummatū. Heb. 7. 28

QVÆSTIO.

Christus ergò pontificium hunc honorem haudquaquam usurpauit, neque ad functionem hanc sese ingessit: sed à patre vocatus, cum iureiurando fuit sacerdos constitutus.

RESPONSIO.

Christus non semetipsum glorificauit, ut pontifex fieret: sed is qui dix- Heb. 5. 5. erat illi, Filius meus es tu, ego hodie genui te, sicut & alibi dicit, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

QVÆSTIO.

Nobis sane opus erat tali pontifice, qui Leuiticis omnibus longè præcelleret.

RESPONSIO.

Talis decebat ut esset nobis pontifex pius, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & sublimior cælis factus: cui non sit quotidie necesse, quemadmodum illis pontificibus, prius pro peccatis suis victimas offerre, deinde pro peccatis populi: nā id fecit semel cum seipsum obtulit. Heb. 7. 26

QVÆSTIO.

Nouum sacrificandi genus memoras, ut ipse semet ipsum obtulerit: Sed quid victima opus erat, cum alioqui esset patri gratissimus?

Cc.

RESPONSIO.

RESPONSIO.

Heb. 8. 3.

Omnis pontifex ad offerendum donaria & victimas constituitur, unde necesse est, ut hic etiam habeat aliquid quod offerret.

QVAESTIO.

Habuit equidem quod offerret, sed quo præstantius quam quicquid pontifices Leuitici.

RESPONSIO.

Heb. 9. 11.

Christus accedens pontifex futurorum bonorum, per maius & perfectius tabernaculum non manufactum, hoc est non huius structurae, neque per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, aeternam redemptionem nactus.

QVAESTIO.

Si vnica oblatione aeternam redemptionem adeptus est, illi ergo opus non est, ut quod (solebant Leuitici) nouam quot annis aut saepius repetat hostiam.

RESPONSIO.

Heb. 9. 24.

Non in manufacta sancta, ingressus est Christus exemplaria verorum: sed in ipsum caelum, ut appareat nunc in conspectu Dei pro nobis, neque ut sapiens offerat semetipsum, quemadmodum pontifex ingreditur in sancta singulis annis, cum sanguine aieno, alioque oportuisset illum sapiens passum fuisse à condito mundo: sed nunc semel in consummatione saeculorum, ad profligationem peccati, per immolationem sui ipse apparuit. Vnica enim oblatione consecrauit in perpetuum eos, qui sanctificantur.

Heb. 10. 14.

QVAESTIO.

Facebant igitur veterum sacerdotum sacrificia.

RESPONSIO.

Heb. 8. 4.

Nam si esset in terra, ne sacerdos quidem esset, quamdiu essent sacerdotes, qui offerrent iuxta legem donaria.

QVAESTIO.

Non abs're (ut video) antiquate sunt verera, quae etiam saepe numero oblata, & repetita, id non poterant vniuersa, quod vnica Christi victima.

RESPONSIO.

Heb. 10. 5.

Quum dixisset sacrificium & oblationem & holocausta, & victimas, pro peccato noluisse, neque comprobasse, quae iuxta legem offeruntur: tunc dixi, Ecce adsum, ut faciam (Deus) voluntatem tuam. Tollis

prius, ut posterius statuat, per quam voluntatem sanctificati sumus, per oblationem corporis Iesu Christi semel peractam. Et omnis quidem sacerdos adstat quotidie sacra per agens, & eisdem sapius offerens hostias, quae nunquam possunt auferre peccata. Hic vero vna pro peccatis oblata víctima, perpetuo sedet ad dextram Dei.

QV AESTIO.

Nonne ut haec vna est Leviticis omnibus longè præstantior: ita & pro pluribus quàm pro gente vna fuit oblata?

RESPONSIO.

Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nec pro nostris solum, sed 1. Ioan. 2. 2. etiam pro totius mundi peccatis.

Ecce agnus, qui tollis peccata mundi. Tit. 2. 14. Ephe. 1. 7. & 5. 2. Ioan. 1. 19.

QV AESTIO.

O beatos nos, qui talem nacti sumus pontificem, qui sensum infirmitatis nostrae expertus, nostrae miseretur conditionis, ut iam per nomen eius possimus ad patris præsidium confidenter confluere, & misericordiam inuenire.

RESPONSIO.

Habentes pontificem magnum, qui penetravit caelos, Iesum Christum filium Dei, teneamus hanc confessionem: non enim habemus pontificem qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum per omnia secundum similitudinem absque peccato. Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiae, ut consequamur misericordiam, ac gratiam inueniamus ad opportunum auxilium.

Heb. 4. 14.

CAPVT. IO.

DE Christo Propheta, Pastore ac Doctore summo, à Iudæis quidem despecto, à Gentibus autem recepto. Argumentum.

QV AESTIO.

Christus qui à patre Rex & pontifex, fuit constitutus, nonne item & Propheta?

RESPONSIO.

Prophetam de medio tuis ex fratribus tuis, sicuti me, excitabit tibi Deut. 18. 18. Dominus Deus, illum audietis.

QV AESTIO.

Si quis autem neget vaticinium hoc de Christo editum, habetne quo firmare possit, illud Christo in primis convenire?

RESPONSIO.

Moses quidem patribus dixit, Prophetam suscitate vobis, Dominus Deus vester, de fratribus vestris mei similem, audietis illum iuxta omnia, quaecunque loquutus fuerit vobis. Futurum est autem, ut omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminetur e populo. Quin & omnes propheta à Samuele, ac deinceps, quot quot loquuti sunt, annuntiaverunt dies istos.

Act. 3. 22.

Cc ij.

QV AE-

QV AESTIO.

Non solus ergò Moses de propheta Christo testimonium reddit, sed & reliqui prophetae omnes.

RESPONSIO.

Act. 10. 43.

Huic etiam omnes propheta testimonium ferunt, quòd remissionem peccatorum accepturus sit, per nomen eius, quisquis credit in eum.

1. Pet. 1. 10.

De qua salute inquisierunt, & quam scrutati sunt Prophetae, quò venturam in vos gratiam pradiixerunt.

QV AESTIO.

Age ergò, & modò ostende, quibus notis hunc Prophetae designarunt: Atque hoc primùm edoce, nonne dies atque tempus, quò venturus erat Christus, indicarunt?

RESPONSIO.

Dan. 9. 24

Septuaginta hebdomades praefinita sunt populo tuo, & urbi tuae ad consummandū scelus, & perficiendum peccatum, & expiandū iniquitatem, & ad iusticiam sempiternam adducendum, & obsignandum visionem, & Prophetam, & vngendam supremam sanctitatem.

Gen. 49. 10

Non recedat sceptrum de Iehudah, & legislator de pedibus tuis, donec veniat Siloh, & ei erit aggregatio populorum.

QV AESTIO.

Nonne & ubi nasciturus erat Christus luculenter descripserunt Prophetae?

RESPONSIO.

Mat. 2. 5

Quum Herodes congregasset omnes principes sacerdotum, & scribas populi, percontatus est eos, ubi Christus nasceretur: at illi dixerunt ei, in Bethleem, qua est in Iudaea: sic enim scriptum est per Prophetam, Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda, ex te enim mihi prodibit dux, qui rectorus est populum meum Israel.

QV AESTIO.

Aliquid ne etiam Prophetae de familia & gente, ex qua Christus ortum erat habiturus?

RESPONSIO.

Psal. 132. 11.

Iuravit Dominus veritatem, neque discedis ab ea, De fructu ventris tui solio tuo imponam.

Ier. 23. 5.

Ecce dies venient, dicit Dominus, ut excitem germen iustum Davidi, regnabitque rex, & prudenter rem geret, & faciet iudicium & iusticiam in terra, in diebus eius saluabitur Iuda, & Israel habitabit

habitabit iudæ, & hoc nomen eius quo vocabunt eum, Dominum iustitia nostra.

In tempore illo faciam germinare Davidi germen iustitiæ, & faciet iudiciū atq; iustitiam in terra. In diebus illis servabitur Iuda, & Hierusalem habitabit secure. Ier. 33. 14.

Prodibit surculus de stirpe Iesse, & flos de radicibus eius nascetur, super quo spiritus Domini requiescet. Isa. 11. 1.

Super solium Davidis, & super regnum eius sedebit, ut instauret illud, & fulceat illud in iustitia, & iudicio, abhinc usque in æternum. Isa. 9. 7.

QVAESTIO.

Sed quid & propheta de pastoralis officio Christi?

RESPONSIO.

Sicut pastor gregem suum pascet, brachio suo colliget agnos, sinu suo portabit, fœtas suaviter ducet. Isa. 40. 11.

QVAESTIO.

Num rursus sancti prophetae suis reserarunt oraculis, cruciatus atque probra, quæ passurus erat pastor Christus?

RESPONSIO.

Informis, indecorus, nullam in eo formam cerneremus, quo eum appetere, hominum despicatissimus, contemptus, & minus quam homo. Homo dolorum agrestissimæ, gnarus, quasque aspectu auersandus: adeo contemptus, ut eum esse non arbitremur. Sanè morbos nostros, ac dolores ipse tulit ac toleravit, & nos eum existimavimus vulneratum, casum, diminitum, & oppressum. Isa. 53. 2.

Dixit Iesus, & tardi corde ad credendum omnibus, quæ loquuti sunt propheta, nonne hac oportuit Christum pati, & introire in gloriam suam: Et exorsus à Mose, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso scriptæ erant. Luc. 24. 25. Act. 3. 18.

QVAESTIO.

Nunquid & tandem Baptista, luculentum de Christo in carne exhibitum testimonium exhibuit?

RESPONSIO.

Hoc est testimonium Iohannis, quando miserunt Iudæi Hierosolyma sacerdotes & Levitæ, ut interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est, & non negavit, confessus est (inquam) Non sum ego Christus. Ioan. 1. 19.

Cc. 19.

Tunc

Tunc interrogarunt eum, Quid ergo, Elias es tu? Et dixit, Non sum. Propheta es tu? Et respondit, Non. Dixerunt ergo illi, Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? Quid dicis de teipso? Ego (inquit) vox clamantis in deserto, parato viam Domini, quemadmodum dixit Esaias, propheta. Porro, qui fuerunt missi erant ex Phariseis. Itaque interrogauerunt eum, Et dixerunt illi, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Respondit illis Ioannes dicens, Ego baptizo aqua. Medium autem inter vos stat, quem vos nescitis ipse est qui post me veniens, mihi praelatus est, cuius ego non sum dignus soluere corrigiam calceamenti. Hac in Bethabara facta sunt, trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans. Postridie vides Ioannes Iesum venientem ad se, Et dicit, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Hic est de quo dixi, Post me venit Nis, qui mihi prapositus est, quia excellentior me erat, Et ego non noueram eum, sed ut manifestaretur Israel, propterea ego vni aqua baptizans.

QVAESTIO.

Habuit ne Propheta Christus testimonium maius, quam quod à Ioanne & prophetis?

RESPONSIO.

Ioan. 5. 36.

Ego testimonium habeo maius testimonio Ioannis: opera enim, quae dedit mihi pater ut ea facerem, ipsa (Inquam) opera, quae ego facio, testantur de me, quod pater miserit me: Et qui misit me pater, ipse testatus est de me.

Ioan. 8. 18.

Ego sum, qui testor de me ipso, Et testatur de me, qui misit me pater.

Mat. 17. 1. 5

Accipit Iesus Petrum & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & subducit eos in montem excelsum seorsum, & transformatus est coram illis, & splenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem illius facta sunt candida sicut lumen.

Et ecce vox è nube, quae dicebat, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est, ipsum audite.

2. Pet. 1. 17. Mat. 3. 17.

QVAESTIO.

Christus (ut video) primas inter Prophetas habet: ut illi vel vni singulariter competat, Prophetarum Doctorumque summi dignitas & autoritas.

RESPONSIO.

Mat. 23. 8. 10.

Ne vocemini Rabbi, unus est enim Doctor vester, nempe Christus.

Quare

Omnes autem vos fratres estis.

Nè vocemini Doctores, unus enim est Doctor vester, nempe Christus.

QVAESTIO.

Superest aperias, ad quam gentem missus fuit tantus Propheta?

RESPONSIO.

Ipsè dixit, Non sum missus, nisi ad oues perditas domus Israel. Mat. 15. 24

QVAESTIO.

Quid istud? Nonnè & alias oues habuit?

RESPONSIO.

Alias oues habeo, quæ non sunt ex hac caula, illas quoq; oportet me adducere: nam vocem meam audient, fiet què vnum ouile, & vnus Pastor. Ioan. 10. 16

QVAESTIO.

At quænam oues istæ, quas in ouile suum perducendas esse dicebat?

RESPONSIO.

Multi ab oriente & occidente venient, & discumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in regno calorum. Mat. 8. 11

QVAESTIO.

Fuerat nè & istud olim prædictum à prophetis?

RESPONSIO.

Ego Dominus vocavi te in iusticia, & apprehendam te manu mea. Custodiam te, & dabo te in fœdus populi, in lucem gentibus. Isa. 42. 6

Dominatus traditus est ei, & honor, & regnum, vt omnes populi, nationes, & lingua, colant eum. Dan. 7. 14

Non erunt vltra dua gentes, & non diidentur vltra in duo regna, non polluentur vltra in idolis suis. Eze. 37. 23

Patefeci me his, qui non interrogabant: inuentus sum ab his, qui non querebant me: Dixi, Ecce ego, & ecce ego ad gentem, quæ non inuocabat nomen meum. Isa. 65. 1

QVAESTIO.

Audio demum Prophetam Christum docendis gentibus, sicut & Iudæis, destinatum, restat elucides, quàm honorificè exeperunt eum Iudæi?

RESPONSIO.

Ioan. 1. 10

*In mundo erat, & mundus per eum factus, sed mundus eum non
agnovit. Ad suos venit, & sui eum non receperunt.*

QVAESTIO.

*Facinus horrendum narras. Sed quid causæ obtenderunt, ut
tantum Prophetam, respuerent? An non doctrinam eius proba-
uerunt?*

RESPONSIO.

Luc. 23. 2.

*Ceperunt accusare eum, dicentes, Comperimus istum pervertere
gente m.*

Mat. 27. 62

*Meminimus seductorem illum dixisse, quum adhuc viueret, Tertio
post die resurgam.*

Act. 4. 18

*Apostoli denuntiabant, ne omnino loquerentur, vel docerent in nomi-
ne Iesu.*

QVAESTIO.

*Quid præterea, nonne etiam admiranda eius opera calumniati
sunt?*

RESPONSIO.

Mat. 12. 24

*Dicebant, Ille non eicit demonia, nisi per Beelzebub principem
demoniorum.*

QVAESTIO.

*Quis tantam ferocitatem non horreat? At non insuper & vi-
tam eius criminati sunt?*

RESPONSIO.

Mat. 11. 19

*Venit filius hominis edens & bibens, & dicunt, Ecce homo edax, &
vini potor, publicanorum amicus & peccatorum.*

QVAESTIO.

Quid supererat, nisi ut pastorem clementissimum interimerent?

RESPONSIO.

Mat. 26. 66

Dixerunt, Rem est mortis.

Mat. 27. 23

Clamabant illi, dicentes, Crucifigatur.

Luc. 23. 33

*Crucifixerunt eum, & maleficum unum ad dexteram, alterum
ad sinistram.*

QVAESTIO.

*O gentem ingratham, quæ pastorem suum tanta a facit ig-
nomia, eique mala pro bonis rependit: sed quid obsecro illa
commeruit?*

RESPONSIO.

Dicit

Dicit eis Iesus, Nunquam legistis in scripturis, Lapidem quem repro- Mat. 21. 42
bauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli, à Domino factum
est istud, & est mirabile in oculis vestris. Propterea dico vobis, Aufere-
sur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

Mat. 23. 38

Fili regni eijcentur in tenebras exteriores.

Mat. 8. 12

Paulus & Barnabas dixerunt, Vobis necesse fuit primū exponi sermo- Act. 13. 46
nem Dei: postquam autem repellitis illum, & indignos vos decernitis,
aterna vita, ecce conuertimur ad gentes: sic enim nobis mandauit Do-
minus dicens, Constituti te, vt sis lux gentium.

QVAESTIO.

Quis hīc planè non videat, æquisimam Dei in Iudæos (quos
repulit) seueritatem: in nos autem (quos sibi asciuit) misericordi-
am & benignitatem?

RESPONSIO.

Vide benignitatem & seueritatem Dei in eos quidē, qui cecide- Rom. 11. 22
runt, seueritatem: in te verò, benignitatem, si permanseris in benigni-
tate: alioqui & tu excideris.

CAPVT. II.

DE Christo Dei vnigenito, Dominoque nostro, qui
de spiritu sancto conceptus, ex Maria virgine natus
est, vt idem Dei & virginis filius, vnus esset Christus,
Dei & hominum mediator.

Argumentum,

QVAESTIO.

Admonet ordo symboli, vt hæc deinceps de Christo singulatim
inuestigemus. Primo, cur vnicum Dei Filium. Deinde, cur Domi-
num nostrum. Tertio, cur de spiritu sancto conceptum. Postre-
mò, cur de virgine natum, confitemur. Agedum igitur, & quòd
primum est ostende. An vnigenitus dici solet in scripturis?

RESPONSIO.

Spectauimus gloriam eius, gloriam sicut vnigeniti à patre,
Vnigenitus filius, qui est ad sinum patris, ille enarrauit.

Ioan. 1. 14

1. Ioan. 18

Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum dederit.

Ioan. 3. 16

In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quòd filium suum vnigenitum

Ioan. 4. 9

Ed

amissit

amisit Deus in mundum.

QVAESTIO.

Vnigenitus sanè meritò dicitur, qui solus naturà est Dei filius. Sed quem vnigenitum Dei vocat scriptura, eundem ne & proprium & primogenitum appellat?

RESPONSIO.

2. Tim. 8. 12

Deus proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Heb. 1. 6

Cum introducit primogenitum, in orbem tetrarum, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei.

QVAESTIO.

Sequitur, vt explices, cur & Christus ipse, Domini nomine insignitur?

RESPONSIO.

1. Cor. 8. 6

Nobis vnus est Deus, qui est pater, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum.

QVAESTIO.

At nonne, sicut per Christum sunt omnia, ita & Christo à patre data sunt omnia, vt omnium Dominus iustissimè censeatur?

RESPONSIO.

Ioan. 3. 35

Eph. 1. 22

Pater diligit filium, & omnia dedit in manum eius,

Omnia subiecit pedibus eius, eumq; constituit caput super omnia ipsi Ecclesiae.

Phi. 2. 9

Deus illum superexaltauit, ac donauit illi nomē quod est supra omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu se flectat celestium & terrestrium & inferorum, omnisq; lingua confiteatur, quod Dominus sit Iesus Christus.

Mat. 28. 18

Data est mihi omnis authoritas in caelo & in terra.

QVAESTIO.

Rursus, nunquid & nos in ius suum sanguine suo acquisiuit, vt nobis ipse sit Dominus, nos verò illi peculium & populus?

RESPONSIO.

Tit. 2. 14

Dedit semet ipsum pro nobis, vt redimeret nos, ab omni iniquitate, & purifica-

purificaret sibi ipsi populum peculiarem.

Spiritus sanctus posuit vos episcopos, ad regendam Ecclesiam Dei, quam Act. 20. 28. acquisiuit sanguine suo. Gal. 3. 13. & 4. 15.

QVAESTIO.

Sequitur ut recites, quæ fuit eius conceptio.

RESPONSIO.

Missus est angelus Gabriel à Deo, in ciuitatem Galilea, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomē erat Ioseph, è domo David, ac nomen virginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit, Ave gratiosa, Dominus tecum: benedicta tu inter mulieres. Illa verò, viso eo, turbata est oratione eius, & cogitabat, qualis esset ea salutatio, & ait angelus ei, Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, is erit magnus, & filius altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus solium patris, ipsius regnabit quæ super domum Iacob, in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria angelo, Quomodo erit istud, quandoquidem virum non sum cognitura? Et respondens angelus, dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi adumbrabit te: quapropter, & quod nascetur sanctum vocabitur, filius Dei. Luc. 1. 26

QVAESTIO.

Audio Christum è spiritu sancto conceptum, restat natiuitatem eius enarres.

RESPONSIO.

Iesu verò Christi natiuitas ita fuit. Nam cum mater eius Maria desponsata esset Ioseph, priusquam ipsi conuenissent, inuenta est uterum ferre è spiritu sancto. Mat. 1. 18

Ascendit autem Ioseph à Galilea, ex vrbe Nazareth in Iudæam in urbem David, qua vocatur Bethleem, propterea quòd esset ex domo & familia Davidis, ut describeretur cum Maria, desponsata sibi vxore, qua erat pregnans. Factum est autem, cum essent illic, completi sunt dies, quibus ipsa pateret: peperit igitur filium suum primogenitum. Luc. 2. 4

QVAESTIO.

Fuerat ne à prophetis olim prædictus hic mirabilis & insolens ex virgine partus.

Dd. q.

RESPONSIO.

RESPONSIO.

Isa. 7. 14

Eccè virgo concipiet & pariet filium, & vocabit nomen eius Immanuel.

QVAESTIO.

Decebat sanè, ut diuini spiritus virtute, in utero virginis conciperetur, & immunis à labecomuni nasceretur, qui expiandis omnium sordibus à Deo mittebatur.

RESPONSIO.

1. Ioan. 3. 5

Scitis illum patefactum esse, ut peccata nostra tolleret, & peccatum in eo non esse.

QVAESTIO.

Christus, quem virgo concepit, genuit, & lactauit, erat nè ante matrem?

RESPONSIO.

Heb. 13. 8

Heb. 1. 1

Iesus Christus heri & hodiè, idem est, in secula, Vltimis hisce diebus, loquutus est nobis (Deus) per filium, quem constituit heredem omnium, per quem etiam mundum condidit.

QVAESTIO.

Matre igitur prior erat, iuxta Deitatem, qui & posterior fuit, iuxta carnem: caro autem ista fuit nè verè humana?

RESPONSIO.

Heb. 2. 16

Non Angelos assumpsit, sed semen, Abrahæ assumpsit unde debuit per omnia fratribus similis fieri.

Rom. 1. 3

Ex semine Dauidis secundum carnem.

QVAESTIO.

Seriò igitur insaniunt qui carnem eius à virgine sumptam esse negant.

RESPONSIO.

Gal. 4. 4

Vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum factum ex muliere.

QVAESTIO.

Arcanum mirabile, hominibus etiamnum & angelis adorandum: ut qui Deus erat æternus, carnem nostram indueret, isquè formam serui acciperet, qui omnium erat Dominus.

RESPONSIO.

Ioan. 1. 14

Phil. 2. 6

Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus, ut esset aequalis Deo: sed semetipsum inaniuit forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo.

QVAES.

QVAESTIO.

At cum carnem Christi humanam esse confiteris, simul ne agnoscis Christum hominem perfectum: nempe, qui anima constet sicut & corpore?

RESPONSIO.

Dixit Iesus, Undequaq; tristis est anima mea, vsq; ad mortem. Mat. 26. 38.
Anima mea turbata est, & quid dicam? Pater conserua me. Ioan. 12. 27
Quum clamasset voce magna Iesus, ait, Pater in manus tuas commendo spiritum meum, Et cum hac dixisset, expirauit. Luc. 23. 46

QVAESTIO.

Rursus, cum carnem humanam assumpsit Christus, simul ne & humanis infirmitatibus nostris se subiecit?

RESPONSIO.

Non habemus pontificem, qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum per omnia, secundum similitudinem, absq; peccato. Heb. 4. 15
Quoniam pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoq; similiter participes factus est eorundem. Heb. 2. 14. 18.
Ex hoc, quod ipsi contigit tentatum esse, potest & his, qui tentantur, succurrere.

QVAESTIO.

Christum (vt video) plane confiteris, Deum iuxta & hominem esse, qui inter Deum & hominem, mediator sit idoneus.

RESPONSIO.

Vnus mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus. 1. Tim. 2. 5.

QVAESTIO.

Decet ne illi, Deo pariter & homini, propter personae unitatem tribuere, quae non possunt illi, quatenus homo est, conuenire?

RESPONSIO.

Per eum condita sunt omnia, quae in caelis, & quae in terra. Colo. 1. 16
Extus eius a seculo, a diebus aeternis. Miche. 5. 2.
Dixit Iesus, Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Ioan. 8. 58

QVAESTIO.

Num quoque de Christo ea dicere licet, quae non possunt illi
 Dd. iij. (qua-

(quatenus est Deus) conuenire: illum nempe nasci, crescere, pati, sitire, dormire, mori, & quæ his sunt similia?

RESPONSIO.

Luc. 1. 80.

Luc. 2. 51

Mat. 4. 2.

Mat. 4. 34

Ioan. 11. 33

Ioan. 13. 21

Ipse puellus crescebat, & corroborabatur spiritu.

Iesus proficiebat sapientiâ, & staturâ, ac gratiâ, apud Deum & homines.

Cum ieiunasset Iesus, quadraginta dies, & noctes quadraginta, postea esurijt.

Erat ipse in puppi cervicali obdormiens, tunc expergesciunt eum, dicuntque ei: Magister, non est tibi cura quod perimus?

Iesus, ut vidit Mariam flentem, & Iudæos qui una cum ea venerant flentes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit, Vbi posuisti eum? Dicunt ei, Domine veni & vide. Lachrymatu est Iesus.

Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu.

QVAESTIO.

Præterea, quamuis in Christo non confundantur naturæ, nec vna in alteram conuertatur, sed proprietates suas vtraque retineat: fit ne tamen per idiomatum communicationem, ut quod vnius est naturæ, id alteri tribuant scripturæ?

RESPONSIO.

Act. 20. 28

Ioan. 3. 13.

1. Cor. 2. 8

1. Ioan. 1. 3.

1. Cor. 10. 9

Spiritus sanctus posuit vos episcopos ad pascendam ecclesiam Dei, quam proprio sanguine acquisiuit.

Nullus ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, nempe filius hominis, qui est in cælo.

Si cognouissent, nequaquam Dominum gloria crucifixissent.

Quod spectauimus, & manus nostra contrectarunt, de sermone vite, id annunciamus vobis.

Ne tentemus Christum, sicut quidam eorum sentauerunt, & a serpentibus perierunt. 1. Ioan. 3. 16.

CAPVT. 12.

Argumentum **D**E morte Seruatoris, nempe quibus de causis oportuit illum pati.

QVAESTIO.

Postulat ordo symboli, ut posteaquam de Christo homine facto disseruimus, nunc de eiusdem morte inquiramus: quare, ut rem à causis

causis aggrediamur, dic (obsecro) an commiserat quicquam, quo mortem esset commertus.

RESPONSIO.

Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.

1. Pet. 2. 22

QVAESTIO.

Ad quid igitur, qui peccatum non fecerat, mortem tam acerbam pertulit, ut parricida, sacrilegus, aut scelerosus quidam licarius esse videretur?

RESPONSIO.

Christus semel pro peccatis passus fuit, iustus pro iniustus, ut nos ad Deum adduceret, mortificatus quidem carne, sed uiuificatus spiritu.

1. Pet. 3. 18

Traditus fuit propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificationem nostram.

Rom. 4. 25

QVAESTIO.

Traditum audio, ut poenas nobis debitas lueret. Sed quid iustis, ut iustus pro iniustus plecteretur, an putas istud decuisse?

RESPONSIO.

Nonne hac oportuit pati Christum, & intrare in gloriam suam? Et exorsus à Mose, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quae de ipso scriptae erant.

Luc. 24. 26

QVAESTIO.

Si oportuit Christum pati, ut quae de eo scriptae erant implerentur, sponte ergo sua, animam in mortem profudit.

RESPONSIO.

Ego ponam animam meam, & eam rursus assumam: nemo tollit à me, sed ego ponam eam, à meipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo, rursus eam assumendi.

Ioan. 10. 17

Profudit in mortem animam suam, & cum iniquis reputatus est,

Isa. 53. 12

QVAESTIO.

Mirum ergo non est, si in tolerandis cruciatibus atque probris animo perstitit inuincibili, neque iniuriam alteri cuiquam rependit?

RESPONSIO.

Multatus est, & afflictus, nec aperuit os suum. Quasi pecus ad

Da. 11. 7.

malta-

maclationem ducetur: & tanquam ouis coram tensoribus suis obmutescet, nec aperiet os suum.

1. Pet. 2. 23.

Cum maledictis incessetur, non regerebat maledicta. Cum malum afficeretur, non minabatur: sed tradebat vindictam ei, qui iudicat iuste.

QVAESTIO.

Video quàm dignè Pastoris partes impleuerit.

RESPONSIO.

Ioan. 10. 11

Bonus Pastor animam suam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cuius non sunt oues propria, videns lupum venientem, relinquit oues, & fugit, quia Mercenarius est, & non est illi cura ouium.

QVAESTIO.

Ita morte sua testatus est, quanta charitate ouium vitæ & salutis consuleret, cum ipse propriam despiceret.

RESPONSIO.

1. Ioan. 3. 16

Per hoc nouimus charitatem, quoniam ille animam suam pro suo posuit.

Ioan. 15. 13

Maiorem hanc charitatem nemo habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis.

Rom. 5. 6

Christus, cum adhuc essemus infirmi, iuxta rationem temporis, pro impijs mortuus est. Nam vix pro iusto, quisquam morietur: siquidem pro bono forsit an aliquis etiam mori sustinet.

QVAESTIO.

Cum autem suorum salutis ita consulebat, ut se pro illis victimam offerre non despiceret, hoc ne illi primum erat, ut patris mandato obediens esset?

RESPONSIO.

Heb. 10. 5. 9

Ingrediens mundum dixit, Sacrificium & oblationem nolui, corpus autem aptasti mihi.

Phi. 2. 8

Tunc dixi, Ecce adsum, ut faciam Deus voluntatem tuam.

Humilem prauit semetipsum, factus obediens, usque ad mortem, mortem autem crucis.

QVAESTIO.

Si patri ad mortem usque obsequi voluit, libuit ergo patri filium nullius delicti reum, morte tam diu affici?

RESPONSIO.

Hoc

*Hoc mandatum accepi à patre meo. Act. 4. 28. Isa. 53. 6.**Ioan. 10. 18*

QVAESTIO.

Nisi ita patris mandato, parendum fuisset, mortem facile euasisset.

RESPONSIO.

Ait Iesus, An existimas, quod non possim modo rogare patrem meum, qui exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? quomodo ergo implebuntur scriptura, quod sic oporteat fieri? Mat. 26. 53

QVAESTIO.

Fuerat ne etiam istud à Prophetis vaticinatum, imò & ab omni quo definitum, ut Christus cruci affigeretur?

RESPONSIO.

Deus, quæ prædictauerat per os omnium prophetarum suorum, Chris. Act. 3. 18, tum passurum, ita impleuit.

Hunc definito consilio & prænotione Dei, traditum, cum accepisset per manum iniquorum crucifixum interemisset. Act. 2. 23

QVAESTIO.

Quando ad hunc modum pater infontem filium cruci affigendum tradidit, an id gratuito fecit, an meritis hominum accersitus?

RESPONSIO.

*Commendat suam charitatem erga nos Deus, quod cum adhuc esset Rom. 5. 8
mus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit, multò igitur magis iusti-
ficati nunc sanguine eius seruabimur per eum, ab ira.*

*Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum dederit, ut Ioan. 3. 16
quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

QVAESTIO.

Præterea: quando pater pro sua ergà nos charitate, filium unicè dilectum obtulit, num simul patefecit: quam impensè oderit peccatum, nempe quod morte filij plectendum voluerit?

RESPONSIO.

*Is quidem proprio filio non pepercit, est sed pro nobis omnibus tradi- Rom. 8. 32
dit eum.*

*Multa correctionis nostræ ei imposita est, voluit Dominus conterere Isa. 53. 5. 10
eum, & infirmitatibus subicere.*

Ec

CAPVT

CAP V T. 13.

Multa in morte Christi euenisse, quæ morientis innocentiam testarentur.

QVAESTIO.

Non arbitror à re nostra fore alienum, si de morte Christi differentes, ea nunc inferamus, quæ mirabili quodam modo, & præter hominum spem ædita, morientis gloriam dilucidè illustrarunt. In primis præses ille Pilatus, qui Christum flagellis, ac tandem morte multauit, illum ne prorsus insontem esse confessus est, ritumque solenni illum à scelere quouis absoluit?

RESPONSIO.

Mat. 27. 22.

Dixit Pilatus, Quid faciam Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt ei omnes, Crucifigatur. Præses autem ait, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes, Crucifigatur. Videns autem Pilatus, quod nihil proficeret, sed magis, tumultus fieret, accepta aqua, abluit manus coram populo dicens, Innocens ego sum à sanguine huius iusti: vos uideritis. Et respondens vniuersus populus, dixit, Sanguis eius super nos, & super filios nostros.

QVAESTIO.

Deinde, perfidus ille discipulus, qui Dominum flagitiosè prodiderat, num tandem resipuit, Dominumque iustum atque innocentem esse prædicauit?

RESPONSIO.

Mat. 27. 3

Videns Iudas, qui eum prodiderat, quod damnatus esset, penitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccaui prodens sanguinem innoxium. At illi dixerunt, Quid ad nos, tu videris. Et projectis argenteis in templo, recessit.

QVAESTIO.

Præterea, cum aduersus Christum inirent consilium Principes & Pharisei, nonne qui tùm Pontifex summus erat, luculentum & celebre oraculum de innocentia Christi coram edidit?

RESPONSIO.

Ioan. 11. 47

Colligerunt Pontifices, & Pharisei consilium, & dixerunt, Quid facimus, quia hic homo, multa signa facit: si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem.

gentem. Vnus autem ex illis, Caiaphas, qui pontifex erat anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam, neque reputatis, quod expediat nobis, ut moriatur vnus homo pro populo, & non pereat tota gens. Hoc autem a se ipso non dixit, sed cum pontifex esset anni illius, prophetauit, quod Iesus moriturus esset pro gente: nec pro gente solum, sed ut filios Dei, qui dispersi erant, congregaret in vnum.

QVAESTIO.

Nonne & alter è duobus maleficis, qui tunc patibulo erant affixi, mirifice Christum celebrauit, eiusque iusticiam, tanquam è suggestu proclamauit, præco quidem regni Christi ex iniquo prædone repente effectus?

RESPONSIO.

Vnus sceleratorum, qui suspensi erant, conuertiabatur ei, dicens, Si tu es Christus, serua te ipsum, & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens, Ne Deum quidem times, quod in ipsa damnatione es, & nos quidem iuste: (nam digna factis recipimus, hic verò nihil mali gessit. (Et dixit ad Iesum, Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. Dixit illi Iesus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Luc. 23. 39

QVAESTIO.

Nonne & principes sacerdotum, vel inuiti, iusticiam Christi illustrarunt, qui cum testimonia aduersus eum accuratè inuestigassent, nihil prorsus quod congrueret inuenerunt?

RESPONSIO.

Principes sacerdotum, & totum Consilium, quærebant testimonium aduersus Iesum, ut eum morti traderet, nec inueniebant: multi enim falsum testimonium dixerunt contra eum, & non congruebant eorum testimonia. Mar. 14. 35

QVAESTIO.

Præterea, cum turbæ à spectaculo redeuntes, pectora sua stupefactæ percuterent, indicabant ne necem nephariam in Christum patrata esse?

RESPONSIO.

Omnes turbæ, quæ conuenerant ad spectaculum illud, quum vidissent quæ fiebant, percutientes pectora sua, reuertebantur. Luc. 23. 48

QVAESTIO.

Quid, quod profana mulier illa, quæ præsidis erat vxor, id per somnia acutè persensit, quod perfida gens Iudæa, mente & oculis cæcutiens non perspexit, nempe Christum in fontem & innoxium esse?

RESPONSIO.

Sciebat Pilatus, quod propter inuidiam tradidissent eum. Sedente Mat. 27. 18
Ecce. autem

autem illo pro tribunali misit ad eum vxor eius, dicens, Nihil tibi cum iusto illo: multa enim passa sum hodie per somnium, propter eum.

QVAESTIO.

Nunquid & Christo laudem iustitiæ tribuerunt, cumquæ à criminis culpa vindicarunt Centurio, & qui cum eo erant milites?

RESPONSIO.

Mat. 27. 54

Centurio, & qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terramotu, & his quæ facta fuerant, timuerunt valde, dicentes: Verè Filius Dei erat iste.

QVAESTIO.

Fuit ne & sol, innocentiae Christi præco, qui tum insolenter obsecratus est in coelis, cum Christus sol iustitiæ mortem occumbetet in terris?

RESPONSIO.

Luc. 23. 44

Erat ferè hora sexta, & tenebra facta sunt super totam terram, usque ad horam nonam, & obscuratus est sol.

QVAESTIO.

Quid quòd moriente summo sacerdote Christo, velum templi more insolito scissum est per medium?

RESPONSIO.

Mat. 27. 51

Eccè velum templi scissum est in duas partes, à summo, usque ad imum.

QVAESTIO.

Reddidit nè & terra opifici suo luculentum iustitiæ testimonium, an non itidem & lapides barbara hominum duritie molliores?

RESPONSIO.

Mat. 27. 51

Terra mota est, & petra scissa sunt.

QVAESTIO.

Quid plura? nonne & monumenta mortuorum aperta sunt, ut virtutes, & gloriam redemptoris nunciarent?

RESPONSIO.

Mat. 27. 52

Monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

CAPVT. 14.

Quam multos fructus peperit (vna) mors seruatoris. *Argumentum*

QVAESTIO.

Nè quod in morte Christi primum est, prætereamus, nunc (precor) expendamus, quam multos fructus illa attulerit: quos vt singillatim exploremus, hoc primum aperi, ad quid ille morti se subiecit?

RESPONSIO.

Christus pro nobis passus est.

1. Pct. 2. 21.

QVAESTIO.

Cùm pro nobis passum esse dicis, eum (puto) intelligis poenas à nobis meritas dependisse.

RESPONSIO.

Sane languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.

Isa. 53. 4

QVAESTIO.

Aptè quidè̃m nostros vocas, quos ipse tulit dolores: nempe, quos nostra commouerat iniquitas.

RESPONSIO.

Dominus traduxit in eum, nostras omnium iniquitates.

Isa. 53. 6.

QVAESTIO.

Cùm itaque liber esset ab omni lege peccati, ille nostra in se transtulit sceleria, vt pro illis plecteretur, ab illis vero non inficeretur.

RESPONSIO.

Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter peccata nostra.

Isa. 53. 5.

Tradidi vobis inprimis, quod & acceperam: quod Christus mortuus fuerit pro peccatis nostris, secundum scripturas.

1. Cor. 15. 3

QVAESTIO.

Vulnera ergò & vibices eius, collapsam ac perditam valetudinem nostram restituerunt.

RESPONSIO.

In liuore eius sanatio nobis.

Isa. 53. 5.

Ee. iij.

Peccata

1. Pet. 2. 24.

Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iusticia visceremus, cuius eiusdem visceris sanati fuisset.

QVAESTIO.

At nonne sicut liuor eius, nostra fuit sanatio: ita & eius castigatio nostra pax fuit, & reconciliatio?

RESPONSIO.

Psa. 53. 5.

Castigatio pacis nostra, super eum.

Rom. 5. 10.

Cum inimici essemus, reconciliati fuimus Deo, per mortem filij eius.

2. Cor. 5. 18.

Hac omnia sunt ex Deo, qui reconciliauit nos sibi, per Iesum Christum, deditque ministerium reconciliationis.

Eph. 3. 12.

In quo habemus libertatem, & aditum cum fiducia, per fidem ipsius.

Rom. 5. 2

Per quem etiam fide habuimus hunc aditum in gratiam hanc, per quam stamus, & gloriamur sub spe gloria Dei.

QVAESTIO.

Atqui pax nulla est apud Deum, ubi peccatorum non est remissio.

RESPONSIO.

Col. 1. 14.

Habemus redemptionem per sanguinem ipsius, id est remissionem peccatorum.

Eph. 1. 7.

Habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem inquam peccatorum, ex diuite eius gratia.

Act. 13. 38

Annunciamus vobis remissionem peccatorum per Iesum.

Act. 10. 43.

Huic omnes Propheta testimonium dant, remissionem peccatorum accepturum per nomen eius quemuis, qui crediderit in eum.

QVAESTIO.

Præiosa utique est, magnique facienda, quæ tanto sanguine parata est redemptio: sanguine (inquam) non taurorum, aut hircorum, sed ipsius, qui agnus est incontaminatus.

RESPONSIO.

1. Pet. 1. 18.

Scitis vos, non caducis rebus, argento, vel auro, fuisse redemptos ex vana vestra conuersatione, ex patrum traditionibus accepta, sed pretioso sanguine, utpote agni immaculati, & incontaminati, nempe Christi.

Heb. 9. 12.

Non per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem, ingressus est semel in sacrarium aeternam redemptionem nactus.

1. Cor. 6. 20

Empti estis pretio, glorificate igitur Deum in corpore vestro, & in spiritu vestro, quæ sunt Dei. Mat. 20. 28.

QVAESTIO.

Quando ad hunc modum suos, per sanguinem suum, à morte vindicauit, simul ne & mortem ipsam aboleuit?

RES.

RESPONSIO.

Mortem aboleuit, & vitam in lucem produxit. Ose. 13. 14. 2. Tim. 1. 10

QVAESTIO.

Alium nè hostem, præter mortem ipsam, moriendo subegit?

RESPONSIO.

Quoniam pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoque similiter particeps factus est eorundem: ut per mortem aboleret eum, Heb. 2. 14
qui mortis imperium habet, hoc est diabolus, & liberos redderet, quotquot metu mortis per omnem vitam, obnoxij erant servituti.

Nunc damnatio adest mundi huius, nunc Princeps mundi huius ejicitur foras. Ioan. 12. 31

QVAESTIO.

Quando autem vindex ille noster, atrocem mundi principem subegit: nonnè & spolia eius, atque & arma, quibus confidebat, abstulit?

RESPONSIO.

Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt quæ possidet: Luc. 11. 21
ubi vero fortior eo superveniens, vicerit eum, universa eius arma aufert, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit.

Expoliatos principatus ac potestates, ostentavit palam, triumphans de illis per semetipsum. Col. 2. 15

Vbi tua (ò mors) victoria? Vbi tuus (ò sepulchrum) stimulus? 1. Cor. 15. 55
stimulus verò mortis est peccatum.

QVAESTIO.

Quid plura? Qui nos à dæmonis tyrannide eripuit, & in libertatem asseruit, nonnè simul chirographum, quod aduersum nos erat, deleuit, illudquè cruci in monumentum victoriæ affixit?

RESPONSIO.

Cum effectus mortui per delicta, & per præputium carnis vestra, simul cum illo vos vivificavit, condonans vobis omnia delicta, deletò quod aduersus nos erat chirographo, quod (inquam) erat contrarium nobis, per decreta, & illud sustulit è medio affixum cruci. Col. 2. 13

QVAESTIO.

Nonnè præterea execrationem nostram obliteravit, dum in cruce maledictum, quod lex infligebat, sustinuit?

RESPONSIO.

Christus nos redemit à maledictione legis, dum pro nobis factus Gal. 3. 13.

Ee. iij.

est

est maledictio : scriptum est enim, *Maledictus omnis, qui pendet in ligno.*

QVAESTIO.

Nè singula persequar, est nè in vna morte Christi reperire, quicquid ad iustitiam, sanctificationem, vitam, & salutem est necesse?

RESPONSIO.

1. Cor. 1. 30.

Heb. 5. 9.

Factus est nobis sapientia à Deo, iustitiaque & sanctificatio, & redemptio : ut sicut scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Omnibus qui sibi obediunt, fuit causa salutis aeterna.

QVAESTIO.

Quid igitur, pro tantis ergà nos beneficijs, agendum esse ducis?

RESPONSIO.

1. Pet. 2. 9.

Col. 1. 12

Luc. 1. 68.

1. Cor. 15. 57

Vos populus in acquisitionem, ut virtutes pradicetis illius, qui è tenebris vos vocavit, in admirabilem suam lucem.

Gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos à potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum filij sui dilecti.

Benedictus Dominus Deus Israel, qui vivificavit & fecit redemptionem populi sui.

Deo sit gratia, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.

CAPVT. 15.

Argumentum

A Quo iudice, & ad quod supplicij genus, damnatus fuit Christus, item de sepultura eius, atque de eiusdem descensu ad inferos.

QVAESTIO.

De morte Christi multa sumus sciscitati, reliquum est videamus, cur symbolū expressius designavit, tum genus mortis, quam passus est : tum nomen iudicis, qui damnavit eum. Quod igitur ad iudicem spectat, hoc est ad Pilatum, qui vir extraneus erat, & prætoria potestatem sub Romanis exercebat, decuit nè nominis eius speciatim meminisse, non solū ut notior esset historiae huius fides : verumetiam ut constaret inter omnes, Christum eo tempore mortem pertulisse, quo redemptorem venturū prädixerant Prophetæ, cum videlicet à gente Iudæa ablatum esset sceptrum, & ademp-

adempta ius dicendi potestas.

RESPONSIO.

Non recedet sceptrum à Iehuda, & legislator à pedibus eius, donec veniat Silo, & es eris congregatio populorum. Gen. 49. 10.

QVAESTIO

Nonne & vaticinatum erat olim à prophetis, Christum Domini passurum à gentibus, cuius generis fuit Pilatus?

RESPONSIO.

Quare cum tumultu gentes concurrunt, & populi inane meditantur? Psal. 2. 1
Concursant reges terra, & principes vna consultant, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.

Vnamiter susceperunt Apostoli vocem ad Deum, dixeruntq., Domine, tu es Deus qui fecisti caelum & terram, mareq., & omnia quae in eis comprehenduntur: qui per os David serui tui dixisti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inano? Assisterunt reges terra, & principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim uero aduersus sanctum filium tuum Iesum, quem unxisti, Herodes simul, & Pontius Pilatus, cum gentibus & populo Israel, ad faciendum quacumq., manus tua, & consilium tuum prius decreuerat, ut fierent. Act. 4. 24.

QVAESTIO.

Nunquid & hoc praedixerat ipse Christus, se (nimirum) à gentibus perimendum, ut Pilati, qui gentilis erat, aptissime meminere sit symbolum?

RESPONSIO.

Assumpsit Iesus duodecim, & ait illis, Ecce ascendimus Hierosolimam, & consummabunt omnia quae scripta sunt de filio hominis: tradetur enim gentibus, & illudetur, & contumelijs afficietur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum. Luc. 18. 31.

QVAESTIO.

Perspicue video non abs repositum in symbolo, Christum sub Pontio Pilato passum: nunc addito (si libet) cur & symbolu genus supplicij eius nominatim expressit, nonne quia oportuit, ut qui nostrum Anathema erat sublagurus, ea morte moreretur, quae legis edicto execrabilis habebatur?

RESPONSIO.

Christus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus est execratio, scriptum est enim, Execrabilis quisquis pendit in ligno. Gal. 3. 13.

ff

QVAESTIO.

QVAESTIO.

At quænam sunt verba legis, quam hic citat apostolus.

RESPONSIO.

Deut. 21. 22

Quando fuerit in aliquo peccatum mortedignum, & interfectus fuerit, ago eum in crucem, cadaver vero eius non pernox erit in ligno, sed mox sepelies illud, illo eodem die, quoniam maledictio Dei est suspensus.

QVAESTIO.

Teneo rationem, quare crucem Christi commemoret symbolum: sed numquid & ille ideo in altum extra portam sublatuſ est, ut in eum (velut in signum altè, & in conspectu positum) oculos fidei coniciamus, & ad eum omnes in cœtū vnū, conueniamus & coalescamus?

RESPONSIO.

Isa. 11. 12

Leuabit signum gentibus, congregabit q̄, eiectionis Israel, & dispersiones Iuda congregabit, a quatuor plagis terra.

Ioan. 3. 14

Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.

Gal. 3. 1

Amentes Galatæ, quis vos fascinauit, ut non crederetis veritati, quibus præ oculis Iesus Christus prius fuerat depictus, inter vobiscum crucifixus?

Heb. 13. 12

Iesus, ut sanctificaret populum per proprium sanguinem, passus est extra portam: exeamus igitur ad eum extra castra.

QVAESTIO.

Hæc satis de morte Christi, iam recita (quæso) quid de sepultura eius refert historia sancta.

RESPONSIO.

Mat. 27. 57

Cum vespere esset, venit homo diues ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu, hic accessit ad Pilatum, & postulauit corpus Iesu: tum Pilatus iussit reddi corpus, & cum accepisset corpus Iesu, auoluist illud sindone munda.

Ioan. 19. 39

Venit autem, & Nichodemus, qui venerat ad Iesum nocte primam, ferens misturam Myrrhæ & Aloes, circiter libras centum, superposuerunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatis.

QVAESTIO.

Quando

THEOLOGICAE. LIB. II. 219

Quando autem Ioseph & Nichodemus, id officii in vngendo & sepeliendo corpore Christi impenderunt, nonne morem & ritum Iudaicæ gentis obseruarunt?

RESPONSIO.

Ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ut mos est Iudaïs sepe- Ioan. 19. 40
lire.

Cadaver per non eris pernox in ligno, sed mox sepelies illud,

Deut. 21. 22

QVÆSTIO.

Quid postea, de corpore Christi cum ad hunc modum fuisset sepultum?

RESPONSIO.

Erat in loco, ubi crucifixus fuit, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus fuerat, illic ergo propter parasceuen Iudeorum, quia monumentum propè erat, posuerunt Iesum. Ioan. 19. 41

Posuitq; corpus Ioseph, in monumento suo nouo, quod exciderat in petra, & aduoluto magno lapide ad ostium monumenti, abiit. Mat. 27. 60

QVÆSTIO.

Christus ergo, ut sese ad extremum vsquè exinaniret, seque summissius quàm possit alius quisquam (excepta corruptione), demittere, non despexit in locum hunc infernum descendere, qui corporibus mortuorum est designatus. Infernus autem illic locus, quem monumentum aut sepulchrum interpretamur, sepius ac inferorum nomine appellatur, in literis factis?

RESPONSIO.

Dominus neci dat, & vitæ restituit: deiecit ad inferos, & euehit. 1. Sam. 2. 6

Anima mea satiata est malis, & vitæ mea, vsquè ad infernum pertigit, reputatus sum, cum descenderem ibi in sepulchrum. Psal. 88. 3

O Domine, reuocaisti ab inferis animam meam, restituisisti, ne quominus in foueam descenderem. Psal. 30. 3

Circummeinxerant me funes inferorum, laquei mortis inqueiebantur mihi. Psal. 118. 5

me: dum itaque agebar, inuocabam Dominum, & ad Deum meum clamabam.

Dixit Iacob, Descendam ad filium meum Iugens in infernum, Gen. 37. 35

Vitam in inferno me, recondas, & occultas, donec reuocet ira tua, Job. 14. 23

mihi què terminum præscribas, ad quem recorderis mei. Job. 17. 13

Es expectarem, infernus tamen est domus mea, & in tabernaculo meo lectum meum. Job. 13. 2

Celebrandus est Deus ille, viuens in æternum, simul & regnans in saeculis seculis: quoniam ipse flagellat, & miseretur: deducit ad inferos, & reducit. Psal. 16. 10. 1. Reg. 2. 6 Psal. 6. 3. & 94. 17. Ion. 2. 3.

QVÆSTIO.

Corpus ergo Christi ad locum hunc inferum descendit, qui corporibus mortuorum est destinatus, vtpotè in sepulchrum. Quod autem attinet

Ff. II.

ad

ad animam, quam ipse patri moriens commendauit, illa ne quieuit beatè solutis doloribus mortis?

RESPONSIO.

Luc. 23. 43

Dixit Iesus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

QVAESTIO.

Fateris ne præterea, Christum mirabili virtute sua ad mortuorum spiritus & penetrasse, & descendisse?

RESPONSIO.

1. Pet. 3. 19

Spiritibus, qui erant in carcere, profectus prædicauit.

CAPVT. 16.

Argumentum.

DE resurrectione Christi, in secundam partem symboli.

QVAESTIO.

Cum iam nobis agendum sit de resurrectione seruatoris, nè graueris initio articuli huius, veritatem testimonii fide dignis, & exceptione maioribus illustrare.

RESPONSIO.

Act. 2. 14. 22

Petrus cum undecim extulit vocem suam, & loquutus est, Viri Israelita, audite verba hæc, Iesum Nazarenum varum exhibitum a Deo, erga vos virtutibus, & prodigijs, & signis, quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut & vos scitis, hunc definitis consilio, & præsentia Dei traditum, cum accepissetis, per manus iniquorum crucifixum interemistis. Quem Deus suscitauit solutis doloribus mortis, quatenus impossibile erat teneri illū ab ea. Dauid enim dicit de eo, Providebā Dominū corā me sepe, quoniam a dextris est mihi, nè commouear, propter hoc latatū est cor meū, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe, quoniam nō derelinques animam meā in inferno nec sinēs ut factus tuus videat corruptionē. Notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me iucunditate cū facies tua. Viri fratres, quādoquidē licet libere dicere apud vos de patriarcha Dauid, quod & defunctus est, & sepultus est, & sepulchrum eius est apud vos, vsq; in hodiernum diem. Propheta igitur, cum esset, & sciret, quod iureiurando iurasset sibi Deus futurum, ut de fructu lūbi ipsius, quātū ad carnē, Christus, ex oriretur, ac sederet supra sedē eius, præsciens, locutus est de resurrectione Christi, & non derelicta sit in inferno

inferno anima eius, neq; caro eius videret corruptionem: Hunc Iesum suscitavit Deus, cuius omnes nos sumus testes.

Petrus respondit populo, Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, Deus A&. 3. 13.
patrum nostrorum glorificavit filium suum, quem vos tradidistis, ac negastis in conspectu Palati, cum ille iudicasset esse absoluendum. Vos autem sanctum & iustum negastis, & postulastis, ut virum homicidam donaret vobis, autorem vero vestrae interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cuius nos testes sumus.

Respondens Petrus, & Apostoli, dixerunt: Deus patrum nostrorum A&. 5. 30.
suscitavit Iesum, quem vos interemistis suspendentes in ligno. Hunc principem & servatorem Deus exaltauit dextera sua, ad dandam penitentiam Israel, remissionemq; peccatorum. Ac nos sumus ei testes horum, quae dicimus, insuper autem & spiritus sanctus, quem dedit Deus obedientibus ipsi.

Surgens Paulus ait, Viri fratres filij generis Abraha, & qui inter A&. 13. 26.
vos timeant Deum, vobis sermo salutis huius missus est. Qui habitabant Hierosolymis, & principes eorum, cum ignorarent Iesum & voces Prophetarum, quae per omne sabbatum leguntur, condemnato eo impleverunt, nullaq; causa mortis inveniēta, petierunt, ut interficerent illū. Cumq; consummassent omnia quae de illo erant, depositum de ligno, posuerunt in monumento. Deus autem suscitavit eum a mortuis, qui visus est per dies multos his, qui simul ascenderunt cum eo a Galilaea Hierosolymam: qui sunt testes eius apud plebem, & nos vobis annunciamus, quod eam repromissionem, quae ad patres facta est, Deus adimplevit filiis illorum: vultum, vobis: resuscitato Iesu, sicut & in Psalmo primo scriptum est, Filius meus es tu, ego hodie genui te, quod autem suscitavit eum a mortuis, iam non amplius reuersurum in corruptionem, ita dixit: Dabo vobis sancta David fidelia. Ideo & alius dicit, Non permittes ut sanctus tuus videat corruptionem: nam David quidem, cum sua aetate insepulchretus, consilio Dei dormiuit, & appositus est ad patres suos, viditq; corruptionem: at is, quem Deus suscitavit, non vidit corruptionem.

QVAESTIO.

Quod apostoli de Christo a mortuis suscitato impletū testantur, id ne & Christus ante mortem sapius praedixerat futurum?

RESPONSIO.

Dixit Iesus, Generatio prava & adultera signū quærīt, & signum Mat. 12. 39.
non dabitur ei, nisi signum Iona Propheta. Quemadmodum enim fuit Ionas in ventre ceti, tribus diebus, ac tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terra, tribus diebus, & tribus noctibus.

Capit Iesus indicare discipulis suis, oportere se abire Hierosolymam, Mat. 16. 21.
& multa pati a senioribus & principibus sacerdotum, & scribis, & occidi, & tertio die suscitari.

Ef. 14.

Versum.

Mat. 17. 22

Versantibus ipsis in Galilaea, dixit eis Iesus, Futurum est, ut filius hominis tradatur in manus hominum, & trucidabunt eum, sed tertia die suscitabitur.

Ioan. 2. 19

Dixit Iesus, Destruite templum hoc, & tribus diebus erigam illud. Dixerunt ergo Iudei, Quadraginta & sex annis adificatum est templum istud, & tu tribus diebus eriges. At ille loquebatur de templo corporis sui. Quum ergo surrexisset a mortuis, & ordati sunt discipuli eius, quod hoc dixisset eis, & crediderunt scriptura, & sermoni, quem Iesus dixerat.

Ioan. 10. 17

Propterea pater me diligit, quia pono animam meam, & eam rursus assumam. Mat. 17. 9 & 20. 19. Ioan. 12. 24. Mat. 26. 31.

QVAESTIO.

Iam libenter audiam, quibus item argumentis, Christus sese a mortuis suscitatum esse probavit: quibus nempe apparuit hominibus, an Angelis, viris, an mulieribus: vni, an pluribus: semel, an saepius: diu, an noctu: obscure, an palam & manifeste? Agedum, & rem mihi eo narra ordine, quem requirit series historiae.

RESPONSIO.

Mat. 28. 1.

Vespera sabbatorum, qua lucebat in primam sabbatorum, venit Maria Magdalena, & altera Marta, ut viderent sepulchrum. Et ecce terramotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de caelo, & accedens deuoluit lapidem ab ostio, sedebatque super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius candidum sicut nix. Praetimore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Respondens autem Angelus, dixit mulieribus, Nolite timere vos: scio enim quod Iesum, qui crucifixus est, queritis: non est hic, surrexit: videte locum, ubi positus erat Dominus, & cito euntes, dicite discipulis eius, quod surrexit a mortuis, & ecce praecedat vos in Galilaam: ibi eum videbitis. Ecce dixi vobis.

QVAESTIO.

Dignum sane nuncium, quod a caelesti pracone allatum creditur: sed quid mulieres, nihil praeter istud audiuerunt?

RESPONSIO.

Mat. 28. 8.

Digresse celeriter a monumento cum timore, & gaudio magno currebant, ut renuntiarent discipulis eius. Cum autem irent ad renuntiandum discipulis eius, tunc ecce Iesus occurrit illis, dicens, Aue. Illae autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus, Nolite timere. Ite & renunciate fratribus meis, ut eant in Galilaam, & ibi me videbunt.

QVAESTIO.

Sancta equidem legatio mulieribus commendata, ut religionis nostrae vel primarium caput Apostolis nuntiarent. At quanta fide (quæto) quod illis iussu erat, praestiterunt?

RES.

RESPONSIO.

Nunciauerunt hac omnia ipsius undecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalena, & Iohanna, & Maria Iacobi, & cetera quae cum illis erant, quae hoc dicebant Apostolis. Luc. 24. 9

QVAESTIO.

Quid autem Apostoli.

RESPONSIO.

Visa sunt apud illos seu desiramentum verba eorum, neque crediderunt eis. Luc. 24. 11

QVAESTIO.

At forte nuncium fidem in illis non habebat, quod non à viris, sed à mulieribus allatum esset.

RESPONSIO.

Post hac duobus ex ipsis ambulanti bus apparuit in alia forma eunti- bus rursus. Et illi abierunt, & nuntiaverunt reliquis, qui neque illis cre- diderunt. Marc. 16. 12

QVAESTIO.

Mira Apostolorum hebetudo, qui rem tot oraculis Prophetarum testatam, atque demum à testibus fide dignis annunciatam, somnium esse dicerent.

RESPONSIO.

Nondum noverant scripturam, quod oporteres illam à mortuis re- surgere. Ioan. 20. 9

QVAESTIO.

An desit propterea Christus id exequi, quod promiserat illis.

RESPONSIO.

Postea sedentibus illis undecim apparuit, & exprobaui illis incredulitatem suam, & cordis duritiam, quod à his qui ipsum viderant resus- citatum, non credidissent. Marc. 16. 14

QVAESTIO.

Mira Christi clementia, qui Apostolos, licet incredulos, dignatus est resurrectionis suae conspectu: Sed quid Apostoli cum viderent atque audivissent eum.

RESPONSIO.

Expaufacti & tonterriti, existimabant se spiritum videre. Luc. 24. 37

QVAESTIO.

Quid autem tunc Dominus?

RES:

RESPONSIO.

Luc. 24. 38

Dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in cordibus vestris? Videte manus meas & pedes meos, quia ipse sum, contrectate me, & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hac dixisset, ostendit eis manus & pedes.

QVAESTIO.

Tum vel sensibus suis illos credere oportuit.

RESPONSIO.

Luc. 24. 41

Adhuc autem illis non credentibus, pro gaudio, & mirantibus, dixit: Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & aliquid de fano apiano, & accepit, & in conspectu illorum comedit.

QVAESTIO.

Nihil video praetermissum a Christo, quo verum corpus probari queat sensibus: at nihil addidit amplius?

RESPONSIO.

Luc. 24. 44

Dixit ad eos, Haec sunt verba quae loquutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quod necesse foret impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me. Tunc aperuit illorum mentem, ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertio die, & praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hierosolymis, vos autem estis testes eorum.

QVAESTIO.

Ita ergo suorum sensibus satisfacit, ut simul doctrinam, quam mentes eorum instrueret, addiderit. Caeterum, cum se ita contrectandum exhibuit, aderant ne omnes Apostoli?

RESPONSIO.

Joan. 20. 24

Thomas, unus ex duodecim, qui vocabatur Didimus, non erat cum illis, quando venit Iesus.

QVAESTIO.

At nonne alij dixerunt illi, ea quae viderant?

RESPONSIO.

Joan. 20. 23

Dixerunt ei alij discipuli, vidimus Dominum.

QVAESTIO.

QVAESTIO.

Quid tum ille, an non confestim fidem adhibuit?

RESPONSIO.

*Ipsē autem dixit eis, Nisi videro in manibus eius, vestigia clavorum, & Ioan. 20. 25
miserō digitum meum in vestigium clavorum, manumq; meam in la-
tus eius, non credam.*

QVAESTIO.

Prodigiosa Thomæ incredulitas, qui condiscipulis exceptione
omni maioribus, & qui testes erant oculati, fidem non adhibu-
it. Sed nonne & istius etiam misertus est Seruator?

RESPONSIO.

*Post dies octo, rursus erant intus discipuli eius, & Thomas cum ipsis. Ioan. 20. 26.
Venit ergo Iesus cum ianua esset clausa, & stetit in medio, & dixit,
Pax vobis. Deinde dixit, Thoma, infer digitum tuum huc, & vide ma-
nus meas: & infer manum tuam, & mitte in latus meum, & ne sis in-
fidelis, sed fidelis.*

QVAESTIO.

Tum nec redidit Thomas?

RESPONSIO.

Respondit Thomas, & dixit ei, Dominus meus, & Deus meus. Ioan. 20. 28.

QVAESTIO.

Quid tandem ipse Christus?

RESPONSIO.

*Dixit ei Iesus, Quia vidisti me Thoma credidisti, Beati, qui non Ioan. 20. 29
viderunt, & crediderunt.*

QVAESTIO.

O Pastorem piissimum, qui nec vnā despexit oticulam. A die
autem illo, an non amplius visus est discipulis?

RESPONSIO.

*Etiam seipsum exhibuit viventem, (posteaquā supplicio fuit affectus) Act. 1. 3.
compluribus argumentis, dum per dies quadraginta conspicitur ab illis,
& loquitur eis de regno Dei.*

Gg

QVAESTIO

QVAESTIO.

Sed nonne & alijs visus est, quàm Apostolis?

RESPONSIO.

1. Cor. 15. 6

Visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus plures manent usque ad hunc diem, quidam autem & obdormierunt.

QVAESTIO.

Nonne & cum ipse in coelum ascendit, rursus viderunt eum?

RESPONSIO.

Act. 1. 9.

Videntibus ipsis, in altum sublatus est: & nubes subduxit illum ab oculis eorum.

QVAESTIO.

A die autem illo, quo in coelum sublatus est, an nemini visus est amplius?

RESPONSIO.

Act. 7. 55

Cum Stephanus esset plenus spiritu sancto, intentis in caelum oculis, vidit gloriam Dei, & Iesum adstantem ad dexteram Dei: & ait, Ecce, conspicio caelos apertos, & filium hominis adstantem ad dexteram Dei.

1. Cor. 15. 8.

Postremo verò omnium, velut ab ortu, visus est & mihi.

QVAESTIO.

Præter hæc tam multa, nūquid & resurrectionis testes fuerunt milites illi, qui custodes erant monumenti, dum Christus surrexit à mortuis?

RESPONSIO.

Mat. 28. 11.

Ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum omnia, quæ acciderant. Et congregati cum senioribus consilio habito, pecuniam copiosam dederunt multis, dicentes: Dicite, quod discipuli eius nocte venerint, ac furati sint eum vobis dormientibus: & si hoc auditum fuerit sub praside, nos persuadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatus est hic sermo, apud Iudaos, usque in hodiernum diem.

QVAESTIO.

Accedit ne ad maiorem Iudaicæ incredulitatis condemnationem, illa (de qua tu supra) sanctorum resurrectio, qui Christo à mortuis excitato, multis apparuerunt Hierosolymis?

RESPONSIO.

Mat. 27. 53

Multa corpora sanctorum, quæ dormierant, surrexerunt, & egressi sunt

monumentis, post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem,
& apparuerunt multis.

QVÆSTIO.

Is (vt concludam) deplorata cæcitate laborat, qui istam tot
argumentis obsignatam veritatem non amplectitur, & cuius præ-
dicatio tam fidis testibus commendata fuit.

RESPONSIO.

Quod audimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & 1. Ioan. 1. 1. 3
manus nostra contrectauerunt de sermone vita.

Quod vidimus & audimus annunciamus vobis.

Et nos testes sumus omnium quæ gessit, & in regione Iudæarum, & Act. 10. 39.
Hierusalem. Quem occiderunt suspensum in ligno, hunc Deus suscitavit
tertio die, & exhibuit eum, vt manifestus fieret, non toti populo, sed te-
stibus prius ad hoc delectis a Deo nobis, qui comedimus & bibimus
vna cum illo, posteaquam resurrexit a mortuis, & præcepit nobis, vt præ-
dicaremus populo, ac testificaremur ipsum esse illum, qui constitutus est
a Deo iudex viuentium ac mortuorum.

Non arte compositas fabulas sequuti, notam vobis fecimus Domini 1. Pet. 1. 16
nostri Iesu Christi virtutem, & aduentum: sed qui oculis nostris aspexi-
mus illius maiestatem.

CAPVT. 17.

Quam multos, & quam vberes fructus ædedit resur-
rectio Christi.

Argumentum

QVÆSTIO.

Iam (si libet) videamus, quos & quantos fructus ædedit vna
Christi à morte resurgentis victoria, & quid ille sibi, quid vni &
nobis acquisiuit. Primum igitur hoc expedi: Nonne dum suapte
potentia, non precario resurrexit, clarum Deitatis suæ specimen
obfirmandæ, fidei nostræ prætestat?

RESPONSIO.

Declaratus fuit filius Dei cum potentia, secundum spiritum sanctum. Rom. 1. 4.
rationis, ex eo, quod resurrexit a mortuis Iesus Christus Dominus noster

QVÆSTIO.

Fides ergo, quæ in Christum credimus, solidam habet futuram:
nimirum, quod Deo nitatur.

RESPONSIO.

Per illum creditis in Deum, qui illum excitauit a mortuis, & glori- 1. Phil. 1. 21
am ei dedit, vt fides ac spes vestra esset in Deum.

QVÆSTIO.

QVAESTIO.

Explana (obsecro) quæ ista est, de qua hic loqueris gloria, quam pater dedit filio, dum excitavit eum à mortuis.

RESPONSIO.

Eph. 1.20

Suscitavit eum ex mortuis Deus, & sedere fecit ad dexteram suam in caelestibus, supra omnem principatum, ac potestatem, ac virtutem, & dominium, & omne nomen quod nominatur, non solum in seculo hoc: verum etiam, & futuro. Et omnia subiecit sub pedibus illius, & eum dedie caput super omnia, ipsi Ecclesie.

Phil. 2.9

Quapropter, & Deus illum in summam extulit sublimitatem, ac domavit illi nomē, quod est supra omne nomē, ut in nomine Iesu, omne genua flectat, caelestium, ac terrestrium, ac inferorum, omnisq; lingua confiteatur, quod Dominus sit Iesus Christus ad gloriam Dei patris.

Isa. 53.12

Propterea, distribuam illi partem cum magnis, & cum robustis spolia dividet, quoniam profudit in mortem animam suam.

QVAESTIO.

Insigne narras victoriæ Christi præmium; sed quid & ille nobis illā eadem acquisivit victoriā.

RESPONSIO.

2. Tim. 1.10

Vitam in lucem produxit, ac immortalitatem.

QVAESTIO.

Quid præterea?

RESPONSIO.

Eph. 2.5

Etiā cum essemus mortui per delicta, concitavit nos Deus, vna cum Christo. (Per gratiam estis servati,) simulq; cum eo sedere fecit in caelis, in Christo Iesu.

QVAESTIO.

Id (quæso) ediffere explicatius.

RESPONSIO.

Col. 2.12

Consepulsi cum illo per baptismum, per quem etiam cum illo resurrexistis, per fidem operationis Dei, qui excitavit illum ex mortuis. Et vos cum mortui essetis per delicta, & per praputium carnis vestra, simul cum illo vivificavit, condonans vobis omnia delicta.

Vis (quod & alias docuisti) iustitiam, quæ per Adamum peccarat, per

per Christum à mortuis suscitatum, restitutum?

RESPONSIO.

Sicut per unius delictum, propagatum est malum, in omnes homines, Rom. 5. 12. ad condemnationem; ita & per unius iustificationem, propagatum est bonum in omnes homines ad iustificationem vite. Quemadmodum enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti fuimus multi: ita & per obedientiam unius, iusti constituentur multi.

QVAESTIO.

Sicut ergò pro nobis passus est, ita & pro nobis ipse resurrexit?

RESPONSIO.

Traditus fuit propter peccata nostra, & excitatus est, propter iustificationem nostri. Rom. 4. 25.

QVAESTIO.

Nihil ne amplius ille pro nobis, dum à morte in vitam rediit?

RESPONSIO.

Si spiritus eius, qui excitavit Iesum à mortuis, habitat in vobis, si qui Rom. 8. 11. excitavit Christum ex mortuis, iustificabit etiam mortalia corpora vestra.

Deum Dominum suscitavit, & nos suscitabit per potentiam suam. 1. Cor. 6. 14. Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Quando Christus manifestatus fuerit, vita nostra tunc, & vos cum illo manifestabimini in gloria. Col. 3. 3.

Si credimus Iesum mortuum esse, & resurrexisse, ita etiam Deus eos, 1. The. 4. 14. qui obdormierunt in Iesu, adducet cum eo.

QVAESTIO.

Censes (ut video) Christum primitias esse mortuorum, ut quemadmodum ille resurrexit à mortuis: ita & nos tandem resurgamus?

RESPONSIO.

Christus surrexit ex mortuis, primitia eorum, qui obdormierunt. 1. Cor. 15. 20. Est caput corporis Ecclesia, principium & primogenitus ex mortuis, Col. 1. 18. ut in omnibus primas teneat.

QVAESTIO.

Video rursum, id nobis à Christo restitutum, quod ablatum fuerat per Adamum.

RES.

RESPONSIO.

1. Cor. 15. 21

Quia per hominem mors, etiam per hominem resurrectio mortuorum. Quemadmodum enim per Adam omnes moriuntur: ita et per Christum omnes vivificabuntur, unusquisque autem in suo ordine: Primitia Christus resurrexit: deinde hi qui sunt Christi, in adventu eius resurgent.

QVAESTIO.

Quid igitur, nisi Christus dormientium primitiae revixisset?

RESPONSIO.

1. Cor. 15. 14

Si Christus non resurrexit, inania est predicatio nostra: inanis autem est et fides vestra. Reperimur autem et falsi testes Dei, quoniam testificati sumus de Deo, quod excitaverit Christum: quem non excitavit, si videlicet mortuus non resurget. Quod si Christus non resurrexit, inanis est fides vestra. Adhuc esset in peccatis vestris. Igitur et qui obdormierunt in Christo perierunt, si in hac vita spem in Christo tantum fixam habemus, maxime omnium hominum miserabiles sumus.

QVAESTIO.

Cum tam multa vni Christo debeamus, cuiam (obsecro) nobis posthac vivendum est, nisi ei vni, cui etiam vitam debemus?

RESPONSIO.

2. Cor. 5. 15

Pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, posthac non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit.

QVAESTIO.

Quid vero si cum deinceps vivendum sit Christo, nobis ipsi ac vitis denuo indulgeamus?

RESPONSIO.

2. Pet. 2. 20

Si postquam inquinamenta mundi, per agnitionem Domini et servationem Iesu Christi, effugerint, his rursus implicati superentur, facta est ultima eorum conditio deterior priore.

Heb. 6. 6

Rursus crucifigentes sibi met ipsos filium Dei, et ludibrio habentes.

Rom. 8. 13

Si secundum carnem vixeritis moriemini.

QVAESTIO.

Expedi igitur, ut vitae per Christum restituti, iustitiae vivamus in posterum.

RES.

RESPONSIO.

Cum Christus passus sit pro nobis in carne, vos quoque eadem cogitatione armamini. Quod videlicet, qui passus est in carne, acsitit a peccato, in hoc, ut iam non concupiscitis hominibus, sed voluntati Dei, quod reliquum est temporis, in carne vivatis. Sat enim est nobis, quod anteactis vitiis tempore, voluntatem gentium patrauerimus, cum incederemus in lasciviis, concupiscentiis, violentiis, commensationibus, compotationibus, & nefariis simulachrorum cultibus.

Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iusticie viveremus.

Si resurrexistis una cum Christo, superna quarite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Supernam curate non terrestria: siquidem mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo, in Deo.

Sepulsi sumus una cum illo per Baptismum, in mortem: ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam patris: ita & nos in novitate vite ambulemus. Nam si insititum facti sumus similitudini mortis eius: nimirum & resurrectionis participes erimus: illud scientes, quod vetus ille noster, cum illo crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati, ne posthac servamus peccato. Eph. 4. 17.

CAPVT. 18.

De ascensione Christi in coelum, ubi sedet ad dexteram patris, in secundam partem symboli.

QVAESTIO.

Quid de ascensione Christi in coelum nobis credendum sit, & confitendum, nunc (precor) ediffere?

RESPONSIO.

Dominus quidem postquam loquutus est discipulis, receptus est in coelum: & consedit a dextris Dei.

QVAESTIO.

Fuerat ne mysterium istud, iam olim Prophetis reuelatum?

RESPONSIO.

Dixit Dominus, Domine meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Heb. 1. 13

Gg. iiii

QVAES-

QVAESTIO.

Nonne & antequam mortem oppeteret Christus, suos sapissime monuerat de futuro reditu suo ad patrem, quod testator esset articuli huius fides?

RESPONSIO.

Ioan. 13. 33

Filioli, adhuc ad exiguum tempus vobiscum sum: quareti me, & quemadmodum dixi Iudaeis, quod quò vado ego, vos non potestis venire, etiam nunc dico vobis.

Ioan. 14. 19

Adhuc paululum, & mundum me non amplius videbitis: vos autem videbitis me, quia ego vivo, & vos viueris.

Ioan. 16. 16

Pusillum, & non videbitis me: & iterum pusillum, & videbitis me, quia abeo ad patrem.

Ioan. 16. 28

Et nunc vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis, interrogat me, Quo vadis? Sed quia hac loquutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum.

Ioan. 14. 29

Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem.

Ioan. 16. 28

Nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit credatis.

QVAESTIO.

Tandem, cum instaret hora, ut ad patrem sese reciperet, assumptus sit nè testes fide dignos, qui abeuntem, & in coelum ascendentem, attentissime conspicerent?

RESPONSIO.

Luc. 24. 50

Eduxit discipulos foras, usque in Bethaniam, & sublati in altum manibus suis, benedixit eis. Et factum est cum benediceret illis, recessit ab eis, ac ferebatur in coelum.

Act. 1. 9

Atque videntibus iisdem, in altum sublati sunt: & nubes subduxit illum ab oculis eorum.

QVAESTIO.

Quòd autem oculis conspexerunt, id nè audiuerunt oraculo celesti attestatum?

RESPONSIO.

Act. 1. 10

Cum pressent defixi in coelum oculis, eunte illo, ecce viri duo adstiterunt illis in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilaei quid statis intuentes in coelum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum.

QVAESTIO.

Habet ergò Christi ascensio testes & nuncios, tam Angelos, quam

quàm homines: sed ad quid dixerunt Angeli: Ita veniet, sicut vidistis euntem: id ne, ut Christum inde ilicò rediturum promitterent?

RESPONSIO.

Eum oportet cælum accipere, usq; ad tempus restitutionis omnium, qua loquutus est per os omnium sanctorum suorum prophetarum ab ano. Act. 3. 21.

QVAESTIO.

Sed quod istud est restitutionis omnium tempus?

RESPONSIO.

Cum tradiderit regnum Deo, & patri, & cum abolerit omne imperium, & omnem potentiam, & virtutem: nam oportet eum regnare usq; quò omnes inimicos subiecerit pedibus eius. 1. Cor. 15. 24.

QVAESTIO.

Interea non fruitur Ecclesia pastoris sui conspectu.

RESPONSIO.

Si etiam novimus Christum secundum carnem, nunc tamen non amplius novimus. 2. Cor. 5. 16.

Semper pauperes habebitis vobiscum, me verò non semper habebitis. Superna quærne, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Mat. 26. 11. Col. 3. 1.

QVAESTIO.

Hocce boni pastoris est, gregem suum deserere?

RESPONSIO.

Non relinquam vos orphanos. Ioan. 14. 18.

Ego vobiscum sum omnibus diebus, usq; ad consummationem seculi. Mat. 28. 20.

An non agnoscitis vosmet ipsos, quod Iesus Christus in vobis est, nisi reprobi estis? 2. Cor. 13. 5.

QVAESTIO.

Quid velis nunc demum assequor, Christum nempe semper affuturum Ecclesiae, quò ad divinam virtutem attinet: sed cur ab ea formam visibilem suam abduxit?

RESPONSIO.

Ego veritatem dico vobis. Expedi vobis, ut ego abeam.

Ioan. 16. 7.

QVAESTIO.

Expediuisse quidèm dicis, sed nondum causam reddis.

Hh.

RES-

RESPONSIO.

Ioan. 16. 7. *Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam cum ad vos.*

QVAESTIO.

Quid, an nondum spiritum sanctum habebant Apostoli, quibus tunc loquebatur?

RESPONSIO.

Mat. 10. 20. *Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, is est qui loquitur in vobis.*

Ioan. 15. 3. *Iam vos puri estis, propter sermonem quem loquutus sum vobis.*

Mat. 16. 16. *Simon Petrus dixit, Tu es Christus filius Dei viventis. Tunc respondens Iesus, ait: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus, qui est in caelis.*

QVAESTIO.

Ad quid igitur spiritum sanctum promittebat illis, qui iam spiritum Dei habebant, nisi velis promissionem intelligi de solenni quadam gratiarum effusione, quam recepturi essent à spiritu Christi?

RESPONSIO.

Ioan. 14. 26. *Consolator ille Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quae dixi vobis.*

Ioan. 15. 26. *Cum venerit consolator ille, quem ego mittam vobis à patre, spiritus inquam ille veritatis, qui à patre procedit, ille testabitur de me: Sed & vos testabimini, qui à principio mecum estis.*

Ioan. 16. 8. *Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: de peccato quidem, eo quod non credunt in me: de iustitia autem, quia ad patrem meum vado, & amplius non videbitis me: de iudicio autem, quia princeps mundi huius iudicatus est.*

Act. 2. 4. *Repleti sunt omnes spiritu sancto, ceperuntque loqui alijs linguis.*

QVAESTIO.

Et si ergo Apostoli spiritum sanctum accepissent, priusquam Christus in caelum ascenderet, conveniebat tamen, ut celebris illa spiritus sancti exhibitio, tantisper differretur, donec Christus ad dexteram Dei sedens, plenam regni sui gloriam esset assequutus.

RESPONSIO.

Ioan. 7. 38. *Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viventis. Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes.*

Adhuc in eum: nondum enim erat spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

QVAESTIO.

Non solis ergo Apostolis, sed & vniuersae conduxit Ecclesiae: ut Christus supra caelos omnes ascenderet, quò omnia spiritu suo impleret & regeret?

RESPONSIO.

Qui descendit, ipse est qui etiam ascendit supra omnes caelos, ut Ephe. 4. 10 impleret omnia.

QVAESTIO.

An non inde copiosa gratiarum fluentia, quibus indies irrigatur & locupletatur Ecclesia?

RESPONSIO.

Cum ascendisset in altum, captiuitam duxit captiuitatem, & Ephe. 4. 8 dedit dona hominibus.

Hoc illud est quod dictum est per Prophetam Ioel, Erit vltimis temporibus (dicit Dominus:) effundam ex spiritu meo in omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filia vestra, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt, & quidam super seruos meos, & super ancillas meas, in diebus illis effundam de spiritu meo, & prophetabunt.

Effundam aquas super siticulosam, & flumina super aridam. Effundam spiritum meum super semine tuum, & benedictionem super germine tua, & crescent ut inter herbas, & sicut salices ad riuos aquarum. Ioel. 2. 28.

QVAESTIO.

Præter hæc dona spiritus, nonne & hoc rursus nobis adfert Christi in cælum ascensio, ut illic per eum sit nobis parata mansio?

RESPONSIO.

In domo patris mei habitationes multa sunt, alioqui dixissem vobis, Ioan. 14. 2 Vado ad parandum vobis locum, & cum abiero, & parauiero vobis locum, rursus veniam, & assumam vos ad meipsum, ut vbi sum ego, & vos sitis.

Cum essemus mortui per delicta, conuiuificauit vnâ cum Christo, simulq; cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit in cælis in Christo Iesu. Ephe. 2. 6

QVAESTIO.

Quid ne nobis rursus accessit per Christi ad patrem ascensum

H. ij.

quod

quod illic pro nobis agit aduocatum?

RESPONSIO.

Rom. 8. 34.

Quis ille qui condemnet? Christus est qui mortuus, qui etiam est ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis.

Heb. 7. 25.

Saluos facere ad plenum potest eos, qui per ipsum aduenit Dominum, semper viuens ad hoc, ut interpellat pro illis.

QVAESTIO.

Restat postremò edoceas, cuius rei nos admonet ipsa cœli per ascensum Christi apertio.

RESPONSIO.

Heb. 10. 19

Cum habeamus libertatem aduendi in sancta per sanguinem Iesu, ea via quam dedicauit nobis, cumq; habeamus sacerdotem magnum, perfectum Domini Dei, accedamus cum vero corde, in certitudine fidei, aspersi cordibus a conscientia mala, & abluti corpore aqua pura.

Col. 3. 1.

CAPVT. 19.

Argumentum

DE iudicio ultimo.

QVAESTIO.

Postquam de ascensione Christi in cœlum differuisti, nunc doce (rogo) ita ne & profectus est, ut hinc non sit denuò rediturus?

RESPONSIO.

2. The. 4. 16.

Ipsè Dominus cum hortationis clamore, & voce archangelis, ac Dei tuba, descendit è cœlo.

QVAESTIO.

Apertè testaris Christum tandem rediturum, ad quid autem venturus sit, non perinde aperis.

RESPONSIO.

1. Tim. 4. 1.

Iudicaturus est viuos & mortuos in illustri illo aduentu. Act. 10. 42. Rom. 14. 9.

QVAESTIO.

Iudicaturum dicis viuos & mortuos, at ne patris est ius ipsum iudicandi?

RES.

RESPONSIO.

*Deus iudex est, is hunc deiecit, illum extollit.
Deus iudex iustus est.
Dominus iudex noster, Deus legislator noster.
Qui me indicat, Dominus est.*

Psa. 73. 7
Pla 7. 11
Isa 33. 22
1. Cor. 4. 4

QVAESTIO.

Ad quid ergo tribuis Christo ius & potestatem iudicandi mundum?

RESPONSIO.

Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in seipso, & potestatem dedit ei facienda iudicij, quia filius hominis est.

Ioan. 3. 25

QVAESTIO.

Deus igitur homines per hominem illum (iuste) iudicabit, qui ab hominibus inique damnatus est?

RESPONSIO.

Deus nunc denunciat hominibus, ut omnes ubique, respiciant, eo quod statuit diem in quo iudicaturus sit orbem terrarum in iusticia, per eum virum, quem designat, fide praestita omnibus, cum excitauit eum ex mortuis.

Act. 17. 30

QVAESTIO.

Teneo, quis iudex noster sit futurus, sed non item quando venturus.

RESPONSIO.

De die illo & hora nemo scit, ne Angeli quidem caelorum, sed pater meus solus.

Mat. 24. 36

QVAESTIO.

Nonne saltem signa quaedam iudicis aduentum praecedent, quae iudicium breui fore designabunt?

RESPONSIO.

Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris anxietas gentium, in perplexitate, resonanti mari & fluctu, extabescentibus omnibus praetimore, & expectatione eorum, quae superveniens orbi terrarum: nam vires caelorum movebuntur.

Luc. 21. 29

A ficu discite similitudinem, cum iam ramus eius tener fuerit, & folia fuerint enata, scitis quod prope sit aestas: ita & cum vos videritis haec omnia, scitote quod prope sit in foribus.

Mat. 24. 32

Hb. ij.

QVAES.

QVAESTIO.

An non sibi tum facile præcauebunt, qui ista viderint, nè incautos deprehendat eos: ludicis aduentus?

RESPONSIO.

Mat. 24. 37

Sicut erant dies Noe, ita erit & aduentus filij hominis, sicut enim diebus qui præcesserunt diluvium, edebant, & bibeabant, uxores ducebant & nuptum dabant, ad eum vsq; diem quo ingressus est Noe in arcam, nec cognouerunt diluvium, vsq; dum venisset, & sustulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis.

Mat. 24. 27

Sicut fulgur exit ab oriente, & apparet vsque in occidentem: ita etiam erit aduentus filij hominis.

Luc. 17. 28

Similiter etiam, ut accidit diebus Lot, edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant, aedificabant quo autem die Lot exiit Sodomis, pluit igne & sulphure è caelo, & omnes perdidit: secundum hac erit dies quo filius hominis ostendetur.

QVAESTIO.

Video Dei consilio nobis occultum esse diem illum, quare & temerarium, duxerim si quis velit illum digito monstrare, & velut articulis designare.

RESPONSIO.

Act. 1. 7

Dixit Iesus, Non est vestrum, nosse tempora siue opportunitates, quas pater in sua ipsius autoritate posuit.

1. The. 5. 1

De temporibus, & opportunitatibus non est opus, ut vobis scribam: ipsi enim penitus scitis, diem illum Domini ut furem in nocte ita venturum esse. Cum enim dicent, Pax, & tuta omnia, tunc repentinum eis imminet exitium, sicut dolor partus mulieri in pragnanti, nec effugient.

QVAESTIO.

Ceddò igitur, quid facto opus esse nostit?

RESPONSIO.

Mat. 24. 44

Propterea & vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venturus est.

Luc. 12. 39

Hoc sciote, si sciret paterfamilias qua hora fur venturus sit, vigilaret, nec sineret perfodiri domum suam.

Apo. 16. 15

Eccè venio ut fur, beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, nè nudus ambulet, & videantur verenda eius.

Apo. 3. 3

Memento igitur quæ acceperis & audieris, serua igitur & resipiscet quod si non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur, neque intelliges

qua hora veniam ad te.

At vos fratres non estis in tenebris, ut dies ille vos tanquam fur deprehendat: omnes vos filij lucis estis, ac filij dies: non sumus noctis neque tenebrarum, nempe igitur ne dormiamus ut reliqui, sed vigilemus, et sobrii simus.

1. The. 5. 4

QVAESTIO.

Probè quidè, vigilandum mones: restat ut ipsam vigilandi rationem explices.

RESPONSIO.

Illuxit illa gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, et abnegata impietate, et mundanis cupiditatibus temperantes, et iuste et pie vivamus in praesenti saeculo, expectantes beatam illam spem, et illustrem illum adventum gloria magni illius Dei ac servatoris nostri Iesu Christi.

Tit. 2. 11

Faxit Dominus, ut abundetis, et exuberetis, mutua inter vos charitate, et in omnes, quemadmodum et nos in vos, ut corda vestra inculpata stabiliat in sanctimonia coram Deo, et patre nostro in adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius.

1. The. 3. 11.

Veniet dies Domini sicut fur in nocte, qua caeli procella in morem transibunt, elementa vero estuantia solvantur, terraque, et quae in ea sunt opera exurentur. Cum igitur haec omnia solvantur, quales oportet esse vos in sanctis conversationibus, ac pietatibus, expectantes properando adventum dies Dei, propter quem caeli incensi solvantur, et elementa estuantia liquefcent.

1. Pet. 3. 10

1. The. 5. 23. 1. Pet. 4. 18. Rom. 13. 11. 1. Cor. 1. 4.

QVAESTIO.

Teneo rationem expectandi iudicem: nunc (si nosti) formam qua veniet describito.

RESPONSIO.

Omnes tribus terra videbunt filium hominis, venientem in nubibus caeli, cum potentia, et gloria multa.

Mat. 24. 30.

Cum hortationis clamore, et voce Archangeli, ac Dei tubae, descendet de caelo.

1. The. 4. 16

QVAESTIO.

At longè alius apparuit, cum is primò in mundum venit.

Mat. 24. 27.

RES.

RESPONSIO.

Phil. 2.7

Semetipsum inaniuit forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humilem praeiussit semetipsum, factus obediens usque ad mortem.

QVAESTIO.

Cum autem ad iudicandum sedebit, quos oportere putas apud tribunal eius sisti?

RESPONSIO.

Rom. 14.10

Omnes sistemur apud tribunal Christi. Scriptum est enim, Vivo ego dicis Dominus, mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

Mat. 25.31

Cum venerit filius hominis cum gloria sua, & omnes sancti Angeli cum eo, tunc sedebit super thronum gloria, & cogentur coram eo omnes gentes.

2. Cor. 5.10

Omnes nos manifestari oportet, coram tribunali Christi, ut reportet unusquisque ea, quae sunt per corpus suum id quod fecit, siue bonum, siue malum.

QVAESTIO.

Tum ne in lucem prodibit quicquid occultum & abditum fuerit?

RESPONSIO.

1. Cor. 4.5

Ne ante tempus, quicquam iudicetis, donec venerit Dominus, qui & illustraturus est occulta tenebrarum, & patefaciet consilia cordium.

4. Eldr. 14.35

Manet nos post obitum iudicium, cum denuo reuixerimus, palam fient nomina iustorum, & facta impiorum proferentur.

QVAESTIO.

Nonne & omnium ratio exigetur?

RESPONSIO.

Mat. 12.36

Dico vobis, Quodcunque verbum otiosum loquutus fuerint homines, de eo reddunt rationem in die iudicii.

QVAESTIO.

Ita ne fiet iudicium, ut nullus sit habendus personarum respectus?

RESPONSIO.

Rom. 2.2

Scimus iudicium Dei esse secundum veritatem.

Deus

Deus persona principum non mouetur, neque discrimen ponit inter *Iob. 34. 19.*
munificum & tenuem.

Quicquid feceritis, ex animo facite tanquam Domino, & non hominibus, scientes quod a Domino recipietis mercedem hereditatis: nam Domino Christo seruitis. Ceterum qui peccarit, reportabit peccatum suum, & non est personarum respectus. *Col. 3. 23.*

Personam hominis Deus non accipit *Psa. 9. 8. Deut. 10. 17. 2. Paral. 19. 7. Iob. 34. 19. Phil. 6. 9. Act. 10. 34.* *Gal. 2. 6.*

QVAESTIO.

Restat ut explices, quoniam à Iudice, tandem proferetur sententia.

RESPONSIO.

Congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabis eos, alter ab altero, sicut Pastor segregat oves ab hædis, & statuet quidem oves à dexteris suis, hædos autem à sinistris. Tunc dicet Rex, his qui à dexteris sibi erunt, Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratum vobis ab exordio mundi. Esurius enim, & dedisti mihi, edere, sitius, & dedisti mihi bibere, hospes eram, & collegistis me, nudus & operuistis me, infirmus & visitastis me, in carcere eram, & venistis ad me. *Mat. 25. 32. 49.*

Amen dico vobis, quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius, esuriui enim & non dedisti mihi cibum: sitiui, & non dedisti mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus, & in carcere eram, & non visitastis me. Amen dico vobis, quatenus non fecistis vni de minimis his, nec mihi fecistis.

QVAESTIO.

Sicut ergo primum venit, ut omnes misericorditer redimeret: ita rursus venturus est, ut iustitiam exerceat, utque quod fecerit quisque recipiat.

RESPONSIO.

Vidi thronum magnum candidum, & quendam ei insidentem, à *Apo. 20. 11.*
cuius conspectu fugit terra & cælum, quorum locus non est inuentus, & vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu: & libri aperti sunt, & alius liber apertus, qui est liber vitæ, & iudicati sunt mortui, ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum: & reddidit mare mortuos, quos habebat, mors quoque, & infernus reddiderunt mortuos quos habebant, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

Reddet unicuique iuxta facta sua, his quidem qui perseuerantes in benefaciendo, gloriam, & honorem, & immortalitatem quarunt, vitam æternam: his vero qui sunt contentiosi, & qui veritati quidem non obtempe- *Rom. 2. 6.*

Mat. 25. 46.

obtemperant, sed obtemperant iniustitia, ventura est indignatio & ira, afflictio & anxietas.

Et abibunt isti in supplicium aeternum, iusti vero in vitam aeternam. Dan. 12. 2. Ioan. 5. 28. 2. Cor. 5. 10.

QVAESTIO.

Prudenter ergo sapit, quisquis in ultimum diem prospectum intendit, sedulo vigilans, Dominumque paratus expectans: nam licet ad tempus dura patiatur, viuaturque inglorius, gloria tamen & pace fruetur immortalis?

RESPONSIO.

Luc. 12. 35.

Sint lumbi vestri praecincti, & vestra lucerna accensa, & similes estote his qui expectant quando Dominus suus reuersus sit a nuptijs, ut cum venerit ac pulsauerit, statim aperiant ei. Beati serui illi quos, quum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, faciet ut discumbant, & ministrabit eis. Et si venerit secunda vigilia, & si tertia vigilia venerit, atque ita inuenerit, beati sunt serui illi.

Sap. 5. 16.

Iusti in perpetuum viuunt, habentque in Domino, positam mercedem, eorum curam gerente supremo. Ideo regnum praeclarum adipiscuntur, & de manu Domini diadema pulcherrimum.

Sap. 3. 2.

Videntur quidem insipientum iudicio mori, & putatur malus eorum exitus, & discessus a nobis calamitosus cum salus sint: nam in hominum conspectu cruciantur, eorum spes est immortalitatis plena: & leniter castigati, magna bona consequuntur: siquidem Deus eos explorat, & se dignos inuenit, eos tanquam aurum in fornace explorat, & tanquam solidum sacrificium acceptos habet.

QVAESTIO.

Audio mercedem amplissimam fidelibus seruis promissam: sed quid proderit his promissio, qui non paruerint Domini mandato?

RESPONSIO.

Luc. 12. 45.

Si dixerit seruus in corde suo, Tardat Dominus aduentum, ceperitque verberare seruos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius, die quo non expectat, & qua hora non nouit, & separabit eum, partemque cum infidis ei assignabit. Ille autem seruus qui nouit voluntatem domini sui, nec se comparauit, nec fecit ex voluntate eius, cedetur multis plagis.

4. Efd. 7. 49.

Quid prodest nobis promissam esse vitam immortalem, si nos facinora mortifera patrauerimus? Quid propositam nobis esse spem perennitatis si nos perniciosam vanitatem sumus obrogati? Quid designatas esse nobis incolumes & tutas habitationes, si nos flagitiose viximus? Quid repositam

tam esse gloriam altissimi, ad conservandum eos, qui cum patientia vitam egerunt, si nos pessimis itineribus incessamus? Quid parafaciendum esse perennem incorrupto fructu paradysum, in quo est incolumitas & salubritas, si nos non ingredimur? In ingratis enim locis versati sumus. Quid stellis splendidiores esse facies eorum, qui videntur abstinentia, si vultus nostri erunt tenebris atriores, non enim cogitavimus in vita, dum insulse agebamus, post mortem subeundas esse penas.

Sap. 5. 7. 14

Pernitiosis insustentia vijs plane incedentes, inuias peragimus solitudines, ignari dominica via. Quid nobis superbia profuit, quid diuitia cum arrogatia contulerunt? Pratersunt omnia illa tanquam ymbra, aut pratercurrentis nunciis, tanquam navis fluctuantem aquam permeans, cuius elapsa vestigium inuenire non est, aut meatus notam in fluctibus.

Talia dicunt apud inferos, qui peccarunt: nam impiorum spes est, ut vento sublata lanugo, ut spuma tenuis agitata procellis, ut fumus vento diffusus, & ut hospitii unus dies memoria praeserijt.

CAPVT. 20.

DE spiritu sancto, in tertiam partem Symboli.

Argumentum.

QVAESTIO.

Nè otiose repetam quæ tu supra de spiritu sancto docuisti, enim videlicet à Patre & Filio procedentem, vtriusque spiritum esse, vtrique parem, coeternum, & consubstantialem, neutro tamen vel minorem vel posteriorem. Nunc quod reliquum est, de operibus & effectis eius, pauca absterogabo. sed hoc primum, vocatur nè in scripturis, nunc virtus, nunc digitus Dei, quo diuinum eius numen designetur?

RESPONSIO.

Dixit Angelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi Luc. 1. 35
Inumbrabit te.

(Ait Christus) Si in digito Dei eijcio damonia, profecto peruenit ad vos regnum Dei. Luc. 11. 20

Dixerunt ad Pharaonem, Digitus Dei hic est. Exo. 8. 19.

QVAESTIO

Nonne etiam spiritus ille est qui scrutatur omnia, & in abditissima Dei arcana penitus penetrat?

RESPONSIO.

11. 7.

Spiritus

I. Cor. 2. 10.

*Spiritus omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.
Ea quae sunt Dei nemo nouit nisi, Spiritus Dei.*

QVAESTIO.

Numquid & ille est per quem viuificantur omnia?

Psa. 7. 104. 30

RESPONSIO.

Iob. 34. 14

Nche. 9. 6

*Si mittas spiritum tuum, creantur, & renouabis faciem terrae.
Si Deo sumus animus suggeret reuocare spiritum & statum suum, pro-
tinus omnis caro expiraret, ac homo conuerteretur in puluerem.
Tu fecisti caelum, & caelos caelorum, atque omnem exercitum eorum:
terram, & omnia quae sunt super eam: maria, & quicquid in eis est:
& tu uiuificas ista omnia.*

QVAESTIO.

Num quoque & is est spiritus à quo vnctus atque consecra-
tus fuit Rex, Propheta, & Pontifex, noster Christus?

RESPONSIO.

Luc. 4. 17.

*Venit Iesus Nazareth, ubi erat nutritus, & intrauit secundum con-
suetudinem suam, die sabbathorum in Synagogam, & surrexit ut legeret,
& traditus est ei liber Isaia propheta, & explicato libro, inuenit locum
ubi scriptum erat, Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me. Ad
euangelizandum pauperibus misit me, ut sanem contritos corde, ut
predicem captiuis remissionem, & caecis visum, & emittam contra-
ctos per remissionem, ut predicem annum Domini acceptum. De-
inde complicatum librum reddidit ministro, & sedit. Et omnium in Sina-
goga oculi erant intenti in eum. Coepit autem discere ad illos, Hodie impleta
est, hac scriptura in auribus vestris, & omnes testimonium illi dabunt,
& mirabantur super sermonibus gratiae, qui procedebant ex ore ipsius.*

Act. 10. 37

*Vos nostis quod gestum est in tota Iudaea, initio facto à Galilaea, post
baptisma quod predicauit Ioannes, ut Iesum Nazarenum vnxit Deus
spiritu sancto, & potentia, qui obambulauit, beneficijs afficiens, & sa-
nans omnes sub diaboli potestate redactos, quoniam Deus erat cum eo
Vnxit Deus tuus oleo exultationis, ultra consortes tuos. Isa. 61. 1.*

Heb. 1. 9.

Isa. 11. 1. Psalm. 45. 7.

QVAESTIO.

Est ne etiam spiritus ille, qui edocendae & locupletendae Christi
Ecclesiae iam olim promissus erat?

RESPONSIO.

Ioel. 2. 28

*Effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij
vestri, & filiae vestrae, senes vestri somnia somnabunt, & iuuenes vestri
visiones*

visiones videbunt : sed & super seruos meos , & super ancillas meas effundam spiritum meum, in diebus istis.

Inseram legem meam in interiora eorum, & in corda eorum scribam Ier. 31.34
eam : eroq; Deus illorum, ipsiq; erunt mihi populus. Et non docebit ultra quis proximum suum, aut vir fratrem suum, dicens, Cognoscite Dominum, sed omnes me cognoscent, a minimo eorum vsq; ad maximum eorum, dixit Dominus. Act. 2.16.

QVAESTIO.

Idemne est, qui per Prophetas loquutus est ?

RESPONSIO.

Non voluntate hominis, allata olim prophetia, sed spiritu sancto lo- 2. Pet. 1.21
quuti sunt Dei homines. Luc. 1.67. Act. 1.16. & 28.25. Heb. 1.1.
1. Pet. 1.10.

QVAESTIO.

Nonne & ille, per quem loquuti sunt Apostoli ?

RESPONSIO.

Cum venerit consolator ille, quem ego mittam vobis à patre, spiritus Ioan. 15.26
inquam ille veritatis, qui a patre procedit, ille testabitur de me, sed &
vos testabimini.

Nos sumus & testes horum, quae dicimus, atq; etiam spiritus sanc- Act. 5.32
tus, quem dedit Deus, his qui obediunt ipsi.

Nos non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui est ex Deo, ut 1. Cor. 2.12
sciamus quae à Christo donata sunt nobis, quae etiam loquimur, non in
sermonibus, quos docet sapientia humana, sed quos docet spiritus sanctus.

Alijs autem non tenuit filijs hominum, quemadmodum nunc
reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis per spiritum. Eph. 3.5

Qui hoc reijcit, non reijcit homines, sed Deum : qui etiam dedit
vobis spiritum suum sanctum. Mat. 10.20. 1. The. 4.8

QVAESTIO.

Estne praeterea is vnus gratiarum omnium largitor, & distri-
butor ?

RESPONSIO.

Diuisiones donorum sunt, sed idem spiritus : & diuisiones ministeri- 1. Cor. 12.4
orum sunt, & idem Dominus : & diuisiones operationum sunt, sed idem
est Deus : efficiens omnia in omnibus. Vnicuiq; verò datur manifesta-
tio spiritus, ad id quod expedit : nam huic quidem per spiritum datur
sermo sapientiae, alij verò sermo scientiae, secundum eundem spiritum :
alij vero fides per eundem spiritum, alij vero dona sanationum per eun-
dem spiritum : alij verò facultates adendarum virtutum, alij prophetia,
12.17. alij

alijs verò discretiones spirituum, alijs verò genera linguarum, alijs verò interpretatio linguarum: sed hac omnia efficit vnus ille, & idem spiritus, diuisdens vnicuique, peculiariter sicuti vult.

QVAESTIO.

An non itidem ille spiritus est, per quē renācīmur & renouamur?

RESPONSIO.

Tit. 3. 5

Non ex operibus iustitiarum, quae fecerimus nos: sed ex sua misericordia saluos nos fecit (Deus,) per lauachrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos copiose, per Iesum Christum seruato-rem nostrum.

Ioan. 3. 5

Amen dico tibi, Nisi quis fuerit genitus ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Mat. 3. 11.

QVAESTIO.

Num rursus, is est spiritus, qui renouandis hominibus fuerat olim promissus?

RESPONSIO.

Eze. 11. 19

Dabo eis cor nouum, & spiritum nouum dabo in visceribus eorum. Auferam cor lapideum de carne eorum, & tribuam eis cor carneum, ut ambulent in iustitijs meis, & custodiant iudicia mea, faciantque ea: & erunt mihi populus, ego vero ero illis Deus. Eze. 36. 25. Jer. 32. 29.

QVAESTIO.

Is nē item spiritus, qui habitat in sanctis?

RESPONSIO.

Rom. 8. 9

Vos non estis in carne, sed in spiritu: siquidem spiritus Dei habitat in vobis.

2. Tim. 1. 14

Praclarū depositum serua, per spiritum sanctum, qui inhabitat in nobis.

1. Cor. 3. 16.

An nescitis vos esse templum Dei, & spiritum Dei habitare in vobis.

1. Cor. 6. 19

An ignoratis corpus vestrum esse templum spiritus sancti, qui est in vobis, quem habetis à Deo, & non estis vestri iuris? Ioan. 14. 16.

QVAESTIO.

Nonne & is qui testatur in nobis, nos Dei esse filios?

RESPONSIO.

Rom. 8. 16

Gal. 4. 6.

Ipsē spiritus testatur vnā cum spiritu nostro, nos esse filios Dei. Quod si filij, etiam haeredes, haeredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Quoniam estis filij, emisit Deus spiritum filij sui in corda vestra, cla-

ma-

enantiem, Abba Pater.

QVAESTIO.

Estne præterea spiritus ille, qui imbecillos iuuat, quique quod precemur suggerit & inspirat?

RESPONSIO.

Spiritus auxiliatur infirmitatibus nostris: siquidem hoc ipsum, quod oratur sumus, ut oportet, non nouimus: sed ipse pro nobis intercedit gemitibus inenarrabilibus. Rom. 8. 26

QVAESTIO.

Is nè item, qui nos obfirmat, quique euangelij fidem in nostris cordibus obsignat?

RESPONSIO.

Sperauimus in Christo, in quo sperastis & vos, audito verbo veritatis, euangelio salutis vestra, in quo etiam postquam credidistis, obsignati estis spiritu promissionis sancto. Ephe. 1. 13

Porro, qui confirmat nos vn. vobiscum in Christum, & qui vnxit nos, Deus est, qui etiam obsignauit nos. 2. Cor. 1. 22 Ephe. 3. 16.

QVAESTIO.

Estne etiam pignus & arrhabo hæreditatis, quam speramus?

RESPONSIO.

Est arrhabo hæreditatis nostra, dum in libertatem vindicemur, ad laudem gloriæ ipsius. Ephe. 1. 14

Nè contristetis spiritum sanctum Dei, per quem obsignati estis, in diuinam redemptionem. Ephe. 4. 30

Obsignauit nos, deditq; arram spiritus in cordibus nostris.

2. Cor. 1. 22

QVAESTIO.

Non is item, sine cuius numine, Christi esse non possumus?

RESPONSIO.

Siquis spiritum Christi non habet, hic non est eius.

Rom. 8. 9

QVAESTIO.

Nonne & is, sine cuius afflatu, nihil in gloriam Christi possumus cloqui?

RESPONSIO.

Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi per spiritum sanctum.

1. Cor. 12. 1

QVAESTIO.

Ij. iij.

Quid

Quid plura? isne spiritus est, per quem baptizati in corpus vnum coalescimus, vitamque communem ab vno Christo haurimus?

RESPONSIO.

1. Cor. 12. 13

Per vnum spiritum nos omnes in vnu corpus baptizati sumus, siue Iudaei, siue Graeci, siue serui, siue liberi, & omnes vnum spiritum hausimus.

CAPVT. 21.

Argumentum

Quid Ecclesia Dei, & qualis, in symbolo describitur: nempe sancta, vna, & catholica: in qua sanctorum est communio, & peccatorum remissio.

QVAESTIO

Haftenus tres partes symboli perstrinximus: primam, quae de Patre: secundam, quae de Filio: tertiam, quae de Spiritu sancto: iam ut quartam, quae de Ecclesia Dei est, examinemus, initio edificare, quibusnam conuenit nomen Ecclesiae?

RESPONSIO.

1. Cor. 1. 1

Rom. 1. 7

Ecclesia Dei, sanctifica in Christo Iesu, vocatis sanctis. Dilectis Dei vocatis sanctis.

QVAESTIO.

Vis (arbitror) Ecclesiam dici, sanctorum communionem & cœtum. At vero, ubi cœtus est ille sanctorum, an alibi vsquam quam in cœlis?

RESPONSIO.

Rom. 12. 13

Heb. 6. 10.

Estote vobis sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Non est iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & laboriosa charitatis, quam exhibuistis spsui nomini, qui ministraueritis sanctis, & ministratis.

1. Tim. 5. 9

Vidua deligatur, non minor annis sexaginta, qua fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis, hominum testimonio probata, si filios educauit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lauit.

Act. 9. 13. 32

Respondit Ananias, Domine audis ex multis de viro isto, quot malis affeceris sanctos tuos in Hierusalem.

Factum est ut Petrus dum omnes peragraret, ascenderet etiam ad sanctos, qui habitant Lydda.

QVAESTIO.

Ita video etiam sanctos dici, qui non decesserunt è viuīs: at
ne

ne isti sunt, qui & fideles appellantur?

RESPONSIO.

Paulus Apostolus Iesu Christi, per voluntatem Dei, sanctis qui agunt Ephē. 1.2
Ephē. & fidelibus in Christo Iesu, gratia.

Hic qui sunt Colossis sanctis ac fidelibus fratribus in Christo, gratia Col. 1.2
vobis & pax.

QVAESTIO.

Rursum, audio Ecclesiam dici fidelium ac sanctorum commu-
nionem, & cœtum tunc sancti vocentur, non satis assequor: nam
quis in vniuerso hominum genere, immunis est a peccato, ut pu-
rus dici possit, atque sanctus?

RESPONSIO.

Quid est homo, ut a scelere purus sit: & ut natus mulieris iustus Iob. 15.4
sit? Ecce, in sanctis suis Angelis firmum opus non produxit Deus,
ac ne cœli quidem sunt in oculis eius sine macula: quanto magis homo
abominabilis, & inutilis, qui velut aquas trahit iniquitatem?

Si me pro iusto geram, os meum damnabit me impietatis: siq. integr- Iob. 9.20
tatem mihi arrogem, opprimit me.

Nullus viuens coram te, iustus est.

Nemo est, qui quod bonum sit faciat. Dominus è cœlis super filios Psal. 143.2
hominum prospexit, ut videret num sit, qui aut sciret, aut stu- Psal. 14.4
diosus Dei esset: sed cuncti defecerant, omnes pariter corrupti erant,
nullus erat, qui quod bonum est, faceret, ne vnus quidem. Eccle. 7.21
3. Reg. 8.2. Para. 6.9. Pro. 20.6.

QVAESTIO.

Si nec vnus quidem purus est à peccato: quorsum (obsecro)
sanctorum nomine appellamur?

RESPONSIO

Nos omnes conuersabamur aliquando, in concupiscentiis carnis nostrae, Ephē. 2.3
facientes quæ carni ac menti libebant: & eramus natura filij iræ, quem-
admodum & ceteri: sed Deus, qui diues est in misericordia, propter mul-
tam charitatem suam qua dilexit nos, etiam cum essemus mortui, per
delicta, conuulsificauit nos vnâ cum Christo.

Hæc eratis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, 1. Cor. 6.11
per nomen Domini Iesu Christi, per spiritum sanctum.

Gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationem sortis Col. 1.12
sanctorum in lumine: & eripuit nos à potestate tenebrarum, ac translu-
it in regnum filij sui.

QVAESTIO.

Ecclesia ergò iustè sancta à Symbolo appellatur, quod his constet

Kk. j

ho. m. i.

hominibus qui sanguine Christi in lauacro aque sunt sanctificati

RESPONSIO.

Eph. 5. 25

Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea, ut illam sanctificaret, mundatam lauacro aqua, per verbum, ut sifteret eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neq. rugam, aut quicquam eiusmodi: sed ut esset sancta & irreprehensibilis.

Col. 1. 21

Vos, qui quondam eratis abalienati, & inimici mente, in operibus malis, nunc sane reconciliasti in corpore carnis sua per mortem, ut sifteret vos sanctos, & irreprehensibiles, & inculpatos, in conspectu suo: si quidem permanetis in fide fundati ac stabiles.

QVAESTIO.

Vtinam, quod per Christum coepimus esse, sancti scilicet & inculpati, id perfecte essemus assequuti. Cum ergo in multis offendamus omnes, nec sit qui neuo careat, & macula, ut iam semel & iterum docuisti: expedit ne ut incrementis & auctibus continuis, ad perfectionem eam, quam describis, enitamur?

RESPONSIO.

Phi. 1. 9

Charitas vestra adhuc magis ac magis exuberet, in agnitione, omniq. intelligentia, ut probetis quae sunt praestantia, ut sitis sinceri, ac tales, ut nemini suis offendsculo, in diem Christi.

Ephe 4. 13

Donec perueniatis omnes in unitatem fidei, & agnitionem filij Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenae adhaerentia Christi, Ephe. 3. 14. 1. Pet. 1. 15.

QVAESTIO.

Interea, quantisper dum nobis est colluctandum, cum vitijs, putas ne vel usque ad finem fore, ut cum sanctis misceantur immundi?

RESPONSIO.

Mat. 13. 47

Simile est regnum caelorum sagena iacta in mare, & qua ex omni genere coegit.

Mat. 13. 24

Aliam parabolam proposuit eis dicens, Assimilatum est regnum caelorum, homini seminanti bonum semen in agro suo. Dormientibus autem hominibus, venit ille inimicus, & seminauit zizania inter triticum, abiitq. Cum autem germinasset herba, & fructum adidisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerunt illi, Domine nonne bonum semen seminara in agro tuo, unde igitur habet zizania? Ille vero dixit illis, Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt illi, Vis igitur ut abeamus, & colligamus ea? At ille dixit, non: ne forte colligentes zizania, eradicetis vna cum illis

tritico.

QVAESTIO.

Quid, an perpetuò manebunt zizania cum tritico?

RESPONSIO.

Sinite pariter crescere utraq; usq; ad messem, & tempore messis, dicam messoribus, Colligite primum zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum ea: triticum verò congregate in horreum meum.

Mat. 13.30

QVAESTIO.

Ediffere (precor,) quid velit hæc parabola?

RESPONSIO.

Qui seminat bonum semen, est filius hominis: ager autem est mundus: porro bonum semen, hi sunt filij regni: zizania verò sunt filij illius mali: inimicus autem, qui seminat ea, est Diabolus: messis vero, consummatio seculi est: messores autem Angeli sunt: Sicut igitur colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione seculi huius. Emitteret filius hominis Angelos suos, & colligent à regno illius omnia offendicula, & eos qui patrant iniquitatem, & mittent illos in caminum ignis, ibi erit ploratus stridorq; dentium.

Mat. 13.38

QVAESTIO.

Area ergò Domini, non plenè purgabitur donec ille redierit?

RESPONSIO.

Ventilabrum in manu ipsius, & purgabit aream suam, congregabitq; triticum suum in horreum, paleam autem exuret igni inextinguibili.

Mat. 3.12

QVAESTIO.

Dictum satis quid sit Ecclesia, & cur sancta appelletur: cōsequens est, ut explices cur eam confitemur vnam esse, & non plures?

RESPONSIO.

Vnum corpus, & vnus spiritus, quemadmodum & vocati estis in vna spe vocacionis vestrae. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia in omnibus vobis.

Ephc. 4.4

Quemadmodum in vno corpore membra multa habemus, membra vero omnia non eundem habent actum: sic multi vnum corpus sumus, in Christo, singulati autem alij aliorum membra.

Rom. 12.4

Fiet vnum ouile, & vnus Pastor.

Ioan. 10.16

Ipse enim Christus est pax nostra, qui fecit ex vtriusq; vnum & inter finium maceria diruit inimicitias per carnem suam.

Ephc. 2.14

QVAESTIO.

Licet vna sit Dei Ecclesia, sicut & fides est vna, atque & vnum baptisma: habet ne tamen partes multas, quæ distinctæ, aut locorum, aut rituum certo quodam discrimine, nomen Ecclesiæ sortiuntur singulæ?

Kk. 4.

RES-

- Rom. 16 Non ego solus gratias ago, sed omnes Ecclesia gentium.
 Act. 16.5 Ecclesia confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.
 1. Cor. 16.1 De collecta in sanctos, quemadmodum ordinaui Ecclesijs Galatia, ita
 & vos facite.
 1. Cor. 16.19 Salutant vos Ecclesia Asia: Salutant vos in Domino multum, Aquila
 & Priscilla, cum ea qua in domo est ipsorum Ecclesia.
 2. Cor. 11.8 Alias Ecclesias spoliavi, accepto ab eis stipendio, ut vobis inservirem.
 Gal. 1.22 Eram ignotus Ecclesijs Iudaea, quae erant in Christo.
 Col. 4.15 Salutate fratres: qui sunt Laodycea, & Nympham, & Ecclesiam,
 qua in domo illius est.

QUESTIO.

Nunc demum planè perspicio, cur Ecclesia etiam vocetur Catholica: Nam, cum vna sit, & non plures, (ut perspicue demonstrasti:) iure Catholica nuncupatur: quod fideles ac sanctos omnes complectatur, qui Christum profitentes, nomē eius inuocant, vbiuis gentium agant.

RESPONSIO.

1. Cor. 1.2 Sanctificatis per Christum Iesum, vocatis sanctis, vnā cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in quouis loco, vel suo, vel nostro, gratia vobis & pax.
 Gal. 3.28 Non est Iudaeus, neq; Graecus: non est seruus, neque liber: non est masculus, ac femina: omnes enim vos, vnus estis in Christo Iesu.
 Col. 3.11 Non est Graecus, & Iudaeus: circumcisio, & praeputium: Barbarus, Scythia: seruus, liber: sed omnia, & in omnibus Christos. Eph. 1.2.
 Col. 1.18.24.

QUESTIO.

Restat ut exponas, cur haec Catholica (hoc est vniuersalis Ecclesia) sanctorum communio appelletur: & quae tibi videatur, ista sanctorum communitas.

RESPONSIO.

- Eph. 2.13 Nunc per Christum Iesum, vos qui quondam eratis longè propinqui, facti estis in Christo, per sanguinem Christi.
 Eph. 2.18 Quoniam per illum habemus aditum vtriusq; in vno spiritu ad patrem: iam igitur non estis hospites, & inquilini, sed conciuies sanctorum, & domestici Dei: superstructi super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, summo angulari lapide ipso Iesu Christo, in quo totum aedificium coagmentatum, crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coaedificamini, in habitaculum Dei per spiritum.
 1. Cor. 12.13 Etenim, per vnum spiritum, nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudaei siue Graeci: siue serui siue liberi: & omnes vnum spiritum hausimus.

Vnicuique verò datur manifestatio spiritus, ad id quod expedit.

Vnum corpus & unus spiritus: quemadmodum & vocati estis in 1. Cor. 12.7
una spe vocationis vestra. Ephe 4.4

Si in luce ambulamus, sicut ipse est in luce, societatem habemus inter 1. Ioan. 1.7
nos mutuam, & sanguis filij eius emundat nos ab omni peccato.

QVAESTIO.

His addito (si libet) cur in symbolo annectitur Ecclesiae peccatorum remissio: nonne, quia peccatorum veniam consequuntur, qui in Ecclesia Christum continentur?

RESPONSIO.

Huic omnes Propheta testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit, per nomen eius, quisquis crediderit in eum. Act. 10.43

Qui credit in filium, habet vitam aeternam: qui verò non credit filio, Ioan. 3.36
non videbit vitam: sed ira Dei manet super eum. 1. Ioan. 4.3.15.

QVAESTIO.

Adde (si vis) clauces Ecclesiae datas esse, ut peccata remittat, sitque in Ecclesia peccatorum remissio.

RESPONSIO.

Amen dico vobis, Quaecumq; ligaueritis in terra, erunt ligata in caelo: & Mat. 18.18
quaecumq; solueritis in terra, erunt soluta in caelo.

Dixit eis Iesus, Accipite spiritum sanctum: Quorumcumq; remisistis Ioan. 20.22
peccata, remittuntur eis: quorumcumq; retinueritis, retenta sunt.

CAPVT. 16.

Quam multis & egregie dignis nominibus Ecclesiam Dei commendat scriptura: & quam beati sunt qui habitant in ea. *Argumentum*

QVAESTIO.

Tametsi obscura sit, & humilis Ecclesiae Dei facies, suus tamen est illi decor internus, suaque gloria singularis: qua de re, cupio à te nonnihil audire, ac primum intelligere, in quam optabile consortium admittitur, qui in Ecclesiam Dei ingreditur.

RESPONSIO.

Accessistis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei viventis, Hierusalem caelestem, & ad innumerabilem Angelorum conuentum, & ad Heb. 12.22.
concionem primogenitorum, qui conscripti sunt in caelis, & ad Iudicem
vniversorum Deum, & ad spiritus iustorum perfectorum, & ad noui
testamenti mediatorem Iesum, & ad sanguinis asperersionem meliora lo-
quentem, quam loquebatur sanguis Abel.

QVAESTIO.

Quanti praeterea facis, ut quis Christo Ecclesiae capiti, inseratur, cum in Ecclesia recipitur?

Rk. ij.

RES-

RESPONSIO.

Rom. 12.5
1. Cor. 12.27
1. Cor. 11.3

*Multi vnum sumus in Christo.
Vos estis corpus Christi, & membra ex parte.
Volo vos scire, quod omnis viri caput Christus est.*

QVAESTIO.

Quid autem in Christo possidet, quisquis cum illo in Ecclesia Dei manet?

RESPONSIO.

1. Cor. 3.21

Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Appollos, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue praesentia, siue futura: omnia (inquam) vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.

QVAESTIO.

Nonne & qui in Ecclesia fiunt Christi membra: ita Deo patri eius haerent, ut nulla vi hostium auellantur?

RESPONSIO.

Rom. 8.38

Persuasum habeo, quod neque mors, neque vita, neque Angelus, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profunditas, neque ulla creatura alia, poterit nos separare a dilectione Dei, quae est in Christo Iesu.

Ioan. 6.39

Hac est voluntas eius, qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus, quae dedit mihi.

QVAESTIO.

Putas quicquam utilius, quam ut quis in illo coetu fiat consors, in quo quicquid vni irrogatur, id ad reliquorum utilitatem crescit?

RESPONSIO.

1. Cor. 12

Diuisiones donorum sunt, sed idem spiritus: & diuisiones operationum sunt, sed idem est Deus: efficiens omnia in omnibus, unicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem.

QVAESTIO.

Quid item magis honorabile, quam in Ecclesia Dei, Christi sponsam, & virginem castam effici?

RESPONSIO.

2. Cor. 11.2

Adiunxi vos vni viro, ut virginem castam sistam Christo.

QVAESTIO.

Præterea, quò tutius licet confugere, quam ubi potestas tenebrarum nequeat præualere?

RES.

RESPONSIO

Tu es Petrus, & super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non superabunt eam. Mat. 16. 18.

QVAESTIO.

Adde & ubi quietius est vitam degere, ubi veritas sedem habet inexpugnabilem?

RESPONSIO.

Noris quomodo oporteat in domo Dei versari, quae est Ecclesia Dei ubi columna & stabilimentum veritatis. 1. Tim. 3. 13

QVAESTIO.

Ubi item suavius, quam ubi assidue & iugiter adest Christus?

RESPONSIO.

Ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. Mat. 28. 20.

QVAESTIO.

Ubi item amoenius, quam in ea, quae Dei domus est, & familia?

RESPONSIO.

Christus, ut filius domus suae praest, cuius domus sumus nos. Tempus est ut iudicium incipiat à domo Dei.

Heb. 3. 6.
1. Pet. 4. 17.

QVAESTIO.

Credis quicquam praestantius, quam ut Dei templum sanctum efficiamur?

RESPONSIO.

An nescitis vos, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? 1. Cor. 3. 16.

Vos templum estis Dei viventis, sicut dixit Deus, Habitabo in eis, & inambulabo. 2. Cor. 6. 16

QVAESTIO.

Rursus, quid materno sinu, & gremio putas liberis charius?

RESPONSIO.

Qua sursum est Hierusalem libera est, quae est mater nostra.

Gal. 4. 24.

QVAESTIO.

Rursusque ubi propugnaculum validius, quam in ipsa Dei civitate?

RESPONSIO.

Dominus elegit Sion, & expetiuit sibi sedem, Hac mea est requies sempiterna, hic habitabo, quoniam expetui eam. Psal. 132. 13

Kk. iiii.

QVAE-

QVAESTIO.

Vbi item tutè magis est nauigare, quàm in ipsa arca Noe, extrà quam nulla salus?

RESPONSIO.

1. Pet. 3. 20

Expe Tab at Des patientia in diebus Noe, dum apparabatur arca: in qua pauca; hoc est octo anima seruata fuerant per aquam. Ioel. 2. 32.

QVAESTIO.

Vbi & securè magis oues, quàm vbi Pastor, qui nouit ac diligit eas?

RESPONSIO.

Ioan. 10. 11.
14.

Ego sum Pastor bonus. Bonus Pastor animam suam dat pro ouibus. Ego sum Pastor ille bonus, & agnosco oues meas, & agnoscor ab eis.

QVAESTIO.

Vbi præterea iucundius est discumbere, quàm in regno Dei, cum Abraham, & patribus sanctis?

RESPONSIO.

Mat. 8. 11

Dico vobis, quòd multi ab oriente & occidente venient, & discumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in regno caelorum.

QVAESTIO.

Vbi demum foelicius manere, quàm in tabernaculo nouæ Hierusalem, vbi Deus vnà agit cum pijs hominibus?

RESPONSIO.

Apo. 21. 2

Ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem à cælo à Deo, paratam sicut sponsam ornata viro suo. Et audiui vocem magnam à cælo, descendentem, Ecce tabernaculum Dei est cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populi eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.

CAPVT. 23.

Argumentum.

DE ordinibus ecclesiasticis, quos seruator Christus instituit.

QVAESTIO.

Conuenire puto, vt posteaquam de Ecclesia Christi egimus, nunc & nonnihil de ordinibus Ecclesiasticis adiciamus: expedi ergo

ergò inprimis, decet nè vt omnia decentè fiant in Ecclesia?

RESPONSIO.

Omnia decentè, & ordine fiant.

1. Cor. 14. 40

QVAESTIO.

Decuit igitur ordinem constitui, atquè & ministros præfici, quibus regendæ Christi Ecclesiæ cura committeretur?

RESPONSIO.

Dedit alios quidem Apostolos, alios autem Prophetas, alios autem Evangelistas, alios verò Pastores & Doctores, ad instaurationem sanctorum, in opus administrationis, in adificationem corporis Christi: donec perueniamus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum. Ephe. 4. 11

QVAESTIO.

Non est ergò humana, sed planè diuina, quæ à Christo est auctore, ordinis ecclesiastici constitutio: quare, quisquis institutum hoc diuinū despicit, eosquè quos misit & præfecit, ille non audit, ipsum nè Christum simul & patrem reijcit?

RESPONSIO.

Qui vos reijcit, me reijcit: qui verò me reijcit, reijcit eum, qui misit me. Luc. 10. 16

Amen dico vobis, Quando aliquem misi, quisquis eum recipit, me recipit: qui autem me recipit, recipit eum qui me misit. Ioan. 13. 20

Qui reijcit me, nec recipit verba mea, habet qui condemnet ipsum: sermo quem loquutus sum, ille iudicabit eum, ultimo illo die. Ioan. 12. 28

Qui hac reijcit, non hominem reijcit, sed Deum, qui etiam dedit nobis spiritum sanctum. 1. The. 4. 8

Gratias agimus Deo indefinenter, quòd acceptum à Deo sermonem, quem audistis ex nobis exceperitis, non vt sermonem hominum, sed (sicut est verè) vt Dei sermonem. Mat. 10. 40. Luc. 10. 16. 1. The. 2. 13

QVAESTIO.

Mira Christi in nos beneuolentia, qui cùm posset, vel solo nutu suo, suam regere Ecclesiam: dignatus est tamen, hoc tam factum munus committere hominibus, eosquè constituere, non solum reconciliationis nuncios, & ministros, sed etiam arcanæ voluntatis diuinæ interpretes, atquè & thesauri cœlestis dispensatores.

Ll.

RES.

RESPONSIO.

1. Cor. 5. 18

Omnia sunt ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Iesum Christum, deditq; nobis ministerium reconciliationis, quandoquidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans eis peccata ipsorum: Et posuit in nobis sermonem reconciliationis: itaque, nomine Christi legatione fungimur.

2. Cor. 4. 7

Habemus autem thesaurum hunc, in testaculo vasculis, ut virtutis eminentia sit Dei, Et non ex nobis.

1. Cor. 4. 1

Sic de nobis reputet homo, ut de ministris Christi, Et dispensatoribus mysteriorum Dei.

QVAESTIO.

An propterea licet, ut in Ecclesia dominium aucupentur, qui nomine Christi omnium Domini legatione funguntur?

RESPONSIO.

1. Cor. 3. 5.

Quis est Paulus? Quis est Apollos? Nisi ministri, per quos credidistis: Et ut cuiq; Dominus dedit. Ego plantavi, Apollos rigavit, sed Deus dedit incrementum. Itaq; neq; qui plantat est aliquis, neq; qui rigat, sed qui dat incrementum, Deus.

1. Pet. 5. 1.

Presbyteros, qui inter vos sunt, obsecro, qui sum Et ipse presbyter, ac testis afflictionum Christi, idem confort gloria, qua revelabitur: pascite (quantum in vobis est,) gregem Christi, curam illius agentes, non coacte, sed voluntarie, non turpiter affectantes lucrum, sed prompto animo: neq; seu dominium exercentes adversus clericos.

Luc. 22. 29

Reges gentium dominantur eis, Et qui potestatem habent super eas benefici vocantur: vos autem non sic, sed qui maior est vobis, fiat sicut iunior: Et qui princeps est, sicut qui ministrat.

QVAESTIO.

Quemadmodum autem, in Ecclesia, est donorum atque & virtutum distinctio: ita ne sunt in ea gradus & ordines distincti, ut una non sit omnium functio, sed multiplex & varia?

RESPONSIO.

1. Cor. 12. 5

Discrimina ministeriorum sunt, sed idem Dominus: Et discrimina facultatum sunt, sed idem est Deus, efficiens eas in quibusvis.

1. Cor. 12. 28

Alios quidem constituit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Doctores, deinde potestates, deinde dona sanationum, subsidia, gubernationes, genera linguarum. Num omnes Apostoli? Num omnes Prophetae? Num omnes Doctores? Num omnes potesta-

potestates?

QVAESTIO.

Distinctos ordines audio, sed quos optatim exponi singulatim: quapropter, nunc (si libet) aperi, quod munus demandatum est Apostolis?

RESPONSIO.

*Dicebat eis Iesus, Euntes in mundum vniuersum, predicate euan- Mar. 16. 13. 20
gelium omni creatura: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus
erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.*

*Illi verò egressi pradicauerunt vbiq³, Domino cooperante, & sermo-
nem confirmante, per signa subsequencia.*

*Profecti, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Mat. 28. 19
Filij, & Spiritus sancti, docetes eos seruare omnia quacūq³, praecepi vobis.*

*Eritis mihi testes non solum Hierosolymis, verumetiam in vniuersa Aet. 1. 8
Iudaea, Samariaq³: deniq³, ad extrema terra.*

QVAESTIO

Amplissima quidem fuit hæc Apostolis delegata functio: at quot fuerunt istius ordinis?

RESPONSIO.

*Advocauit Iesus discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos A. Luc. 6. 13
postolos nominauit, Simonem, quem & nominauit Petrum: & Andre-
am fratrem eius, Iacobum, & Ioannem: Philippum, & Bartholomæum,
Matthæum, & Thomam, Iacobum Alphaï filium, & Simonem, qui
vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui idem
fuit proditor.*

Respondit Iesus, Nonne ego vos duodecim elegi. Ioan. 15. 16. Apo. 21. 14. Ioan. 6. 70

QVAESTIO.

At verò defecit proditor Iudas, simulquæ vita & munere defunctus est: quid ergò, an non alius in locum eius suffectus est, nè numero essent pauciores, quàm constituerat Dominus?

RESPONSIO.

*Petrus in medio discipulorum dixit, Oportet ex his viris, qui nobiscum Aet. 1. 15. 21.
conuenerunt toto tempore, quo Dominus Iesus munere suo functus est in-
ter nos, exorsus à baptismo Ioannis, ad eum vsq³ diem, quo sur-
sum receptus est à nobis, vnum fieri nobiscum testem resurrecti-
onis eius. Statuerunt igitur duos, Ioseph qui vocabatur Barsabas,
qui cognominatus est Iustus: & Matthiam. Et precantes, dixe-
runt, Tu Domine, qui corda omnium nosti, ostende, vtrum elegeris
Ll. ij. ex*

ex his duobus, ut accipiat sortem ministerij huius, & Apostolatus, a quo aberravit Iudas, ut abiret in locum suum. lecerunt igitur sortes eorum, & cecidit fors super Matthiam, & coaptatus est in numerum undecim Apostolorum.

QVAESTIO.

At Paulum inter duodecim non annumeras? Fuitne & ille ad munus idem ascitus, ut cæteris non esset inferior, licet tempore posterior?

RESPONSIO.

Rom. 1. 1

Paulus servus Iesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in euangelium Dⁱ, quod ante promiserat, per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo.

Gal. 1. 1

Paulus Apostolus, non ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum Christum, ac Deum patrem, qui suscitavit illum ex mortuis.

Gal. 1. 1

Notum vobis facio fratres euangelium, quod predicatum est à me, non esse secundum hominem: neq; enim ego ab homine accepi illud, neque didici: sed per revelationem Iesu Christi.

Gal. 2. 6

Mihi qui videbantur esse in precio, nihil contulerunt: imo contra, cum vidissent mihi concredutum fuisse euangelium praputij, quemadmodum Petro circumcisionis: (Nam qui efficax fuit in Petro ad Apostolatam circumcisionis, efficax fuit & in me erga Gentes.) Cumque cognovissent gratiam mihi datam, Iacobus & Cephas & Ioannes, qui videbantur esse columna, dextras dederunt mihi, & Barnabas societatis, ut nos in Gentes, ipsi vero in circumcisionem, Apostolatu fungerentur.

2. Cor. 11. 5

Arbitror enim me nihilo inferiorem fuisse eximjis Apostolis.

QVAESTIO.

Nomen ergo Apostoli non falso ille usurpat, sed iure sibi vindicat, quod à Christo ipso, non ab hominibus fuerit vocatus: sed ubinam vidit Christum, qui iam ascenderat in cælum?

RESPONSIO.

1. Cor. 9. 1

An non sum Apostolus, an non sum liber, an non Iesum Christum Dominum nostrum vidi?

1. Cor. 15. 3

Postremo omnium velut abortivo, visus est & mihi.

Act. 26. 14

Audiui vocem alloquentem me, ac dicentem Hebraica lingua, Saul, Saul, quid me persequeris? Durum est contra stimulos calcitrare. Ego autem dixi, Quis es Domine? Et ille dixit, Ego sum Iesus, quem tu persequeris, sed exurge, & sta in pedes tuos, idcirco enim apparui tibi
vi de-

designarem te ministrum ac testem, tum eorum qua vidisti, tum eorum in quibus apparebo tibi, eruens te ex hoc populo, & gentibus, ad quas te nunc mitto, ut aperias oculos eorum, ut se conuertant à tenebris ad lucem, & à potestate Satana ad Deum.

Euenit autem mihi reuerso in Hierusalem, cum precarer in templo, Act. 22. 17 raperer extra me, & videre Iesum dicentem mihi, Festina, & exi cito ex Hierusalē, quoniam non accipient testimonium tuum de me. Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt, me protraxisse in carcerem, & cecidisse per singulas Synagogas eos qui credebant in te. Et cum funderetur sanguis Stephani martyris tui, ego quoque astaba, & assentiebar neci illius, & custodiebam pallia eorum, qui interficiebant eum. Tum mihi dixit, Proficiscere: nam ego te procul ad Gentes mittam.

QVAESTIO.

Præter eos, quos Christus designauit, Apostolos: fuerunt nē & alij Apostolorum nomine ideo vocati, quod euangelij doctrinā, huc & illuc circumferentes, multas instituerunt Ecclesias?

RESPONSIO.

Opere precium arbitratus sum, Epaphroditum fratrem & collegam Phil. 2. 25. & commisionem meum, vestrum autem Apostolum, qui ministrat in necessitate mea, mittere ad vos.

Salutate Andronicum, & Iuniam, cognatos meos, & cōcaptiuos meos, qui sunt insignes inter Apostolos, qui etiam ante me fuerunt in Christo. Rom. 16. 7.

Vocabant Barnabam Ionem, Paulum verò Mercurium, quod is esset Act. 14. 12. antistes sermonis. Sacerdos verò Iouis qui erat ante ciuitatem, tauros & coronas ad vestibula adferens, cum turbis, volebat sacrificare: quod ubi audierunt Apostoli Barnabas & Paulus, concisis vestibus suis, se intulerunt in turbam, clamantes ac dicentes, Viri, cur ista facitis, nos quoque eisdem, quibus & vos, obnoxij sumus malis, homines. 1. Cor. 4. 9.

QVAESTIO

De Apostolorum numero, gradu, & functione satis: iam age (quæso) de Prophetis, quos dedit quoque Christus Ecclesiæ.

RESPONSIO.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas & sapientes & scribas.

Mat. 23. 34.

Propheta duo aut tres loquentur, & alij dyudicent.

1. Cor. 14. 29

Potestis enim singulatim omnes prophetare, ut omnes discant, & omnes consolationem accipiant.

31.

Siquis videretur Propheta esse, aut spiritalis, agnoscat qua scribo vo-

1. Cor. 14. 37

Li. 14.

bis,

his, esse Domini mandata.

QVAESTIO.

Nonne & Prophetas habuit Ecclesia Christi, qui diuino flatu inspirati, futura prædicerent?

RESPONSIO.

Act. 11. 27

In his diebus, deuenerant ab Hierosolymis Propheta Antiochiam, surgensq, unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram, in toto orbe, qua & accidit sub Claudio Casare.

Act. 21. 8

Qui erant cum Paulo egressi, venerunt Casaream, & ingressi in domum Euangelista, qui erat unus ex septem, mansimus apud eum: huius autem erant quatuor filia virgines, prophetantes. Et cum permaneremus dies complures, aduenit quidam à Iudea Propheta, nomine Agabus, & is cum venit ad nos, tulit cingulum Pauli, & alligans sibi pedes ac manus, dixit: Hac docet Spiritus sanctus, virum cuius est cingulum hoc, sic alligabunt Hierosolymis Iudaei, tradentque in manus Gentium.

QVAESTIO.

Sequitur ut de Euangelistis aperias, an & alij fuerunt, quam qui sacram Euangelij historiam literis mandauerunt?

RESPONSIO.

2. Tim. 4. 5.

Tu vigila in omnibus, obdura in afflictionibus, opus fac Euangelista.

Act. 21. 8

Postridie egressi Paulus & nos, qui cum eo eramus, venimus Casaream, & ingressi sumus domum Philippi Euangelista.

QVAESTIO.

Ecclesia, quæ beneficio Christi, Apostolos, Prophetas, & Euangelistas habuit ab initio, an Doctoribus caruit?

RESPONSIO.

Act. 13. 1

Erant Antiochia in Ecclesia, qua illic erat, quidam Propheta, & Doctores, Barnabas & Simeon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenaeus, & Manahem, qui fuerat vnus cum Herode Tetrarcha educatus, & Saulus.

QVAESTIO.

Reliquum est ut dicas, quid Pastorum nomine intelligat Paulus.

lus, eos nē qui gregem Christi pascant, siue presbyteri, siue Episcopi, siue alio appellentur nomine?

RESPONSIO.

Presbyteros, qui inter vos sunt, obsecro, pascite quantum in vobis est 1. Pet. 5. 1 gregem Christi, curam illius agentes.

Attendite vobis, & cuncto gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Act. 20. 28 Episcopos, ad regendum Ecclesiam Dei. Ioan. 21. 17.

QVAESTIO.

Cū iam desierint Apostoli & Euangelistæ, quid si etiam defuerint & Doctores & Pastores?

RESPONSIO.

Vbi non sunt consilia, cadit populus: vbi autem satis Consiliariorum Pro. 11. 14. est, conseruatur. Rom. 10. 16.

QVAESTIO.

At nonnē promisit, qui verax est, sese gregi suo ita consulturū, vt non relinquat eum fidis Pastoribus destitutum iri?

RESPONSIO.

Dabo vobis pastores iuxta cor meum, qui pascant vos peritiā, & intelligentiā. Ier. 3. 15

Ego constituam super eas pastores, qui eas pascant: non timebunt vl. Ier. 23. 4. trā, neq; terrebutur, neq; desiderabitur aliquis ex eis, dicit Dominus.

¶ CAPVT. 24.

DE vocatione & electione ministrorum Ecclesiæ, & Argumentum quo ritu ab initio constituebantur.

QVAESTIO.

Posteaquam de ordine Ecclesiastico, atque de graduum & functionum eius discrimine differuimus, proximum est vt nonnihil percunctemur de vocatione & electione ministrorum: explica ergo primū, an cuius licet promiscuē sese obeundis Ecclesiæ officijs ingerere?

RESPONSIO.

Non sibi ipsi quisquam sumis hunc honorem, sed qui vocatur a Heb. 5. 4. Ll. iij. Deo,

his, esse Domini mandata.

QVAESTIO.

Nonnè & Prophetas habuit Ecclesia Christi, qui diuino flatu inspirati, futura prædicerent?

RESPONSIO.

Act. 11. 27

In his diebus, deuenerant ab Hierosolymis Propheta Antiochiam, surgensq; unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram, in toto orbe, qua & accidit sub Claudio Casare.

Act. 21. 8

Qui erant cum Paulo egressi, venerunt Casaream, & ingressi in domum Euangelista, qui erat unus ex septem, mansimus apud eum: huius autem erant quatuor filiae virgines, prophetantes. Et cum permaneremus dies complures, aduenit quidam à Iudaea Propheta, nomine Agabus, & is cum venit ad nos, tulit cingulum Pauli, & alligans sibi pedes ac manus, dixit: Hec dicit Spiritus sanctus, virum cuius est cingulum hoc, sic alligabunt Hierosolymis Iudaei, tradensque in manus Gentium.

QVAESTIO.

Sequitur ut de Euangelistis aperias, an & alij fuerunt, quam qui sacram Euangelij historiam literis mandauerunt?

RESPONSIO.

2. Tim. 4. 5.

Tu vigila in omnibus, obdura in afflictionibus, opus fac Euangelista.

Act. 21. 8

Postridie egressi Paulus & nos, qui cum eo eramus, venimus Casaream, & ingressi sumus domum Philippi Euangelista.

QVAESTIO.

Ecclesia, quæ beneficio Christi, Apostolos, Prophetas, & Euangelistas habuit ab initio, an Doctoribus caruit?

RESPONSIO.

Act. 13. 1

Erant Antiochia in Ecclesia, quæ illic erat, quidam Propheta, & Doctores, Barnabas & Simeon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahem, qui fuerat vnus cum Herode Tetrarcha educatus, & Saulus.

QVAESTIO.

Reliquum est ut dicas, quid Pastorum nomine intelligat Paulus,

lus, eos nē qui gregem Christi pascant, siue presbyteri, siue Episcopi, siue alio appellentur nomine?

RESPONSIO.

Presbyteros, qui inter vos sunt, obsecro, pascite quantum in vobis est 1. Pet. 5. 1 gregem Christi, curam illius agentes.

Attendite vobis, & cuncto gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Act. 20. 28 Episcopos, ad regendum Ecclesiam Dei. Ioan. 21. 17.

QVAESTIO.

Cū iam desierint Apostoli & Euangelistæ, quid si etiam defuerint & Doctores & Pastores?

RESPONSIO.

Vbi non sunt consilia, cadit populus: vbi autem satī Consiliariorum Pro. 11. 14. est, conseruatur. Rom. 10. 16.

QVAESTIO.

At nonnē promisit, qui verax est, sese gregi suo ita consulturū, vt non relinquat eum fidis Pastoribus destitutum iri?

RESPONSIO.

Dabo vobis pastores iuxta cor meum, qui pascant vos peritiā, & intelligentiā. Ier. 3. 15

Ego constituam super eas pastores, qui eas pascant: non timebunt vlt. Ier. 23. 4. trā, neq; terrebutur, neq; desiderabitur aliquid ex eis, dicit Dominus.

¶ CAPVT. 24.

DE vocatione & electione ministrorum Ecclesiae, & Argumentum quo ritu ab initio constituebantur.

QVAESTIO.

Posteaquam de ordine Ecclesiastico, atquē de graduum & functionum eius discrimine differuimus, proximum est vt nonnihil percunctemur de vocatione & electione ministrorum: explica ergo primū, an cuius licet promiscuē sese obeundis Ecclesiae officijs ingerere?

RESPONSIO.

Non sibi ipsi quisquam sumit hunc honorem, sed qui vocatur a Heb. 5. 4. Deo, Ll. iij.

Deo, sicut & Aaron, ita & Christus non sibi hunc honorem tribuit, ut fieret potifex: sed is qui dixerat ei, Filius meus, ego hodie genui te: sicut & alibi dicit, Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech.

QVAESTIO.

Domini est sane operarios in messem suam mittere.

RESPONSIO.

Mat. 9. 38.

Rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

QVAESTIO.

Vis ergo inprimis, ut à spiritu sancto vocentur, qui ad regendam Christi Ecclesiam, admittuntur?

RESPONSIO.

Act. 20. 28.

Attendite vobis & uniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos, ad regendam Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

QVAESTIO.

At cum interna sit, quæ à spiritu sancto est vocatio, nonne & alia opus est, nempe quæ ab hominibus fiat: quæ in re, ut nobis succurrat Pauli & Barnabæ exempla, oportuit ne ut ecclesiæ probarentur, atque ab ea mitterentur, tamen à spiritu sancto iam vocati essent, & selecti?

RESPONSIO.

Act. 13. 2.

Cum sacrificarent Domino, ieiunarentque, dixit spiritus sanctus, Segregate mihi Barnabam, & Saulum, in opus, ad quod accersius eos. Cumque ieiunassent, & orassent, imposuissentque eis manus, dimiserunt, & ipsæ quidem emissæ à spiritu sancto, abierunt.

QVAESTIO.

Tum facile fuit Ecclesiæ, sequi spiritus consilium, cuius oraculum audiuerant perspicue: at cum diuinus ille spiritus iam desierit suis, eiusmodi designare oraculis, quos conueniat eligere: nonne propterea cauendum est diligenter, ne quis citò & temerè ordinetur?

RESPONSIO.

1. Tim. 5. 22

Manus citò nè cui imposito, neque communicato peccatis alienis.

QVAESTIO.

Cæterum, quia solet Deus eos, dotibus congruis designare, quos eligi

eligi conveniat, ipsius est Ecclesiae, notas cuiusmodi explorare, illasque in eligendo circumspicere & prudenter observare. Cum itaque hoc primum in functione Episcopi requiratur, ut nouerit rite docere, conuenit ne ut is deligatur, qui sermonis Dei, rerumque diuinarum sit peritus, & ad docendum idoneus?

RESPONSIO.

Oportet Episcopum tenacem esse eius, qui secundum doctrinam est, fidelis sermonis, ut potens sit etiam exhortari, per doctrinam sanam, & contradicentes conuincere: sunt enim multi consumaces, & vaniloqui, & mentium seductores. Tit. 1.9

Labia sacerdotis custodient scientiam, legemque ex ore eius requirent: Mala. 2.7
legatus enim est Domini exercituum.

QVAESTIO.

Sed quid damni, si Episcopo defuerit docendi peritia?

RESPONSIO.

Si cecus cecum duxerit, ambo in foveam cadunt. Mat. 18.14

QVAESTIO.

Nonne & de moribus habenda est quoque ratio, ut is eligatur, qui vitae sit inculpatae?

RESPONSIO.

Oportet Episcopum inculpatum esse, tanquam Dei dispensatorem. Tit. 1.7

QVAESTIO.

Audito libenter, hoc expone fusius?

RESPONSIO.

Oportet Episcopum, non praefractum, non iracundum, non vinosum, non percussorem, non turps lucro deditum. Tit. 1.7

Oportet Episcopum esse unius uxoris virum, vigilantem, sobrium, modestum, hospitalem, aptum ad docendum. 1. Tim. 3.2.6

Non nouitium, ne inflatus in iudicium incidat Diabolus.

QVAESTIO.

Vis igitur ut ea conspicuus sit vitae innocentiae, ut nullius flagitii possit à quoquam iuste accusari?

RESPONSIO.

Oportet illum, & bonum habere testimonium ab extraneis, ne in probum incidat & laqueum Diabolus. 1. Tim. 3.7

Mm, j.

QVAES.

QVAESTIO.

Decet nē idem de Diaconis inquirere, nē prius ministrent Ecclesiae, quam probati fuerint legitimē?

RESPONSIO.

1. Tim. 3. 8

Diaconos itidem (oportet esse) compositos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpis lucris avidos, tenentes mysterium fidei cum pura conscientia: atq; hi probentur prius, deinde ministrent, si sint irreprehensibiles.

QVAESTIO.

Satis teneo quales oportet eos esse, quibus Ecclesiae cura committatur: nunc (si libet) explanato, quidnam docet scriptura, de ritu atque modo ordinandi & constituendi presbyteros.

RESPONSIO.

Tit. 1. 5

Huius rei gratia reliqui te in Creta, ut quae desunt pergas corrigere, & constituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi ordinaram.

QVAESTIO.

Tito mandatum audio, ut curaret presbyteros oppidatim ordinandos: ceterum non planē exoluis, an id iuris Titus habuerit, ut solus suo posset arbitrio, quos vellet ordinare. Doce ergo apertius, fiebat nē ipsa electio, per Ecclesiae suffragia, siue Titus, siue antistes alius, electione praesideret?

RESPONSIO.

Act. 14. 20

Paulus postero die profectus est, cum Barnaba, Derben, cumq; evangelizassent civitati illi, ac docuissent multos, reuersi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam, denuo confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; ut perseverarent in fide, & quod per multas afflictiones oporteat nos intrare in regnum Dei. Et cum suffragijs creassent illos per singulas Ecclesias presbyteros, precatisq; essent cum senibus, commendaverunt eos Domini, in quem crediderant.

QVAESTIO.

Tam dilucidē doces presbyteros suffragijs Ecclesiae à Paulo & Barnaba constitutos: at nonnē ritus idem in creandis Ecclesiis Diaconis servabatur?

RESPONSIO.

Act. 6. 2

Cum iussissent Apostoli adesse multitudinem discipulorum, dixerunt:

Non

Non est æquum ut nos derelicto sermone Dei, ministremus mensis. Circumspicite ergo (fratres) viros ex vobis spectata probitatis septem, plenos spiritu sancto, & sapientia, quibus delegabimus hoc negotium. Nos vero precatious, & administrando sermoni incumbemus. Et placuit hic sermo coram tota multitudine: & elegerunt Stephanum virum plenum fide, ac spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum proselytum Antiochenum: hos statuerunt in conspectu Apostolorum.

QVAESTIO.

Probè teneo, penes quos olim erat ius & potestas eligendi ministros: quanta autè religione id faciebāt nūc libentèr à te audiā.

RESPONSIO.

*Quum precati essent cum ieiunijs, commendarunt eos Domino. Aët. 14. 23
Precantes, dixerunt: Tu Domine, qui corda omnium nosti, ostende utrum elegeris ex his duobus, ut accipiant sortem ministerij huius, & apostolatus à quo aberrant Iudaei. Aët. 1. 24*

QVAESTIO.

Dignum equidè m ut illic nomen eius inuocetur, qui idoneos facit ministros, & sine cuius numine nec tantillum quidè m possunt proficere?

RESPONSIO.

*Fecit ut idonei essemus ministri noui testamenti, non litera, sed 2. Cor. 3. 6
spiritus. Neq; is qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed Deus qui dat incrementum. 1. Cor. 3. 7*

QVAESTIO.

Adde (quæso) & quo ritu presbyteri sacrabantur, & quo visibili signo sacris initiabantur?

RESPONSIO.

*Cum imposuissent eis manus dimiserunt eos. Aët. 13. 3
Commonefacio te, ut exuscites donum, quod est in te, per impositionem manuum mearum. 2. Tim. 1. 6
Manus citò nè cui imponas. 1. Tim. 5. 22.*

QVAESTIO.

Idem nè ritus in ordinandis Ecclesiæ Diaconis sequebatur, ut manuum impositione sacrarentur?

Mm. ij.

RES-

RESPONSIO.

Act. 6. 5.

Elegerunt Stephanum plenum fide, & spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum proselytum Antiochense, quos statuerunt in conspectu Apostolorum: qui cum precati essent, imposuerunt eis manus.

QVAESTIO.

Ista manuum impositio, quâ ministrorum ordinatio designabatur, an signum erat inane & vacuum: an potius symbolum & signum efficax, cum quo donabatur gratia?

RESPONSIO.

1. Tim. 4. 14.

Nè neglexeris quod in te est donum, quod datum est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

2. Tim. 1. 6

Exsuscites donum quod in te est, per impositionem manuum.

Act. 8. 14

Cum audissent Apostoli qui erant Hierosolymis, quod Samaria recepisset verbum Dei, miserunt ad eos Petrum ac Iacobum, qui cum descendissent precati sunt pro eis, ut acciperent spiritum sanctum: deinde imposuerunt eis manus, & receperunt illi spiritum sanctum.

Act. 9. 17

Ananias impositis manibus, dixit: Saul frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut visum recipias, & implearis spiritu sancto. Statim autem deciderunt ab oculis eius quasi squama: & sum recepit illico, & surgens baptizatus est.

QVAESTIO.

Ritus autem iste imponendi manus, fuit nè & à Christo usurpatus, nè quis fortè existimet illum inane & profanum esse?

RESPONSIO.

Mat. 19. 13.

Oblati sunt ei paruuli, ut manus eis imponeret & precaretur. Discipuli autem oburgarunt eos: Iesus autem ait, Sinite paruulos & ne prohibete eos ad me venire, talium est enim regnum caelorum. Et cum imposuisset eis manus, profectus est illinc.

Luc. 13. 11

Eccè mulier adfuit, habens spiritum inuoluntatis, ab annis decem & octo: eratq; incurua, nec poterat se recuruare. Ipsam autem cum vidisset Iesus, aduocauit, & dixit: Mulier, absoluta es ab inuoluntate tua: & imposuit ei manus, & illico se recta est, & glorificabat Deum.

Marc. 7. 32. & 8. 22. & 16. 18.

CAPVT. 25.

DE officio pastorum Ecclesiae, & quantae dignitatis *Argumentum.*
est munus, quod illis est concreditum.

QVAESTIO.

Nè silentio præteream ministrorum & pastorum partes & munia: nunc ea de te iciscitabor, quæ mihi videbuntur præcipua, ut abs te vicissim intelligam, ad quid obstrinxit eos diuini verbi authoritas. Age igitur, & iudica primò ad quid est instituta functio hæc ecclesiastica?

RESPONSIO.

Ad conagregationem sanctorum, ad opus ministerij, ad adificationem corporis Christi. Ephe 4.12

QVAESTIO.

Quod autem primum putas istius ministerij opus?

RESPONSIO.

Prædica verbum.

QVAESTIO.

2. Tim. 4.2

At cuius verbum vis prædicent?

RESPONSIO.

Prædicate euangelium.

Præcepit nobis ut prædicaremus populo, ac testificaremur, cum esse qui definitus sit à Deo, iudex viuentium & mortuorum. Mar. 16. 15
Act. 10. 42

QVAESTIO.

Christum itaque, non seipsos, prædicare debent.

RESPONSIO.

Non nos ipsos prædicamus, sed Christum Iesum, nos autem seruos vestros propter Iesum. 2. Cor. 4. 5

QVAESTIO.

Vt autem Christum rite prædicent, decet ut vera & sana eloquantur & nuncient?

RESPONSIO.

Tu loquere quæ decet sanam doctrinam.

*Forma habeto sanorum sermonum, quos à me audisti in fide & christi-
tate, quæ est in Christo Iesu.* Tit. 2. 7
2. Tim. 1. 13

Am. 19.

Qua

2. Tim. 2. 2

Qua audisti à me, per multos testes, hac commenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei ut alios quoque doceant.

1. Pet. 4. 11

Siquis loquitur, loquatur ut eloquia Dei.

QVAESTIO.

Tu rectissime: nam si quispiam secus doceat, quis eum insanire, inaniquè fastu turgere neget?

RESPONSIO.

1. Tim. 6. 3

Siquis diuersam sequitur doctrinam, & non attendit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei qua secundum pietatem est sana doctrina, is inflatus est, nihil sciens, sed insaniens, circa quaestiones & disputationum pugnas, ex quibus nascitur inuidia, contentio, maledicentia, suspensiones mala.

QVAESTIO.

Quid rursus ab eo exigitur, cui verbum Dei committitur predicandum, ei nè cauendum est diligenter, nè sanctum istud verbum contorqueat, & mutiler, aut illud indebitè secet?

RESPONSIO.

2. Tim. 2. 15

Stude te ipsum probatum exhibere Deo operarium, non erubescens rectè secantem sermonem veritatis.

QVAESTIO.

Nonnè praeterea decet, ut pastorum doctrina, dolo, & adulatione careat, sitque à fucis hisce longè aliena, quibus multi verbum Dei adulterant, illudque obscenè deformant, quo hominum aucupentur gratiam?

RESPONSIO.

2. Cor. 4. 1

Cum ministeriū hoc habeamus, prout misericordiā consequuti sumus, haud degeneramus, sed reijcimus occultamenta dedecoris, non incedentes in astutia, neque dolo, tractantes verbum Dei: sed manifestatione veritatis commendantes nos ipsos, apud omnem conscientiam hominum in conspectu Dei.

1. The. 2. 3

Siquidem exhortatio nostra non fuit ex impostura, neque ex immunditia, neque cum dolo: sed quemadmodum probati fuimus à Deo, ut nobis committeretur euangelium, ita loquimur, non hominibus placentes, sed Deo qui probat corda nostra. Neque enim unquam in sermone adulationis versati sumus, quemadmodum nostis, nec in Cassone auaritia, Deus est testis.

Non

THEOLOGICAE. LIB. II. 21

*Non ut plerūq; cauponamur verbum Dei, sed ut ex sinceritate, sed ut 2. Cor. 2. 17
ex Deo, in conspectu Dei de Christo loquimur.*

QVAESTIO.

An non insuper decet, ut euangelij præco, & minister, nugatiles, atq; inanes verborum pugnas deuitet: & scurilia quæuis reijciat?

RESPONSIO.

*Profanas & aniles fabulas reijce, quin potius exerce teipsum ad 1. Tim. 4. 7
pietatem.*

*Profanas vocum inanitates deuota, ad maiorem enim proficiet 2. Tim. 2. 16.
impietatem.*

Stultas autem & ineruditas quæstiones respue, sciens eas parere pugnas. Porro, seruum Domini non oportet pugnare, sed placidum esse erga omnes, propensum ad docendum, tolerantem malos.

*Saultas quæstiones, & genealogias, & contentiones, ac pugnas legales omitte, sunt enim inuiles & superuacua, Tit. 3. 9
Tit. 1. 14.*

QVAESTIO.

Requirat ne rursus Pastoris officium, ut tenebriones in lucem protrahat, & scelera etiam palam (dum res exigit) redarguat?

RESPONSIO.

*Clama ex gutture, nè parcas: exalta instar tubæ vocem tuam, & Isa. 58. 1
annuncia populo meo prauarsicationem suam, & domus Iacob peccata sua.*

*Canes muti latrare non possunt, torpent, iacent, somno indulgent: Isa. 56. 10
& canes illi vehementer auidi, satiari non possunt.*

*Insta tempestiue, intempestiue, argue, increpa, exhortare, cum omni 2. Tim. 4. 2
lenitate & doctrina.*

Eos qui peccant, coram omnibus argue, ut & ceteri timeant.

Argue cum omni auctoritate: nemo te despiciat.

1. Tim. 5. 20.

Tit. 2. 15

QVAESTIO.

Quid si seductores, & nugarum delatores, offenderit pastor: tum ac conuiuebit, aut blandè ignoscet, & indulgebis illis?

RESPONSIO.

*Sunt multi contumaces, & vaniloqui, & mentium seductores, Tit. 1. 10. 13.
maximè hi, qui sunt ex circumcisione, quibus oportet obturare 1. Tim. 1. 10.*

ei, qui totas domus subuersit, docentes quae non oportet, turpis lucri gratia.

Quam ob causam redarguito illos seueriter, ut sani sint in fide, non attendentes Iudaicis fabulis, & praeceptis hominum auersantur ueritatem.

QVAESTIO.

Quid uero si is, cuius peruersum est dogma, monitis Ecclesiae non pareat?

RESPONSIO.

Tit. 3. 10.

Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem fuge, ut qui notis euersum esse cum qui sit eiusmodi.

2. Ioan. 1. 10.

Siquis uenit ad uos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipiatis eum in domum, nec Aug. ei dixeritis.

Mat. 18. 17.

Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus.

QVAESTIO.

Quid autem, de eo, qui flagitio se & impure uiuens, Ecclesiam exponit ludibrio?

RESPONSIO.

1. Cor. 5. 5. 7.

Eiusmodi tradatur Satana ad interitum carnis, ut spiritus saluus sit de illo Dominus Iesu.

Expurgate igitur uetus fermentum, ut sitis noua massa.

QVAESTIO.

De docendi officio satis: declara deinceps, quæ sunt alia pastorum munia?

RESPONSIO.

Mat. 28. 20.

Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

QVAESTIO.

Pastorum est ergo baptizare, & sacramenta ministrare: at non item ægrotos inuisere, & iuuandis illis operam impendere?

RESPONSIO.

Iac. 5. 14.

Infirmatur quis inter uos? Accersat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo, in nomine Domini: & oratio fides saluum reddet laborantem, erigetq. eum Dominus, & si peccata commiserat, remittentur ei.

Eccle. 7. 39

Ægrotum inuisere ne pigeat.

QVAESTIO.

Decet ne insuper, ut publicis Ecclesiae precibus dirigendis, Deoque offerendis, diligentem ac religiosam nauent operam, qui Ecclesiae ipsius sunt ministri?

RES.

RESPONSIO.

*Despicite ex vobis viros septem, idoneo testimonio ornatos, plenos spi- Acl. 6.3.
ritu sancto & sapientia, quos praeiciatis huic negotio: nos vero in pre-
cibus & administratione sermonis perdurabimus.*

QVAESTIO.

*Cæterum, nè pastoris sermo, debita autoritate careat, neces-
sum nè arbitraris, ut vita, sanctimonia gregi suo colluceat, sitque
ei & speculum & exemplar?*

RESPONSIO.

*Per omnia teipsum exhibe exemplar bonorum operum, in doctrina, in- Tit. 2.7
tegritatem, gravitatem, sermonem sanum, irreprehensibilem, ut is qui
repugnat, rubore suffundatur, nihil habens quod de vobis discat mali.*

Sitis exemplaria gregis.

*Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera,
& glorificent patrem vestrum qui est in caelis.*

1. Pet. 3.3

Matth. 5. 16

QVAESTIO.

*Nihil reliquum putas, quod ad partes ministrorum Ecclesiae
pertineat?*

RESPONSIO.

*Tu vigila in omnibus, obdura in afflictionibus, opus perage Euange- 2. Tim. 4. 9
listæ, ministerium tuum ad plenum probatum reddito.
Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.*

2. Tim. 4. 9

1. Tim. 4. 13

QVAESTIO.

*Nunc absolue (quæso,) & sermone vno si potes perstringe, quid
ad legitimum requiri putas ministrum?*

RESPONSIO.

*Quod superest autem illud requiritur in dispensationibus, ut scilicet 1. Cor. 4. 2
quisq; compensatur.*

QVAESTIO.

*Iam ut nonnihil de ministerij dignitate addamus, ostende quæ-
so, quanto honore is est prosequendus, qui munus sibi manda-
tum digne exequitur.*

RESPONSIO.

*Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxi- 1. Tim. 5. 17
mè qui laborant in sermone & doctrina.*

QVAESTIO.

Abiectum equidem aut vile noquit esse officium, quod Christus

Na. j.

ipse

ipse omnium Dominus exercuit?

RESPONSIO.

Heb. 7. 17

Testificatur enim ad hunc modum, Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech.

Isa. 61. 1

Spiritus Domini super me, propterea quod unxit me, ut euangelizem pauperibus misit me, ut sanem contritos corde, ut pradicem captivis dimissionem, & caecis visus recuperationem.

1. Pet. 2. 25

Conuersi estis nunc ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum.
 Heb. 7. 26. 1. Pet. 3. 4. Heb. 4. 14. & 13. 20. Luc. 4. 18.

QVAESTIO.

Quanti & hoc facis, ut pro Christo sint legati, quibus coelum aperitur?

RESPONSIO.

2. Cor. 5. 20

Nomine Christi legatione fungimur.

QVAESTIO.

Nonne & illis concessae sunt clauces, quibus coelum aperitur?

RESPONSIO.

Mat. 16. 19

Tibi dabo clauces regni caelorum.

Mat. 18. 18

Amen dico vobis, Quaecumq; ligaueritis in terra, erunt ligata in caelo, & quaecumq; solueritis in terra, erunt soluta in caelo.

QVAESTIO.

Ergo etiam peccata remittunt?

RESPONSIO.

Ioan. 10. 23

Quorumcumq; remiseritis peccata, remittuntur eis: quorumcumq; retinueritis, retenta sunt.

QVAESTIO.

Sunt ne praeterea Oeconomus, qui mysteria Dei dispensant hominibus?

RESPONSIO.

1. Cor. 4. 1

Sic nos aestimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

QVAESTIO.

Memini etiam, a te nuper auduisse, thesaurum coelestem illis concreditum esse, quamuis vascula sive fragilia?

RESPONSIO.

Habe-

Habemus thesaurum hunc in testaculis vasculis, ut virtutis eminentia sit Dei. 2. Cor. 4. 7

QVAESTIO.

Audiui rursus à te quod reconciliationis nostrae cum Deo, sponsores sunt & internuntij?

RESPONSIO.

Dedit nobis ministerium reconciliationis: & posuit in nobis sermonem reconciliationis. 2. Cor. 5. 18

QVAESTIO.

Sunt nè quoque tanquam sacrifici, qui populum seu victimam Deo ipsi offerunt & immolant?

RESPONSIO.

Sum minister Iesu Christi, apud Gentes, operans euangelio Dei, ut oblatio Gentium fiat accepta, sanctificata per spiritum sanctum. Rom. 15. 16

QVAESTIO.

Quid quodd à Christo, etiam sal terra, & lux mundi nuncupantur?

RESPONSIO.

Vos estis sal terra, quod si sal insatuatus fuerit, quo salietur? Ad nihil valet amplius, nisi ut abijciatur foras, & conculcetur à quibusvis. Vos estis lux mundi. Math. 5. 13

QVAESTIO.

Quid demum, quod non sibi solum, sed & alijs salutem accersunt?

RESPONSIO.

Hac exerce, in his esto, ut tuus profectus manifestus sit omnibus. At- 1. Tim. 4. 15
tende tibi ipsi, & doctrina. Per siste in his: nam si id feceris, & te ipsum seruabis, & eos qui te audierint. 1. Thessa. 2. 5

CAPVT. 26.

DE sacramento baptismi.

Argumentum

QVAESTIO.

Conuenit ut postquam de Ecclesia, & eius ministris differimus, Nunc etiam non

nonnihil de sacramentis perstringamus: ut igitur à baptismo auspiciemur, ostende initio, quales sumus omnes natura, & quales nati & concepti?

RESPONSIO.

Ephē. 2. 3

Pla. 51. 5

Eramus naturā filij iræ, quemadmodum & ceteri.

Ego in iniquitate formatus sum, & in peccato concepit me mater mea.

QVAESTIO.

Misera sanè conditio, qua filij iræ nascimur: at nonnè & qua à regno Dei exulamur?

RESPONSIO.

Ioan. 3. 3

Nisi quis genitus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei.

Quod genitum est ex carne, caro est: & quod genitum est ex spiritu, spiritus est.

QVAESTIO.

Vndè igitur hoc adepti sumus, ut denuò nasceremur, & ius in regnum Dei consequeremur?

RESPONSIO.

Ephē. 2. 4

Deum, qui diues est in misericordia, propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cum essemus mortui per delicta, conuincit nos, & vnā cum Christo, per gratiam estis seruati.

QVAESTIO.

O benignum parentem, qui gratia nos seruauit, & vitæ restituit: sed quātenus (quæso) gratiæ istius participes facti sumus?

RESPONSIO.

Ephē. 2. 8

Gratiā seruati estis, per fidem.

QVAESTIO.

Hæc autem fides, qua Dei gratiam amplectimur, quam promissionem habet, quā nitatur?

RESPONSIO.

Rom. 10. 8

Hoc est verbum illud fidei, quod prædicamus: nempe, Quod si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & consideris in corde tuo, quod Deus illum excitauit à mortuis, seruaberis. Corde enim creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura, Quisquis credit in eum, non pudebit: non enim est distinctio, vel Iudæi, vel Græci,

Grati: nam idem Dominus omnium est diues in omnes inuocantes se. Quisquis enim inuocauerit nomen Domini, seruabitur.

Hac est voluntas eius, qui misit me, ut omnis qui vidit filium, & aion. 6.40 credet in eum, habeat vitam aeternam.

QVAESTIO

Digna promissio, quam fide firma amplectamur: at nonne addidit Christus huic promissioni suæ, signum quoddam visibile, quo illam obsignaret, & oculis conspicuam exhiberet?

RESPONSIO.

Prædicate Euangelium omni creatura. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluabitur. Marc. 16.15

QVAESTIO.

Baptismus ergo signum non est otiosum, sed per Spiritum sanctum est regenerationis efficax sacramentum.

RESPONSIO.

Secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis ac renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulenter, per Iesum Christum, seruatorem nostrum, ut iustificati illius gratia, haeredes efficeremur secundum spem uitæ aeternæ. Tit. 3.5

QVAESTIO.

An verò regenerandi virtutem isti elemento tribuis, quod in baptismo cernitur oculis?

RESPONSIO.

Baptismus nos saluos reddit, non quo carnis sordes abijciuntur: sed quo fit, ut bona conscientia bene respondeat apud Deum, per resurrectionem Iesu Christi. 1. Pet. 3.21

QVAESTIO.

Nos igitur sanctificat Christus, id in lauacro intus efficiens per spiritum, quod extrinsecus figurat per elementum.

RESPONSIO.

Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea, ut illam sanctificaret, mundatam lauacro aquæ per verbum, ut sifteret eam sibi gloriosam Ecclesiam. Eph. 5.25

Exurge & baptizare, & ablue peccata, inuocato nomine Domini. Act. 22.16

QVAESTIO.

Nn. liij.

Vt

Vis itaque baptismi sacramentum esse remissionis peccatorum
testificationem, & symbolum?

RESPONSIO.

Act. 2. 38

Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti: vobis enim facta est promissio, & liberis vestris.

QVAESTIO.

Cum autem eluit baptismus, non originale solum, sed & alium quemuis reatum: nonne simul & concupiscentiam tollit?

RESPONSIO.

Rom. 7. 13

Novi quod non habiter in me, (hoc est in carne mea) bonum: nam velle adest mihi, sed ut quod bonum est perficiam, non assequor: non enim quod volo, facio bonum: sed quod non volo malum, hoc ago. Quod si id facio, quod ego nolo, non amplius ego id perpetro: sed peccatum quod in me habitat, id perpetrat. Comperio igitur volens mihi facere bonum, hanc legem impositam esse, quod mihi malum adiaceat. Delector enim lege Dei, quod ad interiorem hominem: sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi menti meae, & captivum reddentem me legi peccati, quae est in membris meis.

QVAESTIO.

Et si concupiscentiam non exuamus in baptismo, nonne tamen ita illic Christum induimus, ut mortis & vitae ipsius, atque adeo bonorum omnium participes efficiamur?

RESPONSIO.

Gal. 3. 27

Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudaeus, neque Graecus: non est servus neque liber: non est masculus ac femina,

Rom. 6. 5

Si insitit illi facti sumus illi, per similitudinem mortis eius, nimirum & resurrectionis participes erimus.

QVAESTIO.

Per baptismum (ut video) fructum suum in nobis proferunt mors & sepultura Christi.

RESPONSIO.

Rom. 6. 3

An ignorati quod quicumque baptizati sumus, in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus? Sepulti igitur sumus una cum illo, per baptismum in mortem.

QVAESTIO.

Nonne praeterea, sic per baptismum capiti Christo, multi inserimur, ut in corpus unum, atque, & in unam coalescamus Ecclesiam?

RES.

RESPONSIO.

*Per unum spiritum nos omnes, in unum corpus baptizati sumus, si-
ne Iudas sine Graecis sine seruis sine liberi. Et omnes unum spiritum hausimus.
Omnes enim vos unus estis in Christo Iesu.*

1. Cor. 12. 13

Gal. 3. 28

QVAESTIO

Plures igitur non sunt, sed vnicus in vno Christo baptismus?

RESPONSIO.

Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

Ephc. 4. 5

QVAESTIO.

Cum itaque sit baptismus, diuinæ erga nos clementiæ solen-
nis testificatio, atque & nostræ in Christo reconciliationis tesse-
ra, & symbolum, quid mirum, si decuit illum ubique prædica-
ri, vt constaret apud omnes, hoc lauachrum, esse euangelij salu-
tem promittentis, sacramentum, & signaculum?

RESPONSIO.

Docete omnes Gentes, baptizantes eos.

Math. 28. 19

QVAESTIO.

Christus qui baptizare præcepit, nonne & ipse baptizauit?

RESPONSIO.

Iesus ipse non baptizabat, sed discipuli eius.

Ioan. 4. 1

QVAESTIO.

In quo autem nomine baptisabant eius discipuli.

RESPONSIO.

Iussit Petrus eos baptizare, in nomine Domini.

Act. 10. 48

QVAESTIO.

Rectè quidem in nomine ipsius Domini, in quo vtique vno
reperitur, quicquid gratiæ in baptismo confertur: at verò cum
iussit Petrus eos in hoc nomine baptizari, qui verbum quod mi-
nistrabat ille audiuerant, planè constat Apostolos non his omni-
bus baptismum administrasse, quos ad baptismi sacramentum,
suo induxerat sermo?

RESPONSIO.

Gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizauerim, nisi 1. Cor. 11. 4
Nn. iij. Crispum

Crispum & Gatum, ut ne quis dicat me in meum nomen baptizasse, baptizavit autem etiam Stephanam familiam; ceterum haud scio, num quem aliam baptizaverim.

QVAESTIO.

Christus autem, in cuius nomine baptizarunt discipuli, quam baptizandi formam iniecit?

RESPONSIO.

Mat. 28. 20

Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

QVAESTIO.

Baptismi formam docuisti, restat ut explices quodnam & baptismi est elementum.

RESPONSIO.

Act. 8. 36

Ait Eunuchus, En aquam, quid prohibet me baptizari? Dixit vero Philippus, Si credis ex toto corde, licet.

Respondens autem illi dixit, Credo filium Dei esse Iesum Christum. Insuper sists currum, & descenderunt ambo in aquam, Philippus simul & Eunuchus, & ille baptizavit eum.

Act. 10. 46

Respondit Petrus, Numquid prohibere potest, quo minus aqua baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

Mat. 3. 16

Baptizatus Iesus, ascendit statim ex aqua. Ephe. 5. 25.

QVAESTIO.

Nunc (si libet) adijcies, quid remedij his superest, qui post baptismum relabuntur in peccatum: num denuo baptizandos esse putas?

RESPONSIO.

Rom. 2. 4

Ignoras quod bonitas Dei ad poenitentiam te inuitat?

2. Pet. 3. 9

Patiens est erga nos, nolens ullos perire, sed omnes ad poenitentiam recipere.

2. Cor. 12. 21

Metuo ne iterum, ubi venero, humilem faciat me Deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui ante peccaverunt, nec eos poenituisse immunditie, libidinisque, & impudentie quam patrarunt.

Act. 8. 21

Cor tuum non est rectum in Dei conspectu, resipisce igitur ab ista malitia tua, & roga Deum.

Apo. 2. 15

Habes qui teneant doctrinam Nicolaitarum, quod odi: resipisce, sin minus ventam aduersum te.

QVAESTIO.

Audio poenitentiam his tabulam esse secundam, qui post bap-

tismum

Audite poenitentiam, his tabulam esse secundam, qui post baptismum denuo fecerint naufragium: nunc (si lubet) addito, quae ista est vere poenitendi ratio?

RESPONSIO.

Nè accommodetis vos, ad figuram saeculi huius, sed transformemini Rom. 12.2 per renovationem mentis vestrae, ut probetis quae sit voluntas Dei, quod bonum est, acceptumque, & perfectum.

QVAESTIO.

Si quis verò non resipiscat, sed accepto baptismi sacramento, flagitiosissime viuat, an plus proderit illi baptismus, quam his olim circumcisio, qui legi non parebant?

RESPONSIO.

Circumcisio quidem prodest si legem seruatis, quod si transgressor legis sis, circumcisio tua in praputium versa est. Rom. 2.25

QVAESTIO.

Cuius ergo rei nos admonet, susceptum baptismi sacramentum?

RESPONSIO.

Deponere iuxta priorem conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur iuxta concupiscentiam erroris, renouari vero spiritu mentis vestrae, & induere nouum hominem, qui iuxta Deum conditus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Ephe. 4.22

Deposita omni malitia, & omni dolo, & simulationibus, & inuidijs, & omnibus obrektionibus, ut modo nati infantes, lacrationabile quod dolum nescit, appetite, ut per illud subolescatis. 1. Pet. 2.1

Sepulsi sumus una cum Christo per baptismum in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vita ambulemus. Rom. 6.4.6

Illud scientes, quod vetus ille noster homo, cum illo crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati, nè posthac seruiamus peccato.

Nunc deponite & vos haec omnia, iram, indignationem, malitiam, maledicientiam, turpiloquentiam ab ore vestro, ne mentiamini alijs aduersus alios, postquam exuistis veterem hominem cum factis suis. Col. 3.8

CAPVT. 27

DE coena Domini.

Argumentum

QVAESTIO.

Post pauca de baptismo, nunc & pauca à nobis sunt peruestiganda, Oo. j.

ganda, de augustissimo corporis & sanguinis Iesu Christi sacramento. Quod cum variè ab his & illis appelletur, nunc quidè panis fractio, nunc encharistia, nunc communio, nunc mensa Domini, nunc mysteria sancta, nunc aliter & aliter, quo nomine (quæso) significantius exprimi putas, & à quo & quando instituta fuit hoc mysterium.

RESPONSIO.

1. Cor. 11. 20. Cum convenitis in unum, non est dominicam cœnam manducare.

QVAESTIO.

Cœnam audio appellari, eamquè dominicam, quia à Domino instituta fuit, perge igitur & institutionem recita.

RESPONSIO.

Math. 26. 26.

Vescensibus eis, accepit Iesus panem, & cum egisset gratias, fregit, deditq; discipulis, dixitq; : Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis dicens : Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus, novi testamenti, qui pro multis effunditur, in remissionem peccatorum.

QVAESTIO.

Teneo institutionem, sed quam velim explicari a pertius, doce igitur obsecro, an quod Christus illic semel fecit, id idem velit à nobis fieri?

RESPONSIO.

1. Cor. 11. 24. Hoc facite.

QVAESTIO.

Quorsum autem, & in quem finem id ipsum fieri præcepit?

RESPONSIO.

1. Cor. 11. 24

In mei (inquit) memoriam.

QVAESTIO.

At qualem eam esse decet, quæ de illo fiat, memoriam.

RESPONSIO.

1. Co. 11. 26

Quotiescunq; manducaveritis hunc panem, & calicem hunc biberitis, mortem Domini annuntiabitis.

QVAESTIO.

Exigit ergò hæc cœna Domini, ut mortem ipsius, solenni gratiarum actione, velut & reliqua eius beneficia, celebremus?

RESPONSIO.

Quam

*Quam gratiam referam Domino, pro illis omnibus, qua in me con- Psa. 116. 12
tulit beneficijs? Calicem salutem accipiam, & nomen Domini invocabo.*

QVAESTIO.

At quamdiu memorabit Ecclesia, hæc dominicæ mortis my-
steria?

RESPONSIO.

Donec veniat?

1. Cor. 11. 26

QVAESTIO.

Aequum est sanè, ut ritu perenni celebretur tanta hæc Christi
oblatio, quæ eius erga nos charitatis perspicua est probatio.

RESPONSIO.

*Maiores hæc charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat Ioan. 15. 13,
quis pro amicis suis.*

*Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum posuit pro ea, ut eam sanc- Ephe. 5. 25
tificaret.*

QVAESTIO.

Perge (precor) & modò expone, quæ sunt signa cœnæ huius
dominicæ.

RESPONSIO.

Dominus Iesus, nocte qua tradebatur, accepit panem.

Isidem & calicem.

1. Cor. 11. 23.

1. Cor. 11. 25

QVAESTIO.

Refers signa duo cœnæ dominicæ, panem scilicet & calicem :
sed quid per panem designavit?

RESPONSIO.

Hoc est corpus meum.

1. Cor. 11. 24

QVAESTIO.

Quid verò per calicem?

RESPONSIO.

Hic calix novum testamentum est, in sanguine meo.

1. Cor. 11. 25

*Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effunditur, in
remissionem peccatorum.*

Mat. 26. 28

QVAESTIO.

Quando autem ipse panem fregit, ista nè fractione designavit
mortem

Qu. ij.

mortem acerbam, quam in cruce, lacero quidem corpore, atque confosso latere, perpeffurus erat pro nobis.

RESPONSIO.

1. Cor. 11.
1sa. 53.5

*Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.
Vulneratus est propter iniquitates, attritus est propter peccata nostra.*

QVAESTIO.

Numquid & cum panem singulis edendum praebeat, hoc ipse indicavit, nos vnum cum eo, qui caro nostra est, communicatione mystica effici?

RESPONSIO.

Ephe. 5.30
Ioan. 6.56

*Membra sumus corporis eiusdem, ex carne eius, & ex ossibus eius.
Qui edat carnem meam, & bibet meum sanguinem, in me manet,
& ego in eo.*

QVAESTIO.

Quod itaque extrinsecus monstrat Christus, dum panem offert & calicem, istud praestat & verè exhibet intus?

QVAESTIO.

1 Cor. 10. 16.

Calix benedictionis cui benedicimus, nonne est communicatio sanguinis Christi? Panis quem frangimus, communicatio est corporis Christi.

QVAESTIO.

Cibus ergo quo vescimur, & calix de quo bibimus in mensa Domini, ipsius sunt & caro & sanguis?

RESPONSIO.

Ioan. 6.51

Ego sum panis vivificus, qui de caelo descendi: si quis ederit ex hoc pane, vivet in aeternum, & panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.

Ioan. 5.55

Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

QVAESTIO.

O beatos, quibus vesci datur, hoc coelesti edulio, quod vitam confert immortalem, quam vetus manna vescientibus eo praestare non potuit.

RESPONSIO.

Ioan. 6.49

Patres vestri comederunt manna, in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui de caelo descendit: si quis ederit ex hoc pane, vivet in aeternum.

QVAESTIO.

At

At fortè non desunt, quibus iste Christi sermo, nimis durus videatur, quasi carnem suam perindè edendam velit atque carnes eas, quæ in macello & laniena pæneunt,

RESPONSIO.

Litigabant Indai ad inuicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ioan. 6. 52. 60

Multis ex discipulis eius, cum audissent, dixerunt: Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Iesus autem cum nouisset in seipso, quod de hoc murmurabant discipulis suis, dixit eis: Hoc vos offendit: si ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi erat prius. Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam. Verbis quæ loquor vobis, spiritus sunt & vita.

QVAESTIO.

Ad calicem nunc venio, quem tu noui testamenti sanguinem esset dixisti: doce ergo quid interest inter hunc sanguinè, & sanguinem prioris testamenti?

RESPONSIO.

Postquam expo. suisset Moses secundum legem, totum mandatum vniuerso populo, accipiens sanguinè vitulorū & hircorum cū aqua & lana coccinea & hyssopo, librum & totum populum aspersit, dicens: Hic est sanguis testamenti quod Deus mandauit vobis omnibus. Quin & tabernaculum & omnia vasa ministerij, sanguine similiter aspersit. Et propemodum sanguine omnia purgantur, secundum legem: nec sine sanguinis effusione remissio. Necesse igitur est exemplo eorum, quæ sunt in cælis, istis purgari: ipsa verò cælestia, melioribus quàm illuc fuerint hostijs. Heb. 9. 18

Adueniens autem Christus, futurorum bonorum per manus & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est non huius structura, neque per sanguinem hircorum, & vitulorum: sed per proprium sanguinem, ingressus est semel in sacrarium, æternam redemptionem nactus. Heb. 9. 11

QVAESTIO.

De hoc autem calice nouo iussum nè fuit à Christo discipulis, ut de eo biberent omnes?

RESPONSIO.

Bibite ex hoc omnes.

Oo. liij.

QVAES.

Mat. 26. 27

QVAESTIO.

Quando igitur hæc mensa Domini, tantis referta est mysterijs: decet nē, ut sese probet accuratē, quisquis ad eam volet accedere?

RESPONSIO.

1. Cor. 11. 28

Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

2. Cor. 13. 5

Vos ipsos tentate, an non sitis in fide, vos ipsos probate.

QVAESTIO.

Quid autem periculi, si quis secus accesserit?

RESPONSIO.

1. Cor. 11. 27

29.

Quisquis ederet panem hunc, aut biberit hanc calicem Domini indignē, reus erit corporis, & sanguinis Domini.

Qui ederet aut biberit indignē, iudicium sibi edit ac bibit, non discernens corpus Domini.

QVAESTIO.

Video piaculum esse nefarium, atque ultione diuina dignum, si quis hæc sacra Christi mysteria profanauerit.

RESPONSIO.

1. Cor. 11. 30

Propterea inter vos infirmi sunt multi, & agroti, & dormiunt multi: etenim si nos ipsos iudicaremus, non puniremur.

QVAESTIO.

Iam satis teneo, quid agendum illis, qui hæc mysteria velint dignē recipere: nunc deinceps ostende, quid debent & illi, postquam illa receperint?

RESPONSIO.

2. Cor. 5. 15.

Equidem pro omnibus mortuus est (Christus,) ut qui viuunt, post hæc non sibi uiuant: sed ei, qui pro omnibus est mortuus, & resurrexisset.

QVAESTIO.

Tu rectissime: nam nihil habet commune calix ille Domini, cum demoniorum mensa & calice.

RESPONSIO.

1. Cor. 10. 21

Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensa Domini communicare, & mensa demoniorum.

2. Cor. 6. 14

Qua communicatio luci, cum tenebris? Quis consensus Christo cum Belial?

THEOLOGICAE. L

Belial? Aut qua portio fideli cum infideli? Qua autem conventio templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei viventis, quemadmodum dicit Deus, Habitabo in ipsis.

QVAESTIO.

Propterea, quale exitium illis fore opinaris, qui vel baptismum, vel sacrosanctam Christi coenam, puriore vita subinde non colucrint?

RESPONSIO.

Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, 1. Cor. 10. 1. & omnes in Mose fuerunt baptizati in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualement manducarunt, & omnes eundem biberunt spiritualement potum: bibebant autem e spiritualement, qua eos consequebatur, petra: petra autem erat Christus. Verum complures eorum grati non fuerunt Deo, prostrati enim fuerunt in deserto. Hac autem typi nobis fuerunt, ne simus concupiscentes malorum, sicut illi concupuerunt.

¶ CAPVT. 28.

DE resurrectione carnis.

Argumentum

QVAESTIO.

Nunc agendum est nobis, de futura mortuorum resurrectione, quam nec humana ratio nouit, nec vlla Philosophiae praecipio docuit: quare, supra naturam nobis est assurgendum: nempe ad verbi diuini praesidium. Age igitur, & Deitatis huius testes mihi proferto, exceptione omni maiores.

RESPONSIO.

Dixit Iesus, Hac est voluntas eius, qui me misit patris, vt quodcumq; mihi dedit, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hac est autem voluntas eius qui me misit, vt quisquis videt filium, & qui credit in eum, habeat vitam aeternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ioan. 6. 39

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ioan. 6. 54

Sicut pater habet vitam in seipso, sic dedit & filio habere vitam in seipso, & auctoritatem dedit ei, iudicium etiam exercendi, quatenus filius hominis est. Ne miremini: nam veniet hora, qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius. Ioan. 5. 26

QVAESTIO.

Testes profers, qui fide in primis dignus est, cum videlicet qui a mortuis iam

Oo. iij

suis iam

am resurrexit, & qui sua à mortuis resurrectione, nostrā ipsorum inchoavit, atque & præclarum resurrectionis corporum specimen exhibuit?

RESPONSIO.

1. Cor. 15. 20. Nunc Christus resurrexit à mortuis, & primitia eorum, qui obdormierunt factus est. Quia enim per hominem mors, per hominem quoque resurrectio mortuorum. Sicut enim omnes in Adam moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur.

2. Tim. 2. 11

Fidelis sermo, si cum eo mortui sumus, cum eo etiam vivemus.

1. The. 4. 14

Si crediderimus Iesum mortuum esse, & resurrexisse: ita etiam Deus eos qui obdormierunt in Iesu, adducet cum eo.

Rom. 8. 11

Si spiritus eius, qui excitavit Iesum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra, per inhabitantem eius spiritum in vobis.

QVAESTIO.

Quid ergo si Christus mortem ipsam non vicisset?

RESPONSIO.

1. Co. 15. 12

Si Christus predicatur à mortuis resurrexisse: quomodo dicunt quidam inter vos, non esset resurrectionem mortuorum? Nam si resurrectio mortuorum non est, Christus quoque non resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, inanis videlicet est predicatio nostra: inanis autem est & fides vestra. Reperimur autem & falsi estes Dei, quoniam testificati sumus de Deo, quod exciaverit Christum, quem non excitavit, si videlicet mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Ergo, & qui obdormierunt in Christo, perierunt. Quod si in hac vita solum speramus in Christo, miserissimi sumus omnium hominum.

1. Cor. 15. 29.

Quid alioqui facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Quid etiam baptizantur pro mortuis? Quid etiam nos periclitamur omni hora? Quotidie morior, per nostram gloriam (fratrem) quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Si secundum hominem pugnavi ad bestias Ephesi, quid mihi prodest? Edamus, & bibamus, etiam enim moriemur.

QVAESTIO.

Habes nē etiam Prophetarum de resurrectione mortuorum vaticinia?

RESPONSIO.

Dan. 12. 2

Multa dormientium in terra pulverulenta, resurgent.

De

De morte redimam eos. Ego mors, tua o mors, morsus tuus e infer- Ose. 13. 14
ne.

Novi ego redemptorem meum esse viventem, & novissimum, qui super Iob. 19. 23
terram surget, & cum post pellem meam computrescat istud meum cor-
pus, ex carne compactu videbo Deu quem ego visurus sum, & oculi mei
conspiciunt sunt, & non alienus.

Mortem absorbet vincendo, & abstergit Dominus Deus lachrymam Isa. 25. 8
a cunctis faciebus, & opprobrium populi sui auferet ab universa terra,
quoniam Dominus loquutus est. Et dicent in die ista, En hic est Deus
nostre, expectavimus eum, & servavit nos. Hac est Dominus quem ex-
pectavimus, exultabimus & latabimus in salute eius.

Vivent mortui tui, sicut corpus meum resurgent. Expergiscimini, & Isa. 26. 19
iubilate habitatores pulveris, quoniam ros herbarum, ros tuus, & ter-
ra mortuos eyciet.

Eccè Dominus in igne veniet, & quasi turbo quatriga eius, ut red- Isa. 66. 15
dat in furore iram suam, & increpationem suam, in flamma ignis,
quoniam in igne Dominus iudicabit, & in gladio suo omnem carnem.

Eccè ego creabo celos novos, & terram novam: priorum non eris me- Isa. 65. 17.
moriam, neq; in cor ascendet. Isa. 24. 21. Psa. 15. 1. Exo. 3. 6. Mat. 22. 31

QVAESTIO.

Licet nē & nonnullam resurrectionis mortuorum imaginem
in natura rerum intueri?

RESPONSIO.

Dicit aliquis. Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore ve- 1. Cor. 15. 35
nient? Stulte, tu quod seminas non vivificatur, nisi mortuum fuerit: &
hoc quod seminas, non corpus quod nascetur seminas, sed nudum gra-
num, exempli causa, tritici aut alicuius ex ceteris: sed Deus illi dat
corpus, ut voluit, & unicuiq; seminum, suum corpus. Non omnis caro,
eadem caro: sed alia quidem caro hominum, alia verò pecudum, alia
volucrum, alia pisium. Sunt & corpora caelestia, sunt corpora terre-
stria: quin etiam alia caelestium gloria, alia terrestrium. Alia gloria
Solis, alia gloria Lunae, alia gloria stellarum: stella enim à stella differt
in gloria, sic & resurrectio mortuorum.

QVAESTIO.

At nē nos à fide resurrectionis auocet, vel Philosophia, vel hu-
manæ carnis sapientia: istud nē opponendum venit, resurrectio-
nem opus potētiæ Dei esse, cui mors & vita ex æquo obtemperant?

RESPONSIO.

Pp. 2.

Deus

1. Cor. 6. 14.

Rom. 4. 17

Deus Dominum suscitauit, & nos suscitabit, potentia sua.
Sicut scriptum est, Patrem multarum gentium constitui te, coram
eo cui credidit Deo videlicet uiuificante mortuos, & vocante qua non
sunt tanquam sunt. 2. Cor. 1. 9.

QVAESTIO.

Facebant ergo Sadducæi, Hymenæus, & Philetus, qui carnis
resurrectionem negantes, diuinæ detrahunt potenter.

RESPONSIO.

Act. 23. 8

2. Tim. 2. 17

2. Pet. 3. 3

Nam Sadducæi quidem dicunt non esse resurrectionem, neq; Ange-
lum, neq; spiritum.
Sermo illorum ut cancer, passionem habebis, quorum de numero est,
Hymenæus, & Philetus, qui circa veritatem aberrarunt, dicentes, re-
surrectionem iam esse factam, & subuertunt quorundam fidem.
Scientes in postremis diebus, venturos illusores, qui iuxta proprias con-
cupiscentias ambulent, & dicunt, Vbi est pollicitatio aduentus eius, si-
quidem ex quo die patres obdormierunt, sic omnia permanent ab initio
creationis? Mat. 22. 23, Act. 26. 8

QVAESTIO.

Perge (obsecro,) & ostende, quinam resurgent in nouissimo
die: num hi soli, qui in Christo obdormierint, an itidem &
reliquis?

RESPONSIO.

1. Cor. 15. 22

Act. 24. 15

Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuifica-
buntur.
Expectant resurrectionem mortuorum tam iustorum, quam iniusto-
rum. Apo. 1. 7. & 20. 13.

QVAESTIO.

Perspiciuè doces, communem fore omnium resurrectionem: at
qualis futura sit non item: dicigitur, an quisquē in suo, aut in a-
lio resurget corpore?

RESPONSIO.

Job. 19. 26

2. Cor. 5. 10

Spectabo Deum à carne mea, quem ego mihi contemplanor, & oculi
mei videbunt, & non alius.
Omnes nos comparere oportet coram tribunale Christi, ut unusquisq;
reportet qua in corpore fecerit, congruentèr ad id quod fecerit, vel bonum
vel malum.

QVAESTIO.

Atcū sit resurrectio reditus à morte ad vitam: si omnium
est

est futura resurrectio, omnes ergo morientur?

RESPONSIO.

Illud statutum est omnibus hominibus, ut semel moriantur, postea vero iudicentur. Heb. 9. 26

QVAESTIO.

Quid hoc? Dic tu: nonne de Christo dicitur, quia viuos iudicabit, & mortuos?

RESPONSIO.

Definitus est à Deo, iudex viuorum & mortuorum. Act. 10. 42

QVAESTIO.

Si tam viuos quàm mortuos iudicabit, ergo quosdam superstites & viuos deprehendet: quid tum igitur, an & illi morientur?

RESPONSIO.

Eccè mysterium vobis dico: non omnes quidem obdormiemus, sed omnes mutabimur. 1. Cor. 15. 51

QVAESTIO.

Ipsa ergo corporum immutatio, quæ corruptionis erit interitus, mortis species censebitur: sed quanto tempore ista fiet corporum immutatio?

RESPONSIO.

In momento, in ictu oculi, ad vltimam tubam: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. 1. Cor. 15. 52

QVAESTIO.

Nos (ais) immutabimur: sed quid immutatione ista his opus erit, quos Christus superstites ac viuientes inueniet?

RESPONSIO.

Hoc autem dico, quod caro & sanguis regni Dei hereditatem consequi non possunt, neque corruptio incorruptibilitatis hereditatem accipiet. 1. Cor. 15. 50

Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.

QVAESTIO.

Idne potes explicatiùs indicare, nempè quanam fiet, ut corruptum resurgat incorruptum, & quod mortale est immortale?

RESPONSIO.

1. Cor. 15. 43

Seminatur in corruptione, resurgit in incorruptione: seminatur in ignominia, resurgit in gloria: seminatur in infirmitate, resurgit in potentia: seminatur corpus animale, resurgit corpus spirituale. Est corpus animale, & est corpus spirituale: quemadmodum & scriptum est. Factus est primus homo Adam in animam viventem, extremus Adam in spiritum vivificantem. At non primum quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo ipse Dominus de caelo. Qualis terrenus ille, tales & illi qui terreni sunt: & qualis ille caelestis, tales & hi qui caelestes. Et quemadmodum gestabimus imaginem terreni, gestabimus & imaginem caelestis.

QVAESTIO.

Audiam libenter dici clarius, quae ista est imago hominis caelestis, quam nos tandem gestabimus?

RESPONSIO.

Phil. 3. 20

Nostri conversatio in caelis est, unde & servatorem expectamus Dominum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut confirmetur corpori eius glorioso, secundum efficaciam, qua potest etiam sibi subicere omnia.

1. Ioan. 3. 2

Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, qui futuri sumus: scimus autem, quod si apparuerit, similes ei erimus.

QVAESTIO.

Erit ne omnium communis haec resurrectionis gloria?

RESPONSIO.

Dan. 12. 2.

Multis dormientium in terra puluerulentis resurgent, hi ad vitam aeternam, illi vero ad probrum & contemptum aeternum.

Ioan. 5. 29

Prodibunt qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae: qui vero mala, in resurrectionem condemnationis.

Apo. 11. 18

Aduenit ira tua, & tempus mortuorum, ut iudicentur, & des praemium seruis tuis prophetis & sanctis, & timentibus nomen suum, parvis & magnis, & perdas eos qui perdunt terras.

QVAESTIO.

Cum oporteat omnes resurgere atque sisti ad tribunal Christi, qui fiet, ut repente in vnum conuertantur tanta hominum multitudo?

RESPONSIO.

Mat. 24. 31

Et mittet Angelos suos cum tuba voce magna, & congregabunt electos eius

eiui à quatuor ventis, à calorum extremo, ad aerum extremum,

QVAESTIO

Quid autem de reprobis?

RESPONSIO.

Prodebunt Angeli, & separabunt malos è medio iustorum, projiciens. Mat. 13. 49
& eos in caminum ignis, illis erit fletus, & stridor dentium.

QVAESTIO.

Misera impiorum conditio : sed quò tandem electi ?

RESPONSIO.

Ipse Dominus cum exhortationis clamore, & voce Archangeli, ac Dei
suba descendet è caelo. Et qui mortui fuerint in Christo resurgent pri-
mum, deinde nos vivos, qui reliqui erimus rapiemur simul cum eis in nu-
bes, in occursum Domini in aera. & ita semper cum Domino erimus :
itaq; consolamini ali; alios istis sermonibus.

1. The. 4. 16

QVAESTIO.

Tum plenè absoluta erit ipsa Christi supra mortem & inferos victoria?

RESPONSIO.

Cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit
immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors ad
victoria? Vbi est mors aculeus tuus? Vbi tua o inferene victoria? Aculeus
autem mortis, peccatum est.

1. Cor. 15. 5. 4

Infernus autem ac mors coniecti sunt, in stagnum ignis qua est mors
secunda.

Apo. 20. 14

Novissimus hostis aboletur mors.

1. Cor. 15. 26

Deo sit gratta, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum
Christum.

1. Cor. 15. 57

¶ CAPVT. 29.

DE vita æterna.

Argumentum

QVAESTIO.

Vt symbolum absoluamus, reliquum est vt de vita æterna in-

quiramus : Age igitur, (& si potes) enarra, qualis & quanta est

Rp. iij. de vitæ

vitz huius æternæ; gloria?

RESPONSIO.

1. Cor. 2. 9

Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se.

QVAESTIO.

Si quæ Deus præparavit suis, non capiat humanæ mentis angustia, vnde igitur illa norunt Apostoli?

RESPONSIO.

1. Cor. 2. 10

Deus nobis revelavit per spiritum suum, spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.

QVAESTIO.

Nunquid & nobis concessum est, ut gloriæ istius inexplicabilis specimen aliquod intueamur?

RESPONSIO.

1. Cor. 13. 9 12

Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Et ubi venerit quod perfectum est, tunc quod est ex parte abolebitur.

Cernimus enim nunc per speculum in ængmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc agnoscō ex parte, tunc verò cognoscām quemadmodum cognitus sum.

QVAESTIO.

Plena igitur, & perfecta vitæ cœlestis fruitio, nobis ad Christi diem differtur?

RESPONSIO.

2. Ioan. 3. 2

Nondum apparuit quid futurisimus, scimus autem quod si apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est?

QVAESTIO.

Interea, est nē nostra in spe, hæc immortalis gloria, quæ nondum nobis est conspicua?

RESPONSIO.

Rom. 8. 14

Siquidem spe servati sumus. Porro, spes (si cernitur) non est spes. Quod enim quis cernit, cur speret? Si vero quod non videmus, speramus, id per patientiam expectamus.

QVAESTIO.

Etsi ergo regni istius immortalis gloria spectabilis non sit corruptibilibus

tibilibus hisce oculis, illam tamen iam per Christum possidemus, ac per eum illic assidemus.

RESPONSIO.

Coniungit nos Deus una cum Christo, simulq; cum eo resuscitavit, & simul cum eo sedere fecit in caelis, in Christo Iesu, ut ostenderet, in seculis succedentibus, exuberantem opulentiam gratiae suae, suae erga nos benignitatem per Christum Iesum. Ephe. 1.5

In domo patris mei habitationes multae sunt, alioqui dixissem vobis. Eo paraturus vobis locum, & cum profectus fuero, & paravero vobis locum, rursum veniam, & assumam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis. Ioan. 14.2

QVAESTIO.

At ne supernam hereditatem illam diffidenter expectemus, est ne certum quoddam pignus nobis datum diuinitus, quo ipsi obsignemur, & quo spes nostra obfirmetur?

RESPONSIO.

Obsignati estis spiritu promissionis sancto, qui est arrhabo hereditatis nostrae, in redemptionem acquisita possessionis, in laudem gloriae ipsius. Ephe. 1.13

QVAESTIO.

Cum obsidem tantum nacti simus, certo speranda est, quae nobis promissa est hereditas. At cum non pauci spe vana sese fallant, quatenus (quæso) cognoscemus an fruendi gloria Christi spem, qualem decet, habeamus?

RESPONSIO.

Videbimus eum sicuti est, & omnis qui habet hanc spem in eo, purificat se, sicut & ille purus est. 1. Ioan. 3.2

QVAESTIO.

Quisquis ergo non se purificat, ut purus sit, sicut & Christus purus est, is inaniter sperat, neque in sanctam Dei civitatem impurus introibit.

RESPONSIO.

Non introibit in illam, quicquam quod inquinat, aut abominationem facit, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae agni. Apo. 21.7

QVAESTIO.

At qui sumus omnes impuri.

RESPONSIO.

Ps. 14.

Resipisci.

Aa. 3. 19

Respiciscite igitur, & conuertimini, ut deleantur peccata vestra, postquam venerunt tempora refrigerationis à conspectu Domini, & miseria prænunciata vobis Iesum Christum.

Isa. 1. 16. 18

Lauate, mundemini, auferite malitiam studiorum vestrorum à conspectu oculorum meorum, desinite malè facere, discite bene facere.

Si fuerint peccata vestra ut coccinum quasi nix dealbabitur. Si rubicunda fuerint, instar purpure, quasi lana erunt.

QVAESTIO.

Dignum utique est, ut qui sumus cœli municipes, vitam cœlo dignam ducamus, Christumque sanctum Dei, sanctè viuentes & cœlestia meditantes expectemus?

RESPONSIO.

Tit. 2. 11

Illuxit illa gratia Dei salutifera omnibus hominibus, erudiens ut abnegata impietate, & mundanis cupiditatibus, temperantè, & iustè, & piè viuamus in præsenti seculo, expectante beatam illam spem, & illustrem illum aduentum gloria magna illius Dei, ac seruatoris nostri, nempe Iesu Christi.

1. Cor. 1. 1. 7

Ut nullo dono deficiamus, expectantes dum reueletur Dominus noster Iesus Christus, qui etià confirmabit vos usq; ad finem inculpato, in diem Domini nostri Iesu Christi.

Col 3. 2

Superna curate, non terrestria: siquidem emortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Quando Christus manifestatus fuerit vita vestra, tunc & vos cum illo manifestabimini in gloria, mortificate igitur membra vestra terrestria.

Phi. 3. 20

Nostri conuersatio in cœlis est, vnde & seruatorem expectamus Dominum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut conforme fiat corpori eius glorioso.

QVAESTIO.

Planè video cœlestia à nobis iugitèr esse meditanda: nunc ostende (precor,) quibus in rebus nos iuuare possit, vitæ huius ætæ meditatio. In primis, nonnè is crucem, & acerba quæque leuius perferet, qui secum studiosè reputabit regnum immortale ijs in cœlo paratum esse, qui hic cum Christo crucem pertulerint?

RESPONSIO.

2. Tim. 2. 11

Certus sermo, nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sufferimus, conregnabimus: si abnegamus, & ille quoq; abnegabit nos.

1. Pet. 4. 13

In hoc quod consortes estis afflictionum Christi, gaudete ut in reuelatione

tione quoque gloria eius gaudeamus, exultantes, si probris afficiuntur pro nomine Christi, beati estis.

Oportet per multas tribulationes, nos ingredi in regnum Dei.

Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur.

1. Pet. 1.6.

Act. 14.22

2. Tim. 3.12

QVAESTIO.

Nunquid & is in conflictu & pugna vitae huius decertabit animosius, qui ad coronam vitae aeternae, mentis oculos coniecerit?

RESPONSIO.

Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam, ad quam etiam vocatus es.

1. Tim. 6.12

Si certet aliquis, non coronatur, nisi legitime certauerit.

2. Tim. 2.5

Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam promissit Dominus diligentibus eum.

Iac. 1.12

Et cum apparuerit ille pastorum princeps, reportabitis immarcescibilem illam gloriae coronam.

1. Pet. 5.4

Certamen bonum decertavi, cursum consummaui, fidem servavi, quod superest reposita est mihi iustitia corona, quam reddet mihi Dominus, in illo die, qui est iustus iudex: non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius.

2. Tim. 4.7

QVAESTIO.

Quis praeterea non se facilius praeipiet ab hisce fallacibus illecebris, quibus fallit & fascinat mundus, ubi diligenter expendit, quantae opes nos manent in caelis?

RESPONSIO.

Nè recondatis vobis thesauros in terra, ubi arugo & tinea corrumpit, & ubi fures perfodiunt, & furantur: sed recondite vobis thesauros in caelo, ubi neque arugo neque tinea corrumpit, & ubi fures non perfodiunt neque furantur: nam ubi fuerit thesaurus vester, illic erit & cor vestrum.

Mat. 6.9

Qui utuntur hoc mundo, tanquam non abutentes: praeterit enim species huius mundi.

1. Cor. 7.31

Nè diligatis mundum, neque quae in mundo sunt. Siquis diligit mundum, non est charitas patris in eo, quoniam omne quod est in mundo, nempe concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & fastus vitae, non est ex patre, sed ex mundo est.

1. Ioan. 2.15

QVAESTIO.

Quis etiam mortem non oppetet libentius, postquam mortem vehiculum esse agnouerit, quo à corporis huius ergastulo, ad regnum

Qq. j.

coe.

coeleste transferimur?

RESPONSIO.

Ioan. 5. 24

Qui sermonem meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam aeternam, & in condemnationem non venit, sed transiit à morte, in vitam.

2. Cor. 5. 1

Scimus, quod si terrenum nostrum domicilium huius tabernaculi destructum fuerit, adificationem ex Deo habemus, domicilium non manufactum, aeternum in caelis. Nam in hoc gemimus domicilio nostro, quod è caelo est, superindui desiderantes, si tamen induti non nudi reperiemur. Etenim qui sumus in hoc tabernaculo, gemimus onerati, propterea quod notimus exui sed superindui, ut absorbeatur mortalitas.

Phi. 1. 23

Desidero dissolui, & esse cum Christo, multo enim hoc melius.

QVAESTIO.

Nunquid & mortalia hæc facile desinit mirari quisquis ad mentem reuocauerit, nos hic inquilinos esse, & à Domino peregrinari?

RESPONSIO.

1. Cor. 5. 6

Heb. 13. 1

Heb. 11. 9

Scientes nos aduenas esse in corpore peregrè absumus à Domino.

Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.

Abraham per fidem commoratus est in terra promissionis, veluti peregrinus, cum in tabernaculis habitauerit, cum Isaac & Iacob cohæredibus eiusdem promissionis, expectabat enim habentem fundamenta ciuitatem, cuius artifex & conditor est Deus.

QVAESTIO.

Video quantoperè mortales iuuat, vitæ immortalis memoria. Nam si nos hic urget ægestas, dolor, luctus, & calamitas: nonne illic affluit lætitia, bonorūq, omnium inexhausta vbertas & copia?

RESPONSIO.

Apo. 7. 4

Hi sunt qui venerunt ex afflictione magna, & dilatauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei, die ac nocte, in templo eius, & qui sedet in throno habitabit super illos. Non esurient, neq, sitient amplius, nec cadet super eos sol, neque ullus aestus, quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad viuos fontes aquarū, & abstersurus est Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

Apo. 21. 4

Abstersurus est Deus, omnem lachrymam oculis eorum, & mors ultra

ultra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra, quia prima abierunt,

Tristitia vestra euadet in gaudium.

Ioan. 16. 20

QVAESTIO.

Rursum, si nos hic vexat labor, exilium, fuga, & inquietudo: illic ne suauissima est, eaque perpetua quies?

RESPONSIO.

Audui vocem de caelo dicentem mihi, Scribe, beati mortui qui in Domino Apo. 14. 13 morsuntur: amodo etiam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis, sed opera illorum sequuntur illos.

Et dixit mihi, Scribe, Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati Apo. 19. 9 sunt. Et dicit mihi, Hac verba Dei vera sunt.

QVAESTIO.

Quid plura? Si hic probris, ignominia, contemptu, & contumelijs obruimur, nonne illic filiorum Dei gloria mirifice refulgebit?

RESPONSIO.

Nondum apparuit quid futuri sumus, scimus autem, quod si apparuerit, i. Ioan. 3. 2 similes ei erimus.

Tunc iusti fulgebunt ut sol, in regno patris sui.

Tum iustus coram oppressoribus suis, laborumque ipsius vituperatoribus multa cum audacia stabit, quo illi viso, graui dolore percellentur, & pra inopinata salute obstupescunt, paenitentia tacti, & pra angustia spiritus gementes, sic apud se dicent: Hic est iste quem risus quondam habuimus, praeuertitque contumelioso: stulti vitam eius existimabamus insensam, & exitum eius ignominiosum. Ita ne, una cum filiis Dei annumeratus est, & suam inter sanctos sorte adeptus, aberrauimus usque a via veritatis.

Mat. 13. 43

Sap. 5. 1

¶ CAPVT. 30.

EPitom: in qua breuissime multa repetuntur, quae hactenus agitata sunt fusius, ad confirmandam fidei Christianae doctrinam, aduersus profana haereticorum multorum dogmata qui perfide ab ea descuerunt, & in eam seuerissime insultarunt.

Argumentum

QVAESTIO.

Non arbitror superuacuum fore, si nunc demum, breuissime repetentes, quae in symboli expositione fusius enarraui, illa

Qq. ij.

oppo.

opponamus refutandis eorum erroribus, qui à symboli veritate defecerunt. Doce igitur initio, nonne nos decet indubitata fide confiteri, Deo quem colimus, nullum omnino fuisse principium: contra Apollis delirium, qui Deum negavit esse æternum?

RESPONSIO.

Psa. 90. 2

Priusquam montes nascerentur, & terra formaretur & orbis à seculis vsq; ad secula, tu es Deus.

QVAESTIO.

Num deindè decet fide firma confiteri, vnā & simplicem esse Dei essentiam: Deumquē vnum, & non plures: primò, aduersus Tritheistas, qui Dei essentiam partientes, tot Deos quot personas diuinas fecerunt: deindè, aduersus Cerdonem, Manichæum, Martionem, Valentinum, Appellem, Fulgentium, Gnosticos, illorumquē Patriarcham Basilidem, qui duo finxerunt esse principia, duos nempe Deos, vnum quidē bonum, & alterum malum?

RESPONSIO.

Isa. 45. 5

Ego Dominus, & nullus vltra, prater me est Deus.

QVAESTIO.

Nonne item credendum est, spiritualem esse Dei essentiam, quæ cælo ac terra maior, nesciat circumscribi, nequē oculis mortalium conspici: primū contra Vadianos, qui Deum visibili forma effingi posse putarunt: deindè contra Anthropomorphitas, qui Deo membra tribuerunt corporea?

RESPONSIO.

Ioan. 4. 24

Deus spiritus est.

1. Ioan. 4. 12

Deum nemo vidit vnquam.

1. Cor. 23. 24

An non cælum & terram ego impleo? dicit Dominus.

QVAESTIO.

Pater ille qui spiritus est, quem nemo vidit vnquam, est nē prorsus immortalis, & qui nesciat pati: contra Noethum, Hermogenem, Praxeam, Sabellium, & reliquos Patrepassianos, qui putarūt patrem, cum filio passum, quod à filio nequeat separari?

RESPONSIO.

1. Tim. 1. 17

Regi æterno, immortalis, inuisibili, soli sapienti Deo, honor & gloria.

QVAESTIO.

Num

Num rursus confitendum est in essentia Dei, quæ simplex est & impartibilis, tres esse personas, quæ in vna & eadem natura subsistant, patrem scilicet: contra Sabellium, Valentinum, Praxeam, Noethum, Priscillianum, & Agarenos, qui personas planè negauerunt: item contra delirium Anastasij, qui quatuor credit personas, easq; edicto publico iussit adorandas?

RESPONSIO.

Tres sunt qui testificantur in cælo, Pater, Verbo, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. 1. Ioan. 5. 7

QVAESTIO.

Decetne insuper credere, Deum cæli & terræ conditorem esse: primò, aduersus Hermanum, & sectatores eius plurimos, qui dixerunt mundum esse æternum & sine principio: item contra Manichæum, Solinum, Appellitas, Priscillianum, & cæteros, qui principia duo contraria somniarunt: & vni, harum rerum, alteri autem, istarum, creationem tribuerunt: rursus contra Solenihum, Fœlicem, Manichæum, & Hermenianos, qui primum mundi materiam dixerunt esse æternam: item contra Menandrum Simonis Magi discipulum, atq; contra Cerinthum, & Archanticos, qui diuinarunt orbem vniuersum non à Deo, sed ab Angelis conditum?

RESPONSIO.

Conuertimini ad Deum viuum, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Act. 14. 15

QVAESTIO.

Deus, quem confiteris fecisse omnia, creauit ne etiam Angelos, & quæuis inuisibilia: aduersus Hermannitas, qui negant Angelos fuisse creatos?

RESPONSIO.

Per illum creata sunt omnia, quæ in cælis sunt, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per illum, & in illum creata sunt. Col. 1. 16

QVAESTIO.

Quicquid fecit conditor ille rerum fuit ne bonum, & rectum ab initio: contra Florini insaniam, qui Deum etiam mala creasse asseruit?

RESPONSIO.

Vidit Deus omne quod fecerat, & bonum erat valde.

29. 17.

Omni

Gen. 1. 31.

1. Tim. 4. 4

Omnia creatura Dei bona est.

QVAESTIO.

Qui omnia fecit sua mirabili potentia, nonne & ea regit omnia, sua ineffabili providenti aduersus Priscilianistas, Gnosticos, & Mathematicos quamplurimos, qui coniectant rerum euenta, etiamnum & hominum mores, regi ac duci pro nutu, vi, & motu astrorum?

RESPONSIO.

Lamen. 3. 37.

Quis dixerit aliquid fieri, quod Dominus non precipiat?

QVAESTIO.

Confiteris igitur à Deo esse, tam prospera, quam aduersa: contra Coluthianos, qui aduersa à Deo imitari negant?

RESPONSIO.

Amos 3. 6

Isa. 45. 7

*Estne malum aliquod quod Dominus non fecerit?**Ego Dominus, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.*

QVAESTIO.

Ut iam de Christo loquamur, nonne credis eum esse Deum? contra Cerinthum, Ebionitas, Theodotum, Artemonem, Marcellum, Bonosianos, Paulum Samosatenum, Carpocratē, Heliodorū, Agartas, & plerosq; confimiles, qui diuinitatē Christo detraxerunt?

RESPONSIO.

Col 2. 9.

Rom. 9. 5

*In eo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.**Quis est in omnibus laudandus Deus in secula, Amen.*

QVAESTIO.

Christus, quem tu Deum esse testaris, est ne verus, naturalis, & vnicus Dei filius: contra hæresim quam Foelicianam vocant, & contra Bonosianos, qui Christum non naturā sed adoptione tantum, Dei filium esse crediderunt: & rursum contra Cerinthum, Ebionem, Theodotum, & Paulum Samosatenum, qui itidem affirmarunt, Christum non iuxta naturam, sed propter merita, & virtutum excellentiam, Dei filium appellari.

RESPONSIO.

Ioan. 4. 9

Ioan. 1. 14

Rom. 8. 32

*Filium suum vnigenitum emisit Deus in mundum.**Spectamus gloriam eius, gloriam sicut vnigeniti à patre.**Deus proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.*

QVAESTIO.

QVAESTIO.

Qui Dei filius est vnigenitus, est nē patri qui genuit eum co-
æternus: contra Arriū, Saturninum, Fœlicē, Arrianum, Consta-
tium, Auxentium, & similes perquam multos, qui licet fateren-
tur Christū esse Deum, & veri Dei filium, veruntamen negabant
eum esse æternum, quin & illum creaturam, tam inepte quam
impie asserabant: rursus contra Artemonem & Berillum, qui pla-
nē negabant eum fuisse ante matrem?

RESPONSIO.

Exitus eius a seculo, à diebus æternis.

Iesus Christus heri & hodie idem est etiam in secula.

Miche. 5. 2
Heb. 13. 8.

QVAESTIO.

Christus, quem tu patri coæternum fuisse ostendis, est nē etiam
patri omninō par et æqualis: contra Anomianos, Donatistas,
& Aerianos, qui filium patre minorem dixerunt: item contra Ar-
rianos, & ceteros omnes, qui filium patri posteriorem esse tra-
diderunt?

RESPONSIO.

Cum in forma Dei esset, non duxit rapinam, parem esse cum Deo.

Phi. 2. 6

QVAESTIO.

Cū sit Christus omninō par & æqualis patri, eiusdemq; cum
eo substantiæ, putas eum ignorasse quicquam, quod pater ipse
nouerit: contra Arrium, & Caposum, qui impie negarunt Chri-
stum perfectē nouisse patrem?

RESPONSIO.

Omnia mihi tradita sunt a patre meo, & nemo scit quis sit filius nisi pater, & quis sit pater nisi filius, & cui voluerit filius aperire.

Luc. 10. 22

QVAESTIO.

Itaque cū tantus sit Christus, nimirum patri coæqualis, est nē
verē dignus, qui cum patre ipso religiose colatur, & à nobis
piē inuocetur, quod impius negauit Arrius?

RESPONSIO.

Lapidabant Stephanum, inuocantem, & dicentem Domine, Iesu, suscipe spiritum meum.

Act. 7. 59

Dignus est agnus ille occisus, qui accipiat virtutem, & diui-

tiū,

Apo. 5. 12

rias, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

QVAESTIO.

Restat videamus quid credendum de humanitate Christi: imprimis ergo doce, assumpsit nē verē carnem nostram: contra Mar-
tionem, Gerdonios, Appellitas, & Basilidem, qui commentati
sunt, corpus ipsius non verum sed imaginarium fuisse: item con-
tra Faustum, Manichæum, Valentinianos, & eorum discipulos,
qui corpus Christi non humanum, sed cœleste arbitrati sunt?

RESPONSIO.

1. Tim 3. 16

*Citra controuersiam, magnum est pietatis mysterium: Deus mani-
festatus est in carne, iustificatus in spiritu, visus est Angelis, predica-
tus est Gentibus.*

1. Ioan. 4. 2

*Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex
Deo est. Heb. 2. 14.*

QVAESTIO.

Quando autem in vtero matris conceptus est, idnē factum
credis diuina virtute, & absq; viri semine: quod impudenter in-
ficiati sunt Athenius, Ebion, Cerinthus, Theodotus, Symmachus
Seuerus, Marcellus, Paulus Samosatenus, Artemo, Paulianista, a-
lijq; eiusdē farinae non pauci, qui præfractē astruebant Christū fa-
bri filiū esse, cumq; eadem prorsus via qua cæteri solent genitum?

RESPONSIO.

Luc. 1. 35

*Angelus dixit (Maria,) Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
altissimi obumbrabit tibi.*

Mat. 1. 18

*Quum mater eius Maria desponsata esset Ioseph, priusquam congressa
fuissent, deprehensa est grauida ē spiritu sancto.*

QVAESTIO.

At verò cūm dicis Christum de spiritu sancto conceptum, vis
(quod pleriq; volunt) carnem sic creatam diuinitus, vt de matre
nihil prorsus ceperit, quo ipsius esset filius, de Abraham & Da-
uidis semine ortus?

RESPONSIO.

Gal. 4. 4

*Vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum factum ex
muliere.*

Heb. 1. 16

Non Angelos assumpsit, sed semen Abraham assumpsit.

Rom. 1. 3

Genitus fuit ex semine David, secundum carnem.

QVAESTIO.

QVAESTIO.

Credis ergò Christum coepisse corpus humanum: ut nè simul accipit & animam, quæ humanis obnoxia esset infirmitatibus: contra Appolinaris deliriū, qui somniauit animam Christo defuisse, deitatem verò animæ vicem suppleuisse?

RESPONSIO.

Nunc anima mea (inquit) turbata est, & quid dicam? Pater ser- Ioan. 12. 27
suo me.

Cum clamasset voce magna Iesus, Pater, in manus tuas commendo Luc. 23. 46
spiritum meum.

Non habemus pontificem, qui non possit affici sensu infirmitatum no- Heb. 4. 15
strarum: sed tentatum per omnia iuxta similitudinem absq; peccato.

QVAESTIO.

Cum carnem induerit Christus, putas illam ab eo conuersam fuisse in diuinam substantiā, ut nec tum, nec postea, posset homo haberi, aut nobiscum versari: quæ Euticetis est vesania?

RESPONSIO.

Semetipsum inaniuit, formā serui sumpta in similitudinem hominum Phi. 2. 7
constitutus, & figura repertus ut homo.

Sermo ille caro factus est, & habitauit in nobis, & conspeximus glo- Ioan. 1. 14
riam eius, gloriam velut unigeniti a patre.

QVAESTIO.

Confitendum est ergò, duas in Christo esse naturas, diuinam scilicet & humanam, quæ in vnā ipsius personam coniunctæ, vnum duntaxat Christum, non duos efficiant: primò, aduersus Nestorium, qui naturas vnione, hypostatica coniunctas distrahens Christum duplicem commentabatur: deindè, aduersus Theodosianos, Dioscorum, Eutycetem, & Acephalios, qui naturas duas, quæ in vna Christi persona sustentantur, destruebant, & vnā ex duabus fieri asseriebant.

RESPONSIO.

Vnus Deus, vnus etiam conciliator Dei & hominum, homo Christus 1. Tim. 2. 5
Iesus.

QVAESTIO.

Cum in vno Christo, duæ vniantur naturæ, quarum distinctæ
sunt

R. j.

sunt proprietates : nonne confiteris & suam utriq; distinctam esse voluntatem : quod obfirmatè negauerunt Maronitæ, Macharius, & Nouothelitæ, eorumq; sectatores ?

RESPONSIO.

Luc. 22. 42

Pater, (inquit) si vis, transfer hoc poculum à me : veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

Ioan. 5. 30

Non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris.

QVAESTIO.

Christus, qui factus est homo, & formam serui accepit, cum omnium esset Dominus, nonne tandem verè passus est mortem, aduersus somniū Martionis, Manichæi, Cerdonis, Valentinianorum, Basilidis, Appellitarum, & Antonicorum, qui pertinaciter asserabant Christum mortem non subiisse, nisi in simulachro & corpore imaginario : item, aduersus sectā, quam Simoniorū vocant, quod diceret, non Christum, sed Simonē Cirençum, Christi loco fuisse crucifixum.

RESPONSIO.

Phi. 2. 8

Factus est (Christus) obediens, usq; ad mortem, mortem autem crucis.

1. Pet. 2. 24

Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.

QVAESTIO.

Si peccata nostra innocens pertulit, quantum putas execrandam impij Porphyrij blasphemiam, qui dicebat Christum pœnam meruisse, quā ille dependit in cruce ?

RESPONSIO.

1. Pet. 3. 18

Christus semel pro peccatis passus fuit, iustus pro iniusto, ut nos ad Deum reduceret.

1. Pet. 2. 21

Qui peccatum non fecerat, nec inuentus est dolus in ore eius.

QVAESTIO.

At nonne sicut ille verè passus est mortem, ita & verè resurrexit à mortuis : non solum aduersus Valentinum, sed & aduersus eos omnes, qui Christi carnem negauerunt, dixeruntq; corpus illius alij quidē imaginarium, alij verò à cœlo delatum : rursus, contra sectam Cherinthianorum, qui Christum resurrexisse negabant, sed resurrectionem credebant ?

RESPONSIO.

Anchorem

*Authorem vitæ interfecistis, quem Deus suscitauit à mortuis, cuius Act. 3. 15
nos testes sumus.*

*Etenim seipsum exhibuit uiuentem (posteaquam supplicio fuit aff- Act. 1. 3
fectus) compluribus argumentis, dum per dies quadraginta conspicitur.
1. Cor. 15. 3.*

QVAESTIO.

Postquam autem ille mortem destruxit sua à mortuis resurrectione, nonne demum ad patris dexteram ascendit? aduersus Her-
menianos & Seleucinianos, qui impudenter delirant, negantes Ser-
uatorem sedere ad dexteram patris in carne: perhibent enim Chri-
stum exuisse illam, eamq; in circulo solis reliquisse.

RESPONSIO.

*Postquam Dominus loquutus fuisset eis, receptus est in celum, & Mar. 16. 19
confedit à dextris Dei.*

Superna querite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens.

Col. 3. 1

QVAESTIO.

Nonne rursus inde venturus est, ut iudicet viuos ac mortuos? aduersus sectam quam Flagellantium vocant: somniant enim multos fore iudices in die nouissimo, ubi (aiunt) non sedebit Christus, sed Flagellatorum Princeps Conradus?

RESPONSIO.

*Obtestor coram Deo, & Domino Iesu Christo; qui iudicaturus est 2. Tim. 4. 1
viuos & mortuos,*

QVAESTIO.

Tum ne resurgent mortui ut fiantur ad tribunal Christi? aduersus Almaricos, Cerdonios, Archanricos, Selonicianos, & Her-
menianos: qui pertinaci animo resurrectionem fore negauerunt: irem, contra Phyletum, & Hymæneum, qui resurrectionem iam factam censuerunt.

RESPONSIO.

Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes uiuificabun- 1. Cor. 15. 22

Omnes sistentur apud tribunal Christo.

Rom. 14. 10

QVAESTIO.

Nonne cum resurget unusquisque in suo, non in alio corpore

corpore, quod utiq; subsannavit Euticius?

RESPONSIO.

Iob. 19. 26

In carne mea videbo Deum, quem visurum sum ego ipse, & oculi mei conspiciunt, & non alium.

QVAESTIO.

Quam tu fore putas hominum sortem, post ultimum istud iudicium, poterunt ne ingere electi vita & quiete illa, quæ finem non sit habitura, ut expectandum non sit regnum istud voluptuosum & carnale, quod finxerunt Chiliastræ?

RESPONSIO.

1. The. 4. 17

Requiemur in occursum Domini, & ita semper cum Domino erimus.

QVAESTIO.

1. Cor. 3. 10

Nonne & tunc Angeli, qui à Deo descenderunt, & in veritate non permanserunt, in carceres perpetuos detrudentur? Contra sectam quam Originistarum appellat, qui putarunt demonum supplicia finem post mille restitutionis annos habitura.

RESPONSIO.

Iudæ. 1. 6

Angelos, qui non servauerunt originem suam, sed reliquerunt suum domicilium, ad iudicium magni illius diei, vinculis æternis sub caligine servavit. Apo. 20. 14.

QVAESTIO.

Quid verò de reprobis, nonne cum Angelis qui à Deo defece-
runt, reijciuntur ad inferos? contra Hermanum, qui obstinate ne-
gavit idem.

RESPONSIO.

Mat. 25. 41

Maledicti, abite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius.

QVAESTIO.

Hactenus satis de Patre, atq; etiam de Filio: iam ut agamus de Spiritu sancto, est ne verè Deus, idemq; cum Patre & Filio Domi-
nus? Contra Macedonianos, qui per spiritum sanctum nihil quàm
aut gratiæ dona intellexerunt, aut spiritum quidè, sed Patris, ac
Filij instrumentum: deindè, adversus Arrium, qui eundem spiritum
creaturam à Christo conditam asseruit.

RES.

RESPONSIO.

Discrimina donorum sunt, sed idem spiritus : & discrimina ministeriorum sunt, sed idem Dominus : & discrimina facultatum sunt, sed idem est Deus, efficiens eas omnes in quibusvis. 1. Cor. 12. 4

QVAESTIO.

Estne præterea Spiritus sanctus, consolator & paracletus ille, quem Christus in cælum ascensurus promiserat immittendum Apostolis? Contra furorem & blasphemiam Montani, qui nomen & officium paracleti sibi vendicare non erubuit : & rursus, contra bononianos, Cathaphyges, Priscam & Maximilian, qui Montani patriarchæ sui errorem confirmarunt.

RESPONSIO.

Paracletus ille, qui est Spiritus sanctus, quem spiritum mittet Pater nomine meo, ille vos docebit omnia. Ioan. 14. 26

QVAESTIO.

Quod autem Christus promiserat, de spiritu sancto Apostolis immittendo, idne reuerâ tandem exhibuit? Primò, aduersus Cerdonis arrogantiam, qui superbe iactabat spiritum sanctum non Apostolis, sed sibi fuisse datum. Item contra blasphemiam Manichæi, qui sese spiritum sanctum à Deo missum assererat?

RESPONSIO.

Cum complerentur dies Penthecostes, erant omnes vnanimitèr in eodem loco, & factus est repente de cælo sonitus, tanquam impetus ventris flatus vehemens, & repleuit totam domum, ubi erant sedentes. & visa sunt illis dissecta lingua, velut ignea, sederuntque super singulos : ac repleti sunt omnes spiritu sancto, ceperuntque loqui alijs linguis, prout spiritus ille dabat eloqui illis. Act. 2. 1

QVAESTIO.

Spiritus ille per quem loquuti sunt Apostoli, nonne & per Prophetas loquutus erat? Contra Martionem, Faustum, Manichæum, Basilidem, Hermanum, Cerdonianos, & Seuerianos : qui Legem & Prophetas reiiciebant, & a Deo vero esse negabant?

RESPONSIO.

Non libidine hominis allata est olim prophetia, sed acta à spiritu sancto loquuti sunt sancti Dei homines. 2. Pet. 1. 21

QVAESTIO.

Rr. iij.

Si

Si spiritus vnus & idem, & qui nunquam sibi est dissimilis, loquutus est per Prophetas, & Apostolos, nequit ergo vetus testamētum cum nouo discrepare: primò aduersus Adimantium, qui dicebat Apostolos cum Prophetis non conuenire: item, aduersus Apellem, qui Prophetas inuicem discordes asseribat?

RESPONSIO.

Rom 3.31
Ioan. 5.47

An legem irritam facimus per fidem? Absit, imo legem stabilimus. Si (inquit Christus) credidissetis Moysi, crederetis vtiq; mihi.

QVAESTIO.

Etsi Lex & Prophetae non discrepent cum Christo & Apostolis, an propterea decet legis ritus & sacramenta cum euangelio obseruare? Quod Cherinthus, Ebionitæ, & Symmachus maximè nitentur suadere?

RESPONSIO.

Gal. 3.2

Eccè ego Paulus dico vobis, Si circumcidamini, Christum nihil vobis profuturum.

Gal. 4.6

Quomodo conuertimini retrorsum ad impotentia, & egena elementa?

QVAESTIO.

Præterea, est nē spiritus ille, in quo sicut & in patre & filio, oportet nos baptizari? Primò aduersus Arianos, & Donatistas, qui catholicos ita baptizatos volebant denuò baptizari: deinde, contra Epulium, & Fulgentium Donatistam, qui baptismum ut rem prorsus inanem reiecerunt: rursus, contra Bononianos, & Cathaphryges, qui baptismum in nomine Trinitatis factum execrabantur: quod neq; Filium putaret esse Deum, neq; alium Spiritum sanctum crederent, quàm suum hæresiarcham Montanum.

RESPONSIO.

Mat. 28.19

Docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

QVAESTIO.

Putas alium esse baptismum, præter hunc vnum, quo nomen suum principi Christo dederunt, qui fidem vnā profitentur? Contra Manichæum, qui duos voluit introduci?

RESPONSIO.

Vnus Dominus, una fides, vnum baptisma.

Ephē. 4. 4

QVAESTIO.

Qui hoc baptismo baptizantur, nonnē à spiritu sancto renouantur, & ab originali labe & macula liberantur? Aduersus errorem Cozoriensium, qui originale nihil fecerunt.

RESPONSIO.

Eramus naturā filij ira, vt etiam reliqui.

Deus ex sua misericordia seruauit nos, per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos copiose, per Iesum Christum. Ephē. 5. 26.

Ephē. 3. 3

Tit. 3. 5

QVAESTIO.

At si quis post baptismum, à spiritus sancti gratia exciderit, illi ne venia (si resipuerit) promittitur? Quod impiè negauerunt Catharij, Montanus, & Nouatiani.

RESPONSIO.

An ignoras, quòd bonitas Dei ad penitentiam te imitat?

Non delector morte morientis, (dicit Dominus Deus.) Avertite ergo & uiuite. Eze. 18. 21.

Rom. 2. 4

Eze. 18. 32

QVAESTIO.

Nē longius protendam sermonem, dic postremò, an sine gratia spiritus sancti, possumus patrem inuocare, an filium confiteri, aut aliud quicquam, quod Deo gratum sit, operari? Aduersus Pelagij & Coelestini sententiam, qui viribus humanis hoc tribuebant, vt sinē præsidio gratiæ diuinæ possint Dei legem implere, & vitam mereri æternam.

RESPONSIO.

Notum vobis facio, neminem posse dicere Dominum Iesum, nisi per spiritum sanctum.

1. Cor. 12. 3

Non idonei sumus ex nobis ipsis, sed quòd idonei sumus, id ex Deo.

2. Cor. 3. 5

QTER.

TERTIA PARS HVIVS EXA-

minis Theologici.

CAPVT. I.

Argumentum. DE Deo à nobis, per Christum, inuocatione & laudis confessione, colendo.

QVAESTIO

Ne silentio præteream quod in primis utile existimo, de oratione nunc tecum agere constituo: quare, ut ab eo quod huius instituti caput est primum, exordiar, à te primum sciscitabor, de orationis institutore: dic igitur (obsecro) cuius institutionis est, diuinæ an humanæ ipsa precandi inuocandiq; Dei religio?

RESPONSIO.

Psa. 50. 7. 14

Audi popule mi, nam loquar Israel, & testificabor tibi, Deus Deus tuus ego sum, non super sacrificia tua te arguam. Sacrifica Deo laudem, & redde altissimo vota tua, & inuoca me in die angustia.

QVAESTIO.

Perspicue doces inuocandi religionem, non humanæ traditionis esse, sed institutionis diuinæ: conuenit ut aperias, quorsum est institutus iste inuocandi & orandi ritus, eò ne ut Deus ipse à nobis colatur & glorificetur?

RESPONSIO.

Psa. 50. 23

Qui laudem sacrificat (inquit Dominus,) à me glorificat, & hæc est via, per quam ostendam es salutem Dei.

QVAESTIO.

Vis ergò ut isto laudis sacrificio, nostram testemur gratitudinem, ad gloriam eius, cui nihil non debemus?

RESPONSIO.

Psa. 116. 12

Quam gratiam referam Domino, pro illis omnibus qua in me contulit beneficijs? Sumpto calice quo gratia aguntur, pro accepta salute, nomen Domini inuocabo, meaq; vota exoluam Domino.

Psa. 116. 2

Quia præbuit mihi autem suam, toto vita mea tempore inuocatio eum.
Prædic.

RESPONSIO.

Psa. 103. 1

Prædica Dominum anima mea, & non obliuiscere omnia quæ in te contulit.

Psa. 66. 8

Prædicate o populi Deum nostrum, & efficitur ut audiat vox laudis eius. Hic est enim qui animam nostram seruauit in vita, nec permisit vacillare pedes nostros.

Psa. 95. 1

Adeste, exultemus de Domino, propugnatore salutis nostræ: prodeamus in conspectum eius, cum laude.

QVAESTIO.

Acquum est sanè, ut numen eius prædicent, eiq; confiteantur omnes, qui omnium est Dominus, & qui in omnes bonus est, clemens & beneficus?

RESPONSIO.

Laudante Dominum omnes gentes, celebrate eum omnes populi: quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas Domini in æternum.

Psa. 117. 1

Confitemini Domino, quoniam bonus est, quoniam benignitas ipsius sempiterna est.

Psa. 118. 1

Confitemini Domino, celebrate nomen eius, egregia facinora eius prædicare, ipsum canite, & ipsi psallite, deq; illius miraculis sermones habetote.

Psa. 105. 1

In omnibus gratias agite: hæc enim est voluntas Dei.

1. The. 5. 18

Tibi ergo (Domine) mactabo victimam confessionis, & nomen Domini inuocabo.

Psa. 116. 17

QVAESTIO.

Tu perquam rectè: at quàm sæpè incumbendum putas isti precum laudumq; diuinarum officio?

RESPONSIO.

Vigilate precantes omni tempore.

Luc. 21. 36

Indefinenter orate, in omnibus gratias agite.

1. The. 5. 17

Canite Domino, quicunq; habitatis terram, cantate Domino, laudate nomen eius, euangelizate singulis diebus salutem eius.

Psa. 96. 1

QVAESTIO.

Libentè audiam, an Christus id ipsum opere exhibuit, quod verbo & sermone docuit.

RESPONSIO.

Exiit in montem ad orandum, eratq; pernoctans in precatione Dei.

Luc. 6. 12

Et mox, multa adhuc nocte, cum surrexisset, egressus est, & abiit in desertum locum, ibiq; orabat.

Mar. 1. 35

Ss. 1.

Dimis.

Mat. 14. 23

Dimissis turbis ascendit in montem solus ad orandum, cum autem aduenisset vespere, solus erat illic. Luc. 9. 28. & 22. 41

QVAESTIO.

Quod hic audio factum à Christo, qui patrem frequentè deprecans suo nos prouocauit exemplo: idemne & Apostoli quos ille edocuit, præstiterunt?

RESPONSIO.

Act. 1. 14

Hi omnes perseverabant unanimiter in deprecatione, & obsecratione, cum mulieribus, & Maria matre Iesu, cumque fratribus illius.

Act. 12. 5

Petrus seruabatur in carcere, ceterum precatio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

2. Tim. 1. 3

Gratiam habeo Deo, cui seruiò à maioribus, cum pura conscientia, quòd citra ullam intermissionem faciam de te mentionem, in precationibus meis nocte dieque.

QVAESTIO.

Putas ne & sanctos Prophetas, Deum ad hunc modum olim coluisse: nempe frequenti & assidua precatione, laudisq; confessione?

RESPONSIO.

Psa. 145. 1

Extollam te ò mi Deus rex, & predicabo nomen tuum sempiternis temporibus. Quotidiè te predicabo, & nomen tuum laudabo sempiternis temporibus.

Psa. 146. 1

Dominum laudabo dum vivam, & psallam Deo meo dum superstes ero.

Psa. 34. 1

Laudabo Dominum omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Psa. 63. 5

Benedicā te in vita mea (ò Deus) & in nomine tuo attollā manus meas.

Psa. 88. 1

Domine Deus salus mea, die ac nocte clamo coram te.

Psa. 92. 1

Commodum nunc est celebrare Dominum, & psallere nomini tuo ò altissime, predicare bonitatem tuam, & fidem tuam in noctibus.

Psa. 55. 18

Vespere, & manè, & meridie precor & importunus sum, & ipse vocem meam exaudivit.

Psa. 119. 164.

Septies in die laudo te propter iudicia tua iusticia.

Shin.

Anna Prophetissa vidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, ieiunijs ac deprecationibus seruans nocte ac die.

Luc. 3. 37

QVAESTIO.

Si assidue & perseveranter orandum est, ut luculenter his tam multis probas exemplis; ergò & quouis in loco orare licebit?

RESPONSIO.

1. Thim. 2. 8

Volo orare viros in omni loco, sustollentes puras manus. Luc. 4. 21. Col. 3.

17. Q.

QVAES

QVAESTIO.

Iam planè assequor, quod nuper abs te quæsiueram: teneo enim precandi ritum ad hoc esse institutum, ut perseuerantèr orantes Deum, & laudes eius celebrantes, illum colamus & glorificemus: at verò non desunt, qui putent Deo offerendas esse preces nostras, ut illi innotescat, quibusnam rebus nobis est opus?

RESPONSIO.

Novit pater vester quibus rebus vobis est opus, antequam petatis ab eo. Mat. 6. 8

Omnia nuda, & patentia oculis eius, quicum nobis est negotium. Heb. 4. 13

QVAESTIO.

Sunt præterea qui credunt, nos commodare Deo, per preces nostras, atq; per opera quævis bona.

RESPONSIO.

Dic o anima mea Domino, Dominus meus es tu, bonum meum nihil ad te. Psa. 16. 2

Non Deo commodabit vir, sibi commodat qui sapit. Quid prodest Deo, si iustus fueris: aut quid illi confers, si immaculata fuerit via tua. Iob. 22. 2

QVAESTIO.

Et si preces nostræ, & quæ agimus ad gloriam Dei, non commodent ei, an propterea credis illa perire?

RESPONSIO.

Si iustus sis, quid dabis illi? Aut quid ex manu tua accipiet? Sed virum tua conditionis impietas tua, & filium hominis iustitia tua attinget. Iob. 35. 7

QVAESTIO.

At nonnè multò longius à recta precandi ratione aberrant, qui idola inuocant, & colunt?

RESPONSIO.

Va qui ligno dicit, Evigila: & lapidi effigiato, Excitare. Hab. 2. 19
Nominis aliorum Deorum nè mentionem quidem feceritis, nec audietur ex ore tuo. Exo. 23. 13

Pudescant quotquot idola colunt, & in Domino nihili gloriantur. Psa. 97. 7

Parate cor vestrum ad Dominum, et soli servite. Isa. 2. 8

1. Sam. 7. 3

QVAESTIO.

Ss. ij.

Quid

Quid & tu de his, qui dæmonem ipsum consulentes, eum inuocant, dum à Magis, vel à mortuis, vel à spiritibus Pythonicis sciscitantur?

RESPONSIO.

Leuit. 20. 6

Anima qua respexerit post Pythones, & post arolos, ut post eos scortatur, ponam faciem meam contra animam illam, & excendam eam.

Leuit. 19. 31

Nolite uerti ad Pythones, & arolos ne inquiratis, ut non in eis polluamini.

Deut. 18. 10

Non inueniatur in te diuinus, qui diuinando futura pradicat: nec arolos, nec ueneficus, nec maleficus, nec incantator, nec consulens Pythonem, nec Magus, nec à mortuis sciscitans: abominatur enim Dominus quicumq; ista facit. 2. Reg. 1. 3. Eccle. 34. 2.

QVAESTIO.

At pleriq; sunt, qui ista faciunt, quiq; dæmones inuocant, & consulunt: veruntamen, se etiam Deum colere, & pie precari confidenter iactitant.

RESPONSIO.

Mat. 6. 2

Nemo potest duobus dominis seruire.

1. Reg. 18. 21

Si Dominus est Deus, sequimini eum: si Baal, ite post ipsum.

2. Cor. 6. 14

Quod enim consortium iustitiae cum iniustitia? Aut qua communio luci cum tenebris?

Sap. 1. 4

Excendam eos qui iurant per Dominum, iurantq; per Melchom.

QVAESTIO.

Tu haec luculenter explanasti, quis à nobis est inuocandus: nunc ostende (precor) per quem decet eum inuocari?

RESPONSIO.

Ioan. 16. 13

Ait Iesus, Haecenus non petistis quicquam nomine meo, petite & accipietis?

Ioan. 14. 13

Quicquid petieritis nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater per filium. Si quid petieritis per nomen meum, ego faciam.

Mat. 7. 7

Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.

QVAESTIO.

Quemadmodum autem decet, per Christum, patrem Deum inuocare, num item & gratias ei agere?

RESPONSIO.

Col. 3. 17

Quicquid egeritis sermone aut facto, omnia in nomine Domini Iesu facite, gratias agentes Deo, & patri per ipsum.

Per

THEOLOGICAE. LIB. III. 319

Per ipsum offerimus hostiam laudis, semper Deo, hoc est fructum laborum confitentium nomini eius. Heb. 13. 15.

Indefinenter orate, in omnibus gratias agite, hac est enim voluntas Dei per Christum Iesum erga vos. 1. The. 5. 17.

Gratias agentes semper in omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi, Deo & patri. Phi. 5. 20.

QVAESTIO.

Si per Christum, pater inuocandus est, ac laudandus: ergo Christus noster est mediator, & pro nobis intercessor?

RESPONSIO.

Christus est, qui mortuus est, imò qui & suscitatus est, & qui etiam nunc est ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis. Rom. 8. 34.

Hic quod idem permaneat in aeternum, perpetuum habet sacerdotium, unde & saluos facere in perpetuum potest, qui per ipsum aduenit Deum, semper viuens ad hoc, ut interpellet pro illis. Heb. 7. 25.

Aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, ipse est propitiatio pro peccatis nostris. 1. Ioan. 2. 1.

Non enim in manufacta sancta ingressus est Christus, exemplaria verorum: sed in ipsum caelum, ut appareat nunc in conspectu Dei pro nobis. Heb. 9. 24.

QVAESTIO.

Christus, qui pro nobis est intercessor, & in cuius nomine oportet patrem inuocare, estne & ipse inuocandus, quod sit cum patre vnus & idem Deus?

RESPONSIO.

Lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem, Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Act. 7. 59.

Ipse Dominus noster Iesus Christus consoletur corda vestra, & stabiliat vos, in omni sermone, & opere bono. 2. The. 2. 16.

Dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos. 1. The. 3. 11.

1. Cor. 1. 2.

QVAESTIO.

Si Christus, qui vnà cum patre colitur, & inuocatur, est etiam mediator apud patrem: quis (obseruo) his erit accessus ad Deum, qui filium despexerint, & in eum non crediderint?

RESPONSIO.

Dixit Iesus, Ego sum via, & veritas, & vita: nemo venit ad patrem nisi per me. Ioan. 14. 6.

Amen dico vobis, Qui non intrat per ostium, in stabulum ouium, sed Ioan. 10. 1.

ascen-

ascen-

1. Ioan. 2. 23

1. Cor. 3. 11

*ascendit aliunde, ille fur est & latro.**Ego sum ostium, per me si quis introierit, salutem consequetur.**Qui negat filium, is nō patrem quidem habet.**Fundamentum aliud nemo potest ponere, prater hoc quod possum est, quod est Christus Iesus.*

CAPVT. 2

*Argumentum***M**ulta esse quæ nos ad precandi studium inuitant & hortantur.

QVAESTIO.

Novi multa esse, quorum frequens meditatio potest socordiam ac ac segnitiam nostram excutere, nosq; ad precandi studium & amorem extimulare, sed quæ velim per scripturæ diuinæ testimonia confirmari: nē graueris ergo & hic mihi (more tuo) auxiliari, mihiq; initio aperire, sunt nē, prater mandatum Dei, promissiones eius multæ, quæ nos ad orandum sollicitant?

RESPONSIO.

Mat. 11. 24

Dico vobis, Quacumq; precantes petitis, credite vos accepturos, & o-
runt vobis.

Ioan. 15. 7

Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid vo-
lueritis petite, & fiet vobis.

1. Ioan. 5. 14

Hac est fiducia, quam habemus apud Deum, quod siquid petierimus
secundum voluntatem eius, audit nos.

Mat. 7. 7

Petite, & dabitur vobis.

QVAESTIO.

Ostende rursus (quæso,) est nē hic alius acer aculeus ad propulsandam segnitiam nostram, atq; ad augendam spem languentem & infirmam, quod seruator qui fallere nescit, promissiones suas de exaudiendis supplicibus iureiurando obsignauit?

RESPONSIO.

Ioan. 16. 23

Amen amen dico vobis, Quacumq; petieritis a patre in nomine meo,
dabit vobis. Ioan. 14. 12.

QVAESTIO.

Conuenit nē & ista cogitatione animos ad precandum accendi,
quod

THEOLOGICAE, LIB. III. 321

quod qui à nobis est interpellandus, naturâ bonus sit, facilis, & exorabilis?

RESPONSIO.

Qua gens magna est, qua sic habeat Dominum suum sibi amicum & familiarem, quemadmodum Dominus Deus noster est in omnibus, quibus inuocamus eum.

Dat omnibus benignè, nec exprobrat.

Si scimus quod audit nos, quicquid petierimus, scimus quod habemus petitiones, quas postulauimus ab eo.

Deut. 4. 7

Iac. 1. 5

1. Ioan. 5. 15

QVAESTIO.

Quis rursus hac meditatione non extimulabitur quod cum eo nobis agendum sit, qui nos iacentes suscitât, vlnisq; obuijs, nos ad diuinas opes suas vltro & comitèr inuitat?

RESPONSIO.

Siquis sitit, veniat ad me, & bibat.

Venite ad me omnes, qui fatigati estis, & onerati, & ego faciam vt requiescat is.

O vos omnes qui sititis, venite ad aquas: & hi quibus non est pecunia adeste, cibum comparate, & comedite: adeste (inquam,) parate cibum, sine argento & sine pratio.

Petite, & dabitur vobis.

Ioan. 7. 37

Mat. 11. 28

Isa. 55. 1

Luc. 11. 9

QVAESTIO

Si quem verò terreat sua ipsius imbecillitas, aut precandi imperitia, num faciliè hoc ei animum adiiciet, quod possit ille quem oramus, cumulatius multo præstare, quam possumus ipsi postulare, nedum mente cogitare?

RESPONSIO.

Potest cumulatè facere, vltra omnia qua petimus, aut cogitamus.

Scio (Domine) quod omnia possis, & quod nullus conatus tuus impediatur.

Domine Deus, ecce tu condidisti cælum & terram, tuâ virtute magna, & brachio tuo extento: nihil est tibi difficile.

Ephe. 3. 20

Iob. 42. 1

Ier. 32. 17

QVAESTIO.

Nè quis item abiectæ sortis suæ conscius, summam Dei maiestatem precibus conuenire reformidet, quanta (quæso) animi fiducia fulcietur, vbi certò statuerit, Deum quantumuis excelsum, nobis tamen maiorem esse patrem, & qui maiore nos prosequatur charitate, quam pater filius liberos.

322 .III QVAESTIONES

RESPONSIO.

Ioan. 16. 26 *Non dico vobis me rogaturum patrem pro vobis, ipse enim pater amat vos.*
 Rom. 8. 32 *Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri potest, ut non & cum eo omnia nobis donet?*
 Mat. 7. 9. *Quis ex vobis homo, qui si filius eius petierit ab eo panem, det ei lapidem & si piscem petierit, num serpentem dabit? Si vos igitur, cum sitis mali, nostis dona bona dare liberis vestris, quanto magis pater vester, qui est in caelis, dabit bona his, qui ab ipso petent.*
 Isa. 49. 15 *An obliuiscetur mulier factus suis, ut non misereatur filij vteri sui? Etiam si ista oblita fuerint, ego tamen non obliuiscar tus.*

QVAESTIO.

Quis est praeterea, qui facile non confidet, preces suas exaudire, ubi attentè animaduernerit nobis, apud patrem, Deum etiam propitium esse aduocatum?

RESPONSIO.

Heb. 7. 26 *Talis decebat ut esset nobis pontifex, pius, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & sublimior caelis factus.*
 Rom. 8. 34 *Quis ille qui condemnet? Christus est qui mortuus est, imò qui & suscitatus est, qui etiam est ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis.*

QVAESTIO.

Conuenit nè de hac cogitatione spem nostram confirmari, quòd qui nobis est apud Deum intercessor, is eius filius est, eique vnice dilectus, ut nequeat pater illi quicquam negare?

RESPONSIO.

Mat. 3. 17 *Eccò vox de caelis, dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. 2. Pet. 1. 17. Col. 1. 13. Ioan. 15. 9. & 17. 24. Ioan. 1. 14.*

QVAESTIO.

Est ne & hic alius acer stimulus, quo ad orandum incitemur, quòd non solum à patre, sed etiam à filio diligimur?

RESPONSIO.

Ioan. 15. 9. 13 *Sicut dilexit me pater, sic & ego dilexi vos. Maiorem hac charitatem nemo habet, ut quis animam suam ponat pro amico suo.*
 Ephe. 5. 2 *Ambulate in dilectione, quemadmodum & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem ac victimam Deo. Ephe. 5. 25.*

QVAESTIO.

QVAESTIO.

Decet nē rursus & hac meditatione mentes nostras acui, quōd spiritus ille diuinus, qui vires suppeditat, & qui nos orare docet, sit petentibus eum promissus?

RESPONSIO.

Si vos, cū sitis mali, nostis bona dare liberis vestris, quantū magis Luc. 11. 13 pater cælestis dabit Spiritum sanctum petentibus ab ipso?

Spiritus autem auxiliatur infirmitatibus nostris, siquidem hoc ipsum Rom. 8. 26 quid oraturi simus ut oportet non nouimus, sed ipse spiritus intercedit pro nobis, gemitibus inenarrabilibus.

QVAESTIO.

Nonnē & solitudinem nostram debet acuerē, nosq; ad orationis præsidium adigere nostra ipsorum inopia, quibus nil boni omninō suppetit, nisi quod Deus ipse concesserit?

RESPONSIO.

Quid habes quod non accepisti?

1. Cor. 4. 7

Omni donatio bona, & omne donum perfectum, à supernis est, descendens à patre luminum. Iac. 1. 17

Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum à cælo. Ioan. 3. 7

QVAESTIO.

Monet nē & hæc ingens ærumnarum (quā obruimur) colluuiō, ut pijs ad Deum precibus & votis auxilium flagitemus?

RESPONSIO.

In die afflictionis meae, Dominum quasiui, manus mea noctu sparsa erat, sine cessatione. Psa. 77. 3

Ad Dominum in angustia mea clamaui, & respondit mihi. Psa. 120. 1

Asylum erit Dominus oppresso, asylum (inquam) temporibus afflictis. Psa. 9. 10

Me inuocabit, ideo eum exaudiam: adero & in afflictione, eripiam eum, & gloriosum eum reddam. Psa. 91. 15

QVAESTIO.

Rursus, quis ad orationis præsidium non alacrius properabit, ubi sedulo expenderit, quot infesti hostes nos circumfident, & ad nostrum inuigilant exitium?

RESPONSIO.

Quam multi sunt (ò Domine) hostes mei, quam multi qui aduersum me insurgunt: Multi quid de anima mea apud se sic cogitant, Non est isti a Deo salus speranda. At tu præsidium & decus meum, dignitatisq;

Ti. 1.

mea

Psa. 26. 19

mea vindex. Prece mea ad Dominum clamabo, & respondebit mihi.

Considera hostes meos, nam multi sunt, & vtolento odio odiunt me. Custodi animam meam, & libera me, ne pudeam - quandoquidem in te spem colloco.

Psa. 30. 20

Hostes mei viuunt, & robusti sunt, & crescunt, qui me iniuria, odio habent, & qui maleficium rependunt pro beneficio: aduersantur mihi propterea quod bonum sector. Ne deseras me (Domine Deus meus) ne procul à me absistas, prospera ut me adiuues, o Domine salus mea.

Psa. 30. 15. Job. 5. 5. Psa. 91. 15. & 119. 67.

QVAESTIO.

Estne præterea, perutilis ad precandum illecebra, si secum quisq; recolat, quam multa à Deo exorauit, dum supplex ad numen eius confugit?

RESPONSIO.

Psa. 116. 1

Dilexi, quoniam exaudiuit Dominus orationem meam: quia praeiuit mihi aurem suam, toto vita mea tempore inuocabo.

Psa. 8. 76

Quo die in angustiis sum, te inuoco: nam soles mihi annuere.

Psa. 46. 1

Deus nobis refugium & robur est, premente aduersitate auxilium praestantissimum: propterea timebimus.

Psa. 57. 1.

Clamabo ad Deum excelsum, ad Deum qui erga me perfecit.

QVAESTIO.

Ecquis etiam orationi non incumbet libentius, ubi in mentem reuocarit, quam multa olim adepti sunt, qui spem suam in Deum coniecerunt, eumque pie inuocarunt?

RESPONSIO.

Psa. 22. 5

In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberaisti eos. Ad te clamauerunt, & liberati sunt. In te fidebant, neq; pudescerunt.

Psa. 77. 11

Recordabor operum Domini, memoria repetam mirabilia tua, quae olim adisti, meditabor quoq; in omnibus operibus tuis.

CAPVT. 3

Argumentum

Vae nos inuitent ad celebrandum & laudibus offe-
rendum Dei numen.

QVAESTIO.

Nonne sicut multa ad inuocandum Deum, ita & multa ad lau-
dandum eum, nos prouocant? atq; primum, quod ea de re habe-
mus mandatum?

RES.

RESPONSIO.

Laudate Dominum omnes gentes, predicato ipsum omnes populi. Psal. 117. 1.

*Reges terra, & omnes populi principes, & omnes iudices terra, iu-
venes, & virgines, senes pariter & adolescentes, laudent nomen Domi-
ni, quia nomen illius solum sublime est, cuius gloria superat terram
& caelum.* Psal. 148. 11

*Canite Domino, quicumque habitatis terram, cantate Domino, lauda-
te nomen eius, euangelizate singulis diebus gloriam eius inter gentes,
narrate stupenda eius facta, in omnibus populis.* Psal. 96. 1

Psa. 81. 1. & 130. 6. & 66. 1.

QVAESTIO.

Præterea, cum nihil sit Deo ipso in natura præstantius, nihil me-
lius, nihil sanctius, nihilque perfectius, admonet ne admirabilis, &
summè amabilis eius perfectio, ut laudes eius referamus, & om-
nipotens numen eius, prædicemus?

RESPONSIO.

*Prædicandum est nomen Domini, ab hoc tempore usque in æternum, Psal. 113. 4
ab ortu Solis usque ad occasum eius, laudibus vehendum est nomen Domi-
ni: Dominus enim sublimior est omnibus, & maiestas ipsius caelo sub-
limior est. Quis similis est Domino Deo nostro?*

*Magnus Dominus, & impensè laudandus, cuius magnitudo imper-
uestigabilis est. Omnia secula laudibus ferent opera tua, & fortia fac-
ta tua referent.*

*Confitemini Domino, quoniam bonus est, quoniam benignitas ipsius Psal. 145. 3
sempiterna est.*

*Laudate eum in firmamento potentie sue, laudate eum ob fortitudinem Psal. 159. 1
ipsius, laudate eum pro eximia magnitudine.*

*Adeste, ouemus Domino, iubilemus propugnatori salutis nostra. Ma- Psal. 91. 1.
turemus venire laudibus in conspectum eius, hymnis iubilemus ei. Quo-
niam Dominus Deus magnus est, & rex magnus præ omnibus dijs, in
cuius manu sunt penetralia terra, & celsitudines montium. Cuius est
mare, nam fecit illud: & continentem manus eius fixerunt.*

*Magnus Dominus, & laudatus plurimum. Vt nomen nomen tuum Psal. 48. 1
(o Deus:) ita & laus tua pertingit usque ad fines terra. Iustitia dex-
tera tua abundat.*

QVAESTIO.

Nonne & beneficiorum Dei erga nos magnitudo, ita nos cele-
brandis eius laudibus deuinctos reddit, ut eas nullis vnquam præ-
conijs possimus æquare, quod quicquid sumus vel possumus id
ille potest iure suum vindicare?

Ti. 5.

RES-

Psa. 26. 19

mea vindex. Prece mea ad Dominum clamabo, & respondebit mihi.
 Considera hostes meos, nam multi sunt, & uolento odio odiunt me.
 Custodi animam meam, & libera me, ne pudeam - quandoquidem in
 te spem colloco.

Psa. 30. 20

Hostes mei uiuunt, & robusti sunt, & crescunt, qui me iniuria, odio
 habent, & qui maleficium rependunt pro beneficio: aduersantur mihi
 propterea quod bonum sector. Ne deseras me (Domine Deus meus) ne
 procul a me absistas, propere ut me adiuues, o Domine salus mea.
 Psa. 30. 15. Job. 3. 5. Psa. 91. 15. & 119. 67.

QVAESTIO.

Estne praeterea, perytilis ad precandum illecebra, si secum quisq;
 recolat, quam multa a Deo exorauit, dum supplex ad numen eius
 confugit?

RESPONSIO.

Psa. 116. 1

Dilexi, quoniam exaudiuit Dominus orationem meam: quia prae-
 buit mihi aurem suam, toto vita mea tempore inuocabo.

Psa. 8. 76

Quo die in angustiis sum, te inuoco: nam soles mihi annuere.

Psa. 46. 1

Deus nobis refugium & robur est, premente aduersitate auxilium
 praestantissimum: propterea timebimus.

Psa. 57. 1.

Clamabo ad Deum excelsum, ad Deum qui erga me perfecit.

QVAESTIO.

Ecquis etiam orationi non incumbet libentius, ubi in mentem
 reuocarit, quam multa olim adepti sunt, qui spem suam in Deum
 coniccerunt, eumque pie inuocarunt?

RESPONSIO.

Psa. 22. 5

In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberaisti eos. Ad te
 clamauerunt, & liberati sunt. In te fidebant, neque pudesci sunt.

Psa. 77. 11

Recordabor operum Domini, memoria repetam mirabilia tua, quae
 olim adisti, meditabor quoque in omnibus operibus tuis.

CAPVT. 3

Argumentum

Vae nos inuitent ad celebrandum & laudibus offe-
 rendum Dei numen.

QVAESTIO.

Nonne sicut multa ad inuocandum Deum, ita & multa ad lau-
 dandum eum, nos prouocant? atque, primum, quod ea de re habe-
 mus mandatum?

RES.

RESPONSIO.

Laudate Dominum omnes gentes, predicate ipsum omnes populi.

Psal. 117. 1.

Reges terra, & omnes populi principes, & omnes iudices terra, iuvenes, & virgines, senes pariter & adolescentes, laudent nomen Domini, quia nomen illius solum sublime est, cuius gloria superat terram & cælum.

Psal. 148. 11

Canite Domino, quicumque habitatis terram, cantate Domino, laudate nomen eius, euangelizate singulis diebus gloriam eius inter gentes, narrate stupenda eius facta, in omnibus populis.

Psal. 96. 1

Psa. 81. 1. & 130. 6. & 66. 1.

QVAESTIO.

Præterea, cum nihil sit Deo ipso in natura præstantius, nihil melius, nihil sanctius, nihilque perfectius, admonet ne admirabilis, & summè amabilis eius perfectio, ut laudes eius referamus, & omnipotens numen eius, prædicemus?

RESPONSIO.

Prædicandum est nomen Domini, ab hoc tempore usque in æternum, ab ortu Solis usque ad occasum eius, laudibus vehendum est nomen Domini: Dominus enim sublimior est omnibus, & maiestas ipsius cælo sublimior est. Quis similis est Domino Deo nostro?

Psa. 113. 1

Magnus Dominus, & impensè laudandus, cuius magnitudo imperuestigabilis est. Omnia secula laudibus ferent opera tua, & fortia facta tua referent.

Confitemini Domino, quoniam bonus est, quoniam benignitas ipsius sempiterna est.

Psa. 145. 3

Laudate eum in firmamento potentia sua, laudate eum ob fortitudinem ipsius, laudate eum pro eximia magnitudine.

Psal. 159. 1

Adeste, ouemus Domino, iubilemus propugnatori salutis nostra. Matremus venire laudibus in conspectum eius, hymnis iubilemus ei. Quoniam Dominus Deus magnus est, & rex magnus præ omnibus dijs, in cuius manu sunt penetralia terra, & celsitudines montium. Cuius est mare, nam fecit illud: & continentem manus eius fixerunt.

Psa. 91. 1.

Magnus Dominus, & laudatus plurimum. Vti nomen nomen tuum (o Deus:) ita & laus tua pertingit usque ad fines terra. Iustitia dextera tua abundat.

Psa. 48. 1

QVAESTIO.

Nonne & beneficiorum Dei erga nos magnitudo, ita nos celebrandis eius laudibus deuinctos reddit, ut eas nullis vnquam præconijs possimus æquare, quod quicquid sumus vel possumus id ille possit iure suum vindicare?

Tr. 7.

RES-

RESPONSIO.

Psa. 116. 12

Quid rependam Domino, pro omnibus his, quae in me contulit beneficijs? Calicem salutem accipiam, & nomen Domini inuocabo. Prædica Dominum anima mea, & omnia mea nomen eius sanctissimum.

Psa. 103. 1

Prædica Dominum anima mea, & non obliuiscere omnia quae in te contulit. Qui condonat omnes iniquitates tuas, qui sanat omnes morbos tuos. Qui vindicat ab interitu animam tuam, & undiq; te cumulat benignitate & misericordia.

2. Cor. 1. 3

Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui est pater misericordiarum, & Deus omnis consolationis, qui solatur nos in omni afflictione nostra.

Ephr. 1. 3

Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis, omni benedictione spiritali, in caelestibus, in Christo,

QVAESTIO.

Nonne & prædicandis laudibus Dei, nos exemplo suo hortantur Angeli?

RESPONSIO.

Isa. 6. 1

Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, cuius extrema replebant templum, & Seraphim stabant super ipsum, & clamabant alter alteri, dicentes, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus exercituum: plena est omnis terra gloria eius.

Apo. 5. 11

Vidi, & audiui vocem Angelorum multorum, in circuitu throni, & animalium, & seniorum, & millia millium, dicentia voce magna, Dignum est qui occisus est, accipere virtutem, & diuitias, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

Apo. 19. 1

Audiui vocem magnam turba multa in caelo dicentis, Alleluiah, Salus, & honor, & gloria & virtus, Domino Deo nostro est.

Luc. 2. 13

Repente affuit cum Angelo, multitudo exercitus caelestium, laudantium Deum, & dicentium, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, in homines benevolentia.

Psa. 148. 1

Laudate Dominum caelites, laudate eum in excelsis, laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes exercitus eius, Psa. 103. 19. Heb. 1. 6

QVAESTIO.

Præterea, cum à nobis non exigit Deus, taurorum, aut hircorum, aut rerum earum quæ tanti vaneunt, quin potius labiorum victimas, quàm æquum est (quæso) ut eas illi persoluamus, & religiose mactemus?

RESPONSIO.

Osc. 14. 3

Tollite vobiscum verba, & conuertimini ad Dominum, diciteq; ad eum, Aufer omnem iniquitatem, & accipe bonum, & persoluemus iniuencos labiorum nostrorum.

Psa. 69. 30

Laudabo nomen Dei, cum cantico, & extollam illud celebri laude,

gra-

gratius id erit Domino, quam si bouem offeram, aut vitulum cornua producentem & vngulas.

Tibi ergo mactabo victimam confessionis, & nomen Domini innocabo. Psal. 116. 17

QVÆSTIO.

Nonne & Christo, vñctioni spirituali fuimus consecrati, templumq; sancti spiritus effecti, vt spirituales hostias, laudis scilicet victimas Deo adoleamus?

RESPONSIO.

Vos veluti viui lapides edificemini, domus spiritualis, sacerdotium 1. Pet. 2. 5. 9 sanctum, ad offerendum spirituales hostias, acceptas Deo per Iesum Christum.

Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem, vt virtutes predicetis illius, qui è tenebris vos vocauit, in admirabilem suam lucem.

Fecit nos reges & sacerdotes, Deo & patri suo.

Os meum laudem tuam predicet, nam hostijs non delectaris, alioquin eas obtulissim, holocaustum nihil moraris. Apo. 1. 6. Psal. 51. 15

Vos estis templum Dei vsuentis, quemadmodum dixit Deus, inhabi- 2. Cor. 6. 16. tabo in illis. Apo. 3. 10. 1. Cor. 3. 16. 1. Cor. 6. 19.

QVÆSTIO.

Num rursus nos prouocat ad cœlebrandum Dei numen, amplissima hæc mundi machina, quæ opificem suum assidue laudat, & gloriam eius iugiter prædicat?

RESPONSIO.

Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat fir- Psal. 19. 1 mentum, dies dies eloquitur, & nox noctis indicat scientiam, non est illis sermo, non verba, neq; auditur vox eorum, in omnem tamen terram exiit sonus eorum, & in fines orbis verba eorum.

Tu solus es Dominus, tu fecisti cælum, & cælos cælorum, atq; omnem Nche. 9. 6 exercitum eorum, terram & omnia quæ sunt super eam, maria, & quicquid in eis est, & tu visificas ista omnia, sed & exercitus cælorum te adorat.

Laudate eum Sol, & Luna, laudate eum omnes stelle clara, laudate Psal. 148. 3. eum cæli supremi, & aqua quæ supra cælos sunt laudent nomen Domini, ipso enim iubente creata sunt, eaq; stabiliunt, vt æternum persistent, ac legem præscripsit, quam transgredi nequeunt. Laudate Dominum terrestres dracones & omnes abyssi, ignis & grando, nix, & exhalatio, ventus procellosus, qui verbum eius prosequitur, montes, & omnes colles, arbor

Ts. iij.

bor fructifera & omnes cedri, bestiae, & omne pecus reptile, & avis pennata, Ps. 119. 90. Eccle. 43. 11. Ps. 104. 24. Dani. 3. 33. Ps. 96. 11.

QVAESTIO.

Nonne & ad hoc conditus est homo, ut conditorem suum agnosceret, & gloriam eius annuntiaret?

RESPONSIO.

Eccle. 17. 1. 5

Dominus è terra creauit hominem, & formauit ex eo adiutricem ipsi similem. Iudicium, linguam, oculos, aures, & cor dedit ei, ad cogitandum, mentem quoque donauit impartiens, sermonibus suis explicandis, repleuit ipsos ingens scientia, & eis bona simul indicauit, adiecit ad corda eorum, oculum suum, ut edoceret eos operum suorum magnificentiam, dedit his gloriari miraculis suis perpetuo, ut prudenter enarrent opera ipsius, & electis nomen eius sanctum collaudent.

Isa. 43. 21.

Populum hunc creauit mihi, ut laudem meam enarret.

Bar. 3. 6.

Te Domine predicabimus, nam ideo terrore tuo, corda nostra percussisti, ut nomen tuum inuocaremus, & te laudaremus.

Psal. 95. 6.

Agite ergo, prosternamur, incurui procumbamus, genua submittamus ante conspectum Domini, factoris nostri. Nam ipse est Deus noster, nos autem populus pascuorum eius, & grex manus eius.

CAPVT. 4.

Argumentum.

QVæ requirenda sunt in oratione ut legitimè fiat.

QVAESTIO.

Deus optimus maximus, qui prece, & gratiarum actione colitur, ut fusissimè docuisti, num preces quaslibet, & cuiusuis promiscuè exaudit?

RESPONSIO.

Mich. 3. 3.

Clamabunt ad Dominum, sed non respondebit eis, quia faciem suam abscondet.

Zach. 7. 13.

Clament, nec eos exaudiam, dicit Dominus exercituum, quia eos perturbem, in omnes gentes quos non nouerunt.

Jer. 14. 12.

Nam & si clamauerint, non exaudiam clamorem eorum, & si holocausta obtulerint, & molam, non delectabor eis, gladio enim, peste, & fame, consumam eos.

QVAESTIO.

Quid

Quid, an personarum respectus est apud Deum, ut uni annuat, quod alteri negat?

RESPONSIO.

In veritate deprehendo, quod non sit personarum respectus apud Deum, sed in omni genere qui timet ipsum, & operatur iustitiam, et acceptus est illi.

Act. 10. 34

Dominus Deus vester, ipse est Deus deorum, & Dominus dominorum. Deus magnus, fortis, & tremendus, qui personam non respicit.

Deut. 10. 17

Job. 34. 19. Sap. 6. 7. Eccle. 36. 13. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Eph. 6. 9. Col. 3. 26. 2. Para. 19. 7.

QVAESTIO.

Deus (inquis) personam non accipit: quid igitur, ita nē parcat rebus, ut nolit eas largiri omnibus?

RESPONSIO.

Dat omnibus benignē, nec exprobrat.

Iac. 1. 5.

Futurum est ut priusquam innocens, ego respondeam, & adhuc illis loquentibus exaudiam.

Isa. 63. 24.

Dicit scriptura, Omnis qui fidit illi, non pudebit, non enim est distinctio Iudae, vel Graeci, nam idem Dominus omnibus, dices in omnes iniquantes se.

Rom. 10. 12.

QVAESTIO.

Quid rei est ergo, ut qui benignē largitur, & erogat, & qui personas non accipit, multorum tamen preces despiciat?

RESPONSIO.

Iniquitates vestrae diuellunt inter vos, & inter Deum vestrum. Et peccata vestra abscondunt vultum eius à vobis nē audiat. Manus enim vestrae pollutae sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate, labia vestra loquuntur mendacium, & lingua vestra perversitatem concinnat.

Et Isa. 59. 2.

Scimus quod peccatores Deus non audit, sed si quis Dei cultor est, & voluntati ipsius obtemperat hunc audit.

Ioan. 9. 31

Cum expanderitis manus vestras abscondam oculos meos à vobis, etiam si multiplicaueritis orationem, haud quaquam exaudiam, manus enim vestrae plene sunt sanguinibus.

Isa. 1. 15.

Immolatio impiorum abominanda est, quanto magis, si in scelere adfert eam.

Pro. 21. 27.

Tt. iij.

Qui

Iſa. 66. 3.

Qui bovem mactat, hominem occidit: qui pecudem cedit, canem ingulat, offerens molam, offert suillum sanguinem, qui iſturis meminit, rem vanam laudat.

QVAESTIO.

Debet igitur à sordibus vitiorum mundus esse, qui velit preces Deo gratas & acceptas effundere?

RESPONSIO.

Iſa. 1. 16. 18

Lauate, mundemini, auferte malitiam studiorum vestrorum à conspectu oculorum meorum, desinite mala facere, discite bene facere.

Et si fuerint peccata vestra, ut coccinum, quasi lana dealbabitur.

Psal. 26. 6.

Lauabo in innocentia manus meas, & circumdabo altare tuum Domine, ut adam vocem, & enarrem mirabilia tua.

QVAESTIO.

Poscit nè præterea rectè precandi ratio, ut in fide fiat oratio?

RESPONSIO.

Rom. 10. 14

Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt, quomodo autem credent ei, de quo non audierunt?

Heb. 11. 6.

Sine fide impossibile est, ei bene placere. Nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet quòd Deus sit, & quòd his qui exquirunt eum, remunerator sit.

Heb. 10. 22.

Accedamus ergo cum vero corde in certitudine fidei, aspersi cordibus, ac depulsa conscientia mala.

Iac. 1. 5.

Si cui vestrum deest sapientia, postulet à Deo, qui dat ea omnibus benigne, nec exprobrat, & dabitur ei, sed postulet cum fide, nihil discipulans: nam qui descepiat, est similis fluctui maris, qui ventis agitur & iactatur.

QVAESTIO.

Cæterum nè fides quàm requirit pia precatio, tunc labascet & titubet, dum rebus petitis illicò non potitur, expedit nè ut patientia atq; & spe firma fulciatur?

RESPONSIO.

Eccle. 2. 12. 14

Confide Deo, ut opem tibi ferat, rectis insiste, vijs, & illo nitere. Qui Dominum reueremini, sperate benignitatem eius, nec deflebitis ab eo, ut nè concidatis. Qui Dominum reueremini, eodem fide, nec præmium vestrum interciderit.

Va cordibus ignavis, remissisq; manibus. Va corde collapsò, cum nullam habeat fiduciam, defensore quoq; carebit. Va vobis qui amisistis patientiam.

Reijce

Reſce in Dominum ſarcinam tuam, & ipſe te fulciet, non permit- Pſa. 55. 23
tet ut tu ſtuſ perpetuò labascat.

Tu ſpera in Domino, & quod bonum eſt facito, inhabita terram, & Pſa. 37. 3
paſce fidem, & oblectaberis te in Domino, is dabit tibi petitiones cordis
tui, deuolue ſuper Dominum viam tuam, & conitere, ut ipſe faciat,
ſile Domino, & praſtolare eum.

Expecta Dominum, & viam eius obſerua, & exaltabis te.

Pſa. 37. 34

Si quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.

Rom. 8. 25

Pſa. 42. 12. & 31. 1. 15. & 57. 1

QVAESTIO.

Rurſus, cùm inuiſa ſit Deo fallacia, toderitquè ille omnem fumum, nonnè decet, ut mens eius qui precatur, ſit à fraude, & à dolo aliena?

RESPONSIO.

Audi Domine iuſtitiam, attende clamorem meum, auſculta precat- Pſal. 17. 1. 3
oni mea de labijs minimè doſiſ.

Cogitationes mea os meum non ſunt tranſgreſſa.

Si iniquitatem reſpexiſſem in corde meo, non exaudiſſet Domi- Pſa. 66. 18
nus.

Eſte Domini ſtudioſi, & ipſum ſincero corde quarite: quoniam ab hiſ Sap. 1. 1. 9
qui non tentant eum inuenitur, & hiſ qui non diffidunt ipſi ſe exhibet.
Nempè praua cogitationes alienationem à Deo faciunt.

Spiritus enim diſciplina ſanctus, quod fictum eſt fugit, & recedit ab
inſipientibus cogitationibus.

QVAESTIO.

Nequit ergò ſincerè precari, quiſquis odium & vindictam in animo fouet & alit?

RESPONSIO.

Si ſteteritis orantes remittite ſiquid habetis aduerſus aliquem.

Mat. 11. 25

Si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tu- Mat. 5. 23
um habere aliquid contra te, omitte illic munus tuum, coram altari,
& abi primùm reconciliator fratri tuo, & tum veniens offer munus tu-
um.

Remitte iniuriam proximo tuo, & cum tibi quoq; oranti peccata con- Eccle. 28. 1
donabuntur. An nè homo iram alat aduerſus hominem, & à Domino
ſalutem poſtulet, aut hominis ſibi ſimilis miſereri negat, & peccata ſua
deprecetur, quod ſi mortalis ipſe fouet iram, & veniam petit à Deo, quiſ
peccata eius expiet?

Vv. 2.

Nè

Pro. 24. 29

Nè dicas, *Faciám illi quemadmodum fecit mihi, rependam cuiq; iuxta opus suum.* Mat. 5. 15. Rom. 12. 19.

QVAESTIO.

Præterea, cum sit oratio sanctum quoddam hominis cum Deo colloquium, nec deceat in conspectum Dei proteruè & insolenter prorumpere, expedit nè ut summissus sit & humilis qui Deum velit precibus conuenire?

RESPONSIO.

Eccle. 35. 20

Oratio humilantis se nubes penetrat, non conquiescit, nec desistit, donec peruenerit ad altissimum.

Psal. 10. 17.

Desiderium humilium exaudi Domine, dirige cor eorum, intendere facies aurem tuam.

Judith. 9. 16

Tu humilium es Dominus, inferiorum adiutor, praesidium infirmorum, deploratorum defensor.

Isa. 66. 2

Ad quem respiciam dicit Dominus, ad eum qui est humilis, & qui contrito spiritu, tremisq; ad sermonem meum.

Psal. 51. 17

Sacrificia Dei spiritus confractus, cor contritum & humilatum, Deus non despicies.

1. Pet. 5. 5

Humilitatem animi, vobis infixam habete, Deus enim superbis resistet, humilibus autem dat gratiam. 2. Par. 34. 27.

QVAESTIO.

Necesse est ergo, ut fiducia sui decedat, omnemq; dignitatis propriae opinionem exuat, qui Deum precatur & interpellat.

RESPONSIO.

Dan. 9. 18

Adhabe mi Deus, aurem tuam, ut audias, & aperi oculos tuos ut videas solitudines nostras, non enim in precibus nostris, quas effundimus coram te allegamus iustitiam nostram, sed tuam profusissimam misericordiam.

Bar. 3. 19

Non iuste factis patrum aut regum nostrorum freti, preces nostras coram te Domine Deus noster effundimus.

Gen. 18. 20

Abraham dixit, Ecce nunc cæpi loqui ad Dominum, qui sum pulvis & cinis.

Mat. 8. 8

Dixit Centurio, Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum sed tantum dic verbo.

Psa. 39. 6

Reuera nihil est homo quinis, quamlibet firmus consistere videatur, quia imagine vasis homo. Psa. 62. 6. Iac. 4. 14. Isa. 64. 7.

QVAESTIO.

Quanti igitur precationem eius facis, qui sua confusus iustitia, nihil quam sua iactat venditatque benefacta?

RES-

RESPONSIO.

Nè te coram Domino pro iusto vendites, quoniam pernoctat cor unius cuiusq. Eccle. 7. 2

Quid autem homini iustitia contendere cum Deo, si enim velit cum eo litigare, non respondebit ei ad unum ex mille. Iob. 9. 1

Sumus nos omnes veluti immundum, & tanquam vestimentum inquinatum omnes iustitia nostra. Isa. 64. 6

Duo homines ascenderunt in templum, ut precarentur, unus Pharisaeus, & alter Publicanus: Pharisaeus stans, hac apud se orabat, Deus gratias ago tibi, quod non sum quales sunt ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, qualis etiam hic Publicanus. Ieiuno bis in sabbatho, decimas do omnium quae possideo. Publicanus autem procul stans, nec oculos volebat ad caelum attollere, sed percutiebat pectus suum, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis descendit hic iustificatus domum suam, magis quam ille: quia omnis qui se extollit, humilabitur, & qui se humiliat extolletur. Luc. 18. 10

QVAESTIO.

Præterea, cum id quicquid vel sumus vel possumus in re suam vindicare possit Deus, estne lusoria eorum precatio, qui Deum putant de iungere, aut illi obsequium non debitum exhibere?

RESPONSIO.

Cum feceritis omnia quae precipio vobis, dicite, Quia servi inutiles sumus, nam quod debuimus facere, fecimus. Luc. 17. 10

QVAESTIO.

Numquid & multum aberrant, qui contendunt promereri Deum suo loquaci susurro, eumque exoratum iri putant, si Ethnicorum more precantes verba multa inaniter effundant?

RESPONSIO.

Orantes nè sitis multiloqui, sicut Ethnici, opinantur enim fore, ut per multiloquium suum exaudiantur. Mat. 6. 7

Nè quid precipitantèr loquaris, neq. festinet cor tuum proferre verbum coram Deo, Deus enim in caelo, & tu in terra, quocirca pauca sint verba tua, nam in multa occupatione occurrit somnium, & in multis verbis stulti vox erumpit. Eccle. 5. 1

QVAESTIO.

Vv. ij.

Estne

Estne itidem nepharia precatio, cum quis Deum orat & precatur, ut se ostendet & venditet hominibus?

RESPONSIO.

Mat. 95.

Cum oras ne imiteris hypocritas, quia solent in synagogis & angulis platearum stantes orare: ut conspiciantur ab hominibus. Amen dico vobis, abstulerunt mercedem suam.

QVAESTIO.

Quid & si quispiam ore, & labijs, Deum colat, & inuocet, mens autem eius procul sit à Deo?

RESPONSIO.

Mat. 15. 7

Hypochrita, bene prophetauit de vobis Esaias, dicens, Appropinquat mihi populus hic ore suo, & labijs me honorat, cor autem eorum procul abest à me.

QVAESTIO.

Decet igitur ut qui spiritus est, spiritu quoque, atque & integro corde quærat & inuocetur?

RESPONSIO.

Psal. 111. 1

Confitebor Domino ex toto corde, in consilio & cætu proborum.

Psa. 9. 1

Celebrabo Dominum in toto corde meo, omnia admiranda opera tua narrabo.

Psal. 119. 7

Tibi confitebor ex animo, ubi sincero didiscero iudicia tua.

Psa. 103. 1

Prædica Dominum anima mea, & omnia viscera mea nomen eius sanctissimum, prædica Dominum anima mea, & non obliuiscere, omnia quæ in te contulit.

Deut. 4. 29

Anima mea lauda Dominum, equidem Dominum laudabo dum viuam. Quæres Dominum Deum tuum, atque inuenies, siquidem peruestigaueris eum toto corde tuo, atque toto animo tuo.

QVAESTIO.

Quid si mens ipsa oret & precetur, os autem & lingua fileant à Deo ne auditur hæc precatio?

RESPONSIO.

1. Paral. 28. 9

Fili mi cognosce Deum patris tui, & cole eum corde integro, animoque beneuolo. Dominus enim scrutatur omnium corda, omneque figmentum cogitationum intelligit, si studiosè quaesieris eum, inuenietur à te.

1. Sam. 16. 7

Homo vidit quod oculis obuersatur, sed Dominus intuetur cor.

THEOLOGICAE. LIB. III. 335

An non Deus de propinquo ego, dicit Dominus, & non Deus de longinquo? Non abscondet se quisquam in latebras, ut eum videre nequeam, ait Dominus.

Maiores est Deus corde nostro, & novit omnia. Apo. 2. 23.

1. Ioan. 3. 20

QVAESTIO.

Poscit nē & hoc demum, recte precandi ratio, ut assidua sit continentēq; fiat oratio?

RESPONSIO.

Dicebat Iesus parabolam huc spectantem, quod oportet semper orare, Luc. 18. 1. nec defatigari.

Precibus perdurate, inuigilantes his cum gratiarum actione.

Col. 4. 2.

Precationi instantes.

Rom. 12. 12

Indefinenter orate.

1. Thess. 5. 17.

In sorte praescripta imploratione altissimi persistas.

Eccle. 17. 24

Domine salus mea die ac nocte clamo ad te. Ab. 1. 14. & 2. 42. Eph. 6. 18. 1. Tim. 3. 5. 1. Pet. 4. 7. 2. Tim. 1. 3. Act. 12. 5. Luc. 21. 36. 1. The. 3. 10.

Psal. 88. 2.

¶CAPVT. 5.

QUID nobis licet à Deo precari, & quam precandi legem nobis praescribit Dominica oratio.

Argumentum

QVAESTIO.

Multa hactenus de modo & ratione orandi Deum, sed cum penē eiusdem sit instituti recto nouisse quid fas est nobis à Deo postulare, nunc ut ea de re inquiramus, in primis edoce an pro arbitrio nobis licet quicquid rectum iudicamus exposceret

RESPONSIO.

Ne feceritis iuxta omnia quae nos hodie facimus, unusquisq; scilicet Deut. 12. 8. quod sibi rectum visum fuerit.

Siquidem hoc ipsum quod oraturi sumus ut oportet non nouimus.

Rom. 8. 25.

Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis.

Iac. 4. 3.

QVAESTIO

Quid ergo mirum, si quae mala sunt, aut quae petentibus non prosunt, is ea non annuat, qui solus natura, bonus non velit supplicibus concedere, quae nolit pater quisquam, liberis?

Vv. 114.

RES.

RESPONSIO.

Mat. 7. 9.

Quis ex vobis homo, qui si filius eius petierit ab eo panem, det ei lapidem, & si pisces petierit, num serpentem dabit ei?

Luc. 11. 12.

Aut si petierit ei, ouem, non dabit ei scorpionem.

QVAESTIO.

Decere video, ut qui velit licita petere, recte prospiciat ne quod fias non est impudenter efflagitet, sed unde caperet istud consilij, quo discernat quid petere conueniat, num id docebit prudentia carnis?

RESPONSIO.

1. Cor. 2. 14.

Sap. 9. 13.

Animalis homo non est capax eorum quae sunt spiritus Dei.

Quis enim homo consilium Dei cognoscit, aut quis voluntatem eius animo peruestiget, nam cogitationes mortalium ignauae sunt, & opinion- nes nostra fallaces, quandoquidem fragile corpus grauat animam, & terrenum domicilium plenam curarum mentem deprimis, ut coniectura vix asse- quamur, quae in terra sunt, & quae inter manus versatur laboriose depre- hēdamus ergo quis peruestiget caelestia, aut quis consilia tua pernoscat, nisi cui dederis sapientiam, & esublimis spiritum sanctum tuum demiseris, ut ita terrestrium mores corrigantur, & quae tibi grata sunt doceantur homines.

QVAESTIO.

Si ita caecutit & caligat carnis prudentia praesertim in rebus diuinis, unde igitur addiscendum ut sciamus quid à Deo sit petendum?

RESPONSIO.

Pro. 2. 6.

Psal. 19. 8

Eccle. 1. 5

Dominus largitur sapientiam, ex illius ore scientia & institutio in- telligentia.

Testimonium Domini fidele, sapientem efficiens paruulum.

Fons sapientiae sermo celsissimus est, & aditus sempiterna eius pra- cepta. 2. Tim. 3. 16. Psal. 119. 105.

QVAESTIO.

Probè mones ut à verbo Dei perdiscamus non modo precandi scientiam, sed & omnem colendi Dei rationem. Verum ne nobis longius vagandum & vestigandum sit in scripturis, estne illic in- uenire breuem aliquam precandi formulam, quae paucis complec- tatur ea, quae nos à Deo petere conueniat?

RES-

RESPONSIO.

*Sic orate, Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, veni- Mat. 6. 9.
at regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in caelo ita in terra, panem no-
strum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut
& nos remittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentatio-
nem, sed libera nos a malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & glo-
ria, in secula, Amen.*

QVAESTIO.

Digna est sane hæc Domini oratio, quam accuratè examine-
mus, & partes eius omnes singulatim exploremus, ut itaq; à peti-
tionè prima auspicemur, illam (si libet) recita, & à reliquis separa.

RESPONSIO.

Sanctificetur nomen tuum.

Mat. 6. 9.

QVAESTIO.

Quid, an precandum putas, ut Deo summe sancto, sanctitatis
quidpiam accrescat, utq; magis atq; magis sanctus fiat?

RESPONSIO.

*Magnus est Dominus & impense laudandus, cuius magnitudo est Psal. 145. 5.
immensa.*

*Tu nè peruestigando inuenires Deum, tu nè inuenires omnipotentis Iob. 11. 7
perfectiorem consummatam, quacum altitudines caelorum aequet, quid
efficies, cum profundior sit inferis, quid intelliges, cuius quantitas longi-
or est quam terra, & latitudo eius maior quam mare.*

*Non est sanctus ut Dominus, sed nec est quidem ullus prater te, nec 1. Sam. 2. 2.
vllum numen cum Deo nostro comparandum.*

*Quis eius magnificentiam peruestiget, eius imperium magnitudinis Eccle. 18. 4,
imperium quis declares, aut quis eius clementiam exponere aggredia-
tur? Non est minuere aut augere, sed neq; peruestigare Domini mi-
racula, cum absoluerit homo, tum incipiendum erit, & cum destite-
rit, tum dubitabit.*

*Magnus est Dominus noster multarumq; virum, & immensa pru- Psal. 147. 5.
dentia.*

QVAESTIO.

Si numeris omnibus sic absoluta est immensa Dei maiestas, ut
maior aut sanctior fieri nequeat, quid ergò postulamus, cū nomen
Vv. iij. eius

eius sanctificari poscimus, id nē, vt nomen eius innotescat hominibus, illi q̄, magis atq; magis sanctum habeatur.

RESPONSIO.

1. Reg. 8. 43

Cognoscant vniuersi populi terra nomen tuum, & timeant te, sicut populus tuus Israel.

Ila. 37. 20.

Psal. 46. 10.

Eze. 36. 23.

Cognoscant (Domine) omnia regna terra, quod tu Dominus es solus. Me Deum agnoscite, extollendum in gentibus, extollendum in terris.

Ego sanctificabo nomen meum magnum, quod profanatum est inter gentes, quod scilicet profanastis inter eos, vt gentes cognoscant quia ego Dominus, dicit Dominus Deus, cum sanctificatus fuero in vobis, in oculis vestris. Iudith. 9. 19. Ilsa. 8. 13. Ier. 31. 34.

QVAESTIO.

Quid sequitur?

RESPONSIO.

Mat. 6. 10.

Veniat regnum tuum.

QVAESTIO.

Quid obsecro hac petitione à Domino postulamus, id nē vt profligata satanae ac peccati tyrannide, promoueat ipse, & auctibus cōtinuis amplifcet imperium illud magnificum quod Christo designauit, & per prophetas iam olim promisit, nempe vt euāgelij eius sceptro sese subijciat totus orbis?

RESPONSIO.

Mala. 1. 11

Ab ortu solis ad occasum eius vsq; erit nomen meum in gentibus, & in omni loco nomini meo incensum & mola pura offeretur.

Ilsa. 32. 1. 16.

Ecce in iustitia regnabit rex, & principes in iudicio praeerunt, & erit ille vir, velut latibulum à vento, receptus ab imbre, riuus aquarum in terra arida, umbra magna rupis in terra laboriosa, tunc non oblinentur oculi videntium, & aures audientium auscultabunt, & cor stultorum intentū erit, ad scientiā, & lingua balborū expedita erit ad loquēdū disertē.

Et habitabit in deserto iudicium, & iustitia in agro culto sedebit, & erit opus iustitiae pax, opus inquam iustitiae securitas, & quies in perpetuum, & sedebit populus meus in tabernaculo pacis.

Psal. 22. 28

Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum, omnes fines terra, inclinabunt se ante te omnes familiae gentium.

Psal. 72. 7

Florebit in diebus eius iustus, & multitudo pacis donec non sit Luna, & dominabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos terra, coram illo procident incola deserti, & inimici eius puluerem lingent, reges Tharsis & insularum munus afferent, reges Scheba & Seba

munus

munus offerrent, & incuruabunt se et omnes reges, omnes gentes serui-
ent ei.

Cuius regnum est regnum aeternum, & omnes primates seruiant ei, Dan. 7. 27
& obtemperabunt.

Dabo gentes ut sint hereditas, & terminos terra, ut sit possessio tua. Psal. 2. 8

Alit Dominus, Leue est ut tu mihi sis seruum, ad suscitandas tribus Ia-
cob, & desolationes Israel ut restituas, itaq; constitutus te, in lucem gen-
tium, ut sis salus mea, ad extremum terra.

Eccē testem populis deds eum, ducem, & praeceptorem populis. Eccē gen-
tem quam ignoras vocabis, & gens qua te non cognouit curret ad te. Isa. 49. 6

Ambulabunt gentes ad splendorem tuum, & reges ad fulgorem ortus
tui, leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt ut
veniant ad te, filij tui a longe venient. Isa. 55. 4

Gens & regnum quod non seruiert tibi, peribunt.

Redemptor tuus, sanctus Israel, & Deus vniuersa terra vocabitur. Psal. 50. 4, 12

QVAESTIO.

Nosti quando refulgebit, regni istius magnifici gloria, ut pij ab
omni tyrannide asserti, pace plena & quiete placida perfruantur?

RESPONSIO.

Erit finis cum tradiderit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omne
imperium, & omnem potentiam & virtutem, nam oportet eum regna-
re, usq; quo omnes inimicos subiecerit pedibus eius, vltimus autem ho-
stis aboletur mors. I. Cor. 15. 24

Et diabolus qui seducebat eos, coniectus est in stagnum ignis, & sul-
phuris, vbi & bestiae & pseudoprophetae, & cruciabuntur die ac noc-
te, in secula seculorum. Apo 20. 10

Tunc iusti fulgebunt, ut Sol, in regno patris sui.

Non erit ibi amplius Sol in lucem dierum, nec splendor Luna lucebit ti-
bi, quia erit tibi Dominus in lucem perpetuam, & Deus tuus in glori-
am tuam, non occidet amplius Sol tuus, nec Luna tua occultabitur, Do-
minus erit tibi in lucem perpetuam, & finientur dies luctus tui. Mat. 13. 43

QVAESTIO.

Quae est tertia petitio?

RESPONSIO.

Fiat voluntas tua, sicut in caelo estam in terra.

Mat. 6. 10

QVAESTIO.

Xxi. Si

Si precandum ut voluntas Dei fiat, non fit ergo ab omnibus?

RESPONSIO.

Isa. 66. 4

Vocaui, & nemo respondit, loquutus sum, & non audierunt, fecerunt malum in oculis meis, & eligerunt quae ego nolui.

Isa. 30. 15.

Dixit Dominus Deus Israel, In requie & quiete salvi eritis, in tranquillitate & fiducia erit fortitudo vestra, sed nolulistis.

Isa. 65. 12.

Numerabo vos ad gladium, & omnes in eadem corruetis, eo quod vocaui, nec respondistis, loquutus sum, nec audistis, fecistis quoque malum in oculis meis, & in quibus voluptatem non capis, elegistis.

Mat. 23. 37

Quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & nolulistis?

Act. 7. 51

Vos Spiritus sancto semper resistis, sicut patres vestri, ita & vos.

Pro. 1. 24. Isa. 58. 3. & 28. 12.

QVAESTIO.

Atqui non semel docuisti, inuito Deo, nil fieri?

RESPONSIO.

Iob. 42. 1

Scio Domine quod omnia possis, & quod nullus conatus tuus impediatur.

Rom. 9. 19

Voluntati eius quis resistit?

Eze. 12. 28

Ego, Dominus, & quodcumque loquar, efficiam,

Iob. 23. 13

Quod expeririuit, anima illius fecit.

Iob. 6. 19

Si viribus agendum sit, ecce praualeidus est, si iure agendum, quis mihi patrocinabitur?

Isa. 49. 10

Consilium meum stabit, & quicquid voluero faciam?

Psal. 135. 6.

Qui fecit quaecumque, voluit in caelo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Psal. 115. 3.

QVAESTIO.

Deus ergo, cuius potestati nihil potest resistere, si viribus agendum sit, sua finit bonitate & patientia, hominum malicia fieri, quae illi non probantur, sed eius sanctissimae legi aduersantur: nunc perge quaeso, & breui sermone aperire, quae ista est ipsius voluntas, quam hic precamur fieri?

RESPONSIO.

1. The. 4. 3

Hac est voluntas Dei, nempe sanctificatio vestra.

QVAESTIO.

Hic igitur à Deo postulamus, ut voluntati eius, quae per legem nobis innotuit, ex animo pareamus, utque ea quae prohibet, auersemur, omniisque studio fugiamus.

RES.

RESPONSIO.

Quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum Deut. 10. 12 tuum, & vt incedas in omnibus vijs eius, diligas eum, & seruias Domino Deo tuo, toto corde tuo, tota anima tua, vt scilicet custodias precepta & statuta eius?

QVAESTIO.

Sed cur à Deo petimus quod in viribus nostris situm esse videtur, nempe vt integrè incedamus, & mandata eius studiosè seruemus?

RESPONSIO.

A Domino diriguntur gressus viri, & via eius grata est ei. Psal. 37. 23
Gressus viri foris à Domino, & mortalis homo quomodo intelligeret Pro. 20. 24
viam suam?

QVAESTIO.

Vis igitur, vt supplices à Deo flagitemus, vt spiritu suo ille nos doceat, gressusq; nostros dirigat, nè à lege mandatorum eius, ad scelera quæ odit ipse, declinemus?

RESPONSIO.

Doce me vt perficiam voluntatem tuam, quia tu es Deus meus, tuus. Psal. 143. 10
& spiritus bonus deducat me per terram planam.
Cor mundum crea mihi Deus, & spiritum firmum intra me immoua. Psal. 51. 11
& Deduc me Domine, in viam mandatorum tuorum, vt eam retineam Psal. 119. 33.
vsq; in finem, doceto me, vt retineam legem tuam, & toto corde meo He.
illam custodiā, deduc me in semitam preceptorum tuorum, nam ea mihi
placet, inclina cor meum ad testimonia tua, & non ad auaritiam, auer-
te oculos meos, nè videant vanitatem.

Viam falsitatis aufer à me, & lege tua gratificare mihi.

Formato gressus meos, eloquio tuo, & nè dominetur mihi vlla iniquitas.

Sit cor meum integrum in statutis tuis, nè pudeam.

Secundum bonitatē tuam vivifica me, & custodiam testimonia ori tui.

Psal. 119. 29

Dalat.

Psal. 119. 133

Pe.

Psal. 119. 80.

88. lod.

QVAESTIO.

Quid sequitur?

RESPONSIO.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Mat. 6. 11

QVAESTIO.

At nonnè iussit vt labore victum conquiramus?

RESPONSIO.

In sudore vultus tui, vesceris pane, donec reuertaris in terram.

Gen. 3. 19

Xx. ij.

Labore

Psal. 128. 2.

Laborem manuum tuarum parva edes, beatus eris & benè habebis.

QVAESTIO.

Ad quid igitur, nobis præcipitur, ut panem à Deo exposcamus, eo nè primum ut intelligamus inanem fore laborem atq; conatum nostrum omnem, nisi opituletur, & studia nostra benè fortunet Deus?

RESPONSIO.

1. Cor. 3. 6

Neq; is qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed Deus qui dat incrementum.

Psal. 127. 1.

Nisi Dominus adificet domum, frustra laborant, qui adificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat custos.

QVAESTIO.

Ecquid præterea prodesset, etiamsi abundaret, panis, nisi & Deus illi vim alendi suppeditaret?

RESPONSIO.

Leuit. 26. 26

Cum confregero vobis baculum panis, pinsent decem mulieres panem vestrum in furno vno; reddentq; panem vestrum in pondere: comeditis, & non saturabimini.

Deut. 8. 3

Non in solo pane viuit homo, sed in omni eo, quod prodit ex ore Domini viuit homo.

QVAESTIO.

Estne item æquissimum, ut precibus atq; nostra gratiarum actione testemur, nos non nostra ali industria, sed Dei omnia nobis benignè largientis beneficentia?

RESPONSIO.

Deut. 8. 10

Eccle. 37. 17

1. Cor. 10. 31

Cum comederis, & satur factus fueris, age gratias Domino Deo tuo. Creatorem tuum celebra qui te bonis suis datat effusissimè. Siue editis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in laudem Dei facite.

1. Tim. 4. 4

Quicquid creauit Deus bonum est, nec quicquam reiiciendum si cum gratiarum actione sumatur. Act. 27. 33. 1. Cor. 4. 7.

QVAESTIO.

Quorsum autem addita sunt, Quotidianum, & Hodiè. Numquid ut admoneamur, nè plus ipsi appetamus, quam requirit huius vitæ usus?

RESPONSIO.

1. Tim. 6. 7

Nihil intulimus in mundum, vadicet nec auferre quicquam possumus, sed habentes alimenta, & quibus segamur, his contenti erimus, qui autem, volunt distescere incident in tentatione, & Liqueum, & cupiditates multas amentes, & dānosas, quo demergunt homines ad interitum.

siquidem radix omnium malorum est amor pecunie.

Amen, Dico vobis diues difficile introibit in regnum celorum.

Mat. 19. 23.

Inopiam & diuitias ne dederis mihi Domine, sed fac ut decerpam papem de mensis mei, ne aut te negem, & dicam, Quis est Deus, aut per inopiam furer, & abiurem nomen Dei mei.

Pro. 30. 8.

Ne labores ut diutescas, cessa a prudentia tua, num interperes oculos tuos, in id quod mox non est, sumunt enim alas diuitia, & velut aquila in aerem auolant.

Pro. 23. 4.

Qui amat argentum, non satiabitur argento, & qui amat diuitias, nullum fructum percipit. Psa. 62. 11. Eccle. 13. 30. Pro. 27. 20. Ier. 17. 11. Eccle. 31. 1.

QVAESTIO.

Quid postea?

RESPONSIO.

Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris.

Mala. 6. 12.

QVAESTIO.

Conuenire putas, ve veniam precentur, & petant, qui iusti sunt, & peccato non sunt obnoxij?

RESPONSIO.

Omnes peccauerunt, ac destituuntur gloria Dei. Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, & veritas in nobis non est.

Rom. 3. 23.

1. Ioan. 1. 8.

Quis dicet, Mundum est cor meum, purus sum a peccato meo.

Pro. 20. 9.

In multis labimur omnes.

Iac. 3. 2.

Deest beneficium, veraces ac fideles inter mortales desierunt, vana loquitur quisque cum proximo suo.

Psa. 12. 1.

Scriptum est, Non est iustus, ne vnus quidem, non est qui intelligat, non est qui exquirat Deum, omnes deflexerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat quod bonum est, non est vsque ad vnum.

Rom. 3. 10

Si me pro iusto geram, os meum damnabit me impietatis, sique integritatem mihi arrogauero, opprimit me. Psa. 14. 3. & 53. 3. 1. Reg. 8. 48. 2. Para. 6. 9.

Iob. 9. 20.

QVAESTIO.

Eredit igitur ut omnes ad vnum, veniam delictorum preceamur, utque illa ex animo, non simulate aut perfunctorie agnoscamus & confiteamur?

RESPONSIO.

Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & purget nos, ab omni iniquitate.

1. Ioan. 1. 9.

Ix. 14.

Pecca-

Psa. 32. 3.

Peccatum meum notum feci tibi, & iniquitatem meam non operui:
dixi, Confitebor aduersum me prauaricationes meas Domine, & tu re-
misisti iniquitatem peccati mei.

Dan. 9. 5.

Peccauiumus & iniquitatem fecimus, impiè egimus, & rebellauimus,
& recessimus à mādatis tuis & iudicijs tuis, neq; obediuius ser-
uis tuis prophetis qui loquuti sunt nomine tuo regibus nostris, principi-
bus nostris, & patribus nostris.

Isa. 53. 6.

Isa. 59. 12.

Omnes nos tanquam oves errauimus, quisq; in viam suam declinauit,
Multiplicata sunt iniquitates nostra, coram te, & peccata nostra re-
stata sunt contra nos, quoniam iniquitates nostra nobiscum sunt, &
peccata nostra cognoscimus, iniquè egimus, & mentiti sumus Domino,
& abducti sumus a tergo Dei nostri, loquentes calumniam, & defectio-
nem concipientes, & proferentes ex corde verba mendacij, & actum
est retrorsum iudicium, & iustitia procul stetit, defecit inquam veri-
tas, & qui recessit à malo, prada fuit expositus.

Psal. 51. 1.

Miserere mei Deus pro bonitate tua, pro ingenti misericordia tua de-
le scelera mea, multiplica lauare me ab iniquitate mea, & à peccato
meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum
meum contra me est semper.

Ier. 3. 25. Isa. 64. 6. Psa. 69. 6. & 79. 8. Ioan. 14. 7.

QVAESTIO.

Quare additum est istud, Sicut & nos remittimus debitoribus
nostris?

RESPONSIO.

Mat. 11. 26.

Nam si vos non remisistis, nec pater ille vester, qui in caelis est, remis-
set offensas vestras.

Mat. 6. 14.

Si remisistis hominibus offensas, remittet etiam vobis pater ille vester
caelestis, sin autem non remisistis hominibus, ipsorum offensas, nec pa-
ter vester remittet vobis offensas vestras.

Eccle. 28. 2.

Col. 3. 12.

Remitte alteri iniuriam, ita fiet vt oranti tibi peccata condonentur.
Induimini vt electi Dei sancti, & dilecti, visceribus miserationum,
benignitate, modestia, mansuetudine, lenitate, tolerantes alij alios, &
condonantes vobis mutuo, si quis aduersus aliquem habuerit querelam,
sicut & Christus condonauit vobis, ita & vos.

Rom. 12. 19.

Non vosmetipsos vlciscentes dilecti, sed date locum irae: scriptum est
enim, Mihi est vltio.

QVAESTIO.

Quid sequitur?

RESPONSIO.

Mat. 6. 13.

Nè nos inducas in tentationem.

QVAE-

THEOLOGICAE. LIB. III. 345

QVAESTIO.

Quid istud, an solet Deus in tentationem inducere?

RESPONSIO.

Nemo, cum tentatur, dicat se à Deo tentari: nam Deus tentari malis non potest, nec quengquam tentat. Iac. 1. 13.

QVAESTIO.

At nonnè impios nonnunquam deserit, eosq; indurari, errare, & cæcutire dimittit iuxta eorum cupiditates & consilia, atq; & iuxta satanæ, (cui se manciparunt) mendacia?

RESPONSIO.

Non audiuit populus vocem meam, & Israel renuit me, & dimisi eos, in cogitatione cordis eorum ut irent iuxta consilia sua. Psa. 8. 12.

Cum Deum cognouerint, tamen ut Deum non glorificauerunt, neq; gratias egerunt, sed vani facti sunt in ratiocinationibus suis, & obtinebratum est insipiens cor eorum, cum se profiterentur esse sapientes, stulti facti sunt, mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei, in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium, quamobrem etiam tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipsorum. Rom 1. 21. 28.

Et sicut non visum est eis Deum in notitia retinere, ita tradidit eos Deus in mentem omnis iudicij expertem, ut facerent quæ minime conueniebant.

Pro eo quod amorem veritatis non receperunt, ut salui fierent, propterea igitur mittet illis Deus efficaciam deceptionis, ut credant mendacio. Iudicij. 9. 23. 2. Para. 18. 18. Iob. 12. 20. Psa. 105. 25. 1. Sam. 16. 14. 2. Thess. 2. 10.

QVAESTIO.

Siquis igitur in tentationem incidat, nè culpam in Deum retorqueat?

RESPONSIO.

Nè dicas, Defeci impulsu Domini, non enim debes, quæ odit, facere. Nè dicas, Ipse me in errorem impulit: non enim ei viro peccante opus est. Eccle. 15. 11.

Certe quidem non iniuste agit Deus.

Quoniam tu non es Deus, cui placeat iniquitas.

Iob. 34. 12.

Psal. 5. 4.

QVAESTIO.

Si à Deo non est, à quo igitur tentatio?

RESPONSIO.

Misi ut cognoscerem fidem vestram, ne quo modo tentasset vos ille tentator. 1. Cor. 7. 5. 1. Thess. 3. 5.

Xx. iij.

Qui

1. Ioan. 3. 8.

Qui committit peccatum, ex diabolo est, quoniam à principio diabolus peccat.

Ioan. 8. 44.

Quotiescumq; loquitur mendacium, de suo loquitur, quia mendax est, & mendacii pater.

Lnc. 4. 2.

Tentabatur Iesuo, quadraginta diebus, à diabolo.

QVAESTIO.

Estne fons alius à quo etiam prodit tentatio?

RESPONSIO.

Iac. 1. 14.

Vnusquisq; tentatur, dum à propria cupiditate trahitur, & inescatur, deinde cupiditas, posteaquam concepit, parit peccatum, peccatum vero peractum gignit mortem.

QVAESTIO.

Rursum, video culpam in Deum non regerendam, si quis cupiditate sua illectus, testationi succumbat.

RESPONSIO.

ob. 34. 10

Viri cordati, audite me, Absit vt iniustus sit Deus, vt iniquus sit omnipotens, quin homines, pro merito remuneratur, & vt dignum est cuiusq; moribus afficit.

QVAESTIO.

Quid sequitur.

RESPONSIO.

Mat. 6. 13.

Sed libera nos à malo.

QVAESTIO.

Estne petitio qua admonemur, nos nondum in eo esse bono, vbi nullum patiamur malum, vt in afflictionibus constituti à Domino postulemus, vt inde nos eripiat & liberet, & aduersus hostes quosuis, nos tueatur & feruet?

RESPONSIO.

Psa. 37. 39.

Salus iustorum à Domino, qui & fortitudo eorum est, in tempore afflictionis, adiuuabit illos Dominus, & liberabit eos ab impijs, & seruabit eos.

Psa. 9. 10.

Ajllum erit Dominus oppresso, Ajllum, inquam, temporibus afflictis, serua me Domine, quoniam in te speravi.

Psal. 16. 1.

Psa. 39. 1.

Eripe me ab inimicu meus Deus meus, ab his qui cōtra me insurgunt, protege me. Eripe me ab his qui sceleratè agunt, & à viris sanguinarijs serua me.

Domine

Domine Deus meus in te confisus sum, serua me ab omnibus qui me persequuntur, & eripe me, ne corripiat iste tanquam leo animam meam, & dilaceret, nomine eripiente. Psal. 7. 1.

Custodi me, ut oculi pupillam, sub vmbra alarum tuarum absconde me. Psal. 17. 8.

Eripe me è luto, ne demergar, fac eripiar ab his qui me odio persequuntur. Psal. 69. 15

Eripe à gladio animam meam, de manu canis vnicam meam, serua me ab ore leonis, & à cornibus vnicornium eripe me. Psal. 22. 21

QVAESTIO.

Quid superest?

RESPONSIO.

Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in secula seculorum, Amen. Mat. 6. 13

QVAESTIO.

Num demum & hic admonemur, ut non solum preces, sed & reliquas actiones nostras omnes, ad laudem gloriae Dei referamus?

RESPONSIO.

In omnibus gratias agite, hac enim est voluntas Dei per Christum Iesum erga vos. 1. The. 5. 18

CAPVT. 6

DE vsu & vtilitate orationis.

Argumentum

QVAESTIO.

Ut iam de vsu & vtilitate orationis Christianae nonnihil inquiramus, ostende primum, quanti apud Deum est precatio, cum sit ab homine iusto?

RESPONSIO.

Multum valet deprecatio iusti efficax. Elias homo erat, iisdem quibus nos obnoxius, & precibus precatus est, ne plueret, & non pluit super terram annos tres, & sex menses: & rursum precatus est, & calum dedit pluuiam, & terra protulit fructum suum. 1. Ioan. 5. 14. Iac. 5. 16

QVAESTIO.

Quod de orationis efficaciam breuissime perstraxisti, id fusiùs ediffere, atq; in prunis edoce, an vsui esse potest aduersus Satanæ insidias?

RESPONSIO.

1y. i.

8115

Ephē. 6. 10. 17 *Sitis fortes per Dominum, per q̄, potentiam roboris illius, induite totam armaturam Dei, ut possitis stare aduersus assultus Diaboli.*

Galeamq̄, salutis accipite, & gladium spiritus, qui est verbum Dei, in omni precatione & obsecratione orantes, in omni tempore, in spiritu, & ad hoc ipsum vigilantes, cum omni sedulitate, & precatione.

Luc. 22. 3

*Ait Dominus, Simon, Simon, ecce Satanai expetuit vos, ut cribra-
ret sicut triticum, sed rogavi pro te, ne deficiat fides tua.*

1. Pet. .5. 8

*Sobrii estote, & vigilate, quoniam aduersarius vester diabolus, tan-
quam leo rugiens, obambulat quarens quem deuoret. Iac. 4. 7.*

QVAESTIO.

Oratio quæ nobis arma suppeditat, aduersus dæmonis assultus,
num item & aduersus omnes tentationum impetus?

RESPONSIO.

Mat. 26. 41

Vigilate & orate, nè intretis in tentationem.

Psa. 119. 35.

*Auerte oculos meos nè videant vanitatem, & viuifica me in via
tua.*

Psa. 119. 35

*Formato gressus meos eloquio tuo, & nè dominetur in me vlla va-
nitas.*

Pc.

Mat. 6. 13

Nè nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.

QVAESTIO.

Eximiùs est equidè hic orationis vsus, ut nobis sit propugna-
culum, aduersus illecebras vitiorum: at si scelus patratum fuerit,
nihil nè ampliùs subsidij, in oratione supererit?

RESPONSIO.

1. Ioan. 5. 16

*Siquis viderit fratrem suum peccare peccato quod non est ad mortem,
petet, & dabit ei vitam.*

Iac. 5. 15

*Obsecratio fidei saluum reddet laborantem, & eriget eum Dominus,
& si peccata commiserit, remittentur ei.*

Num. 14. 19

*Et dixit Moyses ad Dominum, Propitius esto queso, iniquitati populi
huius, iuxta magnitudinem bonitatis tuae, sicut condonasti populo huic
ex Aegypto vsq̄, huc; & ait Dominus, Propitius factus sum, iuxta ver-
bum tuum.*

QVAESTIO.

Oratio, quæ tantam vim habet, aduersus istos tam infestos ho-
stes, Satanam scilicet, carnem & peccatum (ut perspicuè demon-
strasti) numquid & vtilem habet vsum, aduersus arma & assul-
tus hominum?

RES.

RESPONSIO.

Per te infestos nobis excutsemus, per nomen tuum concutabimus eos Psal. 44. 6.
qui in nos insurgunt, non enim sperabo in arcu meo, & gladius meus mi-
nime me servabit.

Quabimus in salute tua, & in nomine Dei nostri signa triumphan- Psal. 20. 5. 7
tes erigemus, perficiet Dominus omnes petitiones tuas. Hi in curribus, al-
li in equis fidant, nos tamen nominis Dei nostri mentionem faciemus,
illi succubuerunt & corruerunt, nos autem perstitimus, & corroborati
sumus.

Dixit David ad Palestinum, Tu venis ad me cum gladio, lancea, & 1. Sam. 17. 45.
clypeo. Ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, conclu-
det te Dominus hoc die, in manum meam.

Tumultuentur gentes, motus concitent regna, Dominus tamen exer- Psal. 9. 4. 6
cituum a nobis stat, arx sublimis est nobis Deus Iacob. Huc agite & con-
templamini opera Domini, quas fecerit solitudines in terra, facit cessa-
re bella ad fines usque terra, confringit arcum, destruncat hastas, igni cur-
vus exurit.

Dominus petra mea, propugnaculum meum, & ereptor meus, Deus Psal. 18. 2
meus, rupes mea, illo natus, clypeus, & cornu salutis mea, & arx mea,
Dominum laude dignum invocabo & ab inimici meis servabor.

QVAESTIO.

Quantum praesidij habet oratio, contra instructam armorum
 acie, nonne & tantandem aduersus technas, dolos, & molimina,
 qui aduersum nos clanculum & vafre consultant?

RESPONSIO.

Abconde me a secreto malignorum, a congregatione operantium Psal. 64. 3
iniquitatem.

Laqueos tendunt qui querunt animam meam, & qui malum mi- Psal. 38. 13
hi inquirunt, loquuntur prauitatem, & assidue dolos meditantur, at
ego velut surdus nihil audio, te enim expecto Domine, tu respondebis Do-
mine Deus meus.

Immerito mihi absconderunt foveam retis sui, prater causam fode- Psal. 35. 7.
runt anima mea, anima autem mea exultabit in Domino, in salute e-
ius latabitur. Omnia ossa mea dicent, Domine quis est similis tibi, qui e-
ripis afflictum ab eo qui prauales ei, afflictum & inopem ab eo qui eum diripit.

Dicam Domino, Asylum & arx mea, Deo meo natus, nam a laqueo Psal. 91. 2
venatoris, & a peste exitiatis te liberabit, alio suis te proteget, sub pen-
nis eius tutus eris.

Nè te in silentio coartineas o Deus, nè dissimules, neque cesses o Deus, Psal. 83. 4
ecce enim hostes tumultuantur, & qui te odio habent, extollunt caput

Ty. q.

aduer-

aduersus populum tuum, vāfrē consultarunt contra absconditos tuos inie-
consilium, dixerunt, Agite, deleamus eos, ne sit amplius gens, ut nē qui-
dem sit ultra mentio nominis israelitici.

Psa. 64.6

Vestigant malicias, peruestigatam vestigationem abscondunt, quis-
q; in intimo, cordeq; profundo.

Psa. 59.2.

Eripe me ab his qui sceleratē agunt, & à viris sanguinarijs serua me,
nam ecce anima mea insidiantur, conspiciant aduersum me feroces.

Psa. 51.21.

QVAESTIO.

Habet nē quoq; precatio, antydotum persalubre, aduersus vi-
rulentas calumniatorum linguas, & maledicorum conuitia?

RESPONSIO.

Psa. 109.2.

Os impij, & os dolosum patent contra me, & mecum loquuntur fal-
sa lingua, & verba ex odio profecta me circumuenerūt, meq; oppugnant
ob re; pro amore autem meo aduersantur mihi, ego tamen intentus sum
precatōis.

Psa. 120.1

Psa. 35.11.15

19

Libera Domine animam meam à labio mendaci, & à lingua dolosa.
Surgebant testes violenti, quae nunquam cogitaram rogabant me, ma-
lum mihi pro bono rependebant, orbitatem anima mea.

Congregabantur contra me claudi, quod mihi nē putaram, proscinde-
bant me, nec silebant, assentantes cum parasiti omnia subsannantibus
infrenduerunt contra me dentibus suis. Domine, quāvis aspicias, recti-
tue animam meam à calamitatibus, quas illi inferunt, vitam meam à
leonibus.

Nē gaudeant de me, qui immerito mihi hostes sunt, nē annuant ocu-
lis, qui me odiunt absq; causa, nam nihil pacificum loquuntur, & con-
tra mansuetos terra dolos concinnant?

Psa. 56.6

Perpetuo verba mea calumniantur, & omnes cogitationes eorum, in
hoc erant, ut malum mihi pararent, concurrunt, speculantur, ipsi, & ve-
stigia mea obseruant, quandoquidem anima mea inhiat.

Psa. 27.12

Nē permittas me libidini eorum, qui mihi infesti sunt, constiterunt
enim contra me, testes mendaces, & qui efflant iniuriam.

Psa. 41.6

Inimici mei male precabantur mihi, dicentes, Quando tandem morie-
tur, & interibit nomen eius, cumq; quispiam ex eis veniret me inui-
surus, vanum loquebatur, corde sibi praua colligebat, egressus foras, ea
eloquebatur: inter se osiores mei contra me pariter mussabant, aduer-
sum me malum cogitabant.

Psa. 12.3

Excindat Dominus omnia labia falsa blandiloqua, linguam grandi-
loquam, qui dicunt, Linguis nostris perumpemus, labia nobiscum sunt,
quis Dominus noster?

QVAESTIO.

EST

THEOLOGICAE. LIB. III. 351

Est nē præterea orationis vsus, in alia quauis afflictione accom-
modus?

RESPONSIO.

*Me inuocabit, ait Dominus, ideo exaudiam eum, adero ei in afflictio- Psa. 91. 15.
ne, eripiam eum & gloriosum reddam.*

*Oculi Domini intenti sunt ad iustos, & aures eius ad preces eorum. Psa. 34. 16. 18.
Clamant, & Dominus exaudit, & ex omnibus angustijs eorum liberat*

eos.
*Clamaucrunt ad Dominum in periculis suis, & eripuit eos ex angu- Psal. 107. 6.
stijs eorum.*

Dominum in magno meo periculo clamaui, qui annuit mihi. Psal. 120. 1.

*Qui timetis Dominum, laudate eum, quia non despexit, nec auersatus Psa. 22. 24.
est, afflictionem pauperis, nec auertit ab eo faciem suam, sed cum clama-
ret ad eum audiuit. Ier. 16. 19.*

QVAESTIO.

Siquis ergo infirmetur, illum leuabit, eiq; medicamentum sup-
peditabit, precatio?

RESPONSIO.

*Pharmacopola misturas suas temperat, cuius tamen non sunt exacta Eccle. 38. 8
opera, sed a Domino in terram late iacentem prosperitas, in morbo tuo,
fili nē prætereas, quā Domino supplices, etenim ipse sanabit te.*

*Aegrotabat Ezechias letaliter, venit ergo ad eum Isaias filius Amos Isa. 38. 1. 4
propheta, & dicebat ad eū, Sic dicit dominus, manda domui tuae, morie-
ris enim tu, & non viues. Vertebat ergo Ezechias faciem suam ad pa-
rietem, & orabat ad Dominum.*

*Factus est ergo sermo Domini ad Isaiam in hunc modum, Vade & dic
Ezechiae, sic dicit Dominus Deus Davidis, patris tui, Exaudiuī preca-
tionem tuam, ecce ego addo ad dies tuos, quindecim annos.*

*Renes mei impleti sunt combustione, & non est integritas in carne Psal. 38. 8.
mea, debilitatus sum & attritus sum vehementissimè, Rugio præ fre-
mitu cordis mei, Domine coram te est desiderium meum, & suspirium
non est a te absconditum.*

QVAESTIO.

Oratio quæ ægrotantibus est medela, & pharmacum, nonnē &
vinctis ac captiuis tutum parat profugium?

RESPONSIO.

*Audit inopes Dominus, & vinctos suos minimè spernit. Psal. 69. 34.
Iy. 19. Pater*

Psal. 68. 6.

Pater est pupillorum, & causam agit viduarum, Deus in habitaculo sanctitatis suae, Deus qui orbis restituit familiam, & educit qui vincuntur catenis.

Psal. 102. 20.

Siquidem prospicit à sublimi sanctuario suo, & terram intuetur Dominus, à caelo, ut audiat gemitum vincti, & vinculis eripiat morti addictos, ut celebrent nomen Domini.

Psal. 12. 6.

Propter vastitatem afflictorum, propter gemitum inopum, nunc exurgam dicit Dominus, & ponam eum in salutem, quem illaqueant.

QVAESTIO.

Quid si Deus hominum sceleribus & flagitijs provocatus, ultionem diram minitetur, tum nē poterit fidei oratio, iram diuinā ultionis compescere, & flagella eius auertere?

RESPONSIO.

Exod. 32. 9.

Dixit Dominus ad Moysen, Vidi populum istum, & en populus est praefractus cervicibus, acquiesce ergo mihi, ut excandescat furor meus, in eos, consumamq; eos, te autem faciam in gentem magnam. Et peccatus est Moyses coram Domino Deo suo, & dixit, Cur excandesceret furor tuus, in populum tuum, quem eduxisti à terra Aegypti magna virtute, & manu fortis? Cur sic dicerent Aegyptij, Ad malum eduxit eos, nempe ut occideret eos in montibus, utq; conficeret eos à terra. Revertere ab ira furoris tui, peniteatq; mali huius contra populum tuum. Memineris Abrahae, Isaac, & Israelis, servorum tuorum, quibus per te ipsum iurasti, & loquutus es ad eos, Augebo semen vestrum, quem admodum stellas caeli, & universam hanc terram, de qua dixi tibi, Dabo semini vestro, quam perpetua hereditate, possidebunt. Penituit itaq; Dominum, mali quod loquutus fuerat, se facturum populo suo.

Psal. 106. 23.

Decreverat Dominus delere eos, nisi Moyses vir ipsius electus, intercessisset ei, sedans iram ipsius nē perderet.

Iudic. 10. 10.

13.

Filij Israel clamaverunt hisce verbis, Peccavimus tibi, & sane deseruimus Deum nostrum, colimusq; Baalim.

Dixit Dominus, Vos me dereliquistis, & colistis deos alios, hac de causa, vos ultra non eripiam, ite, & clamate, ad deos quos elegistis, hi vos servent in tempore afflictionis vestrae. Et filij Israel dixerunt ad Dominum, Peccavimus, fac tu nobis quicquid tibi visum fuerit, modo eripias nos, de praesenti periculo. Abstulerunt verò à se deos alienos, & servierunt Domino, & animus eius iram remisit, propter afflictionem Israelis.

Ier. 26. 19.

Ezechias rex Iuda atq; omnis Iuda timuit Dominum, & oravit faciem Domini, unde & Dominus penituit mali eius, quod contra eos

decreuerat. Ionas. 3. 4.

QVAESTIO.

At si quando coeperit Deus, hominum nequitiam vindicare, tum nè nimis sera erit precatio?

RESPONSIO.

Contigit cum populus molestiam & dolorem quendam causaretur, Num. 11. 1. ut ea res displiceret in auribus Domini: cumq; Dominus audiret, exarsit furor eius, & incensus est ignis in eos, deuorauitq; partem castrorum, & clamauit populus ad Moysen, orante autem Moysa ad Dominum recedit ignis.

Misit Dominus pestilentiam in Israel, & ceciderunt ex Israelitis 1. Para. 21. 14 septuaginta millia virorum. 17. 26

Dixitq; Dauid ad Deum, An non ego sum qui iussi numerari populum, ego ipse sum qui peccavi, & omnino male egi: oves verò ista quid fecerunt? Domine Deus meus, sit quaso manus tua contra me, & domum patris mei, in populum autem tuum, ne plaga seuiat.

Aedificauitq; Dauid altare Domino, in quo sacrificauit holocausta & sacrificia salutaria, & inuocauit Dominum, qui respondit ei, per ignem de caelis, in ara holocausti, & cum loquutus esset Dominus ad Angelum, reduxit ille gladium suum, in vaginam suam.

Fecerunt filij Israel malum in oculis Domini, oblitiq; Domini Dei Iudic. 3. 7. sui, coluerunt Baalim & Astaroth, & exarsit ira Domini aduersus Israelitas, ut videret eos in manus Cusan Rasathaim regis Mesopotamiae, serueruntq; filij Israel, ipsi Cusan Rasathaim octo annis, & cum clamassent filij Israel ad Dominum, excitaui Dominus seruatorem filijs Israel, atq; liberauit eos.

Dixit Moyses ad Aaronem, Tolle acerram, & pone in eam ignem ex Num. 16. 46. ara, impone & incensum, & illic ad congregationem profer, & propitiare pro eis, egressa enim est ira à facie Domini, & clades iam cepit, & cucurrit in mediam concionem, & ecce clades coeperat in populo, imponensq; incensum expiauit populum, & cum staret inter mortuos & viuos, cohibita est clades, fuerunt autem qui mortui sunt in clade ista quatuordecim millia & septinginti.

QVAESTIO.

Oratio, cuius est tantus ad arcenda mala, & noxia usus, num quoq; plurimum confert, ut quæ bona & utilia sunt consequamur?

RESPONSIO.

Iy iij.

Hac

1. Ioan. 5. 14.

Hac est fiducia, quam habemus apud Deum, quod si quid petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Et si scimus, quod audit nos, quicquid petierimus, scimus quod habemus petitiones, quas postulamus ab eo. Petite & accipietis.

Mar. 7. 7.

QVAESTIO

Cum tantoperè, atq; in rebus tam multis, sit efficax fidei oratio, num expedire arbitraris, ut nihil vel moliamur vel aggrediamur, quin diuini numinis opem implorauerimus?

RESPONSIO.

Tob. 4. 20.

Saluta Dominum Deum tuum, omni tempore, & ab eo pete ut viam tuam, & vestigia tua conformet, fortunetq; consilia, neq; enim consilio pollet vlla gens, sed ipse Dominus omnium bonorum auctor est, & quem vult quo vult modo deprimit.

Eccle. 37. 19.

Inuoca altissimum, ut instituta tua dirigat fideliter, initium omnis operis ratio, & consilium precedat omne negotium.

Psal. 90. 17.

Decor Domini Dei nostri adsit nobis, & opus manuum nostrarum dirige, opus inquam manuum nostrarum dirige. Col. 3. 17.

QVAESTIO.

Quando igitur humana quævis præsidia nobis defunt, adhuc præsto est, & in procinctu precatio, qua diuinum imploremus auxilium?

RESPONSIO.

2. Para. 20. 5.
12.

Stetit Iosaphat in caetu Iuda & Hierusalem, in ade Domini, ante atrium nouum, & ait: Domine Deus patrum nostrorum, an non es Deus in caelis, an non imperitas in omnibus regnis gentium, an non in manu tua robur, & potentia, nec est qui contra te statuat?

In nobis quidem non est robur contra tam ingentem multitudinem, qua venit contra nos, ignoramus quid faciamus, sed ad te sunt oculi nostri.

Psa. 46. 1.

Deus nobis refugium, & robur est, premente aduersitate auxilium presentissimum, propterea non timebimus etiamsi loco moveatur terra, & transferantur montes in cor maris.

QVAESTIO.

Quis inde non facile colliget, salutem his præsto fore qui Deum pie inuocarint?

RESPONSIO.

Psal. 145. 18.

Præsto adest Dominus, omnibus inuocantibus eum, omnibus eum inuocantibus.

nocantibus, cum veritate.

Quicumq; invocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 10. 13

Turris fortissima est nomen Domini, quod cum currit iustus extra te- Pio. 18. 10

derum iactum est.
Quis Domino confisus est, & ignominiam retulit? aut quis in reli- Eccle. 2. 12
gione eius perstitit, & fuit desertus? aut quis invocavit eum, quem de-
speraverit? nam misericors & clemens est Dominus, peccata remittit, &
tempore afflictionis salutem affert, omniumq; adeo eum sincere implo-
rantium defensor est.

CAPVT.

7

Pro quibus orandum.

Argumentum

QVAESTIO.

Nunc demum superest, ut pro quibus orandum sit aperias?

RESPONSIO.

Confitemini alijs alijs offensas, & orate alijs pro alijs.

Iac. 5. 16

QVAESTIO.

An pro his solum arbitaris esse orandum, quibuscum nobis est commercium?

RESPONSIO.

In omni precatone & obsecratione orantes, in omni tempore, in spi- Eph. 8. 18
ritu: & ad hoc ipsum vigilantes, cum omni perseverantia & supplica-
tione, pro omnibus sanctis.

QVAESTIO.

Si pro omnibus sanctis est orandum, quis adeo iustus etiam si apostolus, qui aliorum precibus non eget?

RESPONSIO.

Precor vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per cha- Rom. 15. 30
ritatem spiritus, ut mecum certetis, vestri pro me apud Deum precibus.

Orate pro nobis, confidimus enim nos bonam conscientiam, ut qui in Heb. 13. 18.
omnibus cupiamus honeste conversari: amplius autem obsecro vos ut id
ciatis, ut celerius restituar vobis.

QVAESTIO.

An pro pijs tantum, nonne & pro impijs est orandum?

22. h

RES-

RESPONSIO.

4. Eld. 7. 36

Primus Abraham orauit pro Sodomitis: deinde Moses, pro patribus qui peccauerunt in deserto: & postea eius, pro Israelitis, temporibus Achaz & Samuelis, David pro clade, Solomon pro his qui venissent in sacrum, Elias pro his qui pluuiam acceperunt, & pro mortuo, ut reuisceret: & Ezechias pro populo, temporibus Senacherib. Atq; adeo multis pro multis, quod si nunc postquam inualuerunt vitia, & iniustitia abundat, iusti orauerint pro impijs, cur non idem effectus nunc quoq; consequatur?

Exo. 32. 31

Reuersus est Moses ad Dominum, & ait, Obsecro, peccauit populus iste peccatum grande, effecerunt sibi deos aureos, nunc igitur remitte peccatum hoc eorum, aut si non vis, expunge me, quaso, ex libro tuo, quem scripsisti.

Deut. 9. 26

Orans ad Dominum, & dixi, Domine Deus, ne perdas populum tuum, & hereditatem tuam, quam redemisti magnitudine tua, atq; de Aegypto manu valida eduxisti, recordare sergorum tuorum Abrahæ, Isaac, & Iacob, & ne respicias ad duritiam populi huius, ad impietatem eius, ad peccatum eius.

Iod. 2. 17

Plorabunt sacerdotes ministri Domini, dicentq; Parce Domine populo tuo, & ne permittas, ut hereditas tua, probam fiat.

QVAESTIO.

Si pro improbis est orandum, nonne & pro inimicis?

RESPONSIO.

Mat. 6. 44

Diligite inimicos vestros, benedicite his qui deouent vos, benefacite his qui oderunt vos, & precamini pro his, qui vos infestant, & persequuntur vos.

1. Cor. 4. 13

Conuicti afflicti, bene precamur, patientes sustinemus, infamati precamur.

Luc. 23. 34

Act. 7. 60

desus dicebat, Pater remitte eis, nesciunt enim quid faciunt.

Stephanus positis genibus, clamauit voce magna, Domine, ne statuas eis hoc peccatum.

QVAESTIO.

Si etiam pro his precandum est, qui nos persequuntur, quanto magis & pro his, qui de nobis optime merentur?

RESPONSIO.

2. Tim. 1. 16

Praestet misericordiam Dominus, Onesiphori familia, quoniam sapienter meretricia uis, & catenam meam non erubuit, imo cum esset Roma studiosissime quasiuit me, & inuenit, det ei Domine, ut inueniat misericordiam apud Dominum.

2. Cor. 9. 10

Qui suppeditat semen serenti, ut quoq; panem vobis ad escam suam dedi-

ter, & multiplicet sementem vestram, & augeat fructus beneficentiae vestrae: ut abundetis, in omnibus dictis, ad omnem benignitatem, qua per nos efficit ut gratia agantur Deo, nam subministratio oblationis istius, non solum supplet sanctorum inopiam, sed etiam redundat, in multas gratiarum actiones apud Deum.

QVAESTIO.

Orandum itaq; pro regibus & pro ipso magistratu?

RESPONSIO.

Adhortor ante omnia, ut fiant deprecationes, preces, postulationes, 1. Tim. 2. 1 gratiarum actiones, pro quibusvis hominibus, pro regibus, & quibusvis in eminentia constitutis, ut tranquillam & quietam vitam degamus, cum omni pietate, & honestate, nam hoc bonum est & acceptum coram servatore nostro Deo.

QVAESTIO.

Quid si magistratus infidelis sit & profanus?

RESPONSIO.

Pro vita Nabuchodonosori regis Babylonici, filijq; eius Balthazaris Bar. 1. 10 precemini, quo atas eorum auro caeli respondeat in terris, nobisq; conferat Dominus facultatem illustrando oculos nostros, ut sub umbra Nabuchodonosori regis Babylonici, filijq; eius Balthazaris, vivere possimus, illisq; servire multo tempore, & consequamur eorum benevolentiam.

QVAESTIO.

Si pro pace profanorum precari oportet, quanto magis pro cœtu fidelium?

RESPONSIO.

Memor sis cœtus tui Domine, quem tampridem comparavisti, sortis hereditariae, quam vindicasti, montis Sionis, in quo habitare es solitus. Psa. 74. 2

Deus omnis gratia autor, qui vocavit nos ad aeternam suam gloriam in Christo Iesu, paulisper afflictos inquam absolutos vos reddat, stabiliat, robores, fundet. 1. Pet. 5. 10

Deus pacis sanctificet vos totos, & integer vester spiritus, & anima, & corpus, inculpatum, in adventum Domini nostri Iesu Christi serventur. 1. The. 5. 23

Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. 2. Cor. 13. 13

Dominus dirigat vestra corda, ad Dei charitatem, & Christi expectationem. 2. The. 3. 5

Deus patientiae & consolatoris, autor, det vobis, ut eodem animo inter vos mutuò affecti, sitis secundum Christum Iesum. Rom. 15. 5

22. 7.

Deus

Heb. 13. 20

Deus pacis autor, qui magnum illum ovium per sanguinem fœderis eterni pastorem Dominum nostrum Iesum à mortuis reduxit, perficiat vos in omni opere bono, ad præstandam ipsius voluntatem, efficiens in vobis quod acceptum sit, in conspectu suo per Iesum Christum.

Rom. 15. 33

Deus pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

QVAESTIO.

Num quoque decet, pro Euangelij profectu orare, atque & pro illis qui illud dignè nunciant.

RESPONSIO.

2. The. 3. 1

Precamini fratres pro nobis, ut sermo Domini currat, & glorificetur, sicut & apud vos.

Col. 4. 3

Precantes simul etiam pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis, ut loquamur mysterium Christi, propter quod etiam sumus vincitum, ut illud patefaciam sicut oportet me loqui.

Eph. 6. 19

Precantes & pro me, ut mihi detur ad apertionem oris mei, cum libertate, ut notum faciam mysterium Euangelij, cuius causa legatione fungor in cædèna, ut de eo liberè loquar, sicut oportet me loqui.

Act. 4. 24. 29

Concorditer Apostoli sustulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine tu es Deus ille qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

Nunc igitur Domine intue, in minas eorum, & da seruis tuis, ut cum omni libertate loquamur sermonem tuum.

QVAESTIO.

Testaris (ut audio) etiam pro his orandum esse, qui carceribus & vinculis iniuste detinentur.

RESPONSIO.

Psa. 79. 12.

Penitret in conspectum tuum gemitus vincitorum, pro magnitudine brachij tui, fac superstitas eos, qui morti iam addicti sunt.

Act. 12. 5

Petrus servabatur in custodia, preces autem assidue fiebant ab ecclesia, ad Deum pro ipso.

Phile. 22.

Para mihi hospitium, spero enim me, per preces vestras, donandum vobis.

2. Cor. 1. 9

Apud nos decretum mortis habuimus, non consideremus in nobis ipsis, sed in Deo, qui mortuos excitat, quiq; ex tanta morte liberauit, & liberat, in quo speramus nos adhuc etiam liberatum iri, vobis etiam una pro nobis operam conferentibus ad deprecandum, ut donum ex multis personis in nos collatum, per multos celebretur gratiarum actione pro nobis.

QVAESTIO.

Nonne præterea decet, & pro ægrotantibus, opem diuinam implorare?

RESPONSIO

RESPONSIO.

*Infirmatur quis inter vos? accersat presbyteros ecclesiae, & orent pro eo, Iac. 5. 14
ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei servabit laboran-
tem, erigetq; eum Dominus: quod si peccata commiserit, remittentur ei.*

Orauit Abraham ad Deum, & sanauit Deus Abimelech, uxoremq; eius, & ancillam eius. Gen. 20. 17.

*Eccè Maria leprosa fuit, sicut nix, respexitq; Aaron Mariam, & ec- Num. 12. 10
cè erat leprosa: dixit ergo Aaron ad Moysen, Obsecro Domine nè obten-
dat nobis peccatum hoc, quod impudenter ausi sumus, & quod commisi-
mus, quaso nè ista fiat, quasi mortuum quod egreditur de utero matris
suae, cuius caro fere consumpta est. Clamauit itaq; Moyses ad Dominum,
dicens, o Deus quaso vt sanes eam.*

QVAESTIO.

*Numquid & pro his omnibus precandum est, quos alius animi
dolor, aut corporis cruciatus affligit?*

RESPONSIO.

*Ipse Dominus noster Iesus Christus & Deus ac pater noster, qui dilex- 2. The. 2. 16
it nos, & dedit consolationem aeternam & spem bonam per gratiam, con-
solatur vestra corda, & stabilizat vos in omni sermone, & opere bono.*

*Deus spes impleat vos omni gaudio & pace in credendo, in hoc, vt ex- Rom. 15. 13
uberetis in spe, per potentiam spiritus sancti.*

QVAESTIO.

*Vt tandem quærere desinam, decet nè & pro his gratias agere,
pro quibus conuenit Deo preces fundere?*

RESPONSIO.

*Gratias agere debemus Deo, semper de vobis, fratres, vt dignum est. 2. The. 1. 3
Gratias agimus Deo semper, de omnibus vobis mentionem vestri fa- 1. The. 1. 2
cientes in precibus nostris.*

*Gratias agimus Deo, & patri Domini nostri Iesu Christi, semper Col. 1. 3.
pro vobis precantes.*

*Non desino gratias agere pro vobis, mentionem vestri faciens in preci- Eph. 1. 16
bus meis.*

*Gratias ago Deo meo cum summa memoria vestri, semper in omni pre- Phi. 1. 3
catione mea, pro omnibus vobis cum gaudio, preces faciens.*

*Gratias ago Deo meo semper de vobis, ob gratiam Dei, qua data est vo- 1. Cor. 1. 4
bis, in Christo Iesu.*

FINIS.

INDEX CAPITVM PRIMAE

partis huius examinis.

D E authoritate & excellentia scripturae sacrae.	Cap. 1
De Deo vno & eterno, & de tribus in eo personis diuinis.	ca. 2
Quatenus peruestiganda est Dei natura.	cap. 3
De creatione caeli & terrae.	cap. 4
De Angelorum creatione, natura, & officio.	cap. 5
De Diabolo & Angelis eius.	cap. 6
De creatione hominis.	cap. 7
De peccato primi hominis.	cap. 8
Quae bona amisit Adam peccando, & quae mala sibi asciuit.	ca. 9
Quot maior uigenera in mundum inuexit Adami peccatum.	cap. 10
Deum non esse causam peccati aut perditionis hominum, sed uitorem æquissimum.	cap. 11
De prouidentia Dei qua reguntur omnia.	cap. 12
In eos qui doctrinae de prouidentia Dei aduersantur.	cap. 13
De vestigijs diuinitatis in creatione rerum considerandis.	cap. 14
De alia inuestigandi Dei ratione, puta per verbum ipius.	cap. 15
De lege scripta.	cap. 16
De multiplici usu & utilitate legis, & de partibus eius.	cap. 17
De primo præcepto legis, ubi incipit exponi Decalogus.	cap. 18
De cultu idolorum vitando.	cap. 19
De iurando, & de nomine Dei non assumendo uanè.	cap. 20
De sanctificatione sabbathi.	cap. 21
De honorandis parentibus.	cap. 22
De colendis magistratibus & præpositis.	cap. 23
De officio parentum in liberos.	cap. 24
De officijs magistratuum erga subditos.	cap. 25
De homicidio legi prohibito.	cap. 26
De adulterio & omni alio fornicationis genere vitando.	cap. 27
De non furando.	cap. 28
De falso testimonio, cum quo mendacium omne perniciosum prohibetur.	cap. 29
De re quæ alterius est non expetenda.	cap. 30

Index Capitum secundae partis.

De redemptoris gratia & beneficio.	Cap. 1
De fide.	cap. 2
De fidei effectibus.	cap. 3
De fide & operibus.	cap. 4
De	

INDEX.

De operibus bonis, & quot nominibus ad illa inuitamur.	cap. 5
De differentia legis & euangelij.	cap. 6
De confessione fidei catholice, iuxta rationem Symboli cuius hic incipit expositio.	cap. 7
De nomine Iesu quo vocatus est Dei filius, qui & Christus est appellatus, atque de vnctione & regno ipsius.	cap. 8
De sacerdotio & sacrificio Christi.	cap. 9
De Christo propheta & doctore summo.	cap. 10
De conceptione & natiuitate Christi.	cap. 11
De morte Christi, & quibus de causis passus est.	cap. 12
De prodigijs in morte Christi æditis.	cap. 13
De fructu vario mortis Christi.	cap. 14
De sepultura Christi, ac de eius descensu ad inferos.	cap. 15
De resurrectione Christi.	cap. 16
De multiplici fructu resurrectionis Christi.	cap. 17
De ascensione Christi in cœlum.	cap. 18
De ultimo iudicio.	cap. 19
De spiritu sancto.	cap. 20
De ecclesia.	cap. 21
De gloria ecclesiæ Dei.	cap. 22
De ordine ecclesiastico.	cap. 23
De vocatione & ordinatione ministrorum ecclesiæ.	cap. 24
De officio ministrorum, & quanti sunt faciendi qui dignè ministrant.	cap. 25
De Baptismo.	cap. 26
De cœna Domini.	cap. 27
De resurrectione mortuorum.	cap. 28
De vita æterna.	cap. 29
Breuis refutatio heresim quæ aduersus doctrinam fidei variè insularunt.	cap. 30

Index Capitum tertix partis.

De inuocando & laudando Deo per Iesum Christum.	cap. 1
De his quæ nos ad precandi studium hortantur.	cap. 2
De his quæ nos inuitant ad celebrandas Dei laudes.	cap. 3
Quæ præcipuè requirantur vt rectè fiat precatio.	cap. 4
Quæ licet nos à Deo postulare, cum expositione orationis Dominicæ.	cap. 5
De fructu & vtilitate orationis.	cap. 6
Pro quibus orandum.	cap. 7

FINIS.